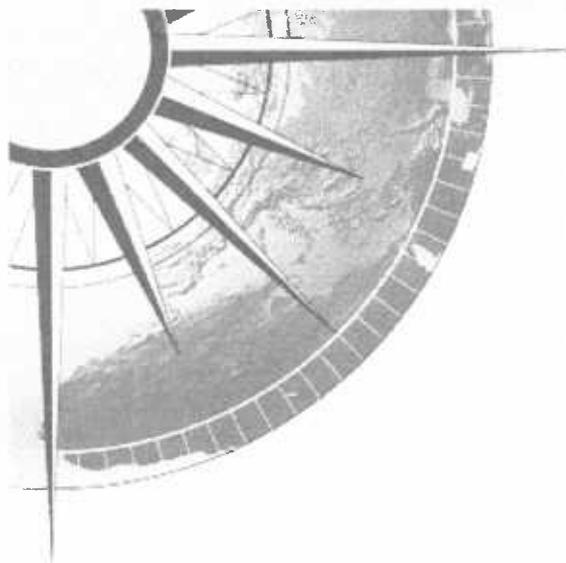

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΒΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ

και

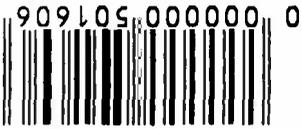
μελέτη κριτηρίων δανεισμού

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΠΕΦΑΝΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2003

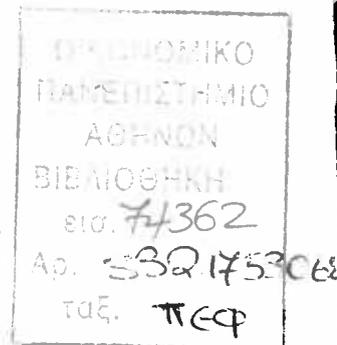

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΑΠΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΒΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

^{ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ}
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ

και

μελέτη κριτηρίων δανεισμού

Υπεύθυνος Καθηγητής: Παναγιώτης Διαμάντης
Εισηγητής: Γεράσιμος Πεφάνης

ΑΘΗΝΑ 2003

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
----------	---

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 9

1.1 Η δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος	9
1.2 Βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος	12
1.3 Διεθνείς οικονομικές – τεχνικές – οργανωτικές αλλαγές στον τραπεζικό κλάδο	13
1.3.1 Απελευθέρωση – Αποκανονικοποίηση	13
1.3.2 Αποδιαμεσολάβηση (disintermediation)	14
1.3.3 Μείωση των εσόδων από τόκους και προμήθειες από τις παραδοσιακές εμπορικές δραστηριότητες	14
1.3.4 Ανάπτυξη πολυεθνικών τραπεζών	15
1.3.5 Ο οξύτατος ανταγωνισμός εντός και εκτός των συνόρων	16
1.3.6. Εξαγορές και συγχωνεύσεις	16
1.3.7 Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας	17
1.4 Η αντίδραση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις διεθνείς αλλαγές	17
1.5 Οι προοπτικές και οι προκλήσεις των ελληνικών τραπεζών στο μέλλον	19

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1:

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ	21
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 23

2.1 Τραπεζική διαμεσολάβηση: Η παραδοσιακή λειτουργία των τραπεζών	23
2.2 Σπουδαιότητα της τραπεζικής διαμεσολάβησης: οικονομίες κλίμακας και εύρους στις τραπεζικές εργασίες	25
2.3 Ο τραπεζικός ισολογισμός και η διαχείρισή του	26
2.3.1 Η διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού	28

2.3.2 Η διαχείριση των στοιχείων του παθητικού	29
2.4 Η σημασία της διαχείρισης του τραπεζικού ισολογισμού	29
2.5 Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών σε σχέση με τη διαχείριση του ισολογισμού τους	32

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ	35
3.1 Η σπουδαιότητα και τα οφέλη των τραπεζικών δανείων για τις επιχειρήσεις	35
3.2 Τα χαρακτηριστικά και τα είδη του τραπεζικού δανεισμού	37
3.3 Βραχυπρόθεσμος τραπεζικός δανεισμός: Η σημασία του κεφαλαίου κίνησης	39
3.4 Τα είδη του βραχυπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού	40
3.4.1 Δάνεια μη εγγυημένα Εμπράγματη ασφάλεια	40
3.4.1.1 Ενεχυρίαση επιταγών, συναλλαγματικών, γραμματίων	41
3.4.1.2 Προεξόφληση συναλλαγματικών ή γραμματίων των πελατών	42
3.4.1.3 Ανοιχτός αλληλόχρεος λογαριασμός	43
3.4.2 Δάνεια εγγυημένα εμπράγματη ασφάλεια	44
3.4.2.1 Ενεχυρίαση αποθεμάτων	44
3.4.2.2 Ενεχυρίαση χρεογράφων	45
3.4.2.3 Ενεχυρίαση φορτωτικών	45
3.5 Η σημασία και τα είδη του μακροπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού	46
3.5.1 Ομολογιακό δάνειο	46
3.5.2 Μακροπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα τραπεζικά δάνεια	48
3.6 Η χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας	49
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ	51
1. Βραχυπρόθεσμα δάνεια για κεφάλαιο κίνησης	51
2. Μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιες εγκαταστάσεις – εξοπλισμό	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	54
4.1 Εκτίμηση των ευκαιριών για δάνεια	54
4.2 Η οργανωτική δομή του τμήματος των δανείων	55
4.2.1 Επιτροπές Δανείων (Loan Committees)	58
4.2.2 Τμήματα Δανείων (Loan Divisions)	59
4.2.3 Διεύθυνση Πιστώσεων (Credit Department)	60
4.2.4 Διεύθυνση Εγγυήσεων (Collateral and Note Department)	60
4.3 Η διάρθρωση των αποφάσεων δανείων	60
4.4 Έννοια και σημασία της πολιτικής δανείων των τραπεζών	62
4.5 Το περιεχόμενο της πολιτικής δανείων των τραπεζών	63
4.5.1 Εισαγωγή	63
4.5.2 Αντικειμενικοί στόχοι	63
4.5.3 Στρατηγικές	64
4.5.4 Αρχές δανεισμού και εγκρίσεων	65
4.5.5 Πιστωτικά πρότυπα	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΕΝΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ	68
5.1 Οι φάσεις και τα στάδια της διαδικασίας δανεισμού	68
5.1.1 Υποβολή αιτήματος και επαφή με τον υποψήφιο πιστούχο	70
5.1.1.1 Αίτημα χορήγησης δανείου	70
5.1.1.2 Συλλογή στοιχείων και προεπισκόπηση αιτήματος	71
5.1.1.3 Συνάντηση με πιστούχο και διερεύνηση των αναγκών του	72
5.1.2 Ανάλυση και διαπραγμάτευση	72
5.1.2.1 Ανάλυση στοιχείων και εισήγηση αιτήματος	73
5.1.2.2 Σύνταξη ενδεικτικής προσφοράς δανείου	74
5.1.2.3 Διαπραγμάτευση με πιστούχο	75
5.1.3 Έλεγχος και επιθεώρηση	75
5.1.3.1 Τελική συμφωνία δανείου και σύνταξη σύμβασης	76
5.1.3.2 Διεκπεραίωση δανείου και εξυπηρέτηση πιστούχου	77
5.1.4 Αναθεώρηση των πολιτικών δανείων και των διαδικασιών	77
5.1.4.1 Αναθεώρηση δανείου	77
5.2 Διαδικασία χορήγησης δανείων της ETBA BANK	78

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΔΑΝΕΙΩΝ	81
6.1 Ασυμμετρία πληροφόρησης και ανάγκη για μελέτη των κριτηρίων	81
6.2 Ποσοτικά Vs. Ποιοτικά κριτήρια χορήγησης δανείων	83
6.3 Τα βασικά είδη κριτηρίων δανειοδότησης των τραπεζών	84
6.4 Οικονομικά στοιχεία – Ανάλυση των λογιστικών καταστάσεων	85
6.4.1 Ανάλυση δομής κεφαλαίων	89
6.4.2 Ανάλυση αποδοτικότητας	90
6.4.3 Ανάλυση ρευστότητας	92
6.4.4 Ταμειακές ροές	94
6.5 Παροχή εγγυήσεων και εξασφαλίσεων	97
6.6 Χαρακτήρας και φήμη του πιστούχου	99
6.7 Ποιότητα της διοίκησης	101
6.8 Ο σκοπός της αίτησης και η χρήση του δανείου	102
6.9 Ανάλυση του κλάδου δραστηριότητας της επιχείρησης	104
6.10 Σχέσεις του πιστούχου με την τράπεζα	106
6.11 Ύπαρξη δυσμενών στοιχείων πιστούχου (ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ)	107
6.12 Γενική επισκόπηση των κριτηρίων χορήγησης δανείων	108
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΕΡΕΥΝΑ: ΜΕΛΕΤΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ	111
1. Αντικειμενικός σκοπός της έρευνας	111
2. Το δείγμα της έρευνας	112
3. Το ερωτηματολόγιο	112
4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος	115
5. Αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού από τα τραπεζικά στελέχη	116
6. Αντίληψη των κριτηρίων δανεισμού με βάση τη θέση εργασίας	122
7. Οι αντιλήψεις των δύο φύλων για τα κριτήρια δανεισμού	127
8. Αντίληψη των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τις σπουδές	131
9. Αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τα χρόνια εμπειρίας και την ηλικία των τραπεζικών στελεχών	133
10. Συμπεράσματα και σύνοψη των αποτελεσμάτων της έρευνας	136

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΕΝΝΟΙΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	139
7.1 Η τράπεζα ως διαχειριστής κινδύνων	139
7.2 Είδη χρηματοοικονομικών κινδύνων και η έννοια του πιστωτικού κινδύνου	141
7.2.1 Πιστωτικός κίνδυνος	141
7.2.2 Κίνδυνος αγοράς	143
7.2.3 Κίνδυνος ρευστότητας	143
7.2.4 Λειτουργικός κίνδυνος	143
7.2.5 Νομικός κίνδυνος	144
7.2.6 Κίνδυνος διακανονισμού πληρωμών	144
7.2.7 Κίνδυνος αξιοπιστίας	145
7.3 Η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου	145
7.3.1 Η πιστωτική φιλοσοφία των τραπεζών	146
7.3.2 Η πιστωτική κουλτούρα των τραπεζών	146
7.3.3 Τρόποι διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου	149
7.4 Μοντέλα αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου	150
7.5 Συστήματα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου	152
7.5.1 Εσωτερικά συστήματα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών	152
7.5.2 Κλίμακες διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου των εταιρειών Moody's και Standard & Poor's	155
7.6 Διαδικασία διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου	157
7.6.1 Σχηματισμός των διαβαθμίσεων	158
7.6.2 Χρήση των διαβαθμίσεων	160
7.6.3 Διαδικασία επιθεώρησης και ελέγχου των διαβαθμίσεων	161
7.7 Ο πιστωτικός κίνδυνος και η Επιτροπή της Βασιλείας	161
7.8 Προϋποθέσεις δημιουργίας ενός υγιούς corporate χαρτοφυλακίου	163
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΟΣ KNOWLEDGE – BASED SYSTEM ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ	165
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	168
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	169

Στο σύγχρονο, συνεχώς μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον, οι τράπεζες καλούνται να αντιμετωπίσουν τις νέες προκλήσεις που δημιουργούνται στο σύστημα των χορηγήσεων επιχειρηματικών δανείων, αφ' ενός μεν επειδή παρατηρείται αυξημένη ζήτηση για επιχειρηματικά δάνεια και αφετέρου, λόγω των προσπαθειών από τις τράπεζες να ελαχιστοποιήσουν τις απώλειες από την πιθανή αθέτηση πληρωμών των πιστούχων. Επομένως, είναι αναγκαίο με έντιμο, μεθοδικό και αξιόπιστο τρόπο οι τράπεζες να διοικήσουν το χαρτοφυλάκιο των χορηγήσεών τους, όχι μόνο προς όφελος των ιδίων, αλλά και προς το συμφέρον των δανειζόμενων επιχειρήσεων.

Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, κρίθηκε αναγκαίο να εξετασθεί το σύστημα διοίκησης των τραπεζικών χορηγήσεων και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στα κριτήρια που μελετούν οι τράπεζες κατά τη χορήγηση επιχειρηματικών δανείων. Και τούτο διότι οι πληροφορίες που θα αντληθούν θα αποτελέσουν την παρακαταθήκη για την αποπληρωμή ή όχι του δανείου. Συγκεκριμένα, η εργασία αποτελείται από τρεις ενότητες και επτά κεφάλαια, τα οποία περιγράφουμε συνοπτικά στη συνέχεια.

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει δύο κεφάλαια, τα οποία μελετούν το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και το ρόλο των τραπεζών. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στη δομή και το βαθμό συγκέντρωσης του τραπεζικού κλάδου, καθώς επίσης και στις προοπτικές και τις προκλήσεις των ελληνικών τραπεζών στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον. Το δεύτερο κεφάλαιο μελετά το διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών και τον τρόπο που αυτές διαχειρίζονται το ενεργητικό και το παθητικό τους, μέσω των χορηγήσεων και των καταθέσεων αντίστοιχα.

Η δεύτερη ενότητα αποτελείται από τρία κεφάλαια, τα οποία περιγράφουν την οργάνωση του συστήματος χορηγήσεων των εμπορικών τραπεζών. Συγκεκριμένα, το τρίτο κεφάλαιο αναλύει διεξοδικά τη σημασία και τα είδη των επιχειρηματικών δανείων, ενώ το τέταρτο κεφάλαιο μελετά την οργάνωση των διευθύνσεων χορηγήσεων, τη διάρθρωση των αποφάσεων δανείων καθώς και την πολιτική δανείων που υιοθετούν οι τράπεζες. Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στη διαδικασία που

ακολουθούν οι τράπεζες κατά τη χορήγηση δανείων από τη στιγμή που μία επιχείρηση αιτείται για δανείο, μέχρι τον έλεγχο και την αναθεώρησή τους.

Η τρίτη ενότητα αποτελεί τον κεντρικό άξονα της εργασίας, αφού ασχολείται με τα κριτήρια που μελετούν τα στελέχη δανείων πριν προβούν στη δανειοδότηση μιας επιχείρησης καθώς και στη διοίκηση του πιστωτικού κινδύνου. Συγκεκριμένα, στο έκτο κεφάλαιο αναλύονται τα κριτήρια δανεισμού, ενώ στο παράρτημα του κεφαλαίου παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που εκπονήθηκε στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, με βασικό αντικειμενικό σκοπό την άντληση πληροφοριών για τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα ίδια τα τραπεζικά στελέχη τα κριτήρια δανεισμού. Τέλος, το έβδομο κεφάλαιο αναφέρεται στην έννοια, την αξιολόγηση και τη διοίκηση του πιστωτικού κινδύνου, δηλαδή του κινδύνου αθέτησης πληρωμών από τη δανειζόμενη επιχείρηση.

Πριν προχωρήσω στην ανάλυση των παραπάνω θεμάτων, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους με βοήθησαν για την εκπόνηση της παρούσας μελέτης. Συγκεκριμένα, θα ήθελα να αναφερθώ στον καθηγητή μου κ. Παναγιώτη Διαμάντη για τις πολύτιμες συμβουλές του και την συνολική επίβλεψη των προσπαθειών μου, καθώς και στον καθηγητή μου κ. Γεώργιο Σιώμκο, η συμβολή του οποίου στη διεξαγωγή της έρευνας και το σχεδιασμό του ερωτηματολογίου κρίνεται υψίστης σημασίας. Τέλος, δε θα μπορούσα να μην αναφερθώ στα τραπεζικά στελέχη που με βοήθησαν στη συλλογή των ερωτηματολογίων, και συγκεκριμένα στον κ. Παύλο Ροσόλυμο, διευθυντή του τμήματος μελετών και στρατηγικής της τράπεζας Κύπρου, στην κ. Διακομοπούλου, υποδιευθύντρια του τμήματος χορηγήσεων της Alpha Bank, καθώς και στην κ. Αρετή Χάλαρη, αναλύτρια πιστοδοτήσεων της Λαϊκής τράπεζας. Η συμβολή όλων ήταν καθοριστική για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΚΑΙ
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

*«Η αρχή του know-your-customer
αποτελεί πρωταρχικής σημασίας συστατικό
στην προσέγγιση των πιστοδοτήσεων»*

Γιώργος Παπαϊωάννου
Διευθυντής Μεγάλων Επιχειρήσεων
Τράπεζας Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στη σύγχρονη επιχειρηματική πραγματικότητα, ο τραπεζικός κλάδος αποδεικνύεται ένας από τους πιο δυναμικούς και αναπτυσσόμενους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Οι τράπεζες αφουγκράζονται τις αλλαγές που διαδραματίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο και προσαρμόζουν τις επιχειρηματικές τους διαδικασίες προς αυτή την κατεύθυνση. Τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί ριζικές αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα με σκοπό την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τραπεζών τόσο στην εγχώρια όσο και στην ευρωπαϊκή αγορά. Επομένως, κρίνεται σκόπιμο να αναλυθεί το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των εμπορικών δανείων από τις ελληνικές τράπεζες.

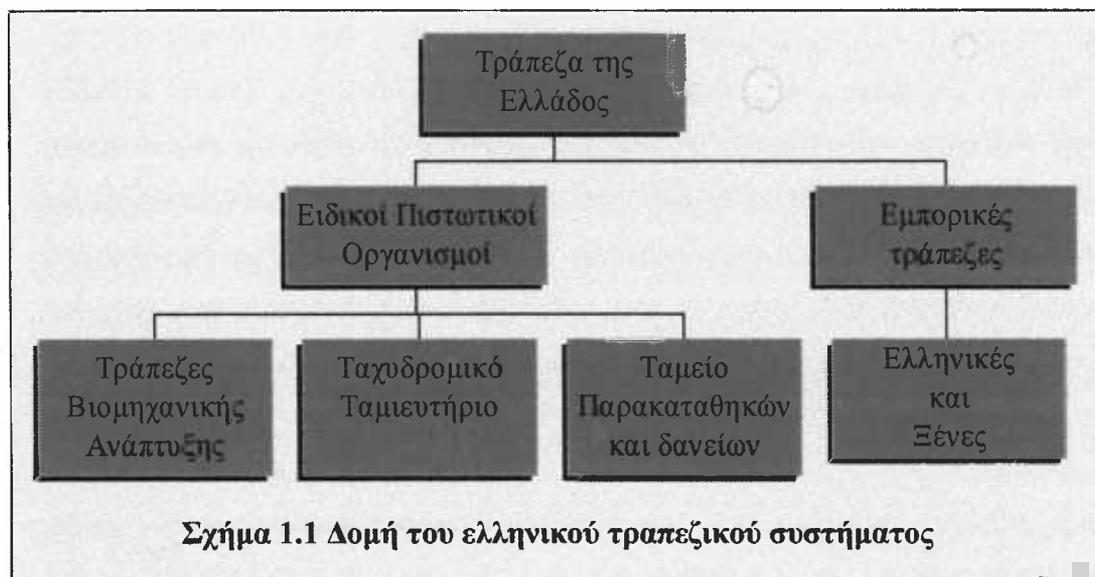
Στο παρόν κεφάλαιο θα περιγράψουμε τη δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και θα παρουσιάσουμε το βαθμό συγκέντρωσης του κλάδου. Παράλληλα, θα μελετήσουμε τις βασικότερες διεθνείς οικονομικές, τεχνικές και οργανωτικές αλλαγές που συντελέστηκαν στον τραπεζικό χώρο και θα δούμε πως αντέδρασε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα στις αλλαγές αυτές και ποιες είναι προοπτικές του. Τέλος, στο παράρτημα του κεφαλαίου θα αναφερθούμε στην αναδιάρθρωση των τραπεζικών εργασιών, η οποία συντελείται τα τελευταία χρόνια.

1.1 Η δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Το χρηματοοικονομικό σύστημα είναι αρκετά πολύπλοκο τόσο στη διάρθρωση όσο και στη λειτουργία του. Υπάρχουν πολλοί διαφορετικοί τύποι χρηματοοικονομικών οργανισμών, όπως είναι οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες, οι χρηματιστηριακές εταιρείες, οι εταιρείες αμοιβαίων κεφαλαίων, οι εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης (Leasing), οι εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου, οι εταιρείες επιχειρηματικών κεφαλαίων (Venture Capital), άλλοι θεσμικοί επενδυτές, που δραστηριοποιούνται στις αγορές κεφαλαίων κλπ. Ωστόσο, ο πυρήνας του

χρηματοοικονομικού τομέα είναι το τραπεζικό σύστημα, το οποίο συναπαρτίζεται από την κεντρική τράπεζα, τις εμπορικές τράπεζες και τους ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς. Η δομή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος¹ παρουσιάζεται στο σχήμα 1.1 και στη συνέχεια αναφέρονται τα χαρακτηριστικά τους.

⇒ **Κεντρική τράπεζα**². Η κεντρική τράπεζα της Ελλάδος διαχειρίζεται τους λογαριασμούς του Δημοσίου, αποτελεί την εποπτεύουσα αρχή των εμπορικών τραπεζών, δηλαδή ελέγχει την εύρυθμη λειτουργία της τραπεζικής αγοράς και τη φερεγγυότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων, εγγυάται τις καταθέσεις των πολιτών, διαμορφώνει και εφαρμόζει τη νομισματική και τη συναλλαγματική πολιτική που εξασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών στην οικονομία. Οι κύριοι πελάτες της είναι το Δημόσιο και οι εμπορικές τράπεζες. Ωστόσο, με την είσοδο της χώρας μας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση και τη δημιουργία Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας την 1 Ιανουαρίου 1999, ο ρόλος των Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδας, όπως και των άλλων κεντρικών τραπεζών της ένωσης, έχει περιορισθεί. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία αποτελείται από το ανώτατο συμβούλιο και τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών, έχει αρμοδιότητα να ορίσει και να εφαρμόσει τη νομισματική πολιτική της ένωσης με

¹ Χ. Γκότσης, Διοίκηση Εμπορικών Τραπεζών, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 1998.

² Αθηνά Πετράκη Κώττη, "Μακροοικονομική - Θεωρίες και Προτάσεις Πολιτικής", Εκδόσεις Σμπίλιας - Το Οικονομικό, Αθήνα 1999.

έμφαση τη σταθερότητα των τιμών και να υποστηρίξει τις γενικές οικονομικές πολιτικές της κοινότητας χωρίς όμως να υποθάλπεται η σταθερότητα των τιμών³.

- ⇒ **Εμπορικές τράπεζες.** Οι εμπορικές τράπεζες ασχολούνται με πάσης φύσεως τραπεζικές εργασίες διαμεσολαβώντας μεταξύ πλεονασματικών και ελλειμματικών μονάδων με σκοπό την άντληση καταθέσεων και τη χορήγηση δανείων. Ωστόσο, η ίδια η φύση μιας τυπικής τράπεζας έχει ριζικά αλλάξει και θα αλλάξει ακόμη περισσότερο στα επόμενα χρόνια. Οι τράπεζες εκτελούν περισσότερες και πολύ πιο σύνθετες εργασίες σε σχέση με το παρελθόν, που απλώς συνέλεγαν καταθέσεις και χορηγούσαν δάνεια (απλή μορφή παραδοσιακής διαμεσολάβησης). Οι τράπεζες έχουν μετατραπεί σε σύνθετους οργανισμούς παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, ενώ σε πολλές περιπτώσεις τα εκτός ισολογισμού έσοδα υπερβαίνουν εκείνα από τις εργασίες παραδοσιακής διαμεσολάβησης.
- ⇒ **Ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί.** Οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί διαθέτουν άδεια για τη διεξαγωγή περιορισμένων τραπεζικών εργασιών. Παραδείγματα ειδικών πιστωτικών οργανισμών είναι οι τράπεζες που εξειδικεύονται στη στεγαστική και κτηματική πίστη, οι επενδυτικές τράπεζες που εξειδικεύονται στη χρηματοδότηση μακροπρόθεσμων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Αγροτική Τράπεζα αποτελούσε ειδικό πιστωτικό οργανισμό που εξειδικεύονταν στην αγροτική πίστη, αλλά πριν μερικά χρόνια μετατράπηκε σε εμπορική τράπεζα.

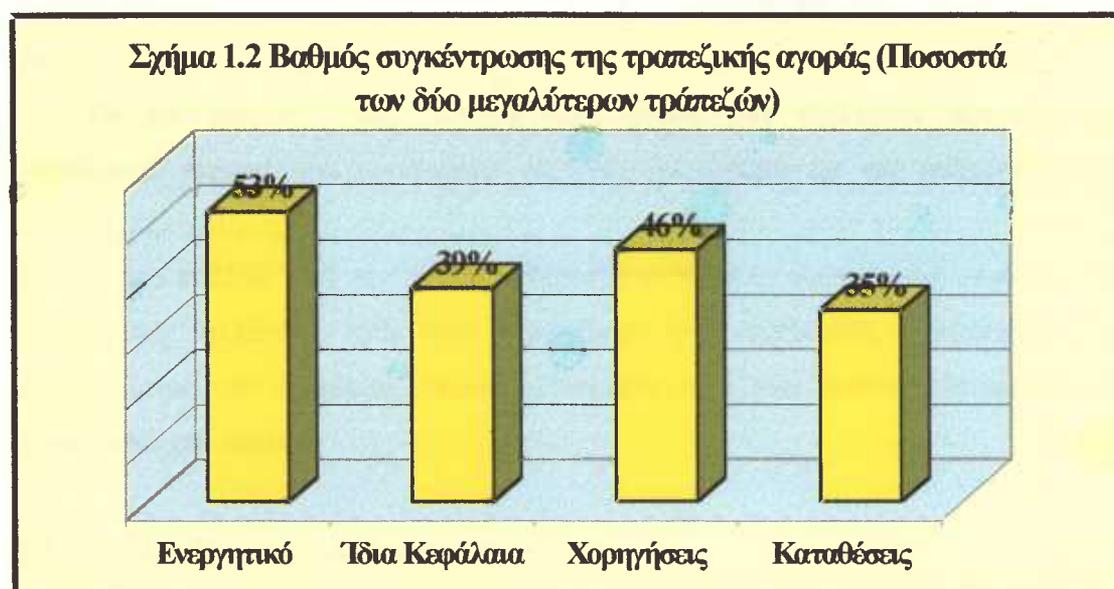
1.2 Βαθμός συγκέντρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα παρουσιάζει μεγάλο βαθμό συγκέντρωσης, δηλαδή ένας μικρός αριθμός τραπεζών κατέχει ένα μεγάλο μερίδιο της αγοράς. Αν και η τραπεζική αγορά αποτελείται από 62 διαφορετικές τράπεζες (22 ελληνικές, 21 ξένες, 15 συνεταιριστικές και 4 ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς)⁴, τα μερίδια αγοράς είναι συγκεντρωμένα σε μεγάλο βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται από το σχήμα 1.2, το συνολικό μερίδιο αγοράς των δύο μεγαλύτερων τραπεζών,

³ Dermot McAleese, "Economics for Business – Competition, Macro-stability and Globalization", Financial Times Prentice Hall, second edition 2001.

⁴ Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, στοιχεία 2002.

δηλαδή της ΕΘΝΙΚΗΣ και της ALPHA BANK, στον τομέα των χορηγήσεων φθάνει το 46%, ενώ στον τομέα των καταθέσεων το 35%. Αυτό σημαίνει, ότι περίπου τα μισά δάνεια του τραπεζικού τομέα χορηγούνται από την ΕΘΝΙΚΗ και την ALPHA BANK, ενώ το ένα τρίτο των καταθέσεων συγκεντρώνονται επίσης σε αυτές τις τράπεζες. Όσον αφορά το ενεργητικό των δύο μεγαλύτερων τραπεζών στο σύνολο της τραπεζικής αγοράς, φθάνει το 53%, ενώ τα ίδια κεφάλαια προσεγγίζουν το 39%⁵. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο βαθμός συγκέντρωσης του τραπεζικού κλάδου είναι ιδιαίτερα υψηλός, αν αναλογιστούμε ότι τα παραπάνω ποσοστά αφορούν μόνο τις 2 από τις 26 συνολικά τράπεζες.

Πηγή: ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ Τραπεζών & Ειδικών Πιστωτικών Οργανισμών 2000

Για την πληρέστερη εικόνα σχετικά με το βαθμό συγκέντρωσης του τραπεζικού κλάδου, στο παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου, παρουσιάζονται αναλυτικά τα μεγέθη του ενεργητικού, των ιδίων κεφαλαίων, των χορηγήσεων και των καταθέσεων, των ελληνικών τραπεζών και των ειδικών πιστωτικών οργανισμών. Από τα ποσοστά του συγκεκριμένου πίνακα, γίνεται φανερό ότι οι έξι μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες του τραπεζικού κλάδου, με βάση το σύνολο του ενεργητικού είναι με σειρά μεγέθους η ΕΘΝΙΚΗ, η ALPHA BANK, η ΕΜΠΟΡΙΚΗ, η ΑΓΡΟΤΙΚΗ, η EUROBANK ERGASIAS και η ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

⁵ Τα στοιχεία προέρχονται από το site της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών (www.hba.gr), Βασικά μεγέθη ισολογισμών ελληνικών τραπεζών (2000).

1.3 Διεθνείς οικονομικές – τεχνικές – οργανωτικές αλλαγές στον τραπεζικό κλάδο

Οι ταχύτατες και συνεχιζόμενες αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο επιχειρηματικό περιβάλλον, δεν έχουν αφήσει ανεπηρέαστο τον τραπεζικό κλάδο. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα βρίσκεται εδώ και καιρό σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι στρατηγικών επιλογών, γρήγορων αλλαγών και εκτεταμένων ανακατατάξεων. Οι διεθνείς τάσεις, τα νέα δεδομένα και οι συνακόλουθες αλλαγές εντοπίζονται και επιδρούν σε πολλαπλά επίπεδα. Οι εξελίξεις αυτές είναι λογικό να επηρεάζουν και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, η αντίδραση του οποίου κρίνεται επιτακτική για την επιβίωση και ανάπτυξή του.

Οι πιο βασικοί τομείς επηρεασμού αυτών των εξελίξεων αφορούν το οικονομικό, τεχνικό και οργανωτικό πλαίσιο, τις σχέσεις με την πελατεία, τους τρόπους αξιοποίησης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και τις εργασιακές σχέσεις του κλάδου. Στη συνέχεια εξετάζονται οι βασικές οικονομικές, τεχνικές και οργανωτικές αλλαγές⁶, ενώ στο παράρτημα του κεφαλαίου, αναλύουμε τον ανασχεδιασμό των επιχειρηματικών διαδικασιών (business process reengineering) στον τραπεζικό τομέα.

1.3.1 Απελευθέρωση – Αποκανονικοποίηση

Η απελευθέρωση – αποκανονικοποίηση αφορά την υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων στην κατεύθυνση του ανοίγματος των αγορών, της εξασφάλισης κινητικότητας των κεφαλαίων και της απελευθέρωσης του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Η κατάργηση των περιορισμών στη σύνθεση των χαρτοφυλακίων και στο αντικείμενο δραστηριοποίησης των επιμέρους χρηματοπιστωτικών οργανισμών, επέτρεψε την αλληλοδιείσδυση στις αγορές των μέχρι πρότινος ξεχωριστών οργανισμών. Παράλληλα, η ανάπτυξη νέων επενδυτικών μέσων – εργαλείων και η πίεση του ανταγωνισμού οδήγησε στη διαμόρφωση νέων σημείων εξειδίκευσης στις υπό ανάπτυξη χρηματοπιστωτικές αγορές.

⁶ Α. Αρχοντάκης, Β. Γεωργακόπουλος, Πρόγραμμα AFETT, Τεχνικό – Οργανωτική Αναδιάρθρωση των Τραπεζών – Νέες Τεχνολογίες, Απασχόληση και Εργασιακές Σχέσεις στις Σύγχρονες Συνθήκες, INE / ΟΤΟΕ 1998, Μελέτη – Έρευνα από το site www.ine.otoe.gr.

1.3.2 Αποδιαμεσολάβηση (disintermediation)

Η δυνατότητα συγκέντρωσης και επεξεργασίας πληροφοριών, σε συνδυασμό με τον εκμηδενισμό των αποστάσεων, το χαμηλό κόστος μεταφοράς και την ανάπτυξη ηλεκτρονικών δικτύων επικοινωνίας που προσφέρουν ολοκληρωτική πρόσβαση σε όλες τις διεθνείς αγορές, δίνει τη δυνατότητα παροχής τραπεζικών υπηρεσιών και από μη τραπεζικούς οργανισμούς, όπως για παράδειγμα είναι οι αλυσίδες λιανεμπορικών καταστημάτων, οι ασφαλιστικές εταιρίες, οι εταιρίες συμβούλων επενδύσεων κλπ. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις αυτές μπορούν να προσφέρουν τα προϊόντα τους στον τελικό καταναλωτή μέσω χορήγησης πιστώσεων, στερώντας τις τράπεζες από τους πελάτες αυτούς.

1.3.3 Μείωση των εσόδων από τις παραδοσιακές εμπορικές δραστηριότητες

Μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο που δημιουργείται, ύστερα από τις εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο, είναι λογικό να αλλάξουν και οι πηγές κερδοφορίας των τραπεζών με σημαντικότερη τη μείωση των εσόδων από τις παραδοσιακές τους εμπορικές δραστηριότητες. Οι βασικές πηγές κερδοφορίας των τραπεζών ταξινομούνται σε τέσσερις μεγάλες κατηγορίες:

- ⇒ Τη διαφορά μεταξύ επιτοκίων χορηγήσεων και επιτοκίων καταθέσεων.
- ⇒ Τις πάσης φύσεως προμήθειες.
- ⇒ Τα κεφαλαιακά κέρδη από τη διαπραγμάτευση χρεογράφων, που προκύπτουν από μεταβολές στα επιτόκια, τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τις τιμές των μετοχών.
- ⇒ Την είσπραξη αμοιβής από την παροχή επενδυτικών και άλλων χρηματοοικονομικών συμβουλών.

Στη σύγχρονη εποχή οι πηγές εσόδων της τράπεζας έχουν αρχίσει να διαφοροποιούνται, με έμφαση στη συνεισφορά των νέων προϊόντων και υπηρεσιών όπως τα underwriting, swaps, forwards, αγοραπωλησίες τίτλων κλπ και με μείωση της συνεισφοράς των παραδοσιακών προϊόντων, τα περιθώρια των οποίων έχουν συρρικνωθεί αρκετά. Πιο συγκεκριμένα, τα έσοδα από μεσολαβητικές εργασίες, όπως εγγυητικές επιστολές, εργασίες εξωτερικού, χορηγήσεις κλπ, όπως αναφέρθηκε, με την αποδιαμεσολάβηση έχουν περιορισθεί. Τα έσοδα από την παροχή υπηρεσιών πληρωμών, διαγράφουν επίσης πτωτική πορεία, εξαιτίας της προόδου που σημειώνεται στην αυτοματοποίηση των εθνικών συστημάτων πληρωμών. Επίσης,

σημαντικές προμήθειες που αποκόμιζαν οι τράπεζες από το συνάλλαγμα, έχουν περιορισθεί μετά την είσοδο του ευρώ. Τέλος, η μείωση των εσόδων από τόκους οφείλεται στη διεθνώς παρατηρούμενη τάση περιορισμού του περιθωρίου επιτοκίων και στη διευρυνόμενη χρήση της τιτλοποίησης των χρεών, δηλαδή της απευθείας προσφυγής των επιχειρήσεων στις αγορές χρεογράφων, η οποία καταλήγει σε απώλεια πελατών για τις τράπεζες.

1.3.4 Ανάπτυξη πολυεθνικών τραπεζών

Η ανάπτυξη πολυεθνικών τραπεζών αποτελεί μία νέα τάση, η οποία συναρτάται με την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολυεθνικών πελατών, καθώς οι επιχειρηματικές δραστηριότητες έχουν πάψει να περιορίζονται στα γεωγραφικά σύνορα μιας και μόνο χώρας. Αντίθετα επεκτείνονται με ταχείς ρυθμούς σε όσες χώρες και οικονομίες προσφέρουν τις κατάλληλα απελευθερωμένες αγορές (ενιαία Ευρωπαϊκή αγορά, χώρες NAFTA-North American Free Trade Agreement-, χώρες NA Ασίας και Ιαπωνία). Παράλληλα, αναπτύσσεται στρατηγική διεθνούς παρουσίας (global banking), δηλαδή διεκπεραίωση τραπεζικών συναλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο. Με την τεχνολογία οι αποστάσεις δεν είναι εμπόδιο και καθώς οι τραπεζικές αγορές απελευθερώνονται οι τράπεζες κτίζουν το πολυεθνικό τους προφίλ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πολιτική της Citibank που στοχεύει να μετατρέψει την τράπεζα σε ένα παγκόσμιο καταναλωτικό προϊόν (consumer brand) δηλαδή να γίνει το όνομα της Citibank αντίστοιχο της Coca Cola και των Mc Donald's στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (δηλώσεις προέδρου Citibank John Reed - Fortune 29/4/96). Για την προώθηση αυτού του στόχου υιοθετούνται τεχνικές μάρκετινγκ με συνθήματα όπως «The Blue Wave» και «The Citi never sleeps».

Ανάλογη πολιτική παγκόσμιας επέκτασης ακολουθούν και αρκετές Ευρωπαϊκές τράπεζες με κύριους εκφραστές τις Αγγλικές, Ελβετικές και Ολλανδικές, καθώς η εσωτερική αγορά είναι σχετικά μικρή και η ανάπτυξη μετά τις εσωτερικές συγχωνεύσεις περνάει μόνο μέσα από τη διεθνή επέκταση. Επομένως, και οι ελληνικές τράπεζες, ιδίως οι μεγάλες, πρέπει να στραφούν προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή να αναπτύξουν ένα πολυεθνικό προφίλ. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τέτοιες προσπάθειες έχουν αρχίσει να πραγματοποιούνται, ιδίως με την επέκταση των ελληνικών τραπεζών στα Βαλκάνια.

1.3.5 Ο οξύτατος ανταγωνισμός εντός και εκτός των συνόρων

Οι τράπεζες στο σύγχρονο επιχειρηματικό περιβάλλον έχουν να αντιμετωπίσουν τόσο τον εσωτερικό όσο και τον εξωτερικό ανταγωνισμό. Αυτό σημαίνει ότι για να μπορέσουν να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν, πρέπει να αναπτύξουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που να είναι βιώσιμα, δηλαδή μακροχρόνια και δύσκολα μπορούν να αντιγραφούν. Τέτοια ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία.

Ανταγωνισμός και τεχνολογία σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους, καθώς μια τράπεζα δεν μπορεί να ανταγωνιστεί αποτελεσματικά εντός και εκτός των συνόρων χωρίς να έχει στη διάθεσή της όλη τη σύγχρονη τεχνολογία. Μέσω της τεχνολογίας γίνεται εφικτή η διεύρυνση και η βελτίωση των υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η ύπαρξη μεγάλης ποικιλίας προϊόντων να προκαλεί έκρηξη και όξυνση του ανταγωνισμού.

1.3.6 Εξαγορές και συγχωνεύσεις

Σχετικά με τις εξαγορές και τις συγχωνεύσεις, πρόκειται για ένα φαινόμενο που τα τελευταία χρόνια έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και αφορά όλους τους κλάδους της οικονομίας. Ο τραπεζικός τομέας κατείχε την πρώτη θέση κατά τη δεκαετία 1985 – 95, (στοιχεία Securities Data Company) τόσο στον ευρωπαϊκό χώρο όσο και στις ΗΠΑ, με δεύτερο στην κατάταξη τον κλάδο των τηλεπικοινωνιών. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται κυρίως στον ανταγωνισμό, τη μείωση των εσόδων και στην ανάγκη ανάλογης περικοπής των εξόδων, στην εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακος, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο καθώς και στην αύξηση του μεριδίου της αγοράς και στην προσφορά συμπληρωματικών προϊόντων.

Στην Ευρώπη, με την προοπτική της πλήρους Οικονομικής και Νομισματικής ένωσης και τη δημιουργία ενιαίου νομίσματος αναμένεται ότι οι τράπεζες θα είναι ακόμα μεγαλύτερες, περνώντας κατ' αρχήν από συγχωνεύσεις μέσα στις ίδιες τους τις χώρες και αργότερα σε διασυνοριακές συγχωνεύσεις. Οι τελευταίες αναμένονται να αλλάξουν δραστικά το τοπίο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο καθώς θα δημιουργηθούν μεγάλοι χρηματοπιστωτικοί όμιλοι που θα μπορούν να εκμεταλλευτούν καλύτερα τη γεωγραφική διασπορά του δικτύου των καταστημάτων τους και το πλεονάζον προσωπικό τους, λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της τεχνολογίας, μετασχηματίζοντας κάθε τραπεζικό κατάστημα σε ένα

χρηματοπιστωτικό πολυκατάστημα. Αυτό θα απαιτήσει και αλλαγές στις οργανωτικές δομές με βάση τις αγορές – στόχους, ώστε να συνδυαστούν τα πλεονεκτήματα του μεγάλου μεγέθους με αυτά της ευέλικτης εξειδίκευσης.

1.3.7 Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας

Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών επηρέασε εκτός από την εσωτερική λειτουργία και τα προϊόντα και τις αγορές των τραπεζών. Από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας οι τράπεζες ανέπτυξαν αξιόπιστη τεχνική υποδομή και το προβάδισμα στην τεχνολογία κατέστη προϋπόθεση για την κατάκτηση πρωτοποριακής θέσης στο διεθνή ανταγωνισμό μεταξύ των χρηματοπιστωτικών κέντρων. Πιο συγκεκριμένα, η τεχνολογία μετασχηματίζει τον τραπεζικό κλάδο σε όλες του τις διαστάσεις, όπως είναι η δημιουργία νέων προϊόντων, η πρόσβαση σε νέες αγορές, τα νέα κανάλια διανομής των προϊόντων, η απουλοποίηση των χρεογράφων, η εξάλειψη των προβλημάτων που δημιουργούνται από τις γεωγραφικές αποστάσεις, η λιγότερη διακίνηση χαρτιού και γενικά η απλοποίηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και της διαχείρισης των πληροφοριών, μέσω της πληροφοριακής διασύνδεσης και ολοκλήρωσης.

1.4 Η αντίδραση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις διεθνείς αλλαγές

Η παράγραφος που προηγήθηκε παρουσίασε με σαφή και λεπτομερειακό τρόπο τις αλλαγές που συνέβησαν στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ποια ήταν, όμως, η αντίδραση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις αλλαγές αυτές; Αναμφισβήτητα, η μη προσαρμογή στις νέες εξελίξεις θα οδηγούσε τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο σε αποτυχία και αδυναμία ανταγωνισμού των διεθνών τραπεζών. Επομένως, για τις ελληνικές τράπεζες, η υιοθέτηση αυτών των αλλαγών μετατράπηκε σε επιτακτική ανάγκη.

Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο βήμα για την υιοθέτηση των παραπάνω διεθνών αλλαγών συντελέστηκε μέσω των συγχωνεύσεων και των εξαγορών των τραπεζών, η οποία πυροδοτήθηκε από τα μέσα του 1998 με στόχο τη μεγέθυνσή τους, ώστε να καταστούν ανταγωνιστικές ενόψει, εκείνη την εποχή, της εισόδου της χώρας στη

Ζώνη του Ευρώ. Συγχρόνως, τα πιστωτικά ιδρύματα προέβησαν στις απαιτούμενες επενδύσεις εκσυγχρονισμού των λειτουργικών τους εργασιών, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες, ενώ έδωσαν έμφαση στην ενίσχυση της παρουσίας τους στο εξωτερικό, κυρίως στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Παράλληλα, η ένταξη στο περιβάλλον της Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης οδήγησε από το 2000 στον τιμολογιακό «πόλεμο» που παρατηρείται μέχρι και σήμερα σε όλο το φάσμα των προϊόντων της λιανικής τραπεζικής, αλλά και του corporate banking, στα πλαίσια των προσπαθειών αντιστάθμισης των απωλειών από τα χαμηλότερα περιθώρια (spreads) της Ευρωζώνης.

Σημαντική κρίνεται, επίσης, η πτώση των επιτοκίων χορηγήσεων ως αντίδραση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στις διεθνείς αλλαγές. Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν πλέον μία καλή ευκαιρία να εξασφαλίσουν χαμηλό κόστος χρηματοδότησης επιλέγοντας σταθερά επιτόκια για το δανεισμό τους, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνουν ένα σταθεροποιημένο κόστος χρηματοδότησης και επομένως να εστιάσουν την προσοχή τους στο λειτουργικό μέρος των δραστηριοτήτων τους. Παράλληλα, θα μπορούν να προσανατολίζονται σε αναγκαίες λειτουργικές προσαρμογές, σε πολιτικές επέκτασης σε νέες αγορές και νέα προϊόντα και γενικώς να προχωρήσουν προς την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους⁷.

Τα παραπάνω, αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά μετεξέλιξης του εγχώριου τραπεζικού συστήματος τα τελευταία έτη. Η εύρυθμη όμως και ομαλή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος εφεξής δεν θα μετρηθεί μόνο με βάση τη μεγέθυνση, τη διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων και την ενσωμάτωση των νέων τεχνολογικών εξελίξεων στους κόλπους του. Διαρκώς πληθαίνουν τα επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι η υγιής μετεξέλιξη των εγχώριων τραπεζών θα αξιολογηθεί, μεταξύ άλλων, με βάση την αξιοπιστία τους. Προς αυτήν την κατεύθυνση μάλιστα στην ελληνική αγορά, αλλά και στο εξωτερικό, εντείνεται η ανησυχία όσον αφορά τον βαθμό έκθεσης των πιστωτικών ιδρυμάτων σε επισφαλείς πιστώσεις και τον τρόπο με τον οποίο τα τραπεζικά ιδρύματα θα διαχειρίζονται τον πιστωτικό κίνδυνο που απορρέει από τις χορηγήσεις δανείων.

⁷ Γ. Παπαϊωάννου, «Συνιστώ σταθερά επιτόκια δανεισμού», Συνέντευξη του Ανδρέα Βρανά, Υποδιοικητή της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Το ΒΗΜΑ, Κυριακή 6 Ιουλίου 2003, Σελ. Β9.

1.5 Οι προοπτικές και οι προκλήσεις των ελληνικών τραπεζών στο μέλλον

Η αντίδραση των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αλλαγές και η αυξημένη δραστηριότητα που παρατηρείται στον τραπεζικό κλάδο τα τελευταία χρόνια, αποδεικνύουν ότι οι προοπτικές για τις ελληνικές τράπεζες είναι ευοίωνες. Επίσης, η είσοδος της χώρας μας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση, σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις και την αναδιάρθρωση των τραπεζικών οργανισμών, οδηγούν τις τράπεζες στην παροχή υψηλής ποιότητας προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. Για να μπορέσουν, όμως, οι τράπεζες να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται πρέπει να επιλύσουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο κλάδος. Μπορούμε να διακρίνουμε 4 προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο κλάδος επί του παρόντος⁸:

- ⇒ Πρώτον, την ανάγκη να γίνουν οι ελληνικές τράπεζες πιο πελατοκεντρικές, προσαρμόζοντας τα προϊόντα τους και υιοθετώντας νέα προϊόντα. Η επενδυτική τραπεζική, η διαχείριση περιουσίας ιδιωτών και θεσμικών επενδυτών, οι τραπεζοασφάλειες (bankassurance), η προσφορά νέων καταθετικών προϊόντων, η ηλεκτρονική τραπεζική, η επέκταση στο χώρο της αξιοποίησης ακινήτων, οι επιχειρηματικές συμμετοχές σε νέους ή απελευθερωμένους κλάδους της οικονομίας, η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing), η συμμετοχή σε τιτλοποίηση εσόδων (securitisation) αποτελούν νέους τομείς δραστηριότητας για τις τράπεζες που θα επηρεάσουν τη σχετική κερδοφορία τους, τα έσοδα από προμήθειες και τα μερίδια αγοράς στο μέλλον.
- ⇒ Δεύτερον, τη συνέχιση της μείωσης του λόγου του λειτουργικού κόστους προς τα λειτουργικά έσοδα και βελτίωση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου. Αυτό προϋποθέτει αναδιάρθρωση των τραπεζών και αξιοποίηση των ευκαιριών που προσφέρει η νέα τεχνολογία, επικέντρωση σε εκείνες τις δραστηριότητες που οι τράπεζες εκτελούν καλύτερα με ταυτόχρονη ανάθεση ορισμένων άλλων δραστηριοτήτων σε τρίτους, με σκοπό την εκμετάλλευση από εκείνους των οικονομιών κλίμακας.
- ⇒ Τρίτον, την εκπαίδευση του προσωπικού των τραπεζών η οποία πρέπει να αποτελέσει σημαντική προτεραιότητα. Η εκπαίδευση του προσωπικού θα

⁸ «Οι ελληνικές τράπεζες στη ζώνη του ευρώ: Προοπτικές και προκλήσεις». Εισήγηση του Γιάννη Στουρνάρα Προέδρου της Εμπορικής Τράπεζας στην ημερίδα του ΣΕΒ, Αθήνα, 6 Απριλίου 2001.

βελτιώσει την αποδοτικότητα των εργαζομένων και θα επιτρέψει την κινητικότητα τους εντός των τραπεζών, ιδιαίτερα μάλιστα τη μεταφορά προσωπικού από υποστηρικτικές εργασίες σε πελατειακές θέσεις.

⇒ Τέταρτον, την ανάγκη για βελτίωση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και αποτίμησης κινδύνων των τραπεζών, υποβοηθώντας τις εποπτικές αρχές, δίνοντας τους περισσότερο εξειδικευμένες παραμέτρους και πληροφορίες και αποτιμώντας οι ίδιες τις διαφορετικές κατηγορίες κινδύνων για τις αξίες τους. Όπως, αναφέρθηκε προηγουμένους, η σωστή διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου θα αποτελέσει στο μέλλον σημαντικό παράγοντα επιτυχίας των τραπεζών στον κλάδο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ

Ο ανασχεδιασμός επιχειρηματικών διαδικασιών (business process reengineering), αφορά τη συστηματική προσπάθεια αναδιοργάνωσης των τραπεζικών ιδρυμάτων, είτε με δικές τους δυνάμεις είτε με την συνεργασία συμβούλων. Ο όρος δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένες ενέργειες, αλλά περισσότερο στη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία αυτών των αλλαγών. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση γίνονται παρεμβάσεις κυρίως σε συγκεκριμένους και κρίσιμους τομείς λειτουργίας μιας τράπεζας, ενώ μελετώνται παράλληλα τα δεδομένα διαμόρφωσης της αγοράς, στρατηγικοί παράγοντες όπως το Πρόγραμμα Σύγκλισης, η ONE, η πορεία των ελλειμμάτων του Δημοσίου, οι υποχρεώσεις του χρηματοπιστωτικού συστήματος από την καθιέρωση του ευρώ, ώστε στην πορεία να τεθούν στόχοι για ευρύτερες αναδιαρθρώσεις. Στις άμεσες παρεμβάσεις ανασχεδιασμού περιλαμβάνονται:

- ⇒ Ο προσανατολισμός σε κερδοφόρες εργασίες και προνομιακές αγορές, όπως η δημιουργία προϊόντων και διάταξη δυνάμεων στην καταναλωτική και επιχειρηματική πίστη, το private banking κλπ ή το άνοιγμα νέων καταστημάτων σε αναπτυσσόμενες αστικές και ημιαστικές περιοχές
- ⇒ Η ενίσχυση των υπηρεσιών διαμεσολάβησης, όπως η κίνηση κεφαλαίων στο εσωτερικό και σε διεθνές επίπεδο, αγοραπωλησία και εκκαθάριση τίτλων του δημοσίου, μαζικές εισπράξεις και πληρωμές για λογαριασμό επιχειρήσεων, οργανισμών και του ίδιου του Δημοσίου.
- ⇒ Η δημιουργία μηχανισμών μόνιμης παρακολούθησης της αποδοτικότητας των μονάδων, των στόχων εργασιών και κερδών, κοστολόγησης σε επίπεδο προϊόντων, μονάδων και συναλλαγών, διαρκούς μελέτης της τιμολογιακής πολιτικής και των προμηθειών.
- ⇒ Η τυποποίηση – απλοποίηση των συναλλακτικών εργασιών και διαδικασιών Η προσπάθεια αυτή αφορά τα σημεία επαφής με τον πελάτη, τα χρησιμοποιούμενα έντυπα, τα μηχανογραφικά συστήματα, τις συμβάσεις και τις οδηγίες.
- ⇒ Η προσαρμογή σε πιο ευέλικτα οργανωτικά σχήματα, υιοθετώντας «παράλληλες» πρακτικές διοίκησης.

⇒ Η ενίσχυση της τάσης από – υλοποίησης των χρεογράφων. Αυτή η τομή δημιουργεί επενδυτικά προϊόντα στους τίτλους, βασισμένα κυρίως σε σύγχρονα πληροφοριακά συστήματα.

Οι τράπεζες έχουν υιοθετήσει τον ανασχεδιασμό των επιχειρησιακών διαδικασιών ως μέθοδο βελτίωσης της απόδοσης, σε ένα περιβάλλον όπου η αποτελεσματικότητα έχει αναδειχθεί σε κρίσιμο παράγοντα. Σύμφωνα με μελέτη της Ernst & Young στις ΗΠΑ (Managing the virtual bank, 1995) πάνω από 90% των δαπανών αφορούν βελτιώσεις εργασιών ή νέες τραπεζικές εργασίες και σχεδόν το 50% εξ' αυτών αφορά έργα επιχειρησιακού ανασχεδιασμού. Συγκεκριμένα, το 27% αφορά μερικό ανασχεδιασμό υπαρχόντων διαδικασιών και 20% αφορά ολοκληρωτικό ανασχεδιασμό τραπεζικών εργασιών.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ & ΕΙΔΙΚΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Α. Τράπεζα	Κατίματα	%	Εργαζόμενοι	%	ΑΤΜ	%	Βασικά Μεγέθη Ισολογισμών 31/12/00 (σε εκατ. δρχ)							
							Σύνολο Ενεργητικού	%	Ίδια Κεφάλαια	%	Χορηγήσεις	%	Καταθέσεις	%
ΕΘΝΙΚΗ	606	24	15.432	30	800	24	14.757.061	32	879.680	22	4.810.768	25	11.264.425 1.145.272	35
ALPHA BANK	414	16	8.299	16	709	22	9.615.090	21	667.005	17	3.994.435	21	5.254.570 1.538.520	19
ΕΜΠΟΡΙΚΗ	385	15	7.204	14	529	16	5.332.697	12	629.544	16	2.248.977	12	2.873.254 902.471	11
ΑΓΡΟΤΙΚΗ	441	17	5.615	11	358	11	5.309.853	12	612.437	15	3.043.851	16	3.673.335	10
ΕΡΓΑΣΙΑΣ	321	13	7.097	14	431	13	5.245.199	11	597.370	15	2.660.832	14	3.003.916 1.151.720	12
ΠΕΙΡΑΙΩΣ	183	7	3.584	7	229	7	3.696.218	8	373.180	9	1.511.373	8	2.004.597 663.154	8
ΓΕΝΙΚΗ	92	4	1.960	4	115	3	723.923	2	74.960	2	382.022	2	445.282 125.082	2
ΕΓΝΑΤΙΑ	55	2	1.252	2	55	2	602.081	1	78.420	2	421.298	2	406.180 34.566	1
ΑΤΤΙΚΗΣ	49	2	922	2	48	1	417.382	1	49.578	1	195.190	1	200.671 99.073	1
ΛΑΙΚΗ	22	1	567	1	15	0	377.980	1	30.729	1	199.008	1	286.208	1
ΣΥΝΟΛΟ Α	2.558	100	51.932	100	3.289	100	46.067.464	100	3.992.863	100	19.457.754	100	29.412.438 5.659.658	100
Β. Ειδικός Πιστωτ. Οργ.														
Γ. Παραρτημάτων & Δανείων	4	8	422	27			1.105.285	36	243.550	30	764.229	48	746.431	53
Ε.Τ.Β.Α	13	27	478	31	3	10	1.000.141	33	399.918	49	377.729	24	12.142 77.048	6
Ε.Τ.Ε.Β.Α	2	4	194	13			435.580	14	60.710	7	173.397	11	173.119 35.817	15
TELEBIS	5	10	121	8			302.412	10	82.866	10	109.885	7	120.427 64.508	13
ASPIB	25	51	323	21	26	90	212.855	7	36.888	4	161.153	10	170.742	12
ΣΥΝΟΛΟ Β	49	100	1.538	100	29	100	3.056.253	100	823.932	100	1.586.393	100	1.222.857 177.373	100

ΠΗΓΗ : ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ Τραπεζών & Ειδικών Πιστωτικών Οργανισμών 2000
ΣΤΟΙΧΕΙΑ : κατά την 31/12/2000

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ : > Τα στοιχεία των ισολογισμών δεν αφορούν ενοποιημένους ισολογισμούς ομίλων
> Η στήλη των χορηγήσεων αναφέρεται στο σύνολο των χορηγήσεων μείον τις προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις
> Η στήλη των καταθέσεων αναφέρεται στις καταθέσεις ταμειοληρίου, όψεως, προθεσμίας και γερós
> Τα γερós σημειώνονται ξεχωριστά στη στήλη των Καταθέσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

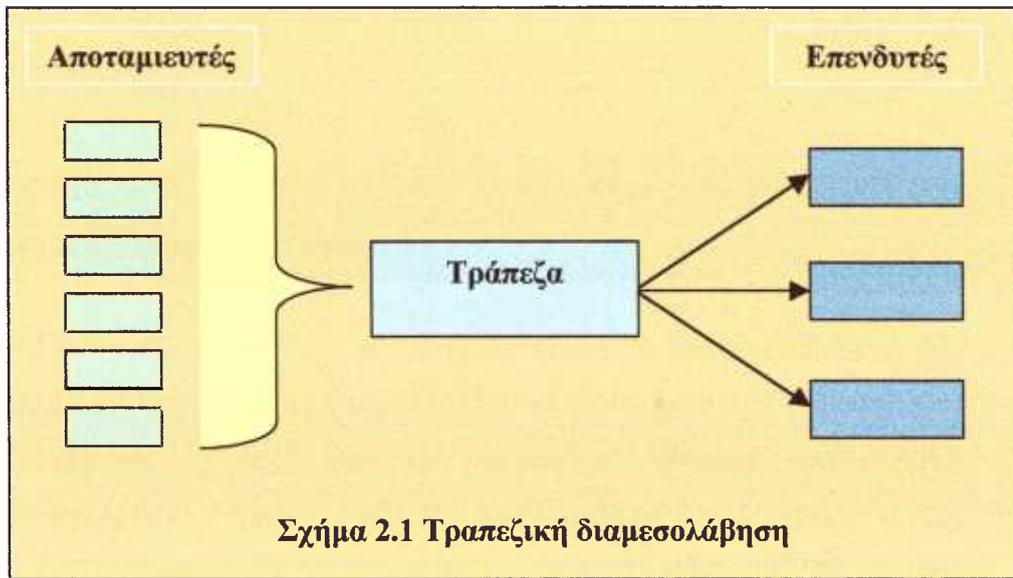
Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύθηκε το τραπεζικό σύστημα και οι εξελίξεις που έχουν συντελεστεί σε αυτό τόσο στο διεθνές όσο και στο εγχώριο οικονομικό περιβάλλον. Ποιος είναι όμως ο βασικός ρόλος των τραπεζών και πως αυτές διαχειρίζονται τον ισολογισμό τους; Στα ερωτήματα αυτά θα δώσουμε απαντήσεις στο παρόν κεφάλαιο και πιο συγκεκριμένα θα εξετασθεί ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών και η σημασία του μέσω της ανάλυσης των οικονομιών κλίμακας και εύρους στις τραπεζικές εργασίες. Επίσης, θα μελετήσουμε τα στοιχεία του τραπεζικού ισολογισμού και θα δούμε πως οι τράπεζες διαχειρίζονται τα επί μέρους στοιχεία του. Η σωστή διαχείριση του ενεργητικού και του παθητικού μιας εμπορικής τράπεζας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της στο σύγχρονο τραπεζικό σύστημα.

2.1 Τραπεζική διαμεσολάβηση: Η παραδοσιακή λειτουργία των τραπεζών

Κάθε εύρωστη και υγιής οικονομία χρειάζεται ένα χρηματοοικονομικό σύστημα ικανό να μεταφέρει κεφάλαια από τις πλεονασματικές οικονομικές μονάδες (αυτές που αποταμιεύουν στην τρέχουσα διαχείριση) στις ελλειμματικές οικονομικές μονάδες, δηλαδή εκείνες που δανείζονται για να επενδύσουν στις παραγωγικές ευκαιρίες που έχουν επισημάνει. Αν και στο προηγούμενο κεφάλαιο υποστηρίχθηκε ότι οι λειτουργίες που αναλαμβάνουν οι τράπεζες διευρύνονται, πρέπει να σημειωθεί ότι η βασική τους δραστηριότητα και ο παραδοσιακός τους ρόλος είναι αυτός του διαμεσολαβητή ανάμεσα σε αποταμιευτές και πιστούχους.

Οι τράπεζες διαχειρίζονται το παθητικό τους χορηγώντας δάνεια, δημιουργώντας έτσι το ενεργητικό τους. Εναλλακτικά, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι τράπεζες διαχειρίζονται το ενεργητικό τους, το οποίο χρηματοδοτείται από καταθέσεις ή άλλα στοιχεία του παθητικού. Η μελέτη αυτών των θεμάτων θα γίνει

στις επόμενες παραγράφους, αφού αρχικά κρίνεται σκόπιμο να περιγράψουμε και να αναλύσουμε το διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών.

Στο σχήμα 2.1 παρουσιάζεται η τραπεζική διαμεσολάβηση. Πιο συγκεκριμένα, η τράπεζα δέχεται τις καταθέσεις του κοινού, που μπορεί να είναι επιχειρήσεις ή φυσικά πρόσωπα και εν συνεχεία ένα μέρος αυτών των καταθέσεων το δανείζει στους υποψήφιους επενδυτές, αφού πρώτα εξετάσει λεπτομερώς την πιστοληπτική τους ικανότητα (θα αναφερθούμε διεξοδικά σε επόμενο κεφάλαιο). Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης θα ασχοληθούμε μόνο με χορηγήσεις δανείων σε επιχειρήσεις και πιο συγκεκριμένα με τα εμπορικά δάνεια για κεφάλαιο κίνησης.

Ένας από τους βασικότερους λόγους της τραπεζικής διαμεσολάβησης είναι το πρόβλημα ρευστότητας που δημιουργείται μεταξύ των αποταμιευτών και των επενδυτών⁹. Πιο συγκεκριμένα, οι αποταμιευτές δεν επιθυμούν να δανείσουν τα χρήματά τους στις επιχειρήσεις αν δεν έχουν ταυτόχρονα τη δυνατότητα να τους επιστραφούν γρήγορα και εύκολα, δηλαδή οι αποταμιευτές επιθυμούν να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους μόνο αν έχουν ένα σημαντικό βαθμό ρευστότητας.

Από την άλλη μεριά, οι επιχειρήσεις επιθυμούν να κρατήσουν τα χρήματα που δανείζονται για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, επειδή μπορεί να αποσκοπούν στην εκμετάλλευση αυτών των κεφαλαίων σε μακροπρόθεσμες επενδύσεις, όπως πάγια και μηχανολογικό εξοπλισμό. Επομένως, υπάρχει ένα κενό μεταξύ των επενδυτών και των αποταμιευτών στις απαιτήσεις τους σε ρευστά, αφού οι αποταμιευτές επιδιώκουν

⁹ Steve Lumby & Chris Jones «Investment appraisal & financial decisions», Sixth edition, International Thomson Business Press, London 1999.

να δανείσουν βραχυπρόθεσμα, ενώ οι επενδυτές μακροπρόθεσμα. Το κενό αυτό έρχεται να καλύψει η τράπεζα με το διαμεσολαβητικό της ρόλο, ικανοποιώντας τόσο τους αποταμιευτές όσο και τους επενδυτές.

2.2 Σπουδαιότητα της τραπεζικής διαμεσολάβησης: οικονομίες κλίμακας και εύρους στις τραπεζικές εργασίες

Για να κατανοήσουμε την αναγκαιότητα του διαμεσολαβητικού ρόλου των τραπεζών θα πρέπει να εισάγουμε την έννοια των οικονομιών κλίμακας και εύρους στις τραπεζικές εργασίες¹⁰. Πράγματι, μία λύση στο πρόβλημα του υψηλού κόστους συναλλαγών είναι η συγκέντρωση των κεφαλαίων πολλών αποταμιευτών. Και αυτό διότι έτσι γίνεται αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας, δηλαδή η μείωση του κόστους συναλλαγών ανά επενδυμένη δραχμή όταν το μέγεθος των συναλλαγών ανέρχεται.

Το τραπεζικό σύστημα λειτουργεί ως μία τεράστια δεξαμενή συλλογής αποταμιευτικών πόρων, με αποτέλεσμα το κόστος συναλλαγών για κάθε επί μέρους επενδυτή να είναι πολύ μικρότερο. Το φαινόμενο των οικονομιών κλίμακας υφίσταται επειδή το συνολικό κόστος διεκπεραίωσης μιας συναλλαγής στο τραπεζικό σύστημα αυξάνει όλο και λιγότερο καθώς ο όγκος των συναλλαγών ανέρχεται. Για παράδειγμα, το κόστος διακανονισμού της αγοράς 10.000 μετοχών δεν είναι πολύ υψηλότερο από το κόστος διακανονισμού της αγοράς 10 μετοχών.

Οι οικονομίες εύρους υφίστανται όταν δύο ή περισσότερα τραπεζικά προϊόντα μπορούν να προσφερθούν από τον ίδιο οργανισμό με μικρότερο κόστος από ότι εάν τα ίδια προϊόντα προσφέρονταν από διαφορετικές οικονομικές μονάδες. Για παράδειγμα, η ύπαρξη οικονομιών εύρους στη χορήγηση πιστώσεων σημαίνει ότι οι τράπεζες μπορούν να διαχειριστούν περισσότερο αποδοτικά το επενδυτικό τους χαρτοφυλάκιο σε σύγκριση με τους επί μέρους ατομικούς επενδυτές, εάν αυτοί αποφάσιζαν να δανείσουν απευθείας στην αγορά.

¹⁰ Γ. Προβόπουλος – Π. Καπόπουλος, «Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 2001.

Οι τραπεζικές εργασίες χαρακτηρίζονται από οικονομίες εύρους κατά τη λήψη αποφάσεων για χορηγήσεις δανείων, αφού οι τράπεζες έχουν πρόσβαση σε προνομακική πληροφόρηση σχετικά με την οικονομική επιφάνεια των υποψήφιων πιστούχων, εφόσον οι τελευταίοι διακρατούν λογαριασμούς στην τράπεζα. Επίσης, η εξειδίκευση στην παραγωγή ενός μεγάλου φάσματος προϊόντων μπορεί να αξιοποιηθεί στην αγορά ενός νέου προϊόντος. Η γνώση και η πληροφόρηση είναι δύσκολο να «πωληθούν» και επομένως οι τράπεζες τις αξιοποιούν «εσωτερικά», αυξάνοντας το μέγεθος του επενδυτικού τους χαρτοφυλακίου.

2.3 Ο τραπεζικός ισολογισμός και η διαχείρισή του

Ο καλύτερος τρόπος παρουσίασης της λειτουργίας ενός τραπεζικού ιδρύματος είναι η εξέταση του ισολογισμού του. Ο ισολογισμός αποτελεί την ανάλυση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού, ο οποίος καταγράφει τις πηγές των κεφαλαίων (υποχρεώσεις) που διαχειρίζεται η τράπεζα, δηλαδή τις καταθέσεις, και τις χρήσεις αυτών των κεφαλαίων (απαιτήσεις), δηλαδή τα δάνεια. Για τις τράπεζες, ένα σημαντικό ποσοστό των κερδών τους προέρχεται από την επιβολή υψηλότερων επιτοκίων στις απαιτήσεις σε σχέση με αυτά που πληρώνουν για τις υποχρεώσεις τους. Στη συνέχεια παραθέτουμε ένα συνοπτικό ισολογισμό μιας τράπεζας¹¹.

Πίνακας 2.1 Βασικά στοιχεία τραπεζικού ισολογισμού

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	ΠΑΘΗΤΙΚΟ
Πάγιο Ενεργητικό	Καθαρή θέση
Χορηγήσεις – Δάνεια	Προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων
Απαιτήσεις	Καταθέσεις
Χρεόγραφα	Μακροπρόθεσμες Υποχρεώσεις
Ρευστά Διαθέσιμα	Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις

Βασικά στοιχεία του ενεργητικού μιας τράπεζας αποτελούν τα ρευστά διαθέσιμα, τα δάνεια και τα χρεόγραφα. Το ύψος των ρευστών διαθέσιμων μπορεί να

¹¹ Β. Παπαδέας, «Τραπεζική Λογιστική – Με το Κλαδικό Λογιστικό Σχέδιο Τραπεζών».

προσδιορίζεται είτε ενδογενώς είτε εξωγενώς. Θεωρητικά αποτελεί ένα σημαντικό ποσό χρημάτων που η τράπεζα θεωρεί πως την εξασφαλίζει από το ενδεχόμενο εμφάνισης τραπεζικού πανικού, που θα εκδηλωθεί με προσφυγή του κοινού σε μαζικές πρόωρες αναλήψεις. Πρακτικά, δεν μπορεί να διαφέρει ποσοτικά από το υποχρεωτικό ποσοστό διακράτησης ρευστών διαθεσίμων που επιβάλλει η κεντρική τράπεζα στις εμπορικές τράπεζες. Τα δάνεια αποτελούν το σπουδαιότερο συστατικό των κερδών μιας τράπεζας ή του τοκοφόρου ενεργητικού της. Υπάρχουν διάφορα δάνεια όπως μακροχρόνια, βραχυχρόνια, δάνεια σε συνάλλαγμα, επιχειρηματικά, στεγαστικά, καταναλωτικά κλπ. Επίσης, κάθε τράπεζα έχει στην κατοχή της χρεόγραφα, από τα οποία επιδιώκουν ικανοποιητικές αποδόσεις.

Βασικά στοιχεία του παθητικού του τραπεζικού ισολογισμού είναι τα ίδια κεφάλαια, οι καταθέσεις και οι προβλέψεις από επισφαλές απαιτήσεις. Τα ίδια κεφάλαια αποτελούνται από το μετοχικό κεφάλαιο και τα αποθεματικά, τα οποία προσδιορίζουν την καθαρή θέση της τράπεζας. Τα κεφάλαια αυτά είναι δυνατόν να αντληθούν είτε μέσω έκδοσης νέων μετοχικών τίτλων είτε μέσω κεφαλαιοποίησης των αδιανέμητων κερδών. Τα ίδια κεφάλαια αποτελούν μία δικλείδα ασφαλείας έναντι των μεταβολών στην αξία των στοιχείων ενεργητικού, που είναι δυνατόν να οδηγήσουν μία τράπεζα σε κατάρρευση.

Οι καταθέσεις μπορούν να χωριστούν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με την ευκολία ρευστοποίησής τους. Για παράδειγμα, οι καταθέσεις προθεσμίας μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι δυσκολότερα ρευστοποιήσιμες, αφού δεσμεύονται στην τράπεζα για ένα χρονικό διάστημα και δεν μπορούν να αναληφθούν πριν από το πέρας αυτού του χρονικού διαστήματος, παρά μόνον εάν γίνει αποδεκτή από τον καταθέτη η επιβολή μιας “ποινής”. Οι καταθέσεις ταμειυτηρίου ή όψεως παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευκολία ρευστοποίησης, αλλά αμείβονται με χαμηλότερο επιτόκιο.

Η παρουσίαση αυτή όμως είναι απλουστευτική. Στην πράξη υπάρχει ένα πλήθος καταθετικών προϊόντων που ποικίλλει από τράπεζα σε τράπεζα. Τέλος οι προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων αφορά τις προβλέψεις που κάνει η τράπεζα από την ενδεχόμενη μη αποπληρωμή μέρους των δανείων που χορηγεί. Στη συνέχεια αναλύονται οι τρόποι και οι πρακτικές που οι τράπεζες χρησιμοποιούν για την αποτελεσματική διαχείριση του ισολογισμού τους.

2.3.1 Η διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού

Κατά τη διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού της, μία τράπεζα πρέπει ταυτοχρόνως¹²:

- ⇒ Να αναζητά τις υψηλότερες δυνατές αποδόσεις στο χαρτοφυλάκιο δανείων και το χαρτοφυλάκιο τίτλων.
- ⇒ Να επιχειρεί την ελαχιστοποίηση των κινδύνων.
- ⇒ Να κάνει ικανοποιητικές προβλέψεις για τις ανάγκες της σε ρευστότητα, ώστε να κρατά το ελάχιστο αναγκαίο ποσό χρημάτων με τη μορφή ρευστών διαθεσίμων.

Για να επιτύχουν την αποτελεσματική διαχείριση του ενεργητικού οι τράπεζες χρησιμοποιούν τέσσερις θεμελιώδεις πρακτικές διαχείρισης, τις οποίες αναφέρουμε στη συνέχεια:

1. Προσπαθούν να προσελκύσουν εκείνους τους δανειολήπτες που θα πληρώσουν τα υψηλότερα επιτόκια και ταυτόχρονα έχουν μικρότερη πιθανότητα πτώχευσης. Για να το επιτύχουν αυτό, αναλαμβάνουν εκστρατεία για τον προσεταιρισμό επιχειρήσεων με υψηλή πιστοληπτική επιφάνεια και αξιοπιστία στην αγορά.
2. Οι τράπεζες προσπαθούν να αγοράζουν χρεόγραφα και τίτλους μεγάλης απόδοσης και μικρού κινδύνου.
3. Για την επίτευξη αυτού του στόχου οι τράπεζες επιχειρούν την ελαχιστοποίηση του μέσου κινδύνου μέσω της διαφοροποίησης του χαρτοφυλακίου τους.
4. Η τράπεζα πρέπει να διαχειριστεί το βαθμό ρευστότητας των στοιχείων του ενεργητικού της, ώστε να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της κεντρικής τράπεζας χωρίς να έχει μεγάλες απώλειες εσόδων. Αυτό σημαίνει ότι θα διακρατεί χρεόγραφα με μεγάλη ευκολία ρευστοποίησης, ακόμη και αν αποδίδουν λιγότερα από άλλα στοιχεία του ενεργητικού. Θα πρέπει, επίσης, να αποφασίσει σε ποιο βαθμό απαιτείται να διακρατεί περισσότερα ρευστά διαθέσιμα από όσο απαιτεί η κεντρική τράπεζα, όταν εκτιμά ότι ο κίνδυνος εμφάνισης φαινομένων πανικού και πρόωρων αναλήψεων έχει αυξηθεί.

¹² Γ. Προβόπουλος – Π. Καπόπουλος, «Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 2001.

2.3.2 Η διαχείριση των στοιχείων του παθητικού

Πριν από τη δεκαετία του '60 η διαχείριση των στοιχείων του παθητικού εθεωρείτο άσκοπη, αφού στην πλειονότητά του οι τράπεζες εκλάμβαναν τις υποχρεώσεις ως εξωγενώς δεδομένες και κατά συνέπεια περιορίζονταν κυρίως στη διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού. Πράγματι, το μεγαλύτερο μέρος των πηγών άντλησης των κεφαλαίων τους, για μία μεγάλη χρονική περίοδο, προέρχονταν από καταθέσεις ταμιευτηρίου και όψεως με διοικητικώς προκαθορισμένο επιτόκιο. Συνεπώς, ο ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών για την προσέλκυση αποταμιευτών δεν ήταν ιδιαίτερα έντονος.

Το σκηνικό στο σύγχρονο χρηματοοικονομικό σύστημα έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό. Ο ανταγωνισμός για άντληση κεφαλαίων μεταξύ των τραπεζών έχει ενταθεί. Η διαχείριση των στοιχείων του παθητικού, ώστε να εξασφαλίζεται η φθηνότερη δυνατή χρηματοδότηση της τράπεζας, είναι κύριο συστατικό στοιχείο της στρατηγικής της. Παράλληλα, ενισχύεται η σημασία των αποφάσεων σχετικά με το ύψος της κεφαλαιακής επάρκειας, αφού η επάρκεια της τράπεζας σε ίδια κεφάλαια τη βοηθά να αποφύγει τον κίνδυνο της πτώχευσης, δηλαδή την κατάσταση στην οποία δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις υποχρεώσεις της, πληρώνοντας τους καταθέτες και τους υπόλοιπους δανειστές της. Επιπλέον, το ύψος των υφιστάμενων κεφαλαίων επηρεάζει το ύψος των μερισμάτων προς τους μετόχους της. Τέλος, η ύπαρξη ενός ελάχιστου ποσού ιδίων κεφαλαίων αποτελεί υποχρέωση των εμπορικών τραπεζών έναντι της κεντρικής τράπεζας για εποπτικούς λόγους.

2.4 Η σημασία της διαχείρισης του τραπεζικού ισολογισμού

Σε μία σύγχρονη τράπεζα η διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού δεν μπορεί να είναι διαδικασία ξεχωριστή από τη διαχείριση των στοιχείων του παθητικού. Η ταυτόχρονη διαχείριση του ενεργητικού και του παθητικού, ώστε να μεγιστοποιούνται τα κέρδη, απαιτεί την ανάλυση μιας σειράς ζητημάτων, τα οποία αναφέρονται στον πίνακα 2.2 και αναλύονται στη συνέχεια.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός των καταθέσεων και των χορηγήσεων που μία τράπεζα πρέπει να διαθέτει στο χαρτοφυλάκιό της, αποτελεί θεμελιώδη ζήτημα της

διαχείρισης του τραπεζικού ισολογισμού. Η εκτίμηση του συνολικού μεγέθους καταθέσεων που επιθυμεί η τράπεζα να προσελκύσει και του συνολικού αριθμού δανείων που επιθυμεί να χορηγήσει, επιτρέπει στην τράπεζα να θέτει τόσο βραχυπρόθεσμους, όσο και μακροπρόθεσμους στόχους και να προσπαθεί να τους υλοποιήσει μέσω των προγραμμάτων της.

Πίνακας 2.2 Θέματα που προσδιορίζονται κατά τη διαχείριση του τραπεζικού ισολογισμού

1. Στρατηγικός σχεδιασμός για το επιθυμητό ύψος των καταθέσεων και των χορηγήσεων
2. Προσδιορισμός της «άριστης χρονικής διάρκειας» μεταξύ των καταθέσεων και των χορηγήσεων
3. Αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων (κυρίως του πιστωτικού κινδύνου και του κινδύνου αγοράς).
4. Διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου τιμολογίου για το σύνολο των προσφερόμενων υπηρεσιών και κυρίως τις χορηγήσεις και τις καταθέσεις
5. Διαχείριση του λειτουργικού κόστους και της τεχνολογίας

Ένα δεύτερο σημαντικό ζήτημα, αφορά τον προσδιορισμό της “άριστης χρονικής διάρθρωσης” των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού, ώστε να μεγιστοποιούνται τα κέρδη και να εξασφαλίζεται η ευρωστία της τράπεζας. Από την πλευρά του παθητικού, όλες οι καταθέσεις δεν έχουν την ίδια ευκολία ρευστοποίησης, ενώ από την πλευρά του ενεργητικού, τα δάνεια και οι διάφορες τοποθετήσεις σε χρεόγραφα αποτελούν δεσμεύσεις των πόρων της τράπεζας με διαφορετική χρονική διάρκεια.

Ο συντονισμός της χρονικής διάρθρωσης των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού είναι καίριας σημασίας, ώστε να μην προκύπτουν, για παράδειγμα, προβλήματα προσωρινής έλλειψης ρευστότητας, που ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα ζημιογόνα. Επίσης, όσον αφορά το ζήτημα της διαχείρισης των κινδύνων των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού, το μεγαλύτερο βάρος δίνεται στην πλευρά του ενεργητικού, όπου η αξιολόγηση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων (πιστωτικός κίνδυνος) και του χαρτοφυλακίου τίτλων (κίνδυνος αγοράς) είναι ευκολότερα μετρήσιμη.

Παράλληλα, σημαντικό είναι το ζήτημα της διαμόρφωσης ενός ολοκληρωμένου τιμολογίου που αναφέρεται σε όλο το φάσμα των τραπεζικών εργασιών. Πρέπει να αφορά στον προσδιορισμό των επιτοκίων για το σύνολο των δανειακών και καταθετικών προϊόντων της τράπεζας καθώς και των διάφορων προμηθειών με τις οποίες τιμολογεί συγκεκριμένες διαμεσολαβητικές εργασίες που πραγματοποιεί. Το πρόβλημα της διακριτικής τιμολόγησης, όσον αφορά στα στοιχεία του ενεργητικού, συνδέεται στενά με το ζήτημα της διαχείρισης των κινδύνων. Για παράδειγμα, οι τράπεζες καθορίζουν ένα ως βασικό δανειστικό επιτόκιο αυτό που προσφέρουν στον πλέον φερέγγυο πελάτη τους και στους υπόλοιπους προσφέρουν επιτόκια που προσ αυξάνονται ανάλογα με τον κίνδυνο που εκτιμούν κατά περίπτωση.

Ένα τελευταίο σημαντικό ζήτημα είναι η διαχείριση του λειτουργικού κόστους και της τεχνολογίας. Η συνεργασία ενός άριστα επιλεγμένου και άρτια εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού με σύγχρονα συστήματα μηχανογράφησης και άλλες τεχνολογικές εφαρμογές, αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για να καταστεί μία τράπεζα χαμηλού κόστους. Τούτο συνεπάγεται την απόκτηση ενός σημαντικού ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος έναντι των άλλων τραπεζών, που μπορεί τελικά να εκφραστεί με μία επιθετικότερη πολιτική προσέλκυσης δανείων και καταθέσεων. Ωστόσο, η δυνατότητα απορρόφησης από μία τράπεζα των στρατηγικά άριστων τεχνολογικών καινοτομιών εξαρτάται από τη διαχείριση των ανθρωπίνων πόρων.

Σχετικά με τη διαχείριση του λειτουργικού κόστους και την αποτελεσματικότητα των ελληνικών τραπεζών, αξίζει να αναφερθούν τα αποτελέσματα της έρευνας των Χριστόπουλου, Λόλου και Τσιόνα¹³. Η έρευνα αφορά την αποτελεσματική διοίκηση του κόστους στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα για την περίοδο 1993 – 1998, η οποία βασίστηκε στους ισολογισμούς και τις καταστάσεις αποτελεσμάτων χρήσης όλων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών που δραστηριοποιούνταν τη συγκεκριμένη περίοδο. Η εξεταζόμενη περίοδος συμπίπτει με την επιτάχυνση της φιλελευθεροποίησης και της ομαλοποίησης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, υπό το πρίσμα της εισόδου της χώρας μας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση.

Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδειξαν ότι οι μεγάλες τράπεζες είναι λιγότερο αποδοτικές από τις μικρές καθώς επίσης ότι η οικονομική δραστηριότητα, τα

¹³ Dimitris K. Christopoulos, Sarantis E.G. Lolos, Efthymios G. Tsionas, «Efficiency of the Greek banking system in view of the EMU: a heteroscedastic stochastic frontier approach», *Journal of Policy Modeling* 24, North – Holland, (2002), p. 813–829.

τραπεζικά δάνεια και οι επενδύσεις σχετίζονται θετικά με την αποδοτική διοίκηση του κόστους του ελληνικού εμπορικού τραπεζικού τομέα. Πιο συγκεκριμένα, το μέγεθος της τράπεζας βρέθηκε να σχετίζεται αντίστροφα με το δείκτη αποδοτικότητας, αφού οι μικρές και οι μεσαίες τράπεζες είναι σχεδόν ολοκληρωτικά αποδοτικές, ενώ η αποδοτικότητα των μεγάλων τραπεζών κυμαίνεται από το 60% έως 95%. Παράλληλα, τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν αντιστρόφως ανάλογη σχέση του μέγεθος των τραπεζών σε όρους παγίων στοιχείων με την αποδοτικότητά τους.

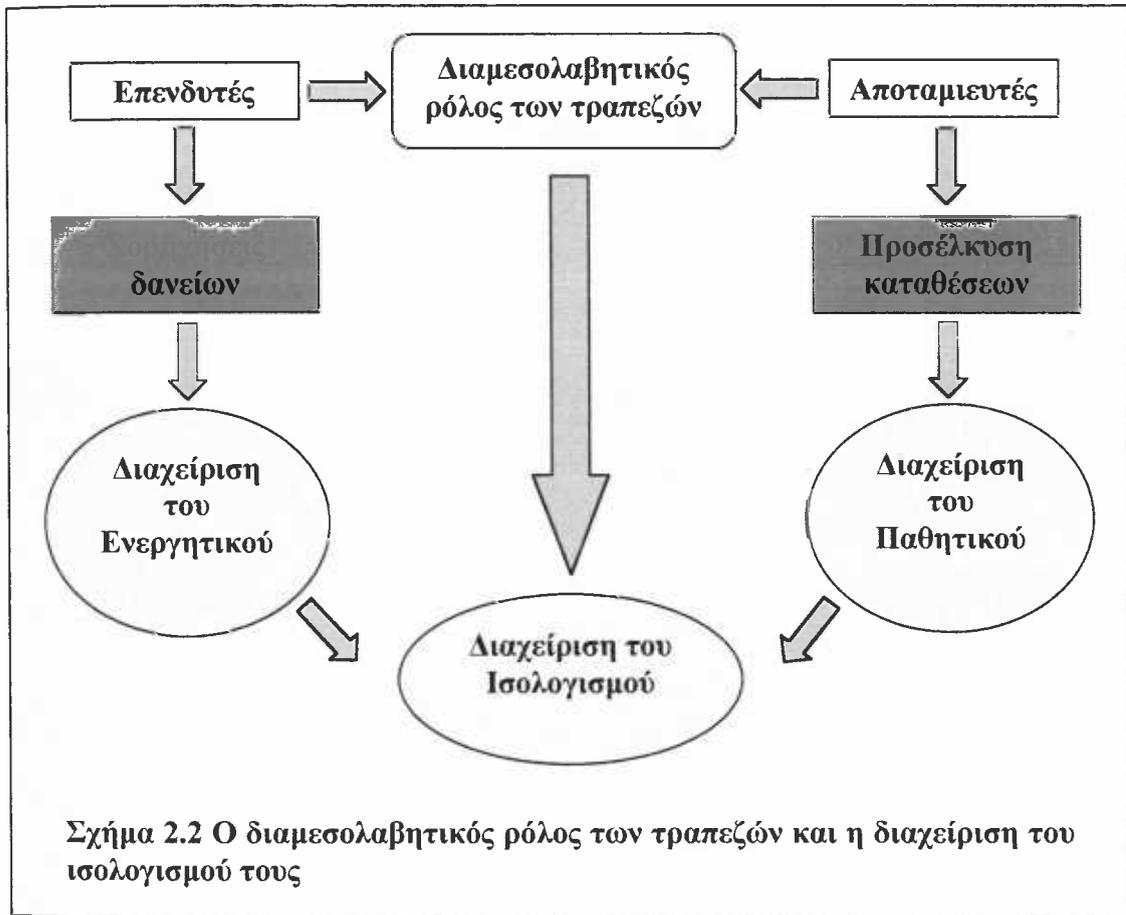
Επίσης, οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν αρκετά χαμηλή αποδοτικότητα του κόστους, ενώ αν χρησιμοποιούν τις εισροές (inputs) όσο πιο αποτελεσματικά γίνεται, μπορούν να μειώσουν το κόστος παραγωγής από 5% έως 45%. Το γεγονός αυτό οφείλεται στα παραδοσιακά χαρακτηριστικά του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, τα οποία γίνονται φανερά στις μεγαλύτερες και τις κρατικά ελεγχόμενες τράπεζες, όπως είναι η αναποτελεσματικότητα της διοίκησης, η ανεπαρκής κινητοποίηση του προσωπικού και οι αυστηρές εργασιακές σχέσεις.

Τέλος, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα μέτρα της τραπεζικής αποτελεσματικότητας σχετίζονται με διάφορους συγκεκριμένους τραπεζικούς οικονομικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, η βελτίωση της τραπεζικής δραστηριότητας σχετίζεται με τα υψηλά δείγματα αποδοτικότητας (efficiency scores), ενώ τα υψηλά μερίδια επενδύσεων και ιδίως τα δάνεια βρέθηκε να είναι σχετικά σημαντικά για τη βελτίωση της αποδοτικότητας του κόστους. Επομένως, οι προσπάθειες πρέπει να στραφούν κυρίως προς την καλύτερη οικονομική εκτέλεση. Φαίνεται ότι ο ρόλος αυτών των προσπαθειών είναι κρίσιμης σημασίας για την περαιτέρω βελτίωση της τραπεζικής αποδοτικότητας και στη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού τραπεζικού συστήματος.

2.5 Ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών σε σχέση με τη διαχείριση του ισολογισμού τους

Οι βασικές τοποθετήσεις του παρόντος κεφαλαίου εστιάστηκαν στο διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών και στη διαχείριση του ισολογισμού τους. Στη συγκεκριμένη παράγραφο θα συνδυάσουμε τα δύο αυτά ζητήματα, με σκοπό να γίνει πιο ολοκληρωτική η μελέτη του ρόλου της τράπεζας και της διοίκησής της. Στο

σχήμα 2.2 παρουσιάζεται ο τρόπος που οι τράπεζες διεκπεραιώνουν τον διαμεσολαβητικό τους ρόλο και διοικούν τον ισολογισμό τους.

Πιο συγκεκριμένα, μία τράπεζα μεσολαβεί μεταξύ αποταμιευτών και επενδυτών, με αποτέλεσμα να δημιουργούν το παθητικό τους μέσω των καταθέσεων και να διαχειρίζονται το ενεργητικό τους με τις χορηγήσεις δανείων. Συμπερασματικά, λοιπόν, η διαχείριση του ισολογισμού μιας τράπεζας είναι άμεσα συνδεδεμένη με το διαμεσολαβητικό της ρόλο, η οποία είναι στρατηγικής σημασίας θέμα για την επιτυχία της στο σύγχρονο ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙ
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

*«Δεν υπάρχουν κλάδοι που αποκλείουμε.
Αυτό που εξετάζουμε πριν αποφασίσουμε μία νέα
χρηματοδότηση, είναι οι προοπτικές
των συγκεκριμένων εταιρειών σε κάθε κλάδο,
η ποιότητα του management
και το πώς “στέκονται” σε ένα διεθνές
και ανταγωνιστικό περιβάλλον»*

Ανδρέας Χασάπης
Διευθυντής Corporate Banking
EFG Eurobank Ergasias

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΙΔΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

Το παρόν κεφάλαιο διαπραγματεύεται τη σημασία και τα είδη του τραπεζικού δανεισμού. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια να δοθεί απάντηση στο ερώτημα, γιατί μία επιχείρηση να αντλήσει κεφάλαια μέσω τραπεζικού δανεισμού; Επίσης, λόγω ότι στη σύγχρονη τραπεζική ποικίλες είναι οι μορφές δανείων που λαμβάνουν χώρα, θα προσπαθήσουμε να τις κατηγοριοποιήσουμε και να τις αναλύσουμε διεξοδικά. Αν και από πρακτικής άποψης, κάθε εμπορική τράπεζα διαμορφώνει το χαρτοφυλάκιο δανείων σύμφωνα με τις δικές της απαιτήσεις και ανάγκες, οι βασικές κατηγορίες δανείων είναι παρόμοιες σε όλες τις τράπεζες, οι οποίες είναι ο βραχυπρόθεσμος και ο μακροπρόθεσμος δανεισμός. Τέλος, θα παρουσιάσουμε στοιχεία για τη χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας, ενώ στο παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου θα εξετάσουμε λεπτομερώς τα είδη δανείων που χορηγεί η Εθνική Τράπεζα.

3.1 Η σπουδαιότητα και τα οφέλη των τραπεζικών δανείων για τις επιχειρήσεις

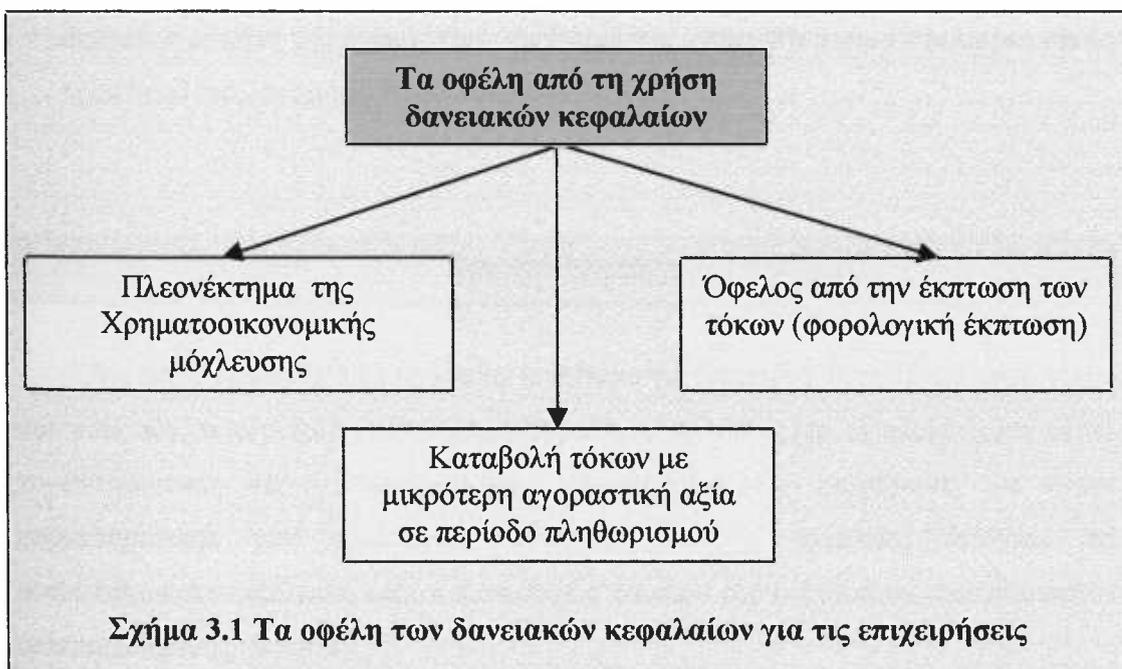
Αναμφισβήτητα τα τραπεζικά δάνεια αποτελούν μία από τις βασικές πηγές ανάπτυξης των υγιών επιχειρήσεων. Παρέχουν τη δυνατότητα σε αυτές να αποκτήσουν κεφάλαια, χωρίς να δεσμεύσουν δικά τους. Για να γίνει κατανοητή η σημασία των δανειακών κεφαλαίων και να αντιπαρατεθούν με τα ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων, είναι σκόπιμο να γίνει η παρακάτω ανάλυση¹⁴.

Τα κεφάλαια των μετόχων, δηλαδή τα ίδια κεφάλαια, δεν εγγυώνται κάποιες αποδόσεις, δεν υπάρχει συγκεκριμένη ημερομηνία για την επιστροφή τους, δηλαδή είναι μόνιμα δεσμευμένα στην επιχείρηση, και αυτά πρώτα υφίστανται τον κίνδυνο

¹⁴ Δημήτριος Χ. Γκίκας, «Η ανάλυση και οι χρήσεις των λογιστικών καταστάσεων», Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1997.

απώλειας σε περίπτωση αδυναμίας της επιχείρησης να ικανοποιήσει τους πιστωτές της.

Από την άλλη πλευρά, τα κεφάλαια τα οποία έχουν χορηγήσει οι τράπεζες, δηλαδή τα ξένα ή δανειακά κεφάλαια, απαιτούν τόσο την πληρωμή τόκων όσο και την πληρωμή χρεολυσίων σε συγκεκριμένες ημερομηνίες, ακόμα και όταν οι πληρωμές αυτές έχουν δυσμενείς χρηματοοικονομικές συνέπειες για την επιχείρηση. Εάν, όμως, μία επιχείρηση αδυνατεί να εξοφλήσει τις υποχρεώσεις της προς τους πιστωτές, τότε οι μέτοχοι ενδέχεται να χάσουν τον έλεγχο της επιχείρησης καθώς και μέρος ή το σύνολο της επένδυσής τους σε αυτή. Σε περίπτωση, βέβαια, που τα ίδια κεφάλαια δεν αρκούν για την κάλυψη των ζημιών τις οποίες έχει υποστεί η επιχείρηση, οι τράπεζες μπορούν να χάσουν μέρος ή και όλο το ποσό το οποίο έχουν δανείσει καθώς και δεδουλευμένους τόκους που δεν έχουν εισπράξει. Το σχήμα 2.1 παρουσιάζει τα οφέλη του τραπεζικού δανεισμού για τις επιχειρήσεις. Στη συνέχεια αναλύονται τα οφέλη αυτά.

Η παρουσία δανειακών κεφαλαίων σε μία επιχείρηση δημιουργεί μία σειρά από οφέλη για τους κοινούς μετόχους, αλλά ταυτόχρονα αυξάνει και τον κίνδυνο χρεοκοπίας της επιχείρησης, δηλαδή απώλειας τόσο του ελέγχου όσο και των επενδεδυμένων κεφαλαίων τα οποία έχουν συνεισφέρει οι κοινοί μέτοχοι. Τα οφέλη που απορρέουν στους μετόχους μιας επιχείρησης από την παρουσία δανειακών κεφαλαίων είναι τα εξής:

- ⇒ Σε περιόδους υψηλού πληθωρισμού τα ξένα κεφάλαια εξοφλούνται με την καταβολή συγκεκριμένων ονομαστικών ποσών, τα οποία, όμως, έχουν μικρότερη αγοραστική αξία και συνεπώς συντελείται η μεταφορά ενός μικρότερου ποσού πραγματικού πλούτου από την επιχείρηση προς τις τράπεζες. Τα κέρδη από την εξόφληση ξένων κεφαλαίων με νομισματικές μονάδες μικρότερης αγοραστικής ικανότητας συνεπάγονται στην ουσία μεταφορά πλούτου από τις τράπεζες στους μετόχους της επιχείρησης.
- ⇒ Η χρήση δανειακών κεφαλαίων για τη χρηματοδότηση των διαφόρων επενδύσεων μιας επιχείρησης ενεργεί προς όφελος των κοινών μετόχων, όταν το κόστος των ξένων κεφαλαίων είναι μικρότερο από την αποδοτικότητα των επενδύσεων. Η χρηματοδότηση επενδύσεων με δανειακά κεφάλαια, για να αυξηθεί η αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων, είναι γνωστή ως χρηματοοικονομική μόχλευση.
- ⇒ Αντίθετα με τα μερίσματα, τα οποία θεωρούνται διανομή κερδών, οι τόκοι επί των δανεισθέντων κεφαλαίων θεωρούνται έξοδο και εκπίπτουν των φορολογητέων εσόδων. Η φορολογική προστασία την οποία παρέχουν οι τόκοι, δηλαδή η μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης, είναι ένα ακόμα όφελος το οποίο προκύπτει από τη χρήση δανειακών κεφαλαίων.

3.2 Τα χαρακτηριστικά και τα είδη του τραπεζικού δανεισμού

Με τον όρο δανειακά κεφάλαια, εννοούμε τις διάφορες κατηγορίες κεφαλαίων που μπορούν να αντλήσουν οι επιχειρήσεις από τις τράπεζες και τα οποία έχουν κοινό χαρακτηριστικό, ότι η κυριότητά τους δεν ανήκει στην επιχείρηση. Τα κύρια χαρακτηριστικά των τραπεζικών δανείων είναι η σύμβαση δανείου, τα αντισταθμιστικά υπόλοιπα και οι δεσμεύσεις δανείου (όριο πίστωσης και συμφωνία ανακυκλούμενης πίστωσης)¹⁵.

Η σύμβαση δανείου περιλαμβάνει το ποσό, τη διάρκεια, το επιτόκιο, το πρόγραμμα εξόφλησης (εφάπαξ ή σε δόσεις), τις εγγυήσεις και οποιουσδήποτε άλλους όρους του δανείου, τους οποίους η τράπεζα και ο δανειστής έχουν συμφωνήσει. Όταν υπογραφεί η σύμβαση, η τράπεζα πιστώνει το λογαριασμό του δανειζόμενου με το ποσό του δανείου, γεγονός που αυξάνει τους λογαριασμούς

διαθεσίμων και δανείων της επιχείρησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένες φορές, οι τράπεζες απαιτούν από τους δανειζόμενους να αφήσουν σε κατάθεση ένα μέρος του δανείου. Αυτό το ποσό ονομάζεται αντισταθμιστικό υπόλοιπο και έχει σαν συνέπεια την αύξηση του πραγματικού επιτοκίου του δανείου.

Οι δεσμεύσεις δανείου (restrictive covenants) είναι συμφωνίες μεταξύ των τραπεζών και των πελατών τους, οι οποίες καλύπτουν ορισμένες συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορούν να χορηγηθούν δάνεια. Οι δεσμεύσεις αυτές λαμβάνουν διάφορες μορφές μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται το όριο πίστωσης και οι ανακυκλούμενες πιστώσεις.

⇒ Όριο πίστωσης. Το όριο πίστωσης (credit line) είναι μία συμφωνία μεταξύ της τράπεζας και του πελάτη με την οποία καθορίζεται το μέγιστο ποσό, το οποίο μπορεί ο πελάτης να δανειστεί οποιαδήποτε στιγμή μέσα σε μία ορισμένη περίοδο, συνήθως ένα χρόνο. Δηλαδή, το ύψος του τραπεζικού δανείου είναι σταθερό (προκαθορισμένο) ή μεταβάλλεται χωρίς όμως να υπερβαίνει ένα προκαθορισμένο πιστωτικό όριο (πλαφόν).

⇒ Ανακυκλούμενες πιστώσεις. Οι ανακυκλούμενες πιστώσεις (revolving credits) είναι πιστώσεις, οι οποίες ανανεώνονται αυτόματα και συνεχώς χωρίς καμία άλλη επιπρόσθετη διαδικασία. Οι πιστώσεις αυτές χορηγούνται με βάση τυποποιημένες συμφωνίες μεταξύ των τραπεζών και των πελατών τους, οι οποίες καθορίζουν το ποσό, το πρόγραμμα πληρωμών, τους περιοριστικούς όρους, το επιτόκιο και λοιπούς όρους του δανείου. Η ανακυκλούμενη πίστωση είναι παρόμοια με το όριο πίστωσης. Όμως υπάρχει ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, το οποίο διακρίνει την ανακυκλούμενη πίστωση από το όριο πίστωσης. Η τράπεζα δεσμεύεται νομικά να τηρήσει τη συμφωνία της ανακυκλούμενης πίστωσης εισπράττοντας για τη δέσμευση αυτή σχετική αμοιβή. Στην περίπτωση του ορίου πίστωσης δεν υπάρχει νομική υποχρέωση τήρησής του και κατά συνέπεια αντίστοιχη αμοιβή.

Όσον αφορά τα είδη των δανείων που χορηγούν οι τράπεζες, αυτά μπορούν να χωρισθούν σε δύο βασικές κατηγορίες, οι οποίες είναι ο βραχυπρόθεσμος και ο μακροπρόθεσμος δανεισμός. Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της διάκρισης είναι η χρονική διάρκεια του δανείου. Δάνεια μικρότερης διάρκειας από το ένα έτος χαρακτηρίζονται βραχυπρόθεσμα, ενώ δάνεια μεγαλύτερης διάρκειας από ένα έτος ονομάζονται μακροπρόθεσμα. Στη συνέχεια αναλύονται οι κατηγορίες αυτές.

¹⁵ Γεώργιος Π. Αρτίκης, «Χρηματοοικονομική Διοίκηση – Αποφάσεις Χρηματοδοτήσεων», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 1999.

3.3 Βραχυπρόθεσμος τραπεζικός δανεισμός: Η σημασία του κεφαλαίου κίνησης

Ο βραχυπρόθεσμος τραπεζικός δανεισμός έχει μία πολύπλευρη σπουδαιότητα, αφού αποτελεί μία από τις βασικότερες πηγές κεφαλαίων κίνησης για κάθε επιχείρηση. Τα κεφάλαια κίνησης χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της αγοράς και της αποθήκευσης εμπορευμάτων, της παραγωγής προϊόντων, για τη χορήγηση πιστώσεων σε πελάτες και την εξασφάλιση επαρκών διαθεσίμων. Σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις στη χώρα μας παρουσιάζουν στο παθητικό τους σημαντικά χρέη από βραχυπρόθεσμα τραπεζικά δάνεια, τα οποία χρησιμοποιούνται για να καλύψουν τις ανάγκες τους σε κεφάλαια κίνησης¹⁶.

Τα κεφάλαια κίνησης είναι απαραίτητα για τη χρηματοδότηση και την ολοκλήρωση του λειτουργικού κυκλώματος, η έκβαση του οποίου επηρεάζει την άμεση βιωσιμότητα της επιχείρησης. Εάν το λειτουργικό κύκλωμα ολοκληρωθεί επιτυχώς, τότε επανεισπράττεται το κεφάλαιο κίνησης και επιστρέφεται στην τράπεζα, δηλαδή χρησιμοποιείται για την εξόφληση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων. Εάν το λειτουργικό κύκλωμα ολοκληρωθεί με ζημιά, τα επανεισπραττόμενα κεφάλαια είναι μικρότερα από το αρχικό και δεν επαρκούν για την εξόφληση των αντίστοιχων υποχρεώσεων. Αυτό σημαίνει επιδείνωση της ρευστότητας και της πιστοληπτικής ικανότητας της επιχείρησης.

Η σχέση του κεφαλαίου κίνησης, δηλαδή των στοιχείων του κυκλοφορούντος ενεργητικού με τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις ορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τον πιστωτικό κίνδυνο της επιχείρησης. Αυτός με τη σειρά του επηρεάζει άμεσα την ικανότητά της να αντλεί κεφάλαια από τη χρηματαγορά με το ελάχιστο δυνατό κόστος. Και τούτο διότι τα τραπεζικά στελέχη μελετούν διεξοδικά τις δύο αυτές κατηγορίες του ισολογισμού μιας επιχείρησης προτού της χορηγήσουν ένα δάνειο για κεφάλαιο κίνησης. Η σύναψη και του πιο απλού τραπεζικού δανείου προϋποθέτει την εκ μέρους της τράπεζας αυστηρή αξιολόγηση της αξιοπιστίας της επιχείρησης και την ανάληψη του σχετικού πιστωτικού κινδύνου, θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε διεξοδικά σε επόμενο κεφάλαιο.

¹⁶ Αντώνης Α. Παπάς, «Χρηματοοικονομική Λογιστική – Θεωρητικά και Πρακτικά Θέματα», Τόμος Β, Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1998.

3.4 Τα είδη του βραχυπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού

Όπως έγινε κατανοητό, τα βραχυπρόθεσμα δάνεια χορηγούνται από τις τράπεζες με σκοπό την κάλυψη αναγκών κεφαλαίου κίνησης από τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, υπάρχουν ποικίλοι τρόποι δανεισμού από τις επιχειρήσεις για την ικανοποίηση αυτού του σκοπού. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τα πιο διαδεδομένα είδη βραχυπρόθεσμου δανεισμού, που οι εμπορικές τράπεζες διαθέτουν στο χαρτοφυλάκιό τους¹⁷.

<i>Πίνακας 3.1 Τα είδη του βραχυπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού</i>
<i>A. Δάνεια μη εγγυημένα Εμπράγματα ασφάλεια</i>
<i>1. Ενεχυρίαση επιταγών, γραμματίων και συναλλαγματικών</i>
<i>2. Προεξόφληση επιταγών, συναλλαγματικών, γραμματίων</i>
<i>3. Ανοιχτός αλληλόχρεος λογαριασμός</i>
<i>B. Δάνεια εγγυημένα εμπράγματα ασφάλεια</i>
<i>1. Ενεχυρίαση αποθεμάτων</i>
<i>2. Ενεχυρίαση χρεογράφων</i>
<i>3. Ενεχυρίαση φορτωτικών</i>

3.4.1 Δάνεια μη εγγυημένα Εμπράγματα ασφάλεια

Τα μη εγγυημένα με εμπράγματα ασφάλεια τραπεζικά δάνεια, διεκπεραιώνονται με τη μορφή είτε ακάλυπτης είτε καλυμμένης χρηματοδότησης. Η καλυμμένη χρηματοδότηση χρησιμοποιείται ευρέως στην Ελλάδα και βασίζεται στη μεταβίβαση κάποιου δικαιώματος ή απαίτησης του δανειζόμενου στο δανειστή σαν κάλυμμα για την εξασφάλιση του δανείου. Με άλλα λόγια δεν υπάρχει κάποιο περιουσιακό στοιχείο που θα μπορούσε να εκποιηθεί προκειμένου να ικανοποιηθεί ο δανειστής. Οι νομικές συνέπειες είναι αυτές που ασκούν πίεση για να ανταποκριθεί ο δανειζόμενος (εκχωρητής δικαιώματος ή απαίτησης) στην εξόφληση των

¹⁷ Γεώργιος Π. Αρτίκης, «Χρηματοοικονομική Διοίκηση – Αποφάσεις Χρηματοδοτήσεων», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 1999.

υποχρεώσεών του. Σαν κάλυμμα χρησιμοποιούνται μεταχρονολογημένες επιταγές, συναλλαγματικές, γραμμάτια σε διαταγή.

Η ακάλυπτη χρηματοδότηση απαντάται στις βιομηχανικές χώρες και βασίζεται αποκλειστικά στη φερεγγυότητα του δανειζόμενου. Ειδικότερα, η εξασφάλιση προέρχεται από την αναμενόμενη πραγματοποίηση κέρδους (earning power) και δευτερευόντως από την οικονομική επιφάνεια του δανειζόμενου. Στη χρηματοδότηση αυτή όχι μόνο δεν υπάρχει εμπράγματη ασφάλεια αλλά ούτε κάλυμμα οποιασδήποτε φύσεως ή εγγύηση τρίτου προσώπου. Στην Ελλάδα η ακάλυπτη χρηματοδότηση γίνεται μόνο μέσα από ανοιχτό αλληλόχρεο λογαριασμό σε πελάτες που συνήθως έχουν σημαντικές καταθέσεις, αλλά για μία μικρή χρονική περίοδο χρειάζονται μετρητά σημαντικού ύψους για εποχιακές ή έκτακτες ανάγκες.

3.4.1.1 Ενεχυρίαση επιταγών, συναλλαγματικών, γραμματίων

Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος της καλυμμένης χρηματοδότησης διεξάγεται κυρίως με ενεχυρίαση επιταγών, γραμματίων και συναλλαγματικών και δευτερευόντως με προεξόφλησή τους. Στην ενεχυρίαση η κυριότητα των γραμματίων και των συναλλαγματικών και ο κίνδυνος είσπραξής τους παραμένει στον πελάτη, σε αντίθεση με την προεξόφληση στην οποία η τράπεζα αποκτά την κυριότητα των γραμματίων και των συναλλαγματικών και τις συνέπειες από ενδεχόμενη αδυναμία είσπραξής τους. Η επιχείρηση, λοιπόν, που επιδιώκει να εξασφαλίσει βραχυπρόθεσμο δανεισμό εκχωρεί ως εγγύηση (ενέχυρο) στην τράπεζα συναλλαγματικές από το χαρτοφυλάκιό της. Οι εκχωρημένες συναλλαγματικές επιστρέφονται στην επιχείρηση μόνον όταν εξοφληθεί το δάνειο. Οι απαιτήσεις γίνονται δεκτές από τις τράπεζες για εγγύηση δανείων τους, καθώς συμβάλλουν στη μείωση του πιστωτικού κινδύνου. Αποτελούν, δηλαδή, μία πρόσθετη εξασφάλιση της τράπεζας έναντι του δανειζόμενου.

Το ύψος του δανείου δεν υπερβαίνει συνήθως το 60% έως 85% της ονομαστικής αξίας των ενεχυριασμένων απαιτήσεων¹⁸. Το ποσοστό αυτό προσδιορίζουν διάφοροι παράγοντες όπως για παράδειγμα η πιστοληπτική ικανότητα της επιχείρησης, η φερεγγυότητα των πελατών της, το αντικείμενο της δραστηριότητάς της, το ύψος των πωλήσεων που αναμένεται να επιστρέψουν οι

¹⁸ Αντώνης Α. Παπάς, «Χρηματοοικονομική Λογιστική – Θεωρητικά και Πρακτικά Θέματα», Τόμος Α, Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1998.

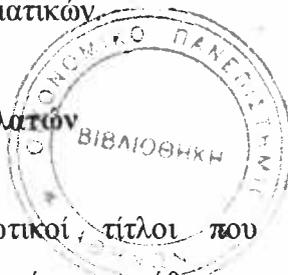
πελάτες στην επιχείρηση, το είδος της επένδυσης που θα χρηματοδοτηθεί με δάνειο κλπ. Για παράδειγμα, σε φερέγγυους πελάτες και οπισθόγραφους, η τράπεζα μπορεί να καταβάλλει και το 85% - 90% της αξίας των ενεχυριαζόμενων γραμματίων και συναλλαγματικών, ενώ σε περιπτώσεις πελατών και οπισθόγραφων μικρότερης φερεγγυότητας το παραπάνω ποσοστό μπορεί να μειωθεί μέχρι το 70%.

Τη στιγμή της παράδοσης των γραμματίων και των συναλλαγματικών στην τράπεζα αποφασίζεται αμέσως αν τα αξιόγραφα αυτά θα διαμαρτυρηθούν σε περίπτωση μη πληρωμής κατά τη λήξη τους. Συνήθως, παρέχεται η δυνατότητα διαμαρτύρησης. Αν οφειλέτης αδυνατεί να εξοφλήσει την υποχρέωσή του, τότε μπορεί να συμφωνηθεί η ανανέωση των γραμματίων και των συναλλαγματικών. Στην περίπτωση αυτή τα νέα γραμμάτια και οι νέες συναλλαγματικές περιλαμβάνουν και τον τόκο, εφόσον δεν έχει καταβληθεί. Τέλος, είναι δυνατή και η συμφωνία παράτασης του χρόνου λήξης των γραμματίων και των συναλλαγματικών.

3.4.1.2 Προεξόφληση συναλλαγματικών ή γραμματίων των πελατών

Το γραμμάτιο και η συναλλαγματική είναι πιστωτικοί τίτλοι που μεταβιβάζονται με οπισθογράφηση. Οι τίτλοι αυτοί αντιπροσωπεύουν συνήθως το τίμημα εμπορευμάτων που έχει πουλήσει η επιχείρηση. Ως όργανα πιστωτικών συναλλαγών, χρησιμεύουν στην ανάπτυξη των πωλήσεων της επιχείρησης. Η επιχείρηση που έχει πουλήσει τα εμπορεύματα εκδίδει συναλλαγματική, που αποδέχεται ο αγοραστής τους, ή είναι λήπτης γραμματίου που εκδίδει ο αγοραστής. Η πωλήτρια για να καλύψει άμεσες ανάγκες σε ρευστά οπισθογράφει τους τίτλους σε διαταγή της τράπεζας, που κάνει την προεξόφληση και εισπράττει αμέσως το ποσό σε μετρητά, μειωμένο κατά το προεξόφλημα που είναι η αμοιβή της τράπεζας.

Η κυριότητα πλέον των γραμματίων και των συναλλαγματικών ανήκει στην τράπεζα και σε περίπτωση μη πληρωμής κινεί όλες τις σχετικές νομικές διαδικασίες για προάσπιση των δικαιωμάτων της κατά του εκχωρητή και των άλλων υπόχρεων. Κάθε οφειλέτης – οπισθόγραφος ευθύνεται έναντι της τράπεζας για την εξόφληση της οφειλής στη λήξη της. Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι τη λήξη των γραμματίων ή των συναλλαγματικών από την ημερομηνία καταθέσεώς τους στην τράπεζα, δεν πρέπει να υπερβαίνει κάποιο όριο που καθορίζουν οι νομισματικές αρχές, ανάλογα με την πιστωτική πολιτική που αυτές ακολουθούν.

Στην ουσία τα γραμμάτια και οι συναλλαγματικές δεν αντιπροσωπεύουν καμία ασφάλεια για την τράπεζα. Η αποδοχή τους, σαν μέσο κάλυψης χρηματοδοτήσεων, έγκειται στο πραγματικό γεγονός ότι με την πώληση των εμπορευμάτων, την αξία των οποίων αντιπροσωπεύουν τα γραμμάτια και οι συναλλαγματικές, θα δημιουργηθεί εισροή χρημάτων μεγαλύτερη από το κόστος των εμπορευμάτων που πουλήθηκαν και συνεπώς, θα μπορέσει να εξοφληθεί το ποσό της χρηματοδότησης και οι τόκοι.

Εξαιτίας της έλλειψης πραγματικής ασφάλειας, πολλές φορές οι τράπεζες ζητούν επιπρόσθετες εγγυήσεις είτε τρίτου προσώπου (τριτεγγύηση) είτε εμπράγματα (ενέχυρο). Η προεξόφληση γραμματίων και συναλλαγματικών εξασφαλίζεται σε τελική ανάλυση από τη φερεγγυότητα του υπόχρεου. Κατά συνέπεια, ο τριτεγγυητής απλώς αυξάνει την προσωπική ασφάλεια, ενώ το ενέχυρο παρέχει στην τράπεζα τη δυνατότητα ρευστοποίησης του ενεχυριασμένου ενεργητικού στοιχείου.

Τα γραμμάτια και οι συναλλαγματικές προεξοφλούνται με το επιτόκιο και την προμήθεια που ισχύουν κάθε φορά για την κατηγορία αυτή των χρηματοδοτήσεων. Ο τόκος υπολογίζεται από την ημέρα προεξόφλησης μέχρι (κατά κανόνα) δύο εργάσιμες ημέρες μετά τη λήξη των γραμματίων και των συναλλαγματικών. Οι τόκοι προεισπράττονται και κατά συνέπεια το πραγματικό κόστος της χρηματοδότησης είναι μεγαλύτερο από το ονομαστικό επιτόκιο.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι πολλές φορές, οι επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν έλλειψη ρευστών προβαίνουν στη χρήση «γραμματίων ή συναλλαγματικών ευκολίας», οι οποίες εκδίδονται χωρίς να υπάρχει αγοραπωλησία εμπορευμάτων. Δύο επιχειρήσεις επειδή δεν έχουν άλλο τρόπο για να αντλήσουν ρευστά από τις τράπεζές τους, συνεργάζονται ανταλλάσσοντας γραμμάτια εκδόσεως της άλλης ίσης αξίας και στη συνέχεια τα προεξοφλούν αντίστοιχα στις τράπεζές τους. Η χρησιμοποίηση της μεθόδου αυτής για βραχυπρόθεσμο τραπεζικό δανεισμό αντίκειται στις ισχύουσες διατάξεις της Τράπεζας της Ελλάδος.

3.4.1.3 Ανοιχτός αλληλόχρεος λογαριασμός

Με τον ανοιχτό αλληλόχρεο λογαριασμό, η επιχείρηση δεν έχει θεωρητικά ανάγκη να προεξοφλεί γραμμάτια πελατών της, αλλά όταν έχει ανάγκη από ρευστά σύρει επιταγή πάνω στην τράπεζα, όπου έχει ανοίξει τέτοιο λογαριασμό κατόπιν

συμφωνίας. Την επιταγή μπορεί να την οπισθογραφήσει σε διαταγή τρίτου προσώπου, στο οποίο η επιχείρηση έχει κάποια οφειλή. Η επιταγή θα καταλήξει στην τράπεζα και θα χρεωθεί ο λογαριασμός της επιχείρησης. Όταν η επιχείρηση έχει ευχέρεια καταθέτει ρευστά, οπότε πιστώνεται ο λογαριασμός της. Οι τόκοι υπολογίζονται πάνω στο χρεωστικό υπόλοιπο του λογαριασμού κατά το κλείσιμό του (στο τέλος κάθε μήνα, εξαμήνου ή έτους). Το χρεωστικό υπόλοιπο δεν μπορεί να υπερβαίνει κάποιο ανώτατο όριο που καθορίζεται από την τράπεζα, ανάλογα με την οικονομική επιφάνεια της επιχείρησης¹⁹.

Στην καθημερινή τραπεζική πρακτική η προεξόφληση γραμματίων πελατών των επιχειρήσεων συνδυάζεται με τις χορηγήσεις στα πλαίσια του ανοιχτού αλληλόχρεου λογαριασμού. Συνήθως, οι τράπεζες και για τις βραχυπρόθεσμες χορηγήσεις τους ζητούν να τους χορηγηθούν προσωπικές εγγυήσεις των κυριότερων μετόχων της επιχείρησης ή υποθήκες και προσημειώσεις στα περιουσιακά της στοιχεία.

3.4.2 Δάνεια εγγυημένα εμπράγματα ασφάλεια

Στη βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση η εμπράγματα ασφάλεια παρέχεται με τη μορφή του ενέχυρου κυκλοφορούντων ενεργητικών στοιχείων, όπως είναι, η ενεχυρίαση αποθεμάτων, χρεογράφων και φορτωτικών. Η παροχή χρηματοδοτήσεων με εμπράγματο ενέχυρο συνεπάγεται υψηλότερο βαθμό ασφάλειας σε σύγκριση με το κάλυμμα δικαιωμάτων ή απαιτήσεων. Στην Ελλάδα απαραίτητη νομική προϋπόθεση για τη χρηματοδότηση με εμπράγματο ενέχυρο είναι η κατάρτιση σύμβασης ενεχυρίασης, η ασφάλιση του ενεχυριαζομένου και η αναγνώριση της τράπεζας σαν ενεχυρούχας δανείστριας.

3.4.2.1 Ενεχυρίαση αποθεμάτων

Στη συγκεκριμένη περίπτωση δανεισμού, εκχωρούνται σε εγγύηση του δανείου αποθετήρια (τίτλοι αποθήκευσης αποθεμάτων) που εκδίδουν οι εταιρείες αποθηκών υπέρ της επιχείρησης. Τα αποθετήρια πιστοποιούν ότι η επιχείρηση έχει αποθέσει

¹⁹ Ιωάννης Γ. Τζωάννος, «Χρηματοδοτική Διοίκηση», Εκδόσεις Κ&Π Σμπίλιας ΑΕΒΕ «Το Οικονομικό», Αθήνα 1999.

ορισμένης ποσότητας, ποιότητας και συσκευασίας αποθέματα (π.χ εμπορεύματα, πρώτες ύλες κλπ) σε αποθήκες που ελέγχονται από το Κράτος ή τις τράπεζες.

Τα αποθέματα γίνονται ευρέως αποδεκτά σαν εμπράγματα ασφάλεια δανείων. Ο βαθμός αποδοχής των αποθεμάτων για τη διασφάλιση δανείων εξαρτάται από τα φυσικά τους χαρακτηριστικά. Οι δανειστές προτιμούν αποθέματα, τα οποία είναι διαρκή, εύκολα αναγνωρίσιμα και εμπορεύσιμα.

3.4.2.2 Ενεχυρίαση χρεογράφων

Τα χρεόγραφα, όπως για παράδειγμα μετοχές, ομολογίες, έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου και τραπεζικά ομόλογα χρησιμοποιούνται εκτενώς σε εγγύηση βραχυπρόθεσμων τραπεζικών δανείων γιατί ρευστοποιούνται εύκολα, εκχωρούνται άμεσα χωρίς γραφειοκρατικές διατυπώσεις και επιβαρύνουν ελάχιστα την επιχείρηση με έξοδα φύλαξης. Οι τράπεζες δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση για τα χρεόγραφα που είναι εισηγμένα στο χρηματιστήριο, γιατί η τρέχουσα αξία τους είναι γνωστή και παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό εμπορευσιμότητας.

Η τρέχουσα αξία των εκχωρούμενων χρεογράφων είναι πάντοτε μεγαλύτερη από το ύψος του δανείου. Η διαφορά συνιστά ένα περιθώριο ασφάλειας για την τράπεζα στην περίπτωση σημαντικής μείωσης της τιμής των εκχωρούμενων τίτλων. Το ύψος του προσδιορίζουν η πιστοληπτική ικανότητα της επιχείρησης, ο βαθμός κινδύνου των ενεχυριασμένων τίτλων, το μέγεθος και η διάρκεια του δανείου κλπ. Συνήθως, το ύψος του χορηγούμενου δανείου από ενεχυρίαση ομολογιών του Δημοσίου και Δημόσιων Οργανισμών ανέρχεται στο 70% της τρέχουσας αξίας τους. Για μετοχές το περιθώριο ασφάλειας ανέρχεται στο 50% της τρέχουσας αξίας τους. Η τράπεζα για να αποφασίσει το ακριβές ύψος του περιθωρίου λαμβάνει υπόψη την εμπορευσιμότητα, τη σταθερότητα της τιμής και την αναμενόμενη συμπεριφορά των τιμών των χρεογράφων στην αγορά.

3.4.2.3 Ενεχυρίαση φορτωτικών

Η φορτωτική (bill of lading) είναι το έγγραφο που συμβάλλει στη μεταφορά αγαθών, εκδίδεται από τον μεταφορέα και χρησιμοποιείται τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό εμπόριο. Στη φορτωτική αυτή αναγράφονται το είδος των εμπορευμάτων, ο αριθμός των μονάδων που φορτώνονται, ο παραλήπτης, ο τρόπος

διευθέτησης της συναλλαγής και μεταφοράς της ιδιοκτησίας στον αγοραστή. Η διαδικασία χειρισμού της φορτωτικής έχει τυποποιηθεί διεθνώς.

Μετά τη φόρτωση των εμπορευμάτων, ο πωλητής μπορεί να παραδώσει τη φορτωτική μαζί και τα λοιπά έγγραφα (τιμολόγιο, ασφαλιστήριο κλπ) στην τράπεζα προκειμένου να λάβει βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση. Η φορτωτική, αν έχει εκδοθεί σε διαταγή ή στον κομιστή, πρέπει να μεταβιβασθεί με οπισθογράφηση στην τράπεζα και αν είναι σε παραλαβή άλλου, πρέπει να εκχωρηθεί σε αυτή για να αποκτήσει η τράπεζα δικαίωμα ενέχυρου επί του εμπορεύματος της φορτωτικής.

Ο πωλητής με την παράδοση των εγγράφων στην τράπεζα μπορεί να πάρει έναντι της αξίας των εμπορευμάτων προκαταβολή. Ο πωλητής δίνει συγκεκριμένες οδηγίες στην τράπεζα σχετικά με τη συναλλαγή και την παράδοση των φορτωτικών εγγράφων. Ο αγοραστής για να παραλάβει τα έγγραφα και κατά συνέπεια για να αποκτήσει την κυριότητα των εμπορευμάτων, θα πρέπει να καταβάλλει την αξία της συναλλαγής σε μετρητά. Το κόστος αυτής της χρηματοδότησης είναι ο τόκος, η προμήθεια και τυχόν έξοδα. Ο τόκος και η προμήθεια υπολογίζονται από την ημέρα της προκαταβολής μέχρι την ημέρα της εξόφλησης. Εισπρακτικά, ταχυδρομικά και λοιπά έξοδα επιβαρύνουν τον δανειζόμενο.

3.5 Η σημασία και τα είδη του μακροπρόθεσμου τραπεζικού δανεισμού

Τα μακροπρόθεσμα δάνεια αποτελούν τη δεύτερη βασική κατηγορία τραπεζικού δανεισμού των επιχειρήσεων και έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη διοίκηση των επιχειρήσεων, αφού αντιπροσωπεύουν τα μακροπρόθεσμα ξένα κεφάλαια, τα οποία μαζί με τα ίδια κεφάλαια χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση επενδύσεων σε στοιχεία του παγίου ενεργητικού.

Η απόκτηση παγίων στοιχείων, τα οποία χαρακτηρίζονται από υψηλό κίνδυνο ρευστότητας και υψηλή απόδοση, με μακροπρόθεσμα ξένα κεφάλαια, τα οποία παρουσιάζουν χαμηλό κίνδυνο και υψηλό κόστος, συμβάλλει στην ορθολογική διάρθρωση των στοιχείων του ενεργητικού και στη διαμόρφωση μιας επωφελούς για την επιχείρηση δανειακής επιβάρυνσης. Συμβάλλει, δηλαδή, στην άριστη συσχέτιση της ρευστότητας και της αποδοτικότητας.

Τα μακροπρόθεσμα δάνεια επιβαρύνονται με επιτόκιο κατά πολύ υψηλότερο από αυτό των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων. Η διαφορά αυτή οφείλεται στον υψηλό βαθμό αβεβαιότητας (κινδύνου) που αντιμετωπίζει η τράπεζα. Καθώς αυξάνει η διάρκεια των δανείων, αυξάνει η αβεβαιότητα της τράπεζας ως προς την επανείσπραξη των χορηγούμενων κεφαλαίων. Ο υψηλός κίνδυνος που αντιμετωπίζει η τράπεζα, περιορίζεται κυρίως με προσημειώσεις στα πάγια περιουσιακά στοιχεία της δανειζόμενης επιχείρησης αλλά και με την εκχώρηση στοιχείων του κυκλοφορούντος ενεργητικού, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες παραγράφους για τον βραχυπρόθεσμο τραπεζικό δανεισμό.

Παράλληλα, η εξόφληση των υποχρεώσεων από τραπεζικά δάνεια γίνεται συνήθως τμηματικά με τοκοχρεολυτικές δόσεις. Το ύψος του τοκοχρεολυσίου είναι σταθερό και υπολογίζεται με τη μέθοδο της προοδευτικής απόσβεσης του δανείου. Συγκεκριμένα, με την πάροδο του χρόνου εξοφλείται όλο και μεγαλύτερο μέρος του δανείου, ενώ το ποσό των τόκων κάθε περιόδου μειώνεται προοδευτικά.

Συνεπώς, η χορήγηση μακροπρόθεσμων τραπεζικών δανείων από τις εμπορικές τράπεζες αποσκοπεί στη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, οι οποίες θέλουν να επενδύσουν κεφάλαια κυρίως σε πάγιες εγκαταστάσεις και μηχανολογικό εξοπλισμό. Η χορήγηση τέτοιων δανείων μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, δύο από τις πιο σημαντικές είναι τα μακροχρόνια τραπεζικά δάνεια και τα ομολογιακά, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια.

3.5.1 Ομολογιακό δάνειο

Οι ομολογίες αποτελούν τίτλους χρέους (χρεόγραφα), οι οποίες εκδίδονται από το δημόσιο, τους δημόσιους οργανισμούς, τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις. Σκοπός τους είναι η άντληση κεφαλαίων από το ευρύ επενδυτικό κοινό²⁰. Βασικά χαρακτηριστικά των ομολογιών είναι η ονομαστική τους αξία, δηλαδή το ποσό που δανείζεται ο εκδότης ανά τίτλο, το επιτόκιο έκδοσης ή το ονομαστικό επιτόκιο, δηλαδή το επιτόκιο με το οποίο δανείστηκε η εταιρεία το κεφάλαιο από την αγορά κεφαλαίου, η διάρκεια έκδοσης της ομολογίας, η οποία κυμαίνεται συνήθως από 1 έως 30 έτη, το επιτόκιο αγοράς (yield to maturity), δηλαδή το προεξοφλητικό επιτόκιο για τον υπολογισμό της τιμής των ομολογιών, η τιμή εξόφλησης, δηλαδή η

²⁰ Γεώργιος Α. Καραθανάσης, «Χρηματοοικονομικά θέματα – Εφαρμογές και μελέτες περιπτώσεων – Αριθμητικά παραδείγματα και απαντήσεις», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2000.

τιμή της ομολογίας στη λήξη και τέλος η τιμή ομολογίας, δηλαδή η παρούσα αξία των ταμειακών εισροών της ομολογίας.

Πιο συγκεκριμένα, η άντληση κεφαλαίων από μία επιχείρηση με τη σύναψη ομολογιακού δανείου συνεπάγεται την έκδοση σχετικών τίτλων, που όπως οι μετοχές, μπορούν να μεταβιβάζονται ελεύθερα. Αντίθετα, όμως με τις μετοχές, οι ομολογιακοί τίτλοι δεν προσφέρουν στον κάτοχό τους κανένα δικαίωμα κυριότητας πάνω στην επιχείρηση, αλλά το δικαίωμα να απολαμβάνουν ένα ετήσιο τόκο σε προκαθορισμένο ποσοστό επί της ονομαστικής αξίας του ομολογιακού τίτλου.

Τα ομολογιακά δάνεια εκδίδονται όταν το κόστος της τραπεζικής δανειοδότησης είναι υψηλό ή όταν οι τράπεζες δεν επιθυμούν να αναλάβουν τον κίνδυνο που συνεπάγεται γι' αυτές η δέσμευση σημαντικού ποσοστού των κεφαλαίων τους σε ένα μόνο πελάτη. Και στις δύο περιπτώσεις, η επιχείρηση μέσω τράπεζας συνήθως, στρέφεται στο ευρύ επενδυτικό κοινό και αναζητά πολλούς δανειστές, από τους οποίους δανείζεται ένα μικρό ή μεγάλο μέρος του δανείου.

Η έκδοση ομολογιακών δανείων, λοιπόν, μπορεί να καλυφθεί από μία τράπεζα, με την εγγύηση της αγοράς από αυτήν όλων των τίτλων σε μία προκαθορισμένη τιμή (συνήθως χαμηλότερη από την ονομαστική τιμή για να καλυφθούν τα έξοδα της διαθέσεως και η προμήθεια της τράπεζας). Η τράπεζα μπορεί κατόπιν να διαθέσει τους τίτλους στο ευρύτερο επενδυτικό κοινό ή να τους κρατήσει στο χαρτοφυλάκιό της. Διαφορετικοί τρόποι διαθέσεως των ομολογιακών δανείων είναι να τεθούν αυτά σε δημόσια εγγραφή από το επενδυτικό κοινό ή να διατεθούν ιδιωτικά σε περιορισμένο αριθμό αγοραστών. Τα δάνεια αυτά συνήθως εξασφαλίζονται με εγγύηση της τράπεζας, η οποία αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει την έκδοσή τους, ή με υποθήκη πάνω στα πάγια στοιχεία της επιχείρησης. Τέλος, τα ομολογιακά δάνεια που εκδίδουν οι εταιρείες μπορούν να εισαχθούν στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

3.5.2 Μακροπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα τραπεζικά δάνεια

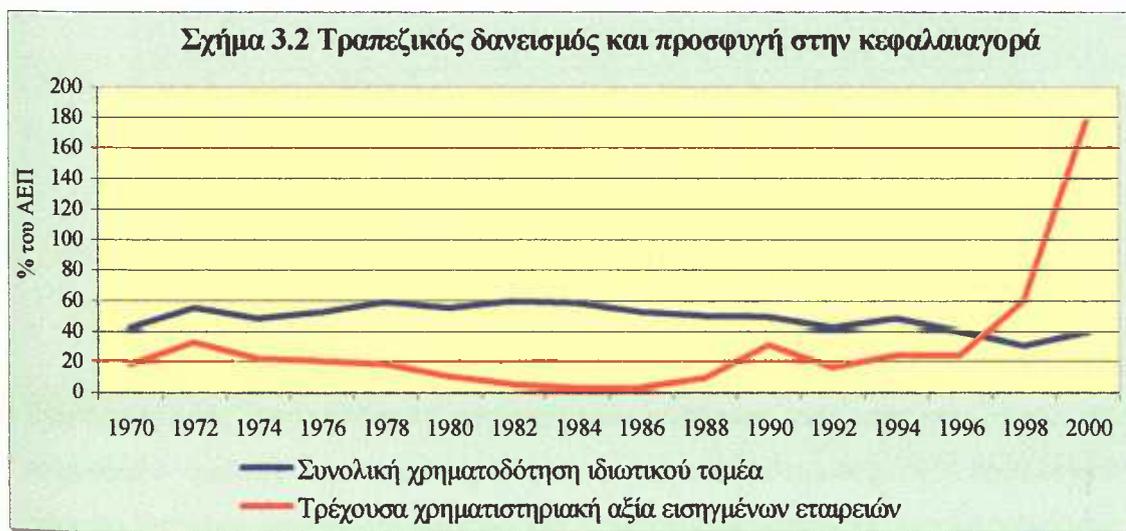
Τα μακροπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα τραπεζικά δάνεια χορηγούνται από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις για τη χρηματοδότηση των παγίων τους επενδύσεων, καθώς και για να σχηματίσουν αυτές κεφάλαιο κίνησης σύμφωνα με διατάξεις που καθορίζονται από τις νομισματικές αρχές της χώρας (Τράπεζα της Ελλάδας) και τους αναπτυξιακούς νόμους και αφορούν στο επίπεδο των επιτοκίων, τις προμήθειες των τραπεζών, τις κατηγορίες των επενδύσεων που θα χρηματοδοτηθούν καθώς και τον

τρόπο που θα πραγματοποιηθούν αυτές (ζώνες περιφερειακής ανάπτυξης). Τα δάνεια αυτά που συνήθως είναι διάρκειας μέχρι 10 ετών, είναι εξοφλητέα σε ίσες ετήσιες ή εξαμηνιαίες δόσεις και εξασφαλίζονται με υποθήκη ή προσημείωση πάνω στα πάγια ή τα άλλα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης. Πολλές φορές, ζητείται και η προσωπική εγγύηση των κυριότερων μετόχων της επιχείρησης για την ομαλή διεκπεραίωση του δανείου.

3.6 Η χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας

Στην Ελλάδα, η κεφαλαιαγορά ήταν πάντοτε αρκετά μικρή σε μέγεθος, αν και στη δεκαετία του '90 παρουσιάζει ταχεία ανάπτυξη. Ως αποτέλεσμα η προσφυγή σε αυτή ήταν περιορισμένη. Αντίθετα, η προσφυγή στον τραπεζικό δανεισμό φαίνεται να είναι η δεσπόζουσα μέθοδος άντλησης κεφαλαίων. Όπως φαίνεται στο σχήμα 3.2, η χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα από το σύνολο του χρηματοοικονομικού συστήματος κυμάνθηκε για μία δεκαεπταετία (1975 – 1990) σε επίπεδα υψηλότερα του 50% του ΑΕΠ.

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας και ΧΑΑ

Κατά την ίδια χρονική περίοδο έλαβε χώρα μία τεράστια κάμψη του λόγου της χρηματιστηριακής αξίας των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών μετοχών (κύρια αγορά) προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν από 32,5% το 1972 σε επίπεδα κάτω του 3% στη διετία 1984 – 1985. Ο λόγος αυτός ανέκαμψε ουσιαστικά και εκτοξεύτηκε σε πολύ υψηλά επίπεδα τη δεκαετία του '90 ταυτόχρονα με τη

σταδιακή υποχώρηση της τραπεζικής χρηματοδότησης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η αύξηση του λόγου αυτού οφείλεται τόσο στην άνοδο των τιμών των μετοχικών τίτλων όσο και στην είσοδο νέων εταιρειών στο χρηματιστήριο.

Αν και από το παραπάνω σχήμα, φαίνεται ότι μετά το 1998 οι επιχειρήσεις στρέφονται προς το χρηματιστήριο για την άντληση κεφαλαίων, μετά το 2000 η εικόνα αλλάζει ριζικά. Κύρια πηγή άντλησης κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις αποτελεί ο τραπεζικός δανεισμός. Στην αυξημένη ζήτηση των τραπεζικών δανείων συνέβαλαν ο συνεχιζόμενος υψηλός ρυθμός ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας και η περιορισμένη άντληση κεφαλαίων από το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, λόγω της πτωτικής του πορείας. Όπως παρουσιάζει ο πίνακας 3.2, ο ιδιωτικός τομέας έχει αυξητική πορεία σχετικά με τον τραπεζικό δανεισμό από το 1999 έως το 2001 και το μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με το δημόσιο τομέα.

Πίνακας 3.2 Τραπεζική χρηματοδότηση κατά κλάδο²¹			
Υπόλοιπα στο τέλος της περιόδου σε δισ. Ευρώ	1999	2000	2001*
Ιδιωτικός τομέας	43,0	55,2	71,2
Γεωργία	3,6	3,9	3,7
Μεταποίηση	10,5	11,8	12,6
Εμπόριο	9,2	12,4	15,5
Οικισμός	8,6	11,3	15,7
Λουτά	11,0	15,8	23,7
Δημόσιες επιχειρήσεις	2,4	2,7	2,5
Δημόσιοι οργανισμοί	1,5	1,9	2,0
Λογαριασμοί Ειδικών Διαχειρίσεων Δημοσίου	1,9	1,6	1,6
Γενικό σύνολο	48,8	61,4	77,3

* Προσωρινά στοιχεία

Συμπερασματικά, η προσπάθεια που καταβάλλεται από το σύνολο της επιχειρηματικής δραστηριότητας της χώρας για μεγέθυνση, επέκταση στις αγορές των γειτονικών χωρών, εκσυγχρονισμό σε συστήματα πληροφορικής τεχνολογίας, σύναψη επιχειρηματικών συμφωνιών και συνεργασιών, απαιτούν υψηλά κεφάλαια. Στο πλαίσιο αυτό και σε συνδυασμό με την παρατεταμένη αρνητική χρηματιστηριακή συγκυρία η σπουδαιότητα των τραπεζικών χορηγήσεων κρίνεται είναι μεγάλη, γι' αυτό και οι επιχειρήσεις καταφεύγουν ως επί το πλείστον στον τραπεζικό δανεισμό.

²¹ Ελληνικός Οικονομικός Οδηγός 2003, ICAP Α.Ε. Στοιχεία από το site www.icap.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3

ΕΙΔΗ ΔΑΝΕΙΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Η Εθνική Τράπεζα έχει στο χαρτοφυλάκιό της τρεις βασικές κατηγορίες επιχειρηματικών δανείων²², τα δάνεια σε Euro, τα δάνεια σε συνάλλαγμα και τα στεγαστικά δάνεια. Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, θα εξετάσουμε μόνο τα επιχειρηματικά δάνεια σε Euro, αφού αυτά είναι το αντικείμενο της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, τα επιχειρηματικά δάνεια που χορηγεί η Εθνική Τράπεζα είναι τα βραχυπρόθεσμα δάνεια για κεφάλαιο κίνησης, τα μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό, τα ομολογιακά δάνεια, τα κοινοπρακτικά δάνεια και το ανοικτό επαγγελματικό πλάνο.

1. Βραχυπρόθεσμα δάνεια για κεφάλαιο κίνησης

Τα βραχυπρόθεσμα δάνεια για κεφάλαιο κίνησης, μπορούν να καλύψουν έως το 100% των αναγκών της επιχείρησης. Το ποσοστό κάλυψης εξαρτάται από το μέγεθος, την αποδοτικότητα και τις προοπτικές της επιχείρησης. Σκοπός των βραχυπρόθεσμων δανείων είναι:

- ⇒ Η ενίσχυση της ρευστότητας της επιχείρησης
- ⇒ Η προετοιμασία ή πραγματοποίηση εισαγωγών – εξαγωγών
- ⇒ Η αντιμετώπιση τρεχουσών αναγκών της επιχείρησης
- ⇒ Η αγορά μετοχών ή εταιρικών μεριδίων.

Το βασικό επιτόκιο των δανείων της κατηγορίας αυτής (επιτόκιο των χρηματοδοτήσεων για κεφάλαιο κίνησης) είναι κυμαινόμενο και διαμορφώνεται στα επίπεδα του 5,90% προσαυξανόμενο με το περιθώριο (από 0 έως 4% ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του πελάτη) και την εισφορά 0,6% του Ν.128/75. Το τελικό επιτόκιο διαμορφώνεται ανάλογα με τη μορφή του δανείου, τις συνθήκες της αγοράς και τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης. Η διάρκεια του δανείου είναι συνήθως 5-μηνη,

²² Επιχειρηματικά δάνεια Εθνικής Τράπεζας. Στοιχεία από το site της Εθνικής Τράπεζας www.ethniki.gr

αλλά συχνά διαφοροποιείται, ανάλογα με τη μορφή του δανείου, τις συνθήκες της αγοράς και τις ιδιαιτερότητες της επιχείρησης.

Κατά το στάδιο έναρξης δραστηριότητας της επιχείρησης και εφόσον η βιωσιμότητα και οι προοπτικές της επιχείρησης το δικαιολογούν, τα δάνεια της κατηγορίας αυτής, μπορούν να δοθούν και για χρηματοδότηση αναγκών τους σε κεφάλαιο κίνησης μονιμότερου χαρακτήρα. Στην περίπτωση αυτή, η διάρκεια του δανείου μπορεί να φθάνει μέχρι και 3 χρόνια. Τα σημαντικότερα είδη δανείων της κατηγορίας αυτής, είναι:

- ⇒ **Δάνεια για κεφάλαια κίνησης εγγυημένα με δικαιόγραφο.** Είναι μια από τις περισσότερο διαδεδομένες μορφές χρηματοδότησης και ενδιαφέρει τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να καλύψουν βραχυπρόθεσμες ανάγκες τους σε κεφάλαιο κίνησης, παρέχοντας ως εγγύηση (ενέχυρο) συναλλαγματικές και μεταχρονολογημένες επιταγές πελατείας τους.
- ⇒ **Χρηματοδότηση μέσω υπερανάλιψης (Overdraft) από λογαριασμούς καταθέσεων Όψεως.** Για αυτή τη μορφή χρηματοδότησης, δεν υφίστανται δόσεις και δεν λογίζονται τόκοι προσωρινής καθυστέρησης. Η αποπληρωμή των υπερανάλιψεων γίνεται με καταθέσεις μετρητών και προϊόντος επιταγών, αξιών, εμβασμάτων εξαγωγών κλπ.
- ⇒ **Χρηματοδότηση εμπορικών επιχειρήσεων έναντι πωλήσεων μέσω καρτών.** Με το νέο αυτό χρηματοδοτικό «εργαλείο», η Εθνική Τράπεζα, έρχεται να σταθεί δίπλα στις ανάγκες της σύγχρονης εμπορικής επιχείρησης, «προεξοφλώντας» εφάπαξ τις μελλοντικές εισπράξεις της από τις ευρύτατα πλέον διαδεδομένες πωλήσεις μέσω πιστωτικών καρτών. Η χρηματοδότηση γίνεται με βάση το τζίρο που πραγματοποίησε η επιχείρηση μέσω πιστωτικών καρτών, κατά το αντίστοιχο 6-μηνο του προηγούμενου έτους.

2. Μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιες εγκαταστάσεις – εξοπλισμό

Τα μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό, χορηγούνται με σκοπό την εκτέλεση των επενδυτικών προγραμμάτων της επιχείρησης, όπως τη δημιουργία, την επέκταση ή το συμπλήρωμα των κτιριακών εγκαταστάσεων, την απόκτηση καινούργιου ή μεταχειρισμένου εξοπλισμού κλπ. Το ύψος του δανείου κυμαίνεται από 50%-80% της επένδυσης και σε ειδικές

περιπτώσεις φθάνει και το 100% του προϋπολογισμού. Το ποσοστό κάλυψης εξαρτάται από την κατηγορία και τη μορφή της χρηματοδότησης και από το μέγεθος, την αποδοτικότητα και τις προοπτικές της επιχείρησης.

Το βασικό επιτόκιο των δανείων της κατηγορίας αυτής είναι κυμαινόμενο και σήμερα διαμορφώνεται στα επίπεδα του 6,15% προσαυξανόμενο με το περιθώριο (από 0 έως 4% ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του πελάτη) και την εισφορά 0,6% του Ν.128/75. Το τελικό επιτόκιο διαμορφώνεται ανάλογα με τη μορφή του δανείου, τις συνθήκες της αγοράς και τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης. Η διάρκεια των δανείων αυτών κυμαίνεται από 2 μέχρι και 30 χρόνια, ανάλογα με τη μορφή και το σκοπό χορήγησης του δανείου και τις ιδιαιτερότητες της επιχείρησης. Τα σημαντικότερα είδη δανείων της κατηγορίας αυτής, είναι:

- ⇒ **Δάνεια κυμαινόμενου επιτοκίου για πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό.** Το δάνειο αυτό απευθύνεται σε επιχειρήσεις που επιθυμούν να καλύψουν μακροπρόθεσμες χρηματοδοτικές ανάγκες τους για απόκτηση παγίων στοιχείων και εξοπλισμού.
- ⇒ **ΕΘΝΟ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ.** Το συγκεκριμένο δάνειο χρηματοδοτεί, βάσει επιχειρηματικών σχεδίων, σημαντικού μεγέθους επενδύσεις κεφαλαίων σε πάγιες εγκαταστάσεις, όπως η ανέγερση ή αγορά κτιριακών εγκαταστάσεων, η αγορά οικοπέδων, και εξοπλισμό, όπως η αγορά νέου ή αντικατάσταση απαξιωμένου μηχανολογικού εξοπλισμού, μεταφορικών μέσων, συστημάτων πληροφορικής κλπ.

Τέλος, οι άλλες τρεις μορφές επιχειρηματικών δανείων που χορηγεί η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδα είναι: α) τα ομολογιακά δάνεια, τα οποία αποτελούν μία ειδική μορφή χρηματοδότησης και υποκαθιστούν κατά ένα μέρος το βραχυπρόθεσμο ή μεσοπρόθεσμο δανεισμό μεγάλων και αποδοτικών επιχειρήσεων για την κάλυψη αναγκών τους σε κεφάλαιο κίνησης μονιμότερου χαρακτήρα, β) τα κοινοπρακτικά δάνεια, τα οποία χορηγεί η Εθνική Τράπεζα, από κοινού με άλλες μεγάλες (ελληνικές ή ξένες) τράπεζες, σε μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεις (κατασκευαστικές, ναυτιλιακές κλπ), τόσο για την κάλυψη αναγκών τους σε κεφάλαιο κίνησης, όσο και για την υλοποίηση επενδυτικών τους σχεδίων, και γ) το ανοικτό επαγγελματικό πλάνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ

Οι χορηγήσεις δανείων αποτελούν για κάθε τράπεζα μία από τις πιο σημαντικές δραστηριότητες που αναλαμβάνουν, η σωστή διοίκηση των οποίων οδηγεί τις τράπεζες σε επιτυχία. Πάνω από το μισό του συνόλου του ενεργητικού μιας τράπεζας αποτελούν τα δάνεια, ενώ τα δύο – τρίτα του κύκλου εργασιών μιας τράπεζας προέρχονται από τα τραπεζικά δάνεια. Φαίνεται, λοιπόν, πόσο σημαντική είναι η διαδικασία των δανείων για τις τράπεζες και πόσο καλά πρέπει να είναι οργανωμένες σε αυτή τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, ώστε να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη.

Στο παρόν κεφάλαιο, θα εξετάσουμε τον τρόπο που τα τραπεζικά στελέχη εκτιμούν τις διάφορες ευκαιρίες δανείων και θα δούμε πως μία τράπεζα οργανώνει το προσωπικό της που εργάζεται στον τομέα των χορηγήσεων δανείων, τι αρμοδιότητες τους εξουσιοδοτούνται, καθώς και ποια είναι τα βασικά τμήματα δανειοδοτήσεων. Επίσης, θα μελετήσουμε τις πολιτικές που μία τράπεζα αναπτύσσει για το συνολικό χαρτοφυλάκιο δανείων και θα αναλύσουμε τη σημασία τους.

4.1 Εκτίμηση των ευκαιριών για δάνεια

Μία από τις πιο σημαντικές δραστηριότητες που πρέπει να αναπτύξει μία τράπεζα σχετικά με τις χορηγήσεις, είναι να εκτιμήσει τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην αγορά και να προβεί στις κατάλληλες και τις πιο κερδοφόρες δανειοδοτήσεις²³. Με τον τρόπο αυτό πριν προβεί σε χορηγήσεις δανείων θα έχει εξετάσει λεπτομερώς την αγορά και θα έχει εντοπίσει τις καλύτερες ευκαιρίες, οι οποίες θα τη βοηθήσουν στη διαμόρφωση ενός χαρτοφυλακίου δανείων χωρίς μεγάλο κίνδυνο και με ικανοποιητικές αποδόσεις. Μία τράπεζα ακολουθεί τρία στάδια κατά την εκτίμηση των ευκαιριών για δάνεια, τα οποία είναι τα ακόλουθα:

²³ Paul F. Jessup, «Modern Bank Management», West Publishing Co, USA 1980.

- ⇒ Επιθεώρηση των νόμων και των κανονισμών που απαγορεύουν ή περιορίζουν συγκεκριμένα δάνεια και όρους δανείων.
- ⇒ Εκτίμηση των δικών της περιορισμών, οι οποίοι σχετίζονται με την τοποθεσία, το μέγεθος, το ανταγωνιστικό περιβάλλον και τις εσωτερικές πηγές. Αν και μπορεί να τροποποιήσει κάποιους περιορισμούς κατά την πάροδο του χρόνου, στο βραχυχρόνιο διάστημα η τράπεζα πρέπει να έχει πολιτικές οι οποίες είναι σύμφωνες με το περιβάλλον της και τις πηγές της.
- ⇒ Εκτίμηση των αναμενόμενων καθαρών αποδόσεων από τους διάφορους τύπους δανείων που η τράπεζα έχει συνάψει. Ο τρόπος υπολογισμού των καθαρών αποδόσεων από τα δάνεια προέρχεται από τον ακόλουθο τύπο:

Πίνακας 4.1 Τρόπος υπολογισμού καθαρών αποδόσεων από χορηγήσεις δανείων

	Αναμενόμενη συνολική απόδοση δανείων
Μείον:	Λειτουργικά έξοδα
	Προσαρμογές στους κινδύνους
Ίσον:	Αναμενόμενη καθαρή απόδοση δανείων

Η παραπάνω διαδικασία είναι μία δυναμική προσέγγιση στην οποία η τράπεζα συχνά επανεκτιμά τις ευκαιρίες δανείων έχοντας υπόψη της τις νέες εξελίξεις, οι οποίες επιδρούν σε ένα ή περισσότερα από τα τρία στάδια. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η υιοθέτηση της κατάλληλης πολιτικής δανείων, την οποία θα εξετάσουμε στη συνέχεια, και η εξασφάλιση ενός χαρτοφυλακίου δανείων με όσο το δυνατόν μικρότερο κίνδυνο.

4.2 Η οργανωτική δομή του τμήματος των δανείων

Η αποτελεσματική υλοποίηση του συνολικού έργου μιας επιχείρησης ή οργανισμού απαιτεί το συντονισμό των διαφόρων θέσεων εργασίας, αφού αυτές περιέχουν ένα μέρος του συνολικού έργου ή επί μέρους ρόλους που προέκυψαν μετά τη διαίρεση του τελευταίου²⁴. Ο εν λόγω συντονισμός επιτυγχάνεται με την

²⁴ Δημήτρης Μπουραντάς, «Μάνατζμεντ – Θεωρητικό υπόβαθρο – Σύγχρονες πρακτικές», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2001.

ομαδοποίηση των θέσεων σε διευθύνσεις, τμήματα, υπο-τμήματα, ομάδες κλπ. των οποίων τη διοίκηση και συνεπώς το συντονισμό αναλαμβάνει ένας προϊστάμενος, κατέχοντας συγκεκριμένη θέση που δημιουργείται γι' αυτό το σκοπό. Η ομαδοποίηση αυτή των θέσεων εργασίας ουσιαστικά οδηγεί στην τμηματοποίηση της επιχείρησης, η οποία έχει την έννοια της διαίρεσης της επιχείρησης ή του οργανισμού, ξεκινώντας από το σύνολό της και καταλήγοντας στις θέσεις εργασίας. Η βασική επιδίωξη της τμηματοποίησης είναι η αποτελεσματικότητα. Αυτό σημαίνει ότι η μορφή της τμηματοποίησης, δηλαδή ο αριθμός και η φύση των τμημάτων και των υπο-τμημάτων πρέπει να εξασφαλίζει την αποτελεσματική διοίκηση και συντονισμό, την επίτευξη συνέργιας και οικονομιών κλίμακας, την αποτελεσματική αξιοποίηση των πόρων, τη συνεργασία και ικανοποίηση των εργαζομένων.

Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, η ανάγκη για τμηματοποίηση είναι τόσο σημαντική για μία τράπεζα, σε βαθμό που να εξαρτάται η επιτυχία της. Αυτό συμβαίνει διότι η τράπεζα είναι ένας μεγάλος οργανισμός με ποικίλες δραστηριότητες που είναι αναγκαίο να χωρισθούν, με σκοπό την μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα. Στην παρούσα μελέτη, μας ενδιαφέρει να ελέγξουμε την τμηματοποίηση της διεύθυνσης δανείων.

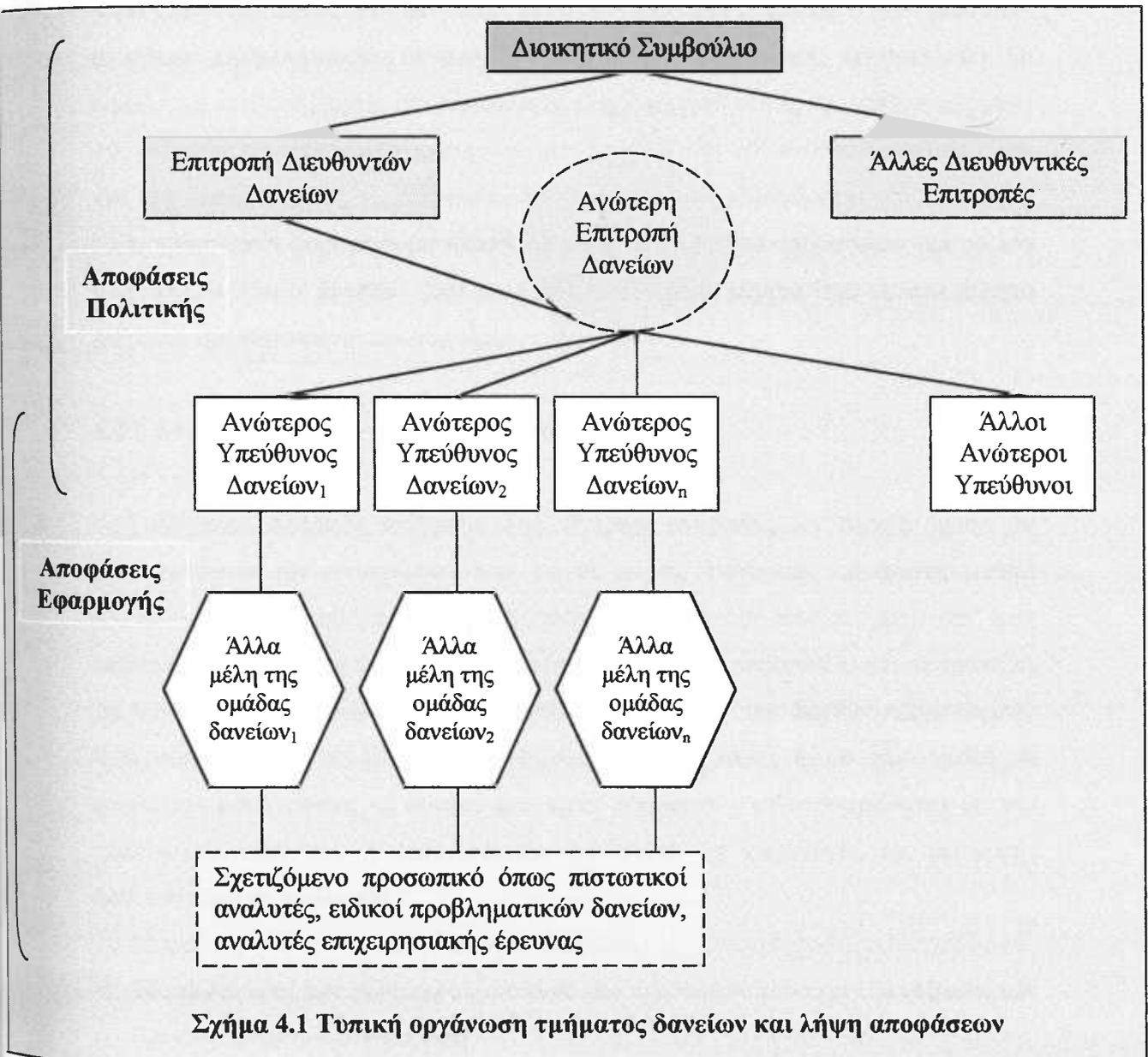
Η οργανωτική δομή της λειτουργίας των δανείων μπορεί να πάρει διάφορες μορφές ανάλογα με το μέγεθος της τράπεζας και των επιχειρηματικών – τραπεζικών δραστηριοτήτων που αναλαμβάνει. Ο διευθυντής μιας μικρής τράπεζας μπορεί να ασχολείται και να διεκπεραιώνει όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη σύναψη ενός δανείου, όπως για παράδειγμα με την ανάλυση και την έρευνα για την πίστωση, τις διαπραγματεύσεις, την επαφή με τον πελάτη, την περιοδική επιθεώρηση του φακέλου του δανείου, ακόμη και τη συλλογή των χρημάτων σε ορισμένες περιπτώσεις. Από την άλλη μεριά σε μεγάλες τράπεζες συγκεκριμένοι υπάλληλοι ειδικεύονται στις διαπραγματεύσεις και τις συμβουλευτικές υπηρεσίες με τον πελάτη, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη τμηματοποίηση και εξειδίκευση, ώστε να ενισχύονται οι λειτουργίες, όπως είναι η ανάλυση των πιστώσεων, η επιθεώρηση των δανείων και η αποπληρωμή τους.

Στο σχήμα 4.1 παρουσιάζεται η τυπική οργάνωση μίας μεσαίου μεγέθους τράπεζας²⁵, η οποία δείχνει ποιοι λαμβάνουν μέρος στη διαδικασία χορήγησης δανείων, τι θέση κατέχουν στη διοικητική ιεραρχία και τι αρμοδιότητες

²⁵ Paul F. Jessup, «Modern Bank Management», West Publishing Co, USA 1980.

αναλαμβάνουν. Όπως φαίνεται, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του συστήματος των δανείων είναι ότι η Επιτροπή διευθυντών δανείων αναφέρονται άμεσα στο διοικητικό συμβούλιο, γεγονός που αποδεικνύει τη μεγάλη σημασία των χορηγήσεων για μία τράπεζα. Η ανώτερη επιτροπή δανείων αναφέρεται με τη σειρά της στην Επιτροπή διευθυντών δανείων, ενώ ελέγχει και εξουσιοδοτεί τους ανώτερους υπεύθυνους δανείων, οι οποίοι χωρίζονται με βάση τις ανάγκες της τράπεζας κατά γεωγραφική περιοχή, κατά πελάτες, κατά τα είδη των δανείων κλπ.

Σχήμα 4.1 Τυπική οργάνωση τμήματος δανείων και λήψη αποφάσεων

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο διαχωρισμός και η ανεξαρτησία μεταξύ της Επιτροπής των διευθυντών δανείων και της ανώτερης επιτροπής δανείων, έχει ως σκοπό να επιτυγχάνεται η αντικειμενικότητα στη διαδικασία δανειοδότησης. Και

τούτο διότι η ανώτερη επιτροπή δανείων έρχεται σε άμεση επαφή με τους ανώτερους υπεύθυνους δανείων, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις λόγω της επαφής με τους υποψήφιους πιστούχους επηρεάζονται στην απόφασή τους για την έγκριση του δανείου. Συνεπώς, ο βασικός λόγος της ανεξαρτησίας των δύο αυτών σημαντικών τμημάτων είναι η αντιμετώπιση του συνόλου των δανείων με αντικειμενικά κριτήρια και αμεροληψία.

Ο ανώτερος υπεύθυνος δανείων, έχει υπό την ευθύνη και την εξουσία του τα άλλα μέλη της ομάδας δανείων, όπως είναι οι πιστωτικοί αναλυτές (credit analysts), οι ειδικοί προβληματικών δανείων, οι αναλυτές επιχειρησιακής έρευνας κλπ. Οι υπάλληλοι αυτοί παρέχουν την απαραίτητη πληροφόρηση στους προϊστάμενούς τους, κυρίως μέσω των ποσοτικών κριτηρίων, όπως η ανάλυση των οικονομικών στοιχείων και του κλάδου. Όπως γίνεται κατανοητό, το σύστημα χορηγήσεων μιας τράπεζας είναι προσεκτικά δομημένο με σκοπό τη χορήγηση των πιο αποδοτικών και με τον μικρότερο κίνδυνο δανείων. Στη συνέχεια αναλύονται μερικά από τα πιο βασικά τμήματα της οργάνωσης του συστήματος των δανείων²⁶.

4.2.1 Επιτροπές Δανείων (Loan Committees)

Σε κάθε τράπεζα υπάρχουν δύο ή τρεις επιτροπές, οι οποίες έχουν ως δραστηριότητα την ενασχόλησή τους με τις κύριες πιστωτικές αποφάσεις (credit decisions). Οι επιτροπές αυτές είναι, η Επιτροπή διευθυντών δανείων (directors' loan committee), η ανώτερη επιτροπή δανείων (executive loan committee) και σε τράπεζες με μεγάλο αριθμό προβληματικών δανείων η επιτροπή των παγίων περιουσιακών στοιχείων ("special assets" committee). Οι επιτροπές αυτές έχουν την εντολή να εγκρίνουν μόνο εκείνα τα δάνεια που είναι σύμφωνα - ευθυγραμμίζονται με την πολιτική δανείων που η κάθε τράπεζα ακολουθεί. Τα καθήκοντα της επιτροπής δανείων είναι τα ακόλουθα:

- ⇒ Η επιθεώρηση των κυριότερων νέων δανείων.
- ⇒ Η επιθεώρηση των κυριότερων δανείων που ανανεώνονται και η εξακρίβωση των λόγων για αυτή την ανανέωση.
- ⇒ Η επιθεώρηση των παραμελημένων δανείων και ο προσδιορισμός των αιτιών για αυτή την παραμέληση.

²⁶ George H. Hempel – Donald G. Simonson, «Bank Management – Text and Cases», John Wiley & Sons, Inc, USA 1999.

- ⇒ Η εξασφάλιση και η εγγύηση της συμμόρφωσης με την υπάρχουσα πολιτική δανείων της τράπεζας.
- ⇒ Η εξασφάλιση της ύπαρξης όλως των απαραίτητων εγγράφων των δανείων.
- ⇒ Η εξασφάλιση της συνέπειας για τη μεταχείριση των πελατών δανείων.
- ⇒ Η αναθεώρηση της πολιτικής δανείων της τράπεζας.

Η Επιτροπή διευθυντών δανείων αξιολογεί και επιθεωρεί τα κυριότερα δάνεια που προτείνονται από την ανώτερη επιτροπή δανείων. Συνήθως απαρτίζεται από τον πρόεδρο της τράπεζας, τους ανώτερους διευθυντές δανείων και δύο ή περισσότερα εξωτερικά μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Η Επιτροπή κάνει μία τελική κρίση των αποφάσεων της ανώτερης επιτροπής δανείων, προβαίνοντας σε μία λεπτομερή εξέταση στις μεγαλύτερες πιστώσεις. Αποδίδει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη συμμόρφωση με την πολιτική δανείων της τράπεζας και αποφεύγει την παραβίαση του νόμου και των πολιτικών που ελέγχουν τα εσωτερικά δάνεια. Η εν λόγω επιτροπή επιθεωρεί επίσης τα σημαντικά παρελθόντα οφειλόμενα δάνεια (past-due loans) και προβλήματα πίστωσης.

Η ανώτερη επιτροπή δανείων έχει συχνές συναντήσεις – καθημερινά στις μεγάλες τράπεζες και περίπου μία φορά την εβδομάδα στις μικρές τράπεζες. Η εν λόγω επιτροπή λειτουργεί ως έλεγχος στις ατομικές αποφάσεις και τις γνώμες των υπεύθυνων δανείων. Τέλος, η ειδική επιτροπή των παγίων περιουσιακών στοιχείων δημιουργείται από τις τράπεζες, οι οποίες αντιμετωπίζουν σημαντική αύξηση στα προβληματικά δάνεια. Η επιτροπή παρακολουθεί και ελέγχει την πορεία των προβληματικών δανείων και προσπαθεί να καθορίσει τον τρόπο που θα λυθούν τα δάνεια μέσω μιας δημιουργικής συνεργασίας με τους δανειστές, οι οποίοι δεν βρίσκονται σε καλή οικονομική κατάσταση.

4.2.2 Τμήματα Δανείων (Loan Divisions)

Τα διάφορα τμήματα δανείων, τα οποία διοικούνται από τους ανώτερους υπεύθυνους δανείων, εκτελούν τις βασικές λειτουργίες για τη δημιουργία του δανείου και την εξυπηρέτηση των πελατών. Στις μεγάλες τράπεζες τα τμήματα συνήθως οργανώνονται με βάση τη γεωγραφική περιοχή, τον κλάδο ή τις παραγωγικές γραμμές. Τα ξεχωριστά αυτά τμήματα είναι απαραίτητα για την εξυπηρέτηση των συγκεκριμένων αναγκών αυτών των κλάδων. Επίσης, τα εθνικά και τα τοπικά

τμήματα δανείων, τα οποία περιλαμβάνουν διαφορετικούς κλάδους απαιτούνται για την εξυπηρέτηση πελατών που είναι γεωγραφικά διεσπαρμένοι.

4.2.3 Διεύθυνση Πιστώσεων (Credit Department)

Η βασική αποστολή της διεύθυνσης πιστώσεων είναι η εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας και της δυνατότητας αποπληρωμής των ήδη υπαρχόντων, καθώς και των νέων υποψήφιων πελατών. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί το συγκεκριμένο τμήμα να είναι υπεύθυνο για την επιθεώρηση των δανείων, αν και στις μεγάλες τράπεζες η λειτουργία αυτή μπορεί να εκτελείται από ανεξάρτητο τμήμα. Παράλληλα, το εν λόγω τμήμα μπορεί να έχει και την αρμοδιότητα της είσπραξης τόσο των κανονικών όσο και των οφειλόμενων δανείων. Για τις παραπάνω δραστηριότητες κρίνεται σκόπιμη η εκπαίδευση των μελλοντικών διευθυντών δανείων από το συγκεκριμένο τμήμα.

4.2.4 Διεύθυνση Εγγυήσεων (Collateral and Note Department)

Τέλος, μία σημαντική και περίπλοκη λειτουργία των δανείων είναι η τελειοποίηση του συστήματος των εξασφαλίσεων των τραπεζών μέσω των δεσμεύσεων που προσφέρονται για την υποστήριξη ενός δανείου. Μία μεγάλη τράπεζα έχει την ανάγκη ενός ξεχωριστού τμήματος δεσμεύσεων, αφού οι καθημερινές δραστηριότητες επιβάλουν την αυτονομία ενός τμήματος. Επίσης, το τμήμα αυτό είναι απαραίτητο γιατί εκτελεί τις λειτουργίες της παρακολούθησης και πίστωσης των πληρωμών από σημαντικούς πελάτες.

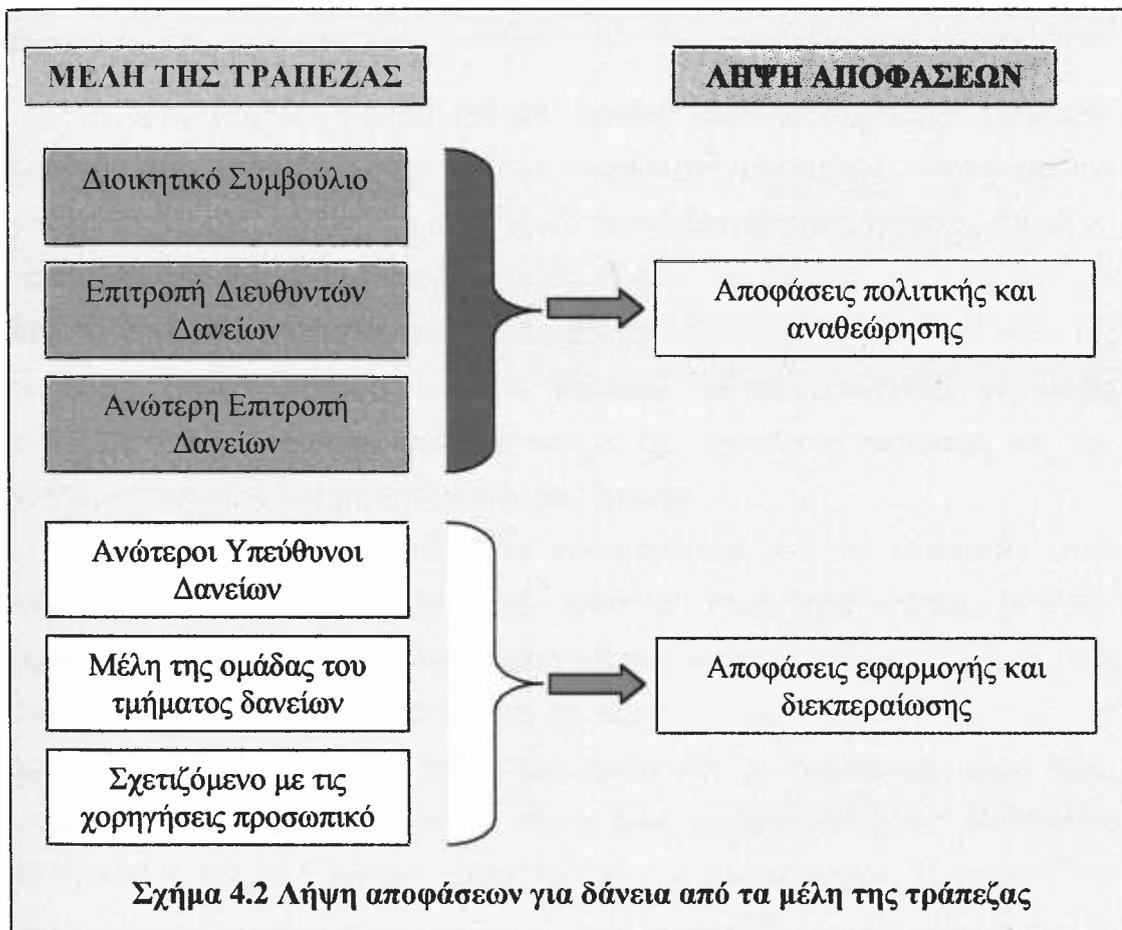
4.3 Η διάρθρωση των αποφάσεων δανείων

Η ανάλυση που προηγήθηκε στάθηκε στη σημασία της τμηματοποίησης των λειτουργιών της διεύθυνσης πιστώσεων, ενώ παράλληλα παρουσιάστηκε ένα τυπικό οργανόγραμμα της εν λόγω διεύθυνσης με τα βασικά χαρακτηριστικά των τμημάτων. Στη συγκεκριμένη παράγραφο θα ασχοληθούμε με τη διάρθρωση των αποφάσεων δανείων, δηλαδή θα εξετάσουμε το είδος των αποφάσεων που λαμβάνουν τα μέλη

του συστήματος των δανείων. Αρχικά πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι αποφάσεις δανείων μπορούν να ληφθούν στα ακόλουθα δύο επίπεδα:

⇒ Στο επίπεδο της πολιτικής και της αναθεώρησης

⇒ Στο επίπεδο της εφαρμογής

Το σχήμα 4.2 παρουσιάζει τη διάρθρωση των αποφάσεων δανείων, δηλαδή ποια μέλη της τράπεζας λαμβάνουν αποφάσεις πολιτικής και επιθεώρησης και ποια μέλη διεκπεραιώνουν τις αποφάσεις αυτές. Πιο συγκεκριμένα, οι αποφάσεις πολιτικής και αναθεώρησης αρχικά λαμβάνουν χώρα από το διοικητικό συμβούλιο, την Επιτροπή διευθυντών δανείων και την ανώτερη επιτροπή δανείων, η οποία αποτελείται από τους ανώτερους υπεύθυνους δανείων και ορισμένα ακόμη ανώτερα στελέχη της τράπεζας. Αντίθετα, οι αποφάσεις που πρέπει να ληφθούν, αν το δάνειο εγκριθεί, και να εφαρμοσθούν λαμβάνονται από τους ανώτερου υπεύθυνους δανείων, οι οποίοι επιθεωρούν και εργάζονται μαζί με τα άλλα μέλη του τμήματός τους, καθώς και με το υπόλοιπο σχετιζόμενο προσωπικό, όπως είναι οι αναλυτές πιστοδοτήσεων και οι ειδικοί για τα προβληματικά δάνεια. Η βασική τους αρμοδιότητα είναι να

εφαρμόσουν τις αποφάσεις δανείων, οι οποίες ευθυγραμμίζονται με τις οδηγίες της πολιτικής που η τράπεζα υιοθετεί.

4.4 Έννοια και σημασία της πολιτικής δανείων των τραπεζών

Η οργάνωση του συστήματος των δανείων αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιτυχίας μιας τράπεζας, αφού η λήψη αποφάσεων γίνεται πιο εύκολα και πιο αποδοτικά. Ωστόσο, η σύνθεση και η ποιότητα των δανείων μιας τράπεζας πρέπει να αντανακλά την πολιτική δανείων που η ίδια υιοθετεί και η οποία έχει προσδιοριστεί από το διοικητικό συμβούλιο και την Επιτροπή διευθυντών δανείων. Η έννοια της πολιτικής δανείων περιλαμβάνει τις δηλώσεις γενικής πολιτικής, οι οποίες καθορίζουν την αποστολή της λειτουργίας της τραπεζικής πίστωσης και την επιθυμητή ποιότητα του χαρτοφυλακίου των δανείων.

Η πολιτική δανείων πρέπει να προσαρμόζεται και να αντανακλά στην φιλοσοφία και την κουλτούρα της τράπεζας πάνω στα δάνεια, θέτοντας προτεραιότητες, καθορίζοντας διαδικασίες και ελέγχοντας την διαδικασία δανεισμού. Με τον τρόπο αυτό παρέχει καθοδήγηση και επικεντρώνεται στις δραστηριότητες του τραπεζικού δανεισμού. Για την επιβεβαίωση ότι η κατεύθυνση αυτή είναι αναμφίβολη και επικοινωνείται σε όλους τους συμμετέχοντες της διαδικασίας δανεισμού, η πολιτική δανείων πρέπει να είναι σε γραπτή μορφή. Η σημασία της πολιτικής δανείων είναι τόσο μεγάλη γι' αυτό και πρέπει να διατυπώνεται από το διοικητικό συμβούλιο επιδιώκοντας τα ακόλουθα τρία αποτελέσματα:

1. Να παράγει υγιή και εισπράξιμα δάνεια.
2. Να παρέχει κερδοφόρα επένδυση των τραπεζικών κεφαλαίων.
3. Να ενθαρρύνει την επέκταση της πίστωσης, η οποία ευθυγραμμίζεται με τις νόμιμες – ορθές ανάγκες της τραπεζικής αγοράς.

Η γραπτή πολιτική δανείων λειτουργεί ως ένα σύστημα ελέγχου σύμφωνα με το οποίο η Επιτροπή διευθυντών δανείων εξουσιοδοτεί διάφορες δραστηριότητες στους ανώτερους υπεύθυνους δανείων και οι οποίοι έχουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το τι μπορούν να κάνουν, τι δεν τους επιτρέπεται να κάνουν, αλλά και τι δεν μπορούν να πράξουν χωρίς την προηγούμενη έγκριση από τους προϊστάμενούς τους ή την Επιτροπή δανείων.

4.5 Το περιεχόμενο της πολιτικής δανείων των τραπεζών

Όπως έγινε κατανοητό, η σημασία της πολιτικής δανείων είναι μεγάλη, αφού λειτουργεί σαν πυξίδα για τα στελέχη των χορηγήσεων, ώστε να λαμβάνουν τις καλύτερες δυνατές αποφάσεις σχετικά με την έγκριση ή την απόρριψη δανείων. Ο πίνακας 4.2 παρουσιάζει τα γενικά στοιχεία της πολιτικής δανείων.

Πίνακας 4.2 Τα περιεχόμενα της πολιτικής δανείων

Εισαγωγή (Introduction)

Αντικειμενικοί στόχοι (Objectives)

Στρατηγικές (Strategies)

Αρχές δανεισμού και εγκρίσεων (Lending authorities and approvals)

Πιστωτικά πρότυπα (Credit standards)

4.5.1 Εισαγωγή

Η εισαγωγή της πολιτικής δανείων εκφράζει την πιστωτική φιλοσοφία της τράπεζας, η οποία θα πρέπει να συμβιβάζει τη δέσμευση της τράπεζας για ποιοτικά δάνεια με το βαθμό επιθετικότητας που αναζητά η τράπεζα στις δανειακές της δραστηριότητες. Επιπρόσθετα, η εισαγωγή πρέπει να παρουσιάζει την πολιτική δανείων της τράπεζας σαν έναν οδηγό, με τις εξαιρέσεις να επιτρέπονται μόνο όταν δικαιολογούνται πλήρως. Υπενθυμίζει στο προσωπικό δανείων ότι είναι υπεύθυνοι για την απόκτηση πλήρους γνώσης της πολιτικής, όπως επίσης και για τη σύσταση επιθυμητών αναθεωρήσεων στην ήδη υπάρχουσα πολιτική.

4.5.2 Αντικειμενικοί στόχοι

Οι αντικειμενικοί στόχοι της πολιτικής δανείων προσδιορίζουν την εξωτερική και την εσωτερική αποστολή της τράπεζας. Περιλαμβάνονται στοιχεία όπως είναι ο αντιληπτός επιχειρησιακός ρόλος της τράπεζας στην εμπορική περιοχή που δραστηριοποιείται, το αντιληπτό κομμάτι αγοράς, η επιθυμητή κερδοφορία, και η διατήρηση της δημόσιας εμπιστοσύνης. Μπορεί να ποσοτικοποιεί την ανάπτυξη των δανείων και τους στόχους κερδοφορίας, περιλαμβάνοντας το επιθυμητό μέγεθος του

χαρτοφυλακίου δανείων σε σχέση με τις συνολικές καταθέσεις ή το σύνολο του ενεργητικού. Με τους αντικειμενικούς στόχους που θέτει η πολιτική δανείων, τα στελέχη χορηγήσεων αντιλαμβάνονται καλύτερα το ρόλο τους και τις απαιτήσεις τις τράπεζας, όσον αφορά το ύψος των δανείων που επιθυμεί για μία χρονιά να χορηγήσει.

4.5.3 Στρατηγικές

Μία επιτυχημένη πολιτική δανείων πρέπει να εκφράζει τις στρατηγικές διοίκησης του κινδύνου σε συγκεκριμένους όρους. Τα τραπεζικά δάνεια περιλαμβάνουν ένα χαρτοφυλάκιο από τύπους δανείων, γεωγραφικές περιοχές και κίνδυνο. Στην περίπτωση του χαρτοφυλακίου κινδύνου, το επιθυμητό μίγμα δανείων πρέπει να ποσοτικοποιείται, όπως για παράδειγμα επιχειρηματικά δάνεια για κεφάλαιο κίνησης 20%, δάνεια για πάγιες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό 30% κλπ. Στην πραγματικότητα, ένα επιθυμητό ποσοστό εύρους δανείων ανάλογα με τον τύπο θα πρέπει να είναι πιο ευέλικτο.

Το μίγμα χαρτοφυλακίου εκφράζει τη διαφοροποίηση που αναζητά η τράπεζα στις τοποθετήσεις που έχει σε δάνεια. Η διαφοροποίηση μειώνει τον κίνδυνο χαρτοφυλακίου που συνδέεται με την υψηλή συγκέντρωση των δανείων σε μία συγκεκριμένη κατηγορία. Σχετικά με τη διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου, αξίζουν να αναφερθούν τα αποτελέσματα της έρευνας των Grenadier και Hall²⁷, τα οποία παρουσιάζουν τη διαφορά επικινδυνότητας των κλάδων δραστηριοποίησης και επομένως την ανάγκη για διαφοροποίηση του χαρτοφυλακίου δανείων.

- ⇒ Τα εμπορικά δάνεια επαγγελματικής στέγης (commercial real estate) χαρακτηρίζονται από υψηλή πιθανότητα αθέτησης πληρωμών.
- ⇒ Τα βιομηχανικά δάνεια και τα δάνεια του λιανεμπορίου παρουσιάζουν το μικρότερο βαθμό εκπρόθεσμων πληρωμών, σε αντίθεση με τα ξενοδοχειακά δάνεια και τα δάνεια γραφείων.
- ⇒ Η διακύμανση των πιστωτικών απωλειών (credit losses) μπορεί να μειωθεί πολύ, περίπου 50%, απλώς διαφοροποιώντας το χαρτοφυλάκιο δανείων της μία τράπεζα σε γεωγραφικές περιοχές.

²⁷ Steven R. Grenadier – Brian J. Hall, «Risk-Based capital standards and the riskiness of bank portfolios: Credit and factor risks», *Regional Science and Urban Economics* 26, (1996), p. 433 – 464.

Οι στρατηγικές μπορεί ακόμη να περιγράψουν το μέγιστο ποσοστό που μία τράπεζα είναι διατεθειμένη να χορηγήσει σε οποιοδήποτε πελάτη, το οποίο ονομάζεται “εσωτερικό όριο” (in – house limit). Το ποσοστό αυτό μπορεί να κυμαίνεται από 60% - 80% του νόμιμου ορίου που επιτρέπεται να δανείσει η τράπεζα. Επίσης, περιλαμβάνει τους τύπους δανείων και τους δανειστές που η τράπεζα δεν επιθυμεί να δανειοδοτήσει.

Παράλληλα, είναι απαραίτητο να επισημαίνεται η στρατηγική ρευστότητας της τράπεζας, αφού αυτή ενεργεί ως ένας περιορισμός στη διαδικασία δανεισμού και επειδή η ρευστότητα μερικώς καθορίζεται από τη χρονική διάρθρωση του χαρτοφυλακίου δανείων. Το επιθυμητό μέγεθος του χαρτοφυλακίου δανείων εκφράζει την επιθετικότητα της τράπεζας, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε θετικά αλλά και σε αρνητικά αποτελέσματα. Από τη μία, η επιθετική πολιτική αυξάνει το μερίδιο αγοράς και την κερδοφορία της τράπεζας, από την άλλη όμως μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερα πιστωτικά πρότυπα, προβληματικά δάνεια και υψηλές δανειακές απώλειες.

4.5.4 Αρχές δανεισμού και εγκρίσεων

Οι αρχές δανεισμού και εγκρίσεων αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά σημεία της πολιτικής δανείων μιας τράπεζας. Η πολιτική δανείων είναι απαραίτητο να ορίσει ένα εσωτερικό σύστημα αρχών δανεισμού, ώστε οι υπεύθυνοι δανείων και οι επιτροπές δανεισμού να έχουν διαφορετικά πιστωτικά όρια και να μην είναι απαραίτητο να μετέχουν σε όλες τις αιτήσεις δανεισμού. Οι επιτροπές δανείων δεν είναι παραγωγικό να δαπανούν μέρος του χρόνου τους σε αποφάσεις δανείων ρουτίνας, τα οποία περιλαμβάνουν πολύ μικρά ποσά από τα κεφάλαια της τράπεζας σε πελάτες που έχουν πολύ καλή πιστοληπτική ικανότητα.

Παράλληλα, μακροχρόνιοι πελάτες της τράπεζας αναμένουν μία γρήγορη απάντηση σε μία αίτηση δανείου που έχουν υποβάλλει, όπως επίσης και κάποιοι υποψήφιοι νέοι πελάτες. Συνεπώς, για να επισπεύδονται οι αποφάσεις δανείων και να καθοδηγούνται οι πηγές της ανώτερης διοίκησης αρχικά στις περίπλοκες αποφάσεις που περιλαμβάνουν μεγάλα και ασυνήθιστα δάνεια, οι τράπεζες αναπτύσσουν πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες απαιτούν ένα σύστημα αρχών δανεισμού. Η πολιτική μιας τράπεζας απαιτεί οι ανώτεροι υπεύθυνοι των δανείων να

σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν το συγκεκριμένο σύστημα, το οποίο αναθεωρείται και επιβλέπεται από τους διευθυντές.

Το σύστημα αρχών δανεισμού βασίζεται στις αρχές της διοίκησης με αποκλίσεις (management by exception), όπου τα κατώτερα στελέχη δανείων έχουν τη δυνατότητα να χορηγήσουν μικρά δάνεια χωρίς υψηλούς κινδύνους, όπως για παράδειγμα την ανανέωση ενός δανείου για κεφάλαιο κίνησης από έναν αξιόπιστο πελάτη, ενώ τα υψηλόβαθμα στελέχη αναλαμβάνουν τις σοβαρές υποθέσεις δανείων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα πιστωτικά όρια που καθορίζονται από την πολιτική δανείων, δεν αφορούν μόνο τη βαθμίδα στη διοικητική ιεραρχία που ανήκει ένα άτομο, αλλά αντίθετα αφορά και συγκεκριμένα πρόσωπα. Για παράδειγμα, δύο στελέχη δανείων που ανήκουν στην ίδια διοικητική βαθμίδα, μπορεί το ένα να έχει την εξουσιοδότηση για χορήγηση μεγαλύτερων δανείων από ότι το άλλο. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι η επιτροπή δανείων κρίνει ότι το πρώτο άτομο έχει μεγαλύτερη εμπειρία και ικανότητες από το δεύτερο.

Τέλος, ένα σύστημα αρχών δανεισμού αρκετές φορές ορίζει συγκεκριμένες αιτήσεις δανείων σαν ιδιαίτερες εξαιρέσεις, οι οποίες πρέπει να αναφέρονται στους ανώτερους υπεύθυνους δανείων και στους διευθυντές της επιτροπής δανείων για λεπτομερή εξέταση και τελική απόφαση. Αυτές οι εξαιρέσεις αιτήσεων δανείων συνήθως περιλαμβάνουν κάποιο κύριο μέτοχο της τράπεζας, τους διευθυντές ή κάποιο άμεσα συνδεδεμένο με αυτούς. Οι υποψήφιοι αυτοί δανειστές μπορεί να ασκήσουν πίεση στους υπεύθυνους δανείων. Επίσης, αν το δάνειο χορηγηθεί, μία τέτοια αίτηση γίνεται αντικείμενο μεταγενέστερης λεπτομερούς μελέτης από τους εξεταστές και τους αναλυτές των δανείων, ιδίως αν το δάνειο αποτελέσει πρόβλημα για την τράπεζα. Επομένως, η τράπεζα συνήθως έχει μία εταιρική πολιτική με την οποία μόνον οι ανώτεροι υπεύθυνοι και οι διευθυντές μπορούν να πάρουν τελικές αποφάσεις για αυτούς τους συγκεκριμένους ευαίσθητους τύπους δανείων.

4.5.5 Πιστωτικά πρότυπα

Ένα ακόμη βασικό στοιχείο της πολιτικής δανείων μιας τράπεζας είναι τα πιστωτικά πρότυπα τα οποία υιοθετεί. Τα πρότυπα αυτά περιλαμβάνουν όλα εκείνα τα δεδομένα που απαιτούνται για την έγκριση του δανείου και τα οποία το μετατρέπουν σε επιθυμητό δάνειο από την τράπεζα. Με τα πιστωτικά πρότυπα δίνουν κατευθυντήριες γραμμές στα στελέχη δανείων σχετικά με τα απαραίτητα στοιχεία

που πρέπει να διακρίνει μία αίτηση δανείου ώστε αυτή να γίνει δεκτή από την τράπεζα. Πιο συγκεκριμένα, ορίζονται τα χρηματοοικονομικά δεδομένα που πρέπει να αντιπροσωπεύουν μία υγιή εταιρεία, όπως κερδοφορία, ταμειακές ροές κλπ, τις εγγυήσεις και εξασφαλίσεις που αυτή πρέπει να προσκομίζει, τους κλάδους που θεωρεί η τράπεζα αναπτυσσόμενους και συνεπώς κατάλληλους για δανεισμό κλπ. Τα πιστωτικά πρότυπα λειτουργούν σαν μπούσουλας στις αποφάσεις των στελεχών δανείων μιας τράπεζας, αφού τα καθοδηγούν προς τη σύναψη αποτελεσματικών και αποδοτικών δανείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΥ ΕΝΟΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η σωστή οργάνωση και διοίκηση του συστήματος των χορηγήσεων αποτελεί βασικό παράγοντα επιτυχίας μιας τράπεζας, αφού οδηγεί στη σύναψη αποδοτικών δανείων με χαμηλό κίνδυνο. Μία από τις πιο σημαντικές πτυχές της αποτελεσματικής διοίκησης του συστήματος δανείων μιας τράπεζας, είναι η διαδικασία χορήγησης που υιοθετείται από αυτή. Και τούτο διότι μία καλά δομημένη διαδικασία χορήγησης δανείων, εξασφαλίζει τη συνοχή και τον έλεγχο των αποφάσεων που σχετίζονται με τα δάνεια. Στο παρόν κεφάλαιο, λοιπόν, θα μελετήσουμε τη διαδικασία δανειοδότησης και θα αναλύσουμε τις φάσεις και τα στάδια που διέρχεται ένα αίτημα χορήγησης δανείου, καθώς και το σύστημα ελέγχου και αναθεώρησης των χορηγήσεων.

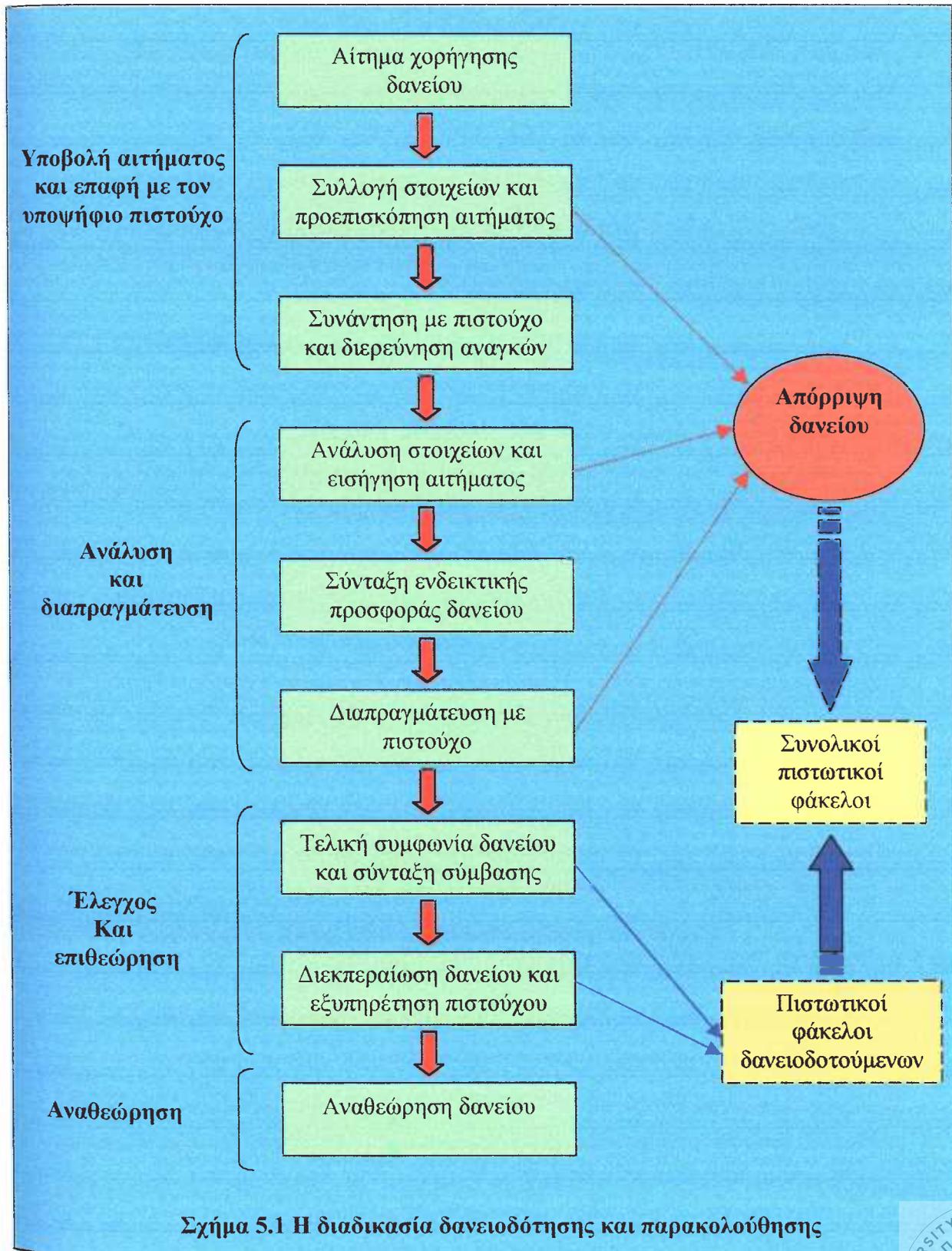
5.1 Οι φάσεις και τα στάδια της διαδικασίας δανεισμού

Κατά τη χορήγηση δανείων ακολουθείται συνήθως μία συγκεκριμένη διαδικασία, η οποία ωστόσο μπορεί να παρουσιάζει διαφορές από μία τράπεζα σε μία άλλη. Στη συνέχεια παρουσιάζεται μία τυπική διαδικασία δανειοδότησης, με σκοπό να εξηγήσουμε ποιες φάσεις διέρχεται ένα αίτημα χορήγησης δανείου για μία επιχείρηση και πως αυτό μετέπειτα ελέγχεται και παρακολουθείται. Η τράπεζα, λοιπόν, για να εφαρμόσει τις πολιτικές δανείων που έχει αναπτύξει χρησιμοποιεί μία διαδικασία, η οποία αποτελείται από τέσσερις φάσεις, που αφορούν σε αποφάσεις δανείων και συστήματα επιθεώρησης και ελέγχου, οι οποίες είναι οι ακόλουθες²⁸:

- ⇒ Υποβολή αιτήματος και επαφή με τον υποψήφιο πιστούχο
- ⇒ Ανάλυση και διαπραγμάτευση των αιτήσεων
- ⇒ Έλεγχος και επιθεώρηση των τρεχόντων και παρελθόντων δανείων
- ⇒ Αναθεώρηση των πολιτικών δανείων και των διαδικασιών

²⁸ Paul F. Jessup, «Modern Bank Management», West Publishing Co, USA 1980.

Το σχήμα 5.1 παρουσιάζει τις τέσσερις φάσεις της διαδικασίας δανεισμού, ενώ επίσης περιγράφει και τα στάδια κάθε φάσης. Το σχήμα αυτό θα αποτελέσει τον οδηγό για την μελέτη αυτού του κεφαλαίου, αφού κάθε φάση με τα στάδιά της θα αναπτυχθούν στη συνέχεια.

Σχήμα 5.1 Η διαδικασία δανειοδότησης και παρακολούθησης

5.1.1 Υποβολή αιτήματος και επαφή με τον υποψήφιο πιστούχο

Η πρώτη φάση της διαδικασίας δανειοδότησης αφορά την υποβολή αιτήματος και την επαφή με τον υποψήφιο πιστούχο. Η φάση αυτή αν και αποτελεί την αρχή της διαδικασίας είναι εξαιρετικής σημασίας, αφού το αίτημα του υποψήφιου δανειοδοτούμενου μπορεί να σταματήσει εδώ, δηλαδή να απορριφθεί. Επομένως, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή και επαγγελματική στάση και από τις δύο πλευρές, ώστε τα οφέλη να είναι αμοιβαία. Η πρώτη επαφή των δύο πλευρών είναι καθοριστική, αφού η τράπεζα δημιουργεί μία πρώτη εικόνα σχετικά με το χαρακτήρα του πελάτη και την οικονομική επιφάνεια της επιχείρησης. Η φάση αυτή αποτελείται από τρία στάδια τα οποία αναλύουμε στη συνέχεια.

5.1.1.1 Αίτημα χορήγησης δανείου

Το αίτημα για τη χορήγηση ενός εμπορικού δανείου αποτελεί το πρώτο στάδιο στη διαδικασία χορήγησής του, φέρνοντας σε επαφή τον πελάτη – επιχείρηση που αιτείται το δάνειο με το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα στο οποίο απευθύνεται το αίτημα. Ένα αίτημα χορήγησης δανείου μπορεί να έχει τις ακόλουθες τρεις μορφές:

- ⇒ Προφορική μορφή
- ⇒ Γραπτή μορφή με σύντομο χαρακτήρα
- ⇒ Γραπτή μορφή με αναλυτικό χαρακτήρα (πολλές φορές σε προτυπωμένη αίτηση της τράπεζας συνοδευόμενη από τα αντίστοιχα ζητούμενα έγγραφα).

Συνήθως είναι πιο εύκολο για τον ενδιαφερόμενο να διατυπώσει προφορικά το αίτημά του για τη χορήγηση ενός δανείου. Παρά την ευκολία της προφορική διατύπωσης όμως, οι τράπεζες συχνά ζητούν από τους πελάτες τους να διατυπώνουν γραπτά το εκάστοτε αίτημά τους, είτε σε προτυπωμένη από την τράπεζα αίτηση είτε πολλές φορές και σε αυτοσχέδια αίτηση του πελάτη, συνοδευόμενη πάντα από τα απαραίτητα για την έναρξη της συνεργασίας έγγραφα (πχ οικονομικά στοιχεία, δηλώσεις ακίνητης περιουσίας, στοιχεία για τη μετοχική σύνθεση της εταιρείας, κα).

Οι τράπεζες μπορεί να ακολουθήσουν πιο ελαστική στάση ως προς τη διατύπωση του αιτήματος, όταν αυτό διατυπώνεται από υφιστάμενο πελάτη τους με τον οποίο έχει ήδη θεμελιωθεί μια δανειακή σχέση. Στην περίπτωση αυτή, ο πελάτης έχει την υποχρέωση απλώς να ανανεώσει το δανειακό του φάκελο προσκομίζοντας ό,τι καινούριο του ζητηθεί από την τράπεζα.

5.1.1.2 Συλλογή στοιχείων και προεπισκόπηση αιτήματος

Το δεύτερο στάδιο στη διαδικασία χορήγησης περιλαμβάνει τη συλλογή των στοιχείων εκείνων που κρίνονται απαραίτητα για τη συνέχεια της διαδικασίας αξιολόγησης του αιτήματος του πελάτη. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- ⇒ Οικονομικά στοιχεία: για παράδειγμα, πρόσφατοι ισολογισμοί, ισοζύγια, δηλώσεις ΦΠΑ, δηλώσεις ακίνητης περιουσίας των φορέων και εγγυητών (αν υπάρχουν), φορολογική ενημερότητα κλπ.
- ⇒ Δήλωση οφειλών: δηλαδή υπεύθυνη δήλωση στην οποία περιγράφονται αναλυτικά από τον πελάτη, οι δανειακές σχέσεις που διατηρεί με άλλα πιστωτικά ιδρύματα.
- ⇒ Νομιμοποιητικά στοιχεία: δηλαδή στοιχεία που έχουν να κάνουν με τη νομική μορφή της εταιρείας, τη μετοχική της σύνθεση, τα άτομα που την εκπροσωπούν στις συναλλαγές της με την τράπεζα, κλπ.
- ⇒ Στοιχεία που αφορούν στον κλάδο δραστηριοποίησης της επιχείρησης του υποψήφιου πιστούχου, όπως είναι ο βαθμός συγκέντρωσης του κλάδου, ο ρυθμός ανάπτυξής του, τα μερίδια αγοράς, ο ηγέτης του κλάδου κλπ.

Αξίζει να σημειωθεί πάντως ότι η ιδιαιτερότητα του κάθε αιτήματος, καθορίζει και το είδος των επιπλέον στοιχείων που μπορεί να ζητηθούν. Η συλλογή των στοιχείων αποτελεί χρονοβόρα διαδικασία η οποία εξαρτάται άμεσα από την αμεσότητα της ανάγκης του ενδιαφερόμενου καθώς επίσης και από την προθυμία του να συνεργαστεί με την τράπεζα. Ωστόσο, πρέπει να ειπωθεί, ότι η συλλογή των στοιχείων μπορεί να καταλάβει μέρος και από τα επόμενα στάδια.

Μετά τη συλλογή των στοιχείων, ακολουθεί μία σύντομη προεπισκόπηση του αιτήματος και των στοιχείων που έχουν συλλεχθεί προκειμένου να διερευνηθεί το κατά πόσο ο πελάτης πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει η τράπεζα ή κατά πόσο η πολιτική της τράπεζας συμβαδίζει με τη συγκεκριμένη ανάγκη του πελάτη της. Ουσιαστικά γίνεται μία αρχική μελέτη (initial screening), στην οποία ο υπεύθυνος των δανείων, αν έχει την εξουσία να απορρίψει το αίτημα μπορεί να το κάνει, με απλή αναφορά στην ανώτερη επιτροπή δανείων της τράπεζας. Επομένως, στο συγκεκριμένο στάδιο, όπως φαίνεται και από το παραπάνω σχήμα, το αίτημα μπορεί να απορριφθεί πριν φθάσει στην επιτροπή δανείων.

5.1.1.3 Συνάντηση με πιστούχο και διερεύνηση των αναγκών του.

Αφού ο υποψήφιος πιστούχος γνωστοποιήσει το αίτημά του στην τράπεζα και προσκομίσει και όλα τα απαιτούμενα στοιχεία, οι εκπρόσωποι της τράπεζας προχωρούν στο επόμενο στάδιο της διαδικασίας, δηλαδή στη συνάντηση μαζί του. Η συνάντηση με τον υποψήφιο πιστούχο, η οποία συνήθως λαμβάνει χώρα στην επιχείρηση και όχι στην τράπεζα, πραγματοποιείται από τα στελέχη του τμήματος δανείων, δηλαδή από τον υπεύθυνο δανείων ή τους αναλυτές πιστοδοτήσεων. Κατά τη συνάντηση γίνεται ξενάγηση στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης και ακολουθεί συζήτηση με τον πελάτη. Η συνάντηση κρίνεται αναγκαία, αφού το δάνειο ουσιαστικά δεν αφορά τους επιχειρηματίες, αλλά την επιχείρηση, καθώς για αυτή θα χρησιμοποιηθεί ως μοχλός ανάπτυξής της.

Στο στάδιο της συνάντησης, οι εκπρόσωποι της τράπεζας μπορούν να έχουν μία πιο σαφή εικόνα για τη δραστηριότητα της εταιρείας και το ιστορικό της, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να περιεργαστούν τις εγκαταστάσεις της εταιρείας όπου λαμβάνει χώρα η εμπορική ή παραγωγική δραστηριότητά της. Η τράπεζα μπορεί να βγάλει σημαντικά συμπεράσματα γύρω από το χαρακτήρα του πιστούχου, τις διοικητικές του ικανότητες, τον τρόπο με τον οποίο η εταιρεία συναλλάσσεται καθώς και αν το αίτημα που η εταιρεία έχει υποβάλλει, δικαιολογείται από τις πραγματικές ανάγκες της.

5.1.2 Ανάλυση και διαπραγμάτευση

Αφού ολοκληρωθεί η πρώτη φάση της διαδικασίας χορήγησης, η οποία φορά την υποβολή αιτήματος από τον πελάτη – επιχείρηση, η διαδικασία εισέρχεται στη δεύτερη φάση, δηλαδή την ανάλυση των στοιχείων και τη διαπραγμάτευση με τον υποψήφιο πιστούχο. Η φάση αυτή είναι η πιο σημαντική για την έγκριση του δανείου και ουσιαστικά αποτελεί τον πυρήνα στη διαδικασία της δανειοδότησης. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή από όλα τα σχετιζόμενα μέλη της τράπεζας στη χορήγηση δανείων, ώστε το τελικό αποτέλεσμα να είναι θετικό τόσο για την τράπεζα όσο και για την επιχείρηση.

Στη φάση της ανάλυσης και της διαπραγμάτευσης, τα στελέχη δανείων αφιερώνουν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου τους, γεγονός που αποδεικνύει τη σημαντικότητα της συγκεκριμένης φάσης. Επίσης, στη φάση αυτή απορρίπτονται τα

περισσότερα δάνεια, κυρίως από την πλευρά της τράπεζας αλλά και από την πλευρά του πελάτη. Τα βασικά ερωτήματα που τα στελέχη δανείων μιας τράπεζας πρέπει να απαντήσουν στη φάση αυτή είναι τα ακόλουθα:

- ⇒ Το αίτημα δανειοδότησης ευθυγραμμίζεται με την πολιτική δανείων που ακολουθεί η Τράπεζα;
- ⇒ Ποιές είναι οι αναμενόμενες αποδόσεις για την τράπεζα από τη συγκεκριμένη δανειοδότηση;
- ⇒ Ποιός είναι ο κίνδυνος που αναλαμβάνει η τράπεζα και με ποιούς τρόπους μπορεί να διοικηθεί αποτελεσματικά;
- ⇒ Με τί όρους και προϋποθέσεις θα χορηγηθεί το δάνειο θα χορηγηθεί το δάνειο στον υποψήφιο πελάτη;

Οι απαντήσεις των ερωτημάτων αυτών βρίσκονται στην ανάλυση των σταδίων της δεύτερης φάσης στη διαδικασία δανειοδότησης, τα οποία αναλύονται στις επόμενες παραγράφους.

5.1.2.1 Ανάλυση στοιχείων και εισήγηση αιτήματος

Αφού πραγματοποιηθεί η συνάντηση με τον υποψήφιο πελάτη, η διαδικασία χορήγησης εισέρχεται στο στάδιο της ανάλυσης του αιτήματος, δηλαδή το πρώτο στάδιο της φάσης της ανάλυσης και διαπραγμάτευσης και τέταρτο στην όλη διαδικασία. Στο παρόν στάδιο, οι αναλυτές δανείων (credit analysts) επεξεργάζονται τα οικονομικά στοιχεία του υποψήφιου πιστούχου, όπως είναι η κερδοφορία, η ρευστότητα, η κεφαλαιακή διάρθρωση, οι ταμειακές ροές της επιχείρησης κλπ, καθώς επίσης τα στοιχεία του κλάδου δραστηριοποίησης της υποψήφιας για δανειοδότηση επιχείρησης. Κατά την ανάλυση των στοιχείων αυτών, ουσιαστικά οι αναλυτές προσπαθούν να συμπεράνουν κατά πόσο η επιχείρηση πληροί τα κριτήρια δανειοδότησης που η τράπεζα απαιτεί σύμφωνα με την πολιτική δανείων που η ίδια υιοθετεί. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τα κριτήρια δανεισμού των εμπορικών τραπεζών, θα διαπιστώσουμε ότι δίνεται μεγάλη βαρύτητα στα οικονομικά στοιχεία της υποψήφιας δανειζόμενης εταιρείας, για αυτό και το στάδιο την ανάλυσης των στοιχείων κρίνεται πολύ σημαντικό.

Αφού αναλυθούν τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης, τα στοιχεία του κλάδου, και ληφθούν υπόψη η ποιότητα της διοίκησης και η φήμη της επιχείρησης, καθώς και οι παρεχόμενες εξασφαλίσεις, οι αναλυτές συντάσσουν το εισηγητικό, το

οποίο είναι ένα εσωτερικό έγγραφο της τράπεζας που περιλαμβάνει τα προαναφερθέντα στοιχεία με όσο το δυνατόν τυποποιημένη μορφή, ώστε να διευκολύνεται η μελέτη του από την επιτροπή δανείων. Το εισηγητικό ελέγχεται από τον υπεύθυνο δανείων, ο οποίος μπορεί να προβεί σε αλλαγές αν το κρίνει αναγκαίο. Ουσιαστικά είναι αυτός που το υπογράφει πριν το εισηγητικό σταλεί στην επιτροπή διευθυντών δανείων, οι οποίοι θα το μελετήσουν και θα κρίνουν αν το δάνειο πρέπει να εγκριθεί ή να απορριφθεί.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι το εισηγητικό σε ορισμένες περιπτώσεις δεν προωθείται στην επιτροπή δανείων για αξιολόγηση, αν ο υπεύθυνος δανείων κρίνει από την μελέτη ότι ο υποψήφιος δανειζόμενος δεν πληροί τα κριτήρια δανειοδότησης της τράπεζας. Για να συμβεί βέβαια αυτό, είναι αναγκαίο να έχει την ανάλογη εξουσία, που η επιτροπή δανείων του έχει εξουσιοδοτήσει μέσω της πολιτικής δανείων. Για παράδειγμα, αν η πολιτική δανείων ορίζει ότι δάνεια μέχρι 50,000 € μπορούν να εγκριθούν ή να απορριφθούν από τον υπεύθυνο δανείων χωρίς προηγούμενη έγκριση από την επιτροπή, τότε αυτός μπορεί να πάρει την ανάλογη απόφαση. Επομένως, κατά την ανάλυση των στοιχείων της επιχείρησης και τη σύνταξη του εισηγητικού, το δάνειο μπορεί να απορριφθεί από τον υπεύθυνο δανείων, αν έχει αυτή την εξουσία.

5.1.2.2 Σύνταξη ενδεικτικής προσφοράς δανείου

Μετά την ανάλυση των οικονομικών στοιχείων του υποψήφιου πιστούχου και τη σύνταξη του εισηγητικού από τους αναλυτές, η επιτροπή δανείων αξιολογεί τα δεδομένα και αν τελικά εγκριθεί το δάνειο, ορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις πάνω στις οποίες αυτό θα βασισθεί. Ουσιαστικά, συντάσσεται ενδεικτική προσφορά συνεργασίας με την επιχείρηση, στην οποία καθορίζεται από την τράπεζα η μορφή του δανείου (πχ. χρηματοδότηση αναγκών κεφαλαίου κίνησης), η διάρκειά του, το ποσό χορήγησης, το επιτόκιο και τα έσοδα από τις προμήθειες της τράπεζας.

Στο στάδιο, λοιπόν, της σύνταξης ενδεικτικής προσφοράς δανείου, ο άμεσα εμπλεκόμενος είναι η επιτροπή δανείων, η οποία κάνει ένα αρχικό άνοιγμα προς τον πελάτη. Πρέπει, να σημειωθεί ότι η προσφορά αυτή δεν αποτελεί την τελική προσφορά συνεργασίας και αυτό διότι όπως θα δούμε στο επόμενο στάδιο της διαπραγμάτευσης, οι όροι είναι πολύ πιθανό να μεταβληθούν ή ακόμα και το δάνειο να απορριφθεί από τον πελάτη.

Τέλος, από τη στιγμή που η επιτροπή δανείων της τράπεζας συντάσσει ενδεικτική προσφορά συνεργασίας, σημαίνει ότι έχει εγκρίνει το δάνειο και συνεπώς, δεν είναι διατεθειμένη να «χάσει» την υποψήφια για δανειοδότηση επιχείρηση. Επομένως, αν ο πελάτης δεν δεχθεί την προσφορά, η τράπεζα σε αρκετές περιπτώσεις είναι διατεθειμένη να κάνει σκληρές διαπραγματεύσεις για να καλλιεργήσει τη μελλοντική συνεργασία με την επιχείρηση.

5.1.2.3 Διαπραγμάτευση με πιστούχο

Η διαπραγμάτευση με τον πιστούχο αποτελεί το τελευταίο στάδιο της δεύτερης φάσης στη διαδικασία δανειοδότησης. Θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά και κρίσιμα στάδια της διαδικασίας και είναι αυτό που ουσιαστικά καθορίζει τη συνεργασία της εταιρείας με την τράπεζα. Τόσο ο υποψήφιος πιστούχος όσο και η τράπεζα επιδιώκουν κατά τη διαπραγμάτευση να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη. Αν και σε ορισμένες περιπτώσεις η διαπραγμάτευση μπορεί να συμβάλλει στη ρήξη των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών, τις περισσότερες φορές υιοθετούν διαλλακτική στάση με σκοπό τη δημιουργία αμοιβαίου οφέλους (σχέση win – win).

Η διαπραγμάτευση μεταξύ της τράπεζας και του υποψήφιου για δάνειο πελάτη μπορεί να έχει αφορμή το σύνολο της προσφοράς συνεργασίας ή μέρη αυτής όπως η μορφή του δανείου, η διάρκειά του, το ποσό χορήγησης, το επιτόκιο, τα έσοδα από τις προμήθειες της τράπεζας. Τέλος, η τράπεζα από τη στιγμή που έχει κρίνει ότι η πιστοληπτική ικανότητα του πελάτη είναι καλή, δεν επιθυμεί να έρθει σε σύγκρουση με μία υγιή επιχείρηση και συνεπώς είναι διατεθειμένη να υποχωρήσει σε πιθανές αντιρρήσεις του πελάτη. Από την άλλη μεριά, ο υποψήφιος πιστούχος μπορεί να επιθυμεί αλλαγές στην προσφορά συνεργασίας που η τράπεζα δεν έχει τη δυνατότητα να το πράξει και συνεπώς το δάνειο να απορριφθεί.

5.1.3 Έλεγχος και επιθεώρηση

Η ολοκλήρωση της δεύτερης φάσης στη διαδικασία δανειοδότησης μιας επιχείρησης, η οποία αναλύθηκε διεξοδικά στις προηγούμενες παραγράφους, οδηγεί στην τρίτη φάση, η οποία είναι η ο έλεγχος και η επιθεώρηση των τρεχόντων και παρελθόντων δανείων. Η φάση αυτή, η οποία αποτελείται από δύο στάδια, προσφέρει

αναπληροφόρηση (feedback) στους διευθυντές δανείων και την επιτροπή δανειοδοτήσεων της τράπεζας.

Οι περισσότερες τράπεζες προβαίνουν στην επιθεώρηση των δανείων με σκοπό τη μείωση των ζημιών και την παρακολούθηση της ποιότητας των δανείων. Με τον τρόπο αυτό ελέγχεται περιοδικά μέρος ή το σύνολο των ενεργών δανείων που η τράπεζα διαθέτει στο χαρτοφυλάκιο της. Τον έλεγχο αυτό πραγματοποιούν συνήθως οι αναλυτές δανείων και σκοπό έχει την:

- ⇒ Αναγνώριση όσο το δυνατόν νωρίτερα πιθανών προβληματικών δανείων.
- ⇒ Παροχή κινήτρων στους διευθυντές δανείων για την πραγματοποίηση ελέγχων και την αναφορά των αποτελεσμάτων στην επιτροπή δανείων.
- ⇒ Δημιουργία ενός πλήρους και δυναμικού φακέλου.
- ⇒ Εξασφάλιση ότι οι πολιτικές δανείων και οι κανονισμοί υιοθετούνται.
- ⇒ Πληροφόρηση της διοίκησης και του διοικητικού συμβουλίου για τη συνολική κατάσταση του χαρτοφυλακίου των δανείων.
- ⇒ Αρωγή στη δημιουργία αρχείου για ζημιές από δάνεια.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι με τον έλεγχο επιτυγχάνεται η παρακολούθηση και η αξιολόγηση όχι μόνο των πραγματοποιημένων δανείων, αλλά και των λειτουργιών, των συμπεριφορών και των αποτελεσμάτων όλων των συντελεστών του συστήματος των δανείων, ώστε να επιτυγχάνεται η αποτελεσματικότητά του. Με τον τρόπο αυτό, επιδιώκεται η ομαλή και αποδοτική λειτουργία των τμημάτων χορηγήσεων, με απώτερο σκοπό τη σύναψη υγιών δανείων.

5.1.3.1 Τελική συμφωνία δανείου και σύνταξη σύμβασης

Το στάδιο της τελικής συμφωνίας δανείου και σύνταξης της σύμβασης, αποτελεί το έβδομο κατά σειρά στάδιο στη διαδικασία δανειοδότησης και ουσιαστικά είναι τυπικό αλλά αναγκαίο. Η τράπεζα και η επιχείρηση μετά από τις διαπραγματεύσεις έρχονται σε συμφωνία και το δάνειο είναι έτοιμο να χορηγηθεί. Πριν συμβεί όμως αυτό, η τράπεζα συντάσσει τη σύμβαση του δανείου, για την οποία έγινε λόγος στο τρίτο κεφάλαιο. Η σύμβαση περιλαμβάνει τη μορφή του δανείου, τη διάρκειά του, το ποσό χορήγησης, το επιτόκιο, τα πιστωτικά όρια, τον τρόπο αποπληρωμής και τα έσοδα από τις προμήθειες της τράπεζας.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η σύμβαση του δανείου μπορεί να τροποποιηθεί τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια του δανείου, αν συμφωνηθεί και από τις δύο πλευρές.

Με τη σύνταξη της σύμβασης η διαδικασία χορήγησης ολοκληρώνεται και πραγματοποιείται η καταβολή του δανείου.

5.1.3.2 Διεκπεραίωση δανείου και εξυπηρέτηση πιστούχου

Το στάδιο της διεκπεραίωσης αφορά την αποπληρωμή του δανείου από τη δανειζόμενη επιχείρηση. Όπως έγινε κατανοητό από τα παραπάνω, η καταβολή των δόσεων εξαρτάται από τον τρόπο αποπληρωμής του δανείου, ο οποίος περιέχεται στη σύμβαση που έχει υπογραφεί από την τράπεζα και τη δανειζόμενη επιχείρηση. Παράλληλα με τη διεκπεραίωση του δανείου, παρέχονται από την τράπεζα διάφορες υποστηρικτικές υπηρεσίες προς την επιχείρηση με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση και τη διατήρηση μακροχρόνιας σχέσης. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι διοικητικές συμβουλές ή ακόμα και οικονομικές με σκοπό την καλύτερη και πιο αποδοτική λειτουργία της επιχείρησης. Εξάλλου, την τράπεζα την ενδιαφέρει άμεσα η οικονομική επιφάνεια της επιχείρησης και μετά τη δανειοδότησή της για να μπορέσει η τελευταία να αποπληρώσει το δάνειο.

5.1.4 Αναθεώρηση των πολιτικών δανείων και των διαδικασιών

Η ολοκλήρωση της διαδικασίας χορήγησης δανείων και παρακολούθησης, πραγματοποιείται με την αναθεώρηση των πολιτικών δανείων και των διαδικασιών. Η τελευταία αυτή φάση λειτουργεί ως σύστημα προσαρμογής στις εξελίξεις και τις αλλαγές τόσο στο εσωτερικό περιβάλλον της τράπεζας όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον, δηλαδή στο ευρύτερο οικονομικό επίπεδο. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου και η επιτροπή των διευθυντών δανείων, εκτιμούν τις αλλαγές που ενδέχεται να συμβούν στο ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον και ανάλογα προσαρμόζουν τις πολιτικές της τράπεζας. Επίσης, μέσω του εσωτερικού συστήματος ελέγχου της τράπεζας, συλλέγουν πληροφορίες για τη λειτουργία του συστήματος των δανείων και αν κριθεί απαραίτητο προβαίνουν και πάλι στις αναγκαίες αλλαγές.

5.1.4.1 Αναθεώρηση δανείου

Το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας δανειοδότησης αποτελεί η αναθεώρηση του χορηγηθέντος δανείου. Το στάδιο αυτό δεν είναι υποχρεωτικό και δεν

εφαρμόζεται πάντα. Εξαρτάται κυρίως από την πορεία της δανειοδοτημένης επιχείρησης. Αν η οικονομική κατάσταση τη επιχείρησης κρίνεται καλή μέσω του ελέγχου που πραγματοποιεί η τράπεζα και η αποπληρωμή του δανείου διεξάγεται χωρίς προβλήματα, τότε δεν υπάρχει λόγος αναθεώρησης του δανείου.

Αντίθετα, αν η τράπεζα εντοπίσει προβλήματα στην πιστοληπτική ικανότητα της επιχείρησης, τότε η επιτροπή διευθυντών δανείων σε συνεργασία με τους υπεύθυνους δανείων, αξιολογούν της νέα κατάσταση και είναι πιθανό να προβούν στην αναθεώρηση του δανείου. Η αναθεώρηση μπορεί να αφορά στοιχεία της σύμβασης του δανείου με πιθανές αλλαγές της.

5.2 Διαδικασία χορήγησης δανείων της ETBA BANK

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των φάσεων που διέρχεται ένα αίτημα δανείου, κρίνεται σκόπιμο να εξετασθεί μία πραγματική διαδικασία δανειοδότησης. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκε η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης (ETBA bank), μια και ειδικεύεται στις χορηγήσεις επιχειρηματικών δανείων, της οποίας η διαδικασία δανειοδότησης, αποτελείται από τα ακόλουθα πέντε στάδια²⁹.

- ⇒ **Υποβολή αίτησης δανείου.** Ο ενδιαφερόμενος, πριν υποβάλλει το σχετικό αίτημα δανειοδότησης, πρέπει να έρθει σε επικοινωνία με τις αρμόδιες υπηρεσίες χρηματοδότησης της τράπεζας, προκειμένου να ενημερωθεί σχετικά με τους όρους, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία υποβολής της αίτησης, έγκρισης και χορήγησης δανείου. Η αίτηση του δανείου υποβάλλεται σύμφωνα με υπόδειγμα και έντυπες οδηγίες της τράπεζας, συνοδευόμενη από πλήρη τεχνικοοικονομική μελέτη αξιολόγησης της επένδυσης, της οποίας ζητείται η δανειοδότηση.
- ⇒ **Προκαταρκτική κρίση.** Ύστερα από την υποβολή της αίτησης, ακολουθεί μια προκαταρκτική αξιολόγηση του υποβληθέντος αιτήματος από τα αρμόδια όργανα, και η τράπεζα μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα γνωστοποιεί στον ενδιαφερόμενο αν κρίνει τούτο προωθητέο ή όχι για παραπέρα αξιολόγηση. Οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να καλύπτει σωρευτικά μια επένδυση ώστε να κριθεί το δάνειο προωθητέο αφορούν α) προϋποθέσεις μακροοικονομικής σκοπιμότητας, δηλαδή η επένδυση εξετάζεται από πλευράς ευρύτερου

κοινωνικοοικονομικού ενδιαφέροντος, με βάση αναπτυξιακά κριτήρια, και β) προϋποθέσεις μικροοικονομικής σκοπιμότητας, δηλαδή η επένδυση εξετάζεται με αυστηρά ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια.

- ⇒ **Οριστική κρίση.** Εφόσον το αίτημα κριθεί προωθητέο, η τράπεζα, μέσω των αρμοδίων τεχνικοοικονομικών της υπηρεσιών, προχωρεί στην οριστική αξιολόγηση τούτου. Στη συνέχεια με βάση τα πορίσματα των γενομένων ελέγχων και ύστερα από τεκμηριωμένες αιτήσεις των αρμοδίων υπηρεσιών της τράπεζας, τα εξουσιοδοτημένα εγκριτικά όργανα λαμβάνουν την τελική απόφαση έγκρισης ή απόρριψης του δανείου.
- ⇒ **Σύναψη του δανείου και βασικοί όροι χορήγησης.** Στην περίπτωση που εγκριθεί το δάνειο, ο ενδιαφερόμενος καλείται από την αρμόδια υπηρεσία του Δικαστικού της τράπεζας να υποβάλει τα στοιχεία που χρειάζονται (τίτλους κυριότητας, πιστοποιητικά βαρών, καταστατικό της εταιρίας, έγγραφα νομιμοποίησης κλπ) για τη σύνταξη και υπογραφή της δανειακής σύμβασης και την εγγραφή των ασφαλειών. Συγκεκριμένα, οι βασικοί όροι χορήγησης ενός δανείου αφορούν α) τον προσδιορισμό του κόστους του έργου και των αναγκών σε κεφάλαιο κίνησης, β) το ποσοστό δανειοδότησης και τη συμμετοχή του δανειολήπτη στο συνολικό κόστος της επένδυσης, γ) τη διάρκεια και τον τρόπο εξόφλησης και το επιτόκιο του δανείου, δ) τις ασφάλειες των δανείων, οι οποίες μπορεί να είναι είτε εμπράγματα είτε ενοχικές.
- ⇒ **Καταβολή και έλεγχος του δανείου.** Προϋπόθεση για την έναρξη των εκταμιεύσεων του δανείου είναι η εκπλήρωση όλων των όρων της δανειακής σύμβασης, που έχει τεθεί πριν από κάθε ανάληψη (εγγραφή υποθήκης ή προσημείωσης, ασφάλιση υπεγγύων στοιχείων, έκδοση οικοδομικών αδειών κλπ). Οι χορηγήσεις από το δάνειο θα γίνονται ύστερα από αίτηση του πελάτη, με βάση την πρόοδο των εργασιών, η οποία θα πιστοποιείται από τις αρμόδιες υπηρεσίες τεχνικοοικονομικού ελέγχου. Ο δανειολήπτης είναι υποχρεωμένος να έχει στη διάθεση των οργάνων της τράπεζας όλα τα απαιτούμενα για τον έλεγχο των γενομένων δαπανών στοιχεία (επιμετρήσεις, κατασκευαστικά σχέδια, τιμολόγια, αποδείξεις και άλλα παραστατικά δαπανών, τα λογιστικά βιβλία, δικαιολογητικά για ανοίγματα πιστώσεων κλπ).

²⁹ «Διαδικασία δανειοδότησης της ETBA Bank», Πληροφορίες από το site της ETBA Bank www.etba.gr

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ
ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

«Για κάθε μορφή πιστωτικού κινδύνου θα πρέπει να υπάρχει εγκεκριμένη πολιτική για την ανάληψη, την παρακολούθηση και τη διαχείρισή του και θα πρέπει να εξασφαλίζεται ότι οι εν λόγω κίνδυνοι αναγνωρίζονται, αναλύονται, παρακολουθούνται σε συνεχή βάση και αντιμετωπίζονται θετικά».

Δημήτρης Πίνης
Διευθυντής Χρηματοδότησης Μεγάλων Επιχειρήσεων
Εθνική Τράπεζα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΔΑΝΕΙΩΝ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύσαμε τα στάδια που διέρχεται ένα αίτημα χορήγησης δανείου και είδαμε ότι σε κάποια στάδια το υποψήφιο δάνειο είναι πιθανό να απορριφθεί από την τράπεζα. Με ποια κριτήρια, όμως, μία τράπεζα αποφασίζει αν το δάνειο θα χορηγηθεί σε μία επιχείρηση ή θα απορριφθεί; Τι εξετάζει, δηλαδή, η τράπεζα και τα στελέχη δανείων πριν προβούν στη χορήγηση δανείων; Γιατί ορισμένες επιχειρήσεις μπορούν να αντλήσουν εύκολα κεφάλαια από τις τράπεζες και άλλες όχι; Τα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο παρόν κεφάλαιο, δηλαδή, θα εστιάσουμε τη μελέτη και ανάλυση στα κριτήρια χορηγήσεων μιας τράπεζας. Επίσης, στο παράρτημα του κεφαλαίου θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη σε τραπεζικά στελέχη των τμημάτων χορηγήσεων σχετικά με τα κριτήρια δανεισμού.

6.1 Ασυμμετρία πληροφόρησης και ανάγκη για μελέτη των κριτηρίων

Πριν αναφερθούμε στα κριτήρια που μελετούν οι τράπεζες στη διαδικασία χορήγησης δανείων, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε τους λόγους αυτής της μελέτης. Κατά τη χορήγηση ενός δανείου, η συναλλαγή που λαμβάνει χώρα μεταξύ της τράπεζας και του δανειολήπτη, δεν αφορά ένα απτό προϊόν, αλλά αντίθετα την μελλοντική ικανότητα της δανειζόμενης επιχείρησης να αποπληρώσει το δάνειο. Η φύση αυτής της δραστηριότητας προϋποθέτει την ανάληψη κινδύνου από την τράπεζα, εφόσον ο δανειολήπτης μπορεί να μην εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, δηλαδή την εξόφληση του δανείου. Η κερδοφορία των τραπεζών, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα της εκτίμησης του κινδύνου και αυτό με τη σειρά του εξαρτάται από την εκτίμηση της αξιοπιστίας της δανειζόμενης επιχείρησης. Για να προσδιοριστεί ο βαθμός αξιοπιστίας μιας επιχείρησης πρέπει να μελετηθούν όλα τα κριτήρια δανεισμού, τα οποία αναλύονται στη συνέχεια.

Στη σχέση συναλλαγής που πραγματοποιείται, υπάρχει ασυμμετρία πληροφόρησης (information asymmetry) μεταξύ της τράπεζας και της δανειζόμενης επιχείρησης³⁰. Η τράπεζα προσπαθεί να μειώσει αυτή την ασυμμετρία πληροφόρησης μέσω της ανάλυσης των κριτηρίων δανεισμού. Η ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ της τράπεζας και της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης οδηγεί σε δύο προβλήματα, το πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής (adverse selection) και το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου (moral hazard). Είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι ο δανειζόμενος διαθέτει περισσότερη και καλύτερης ποιότητας πληροφόρηση σχετικά με τη δυνατότητά του να αποπληρώσει το δάνειο σε σύγκριση με την τράπεζα. Το σχήμα 6.1 παρουσιάζει πως η ασυμμετρία πληροφόρησης οδηγεί τις τράπεζες να προβαίνουν στην λεπτομερή και διεξοδική ανάλυση των χαρακτηριστικών της υπό δανειοδότηση επιχείρησης.

³⁰ Michel Ferrary, «Trust and social capital in the regulation of lending activities», Journal of Socio-Economics 31, Elsevier Science Inc, (2003), p. 673 – 699.

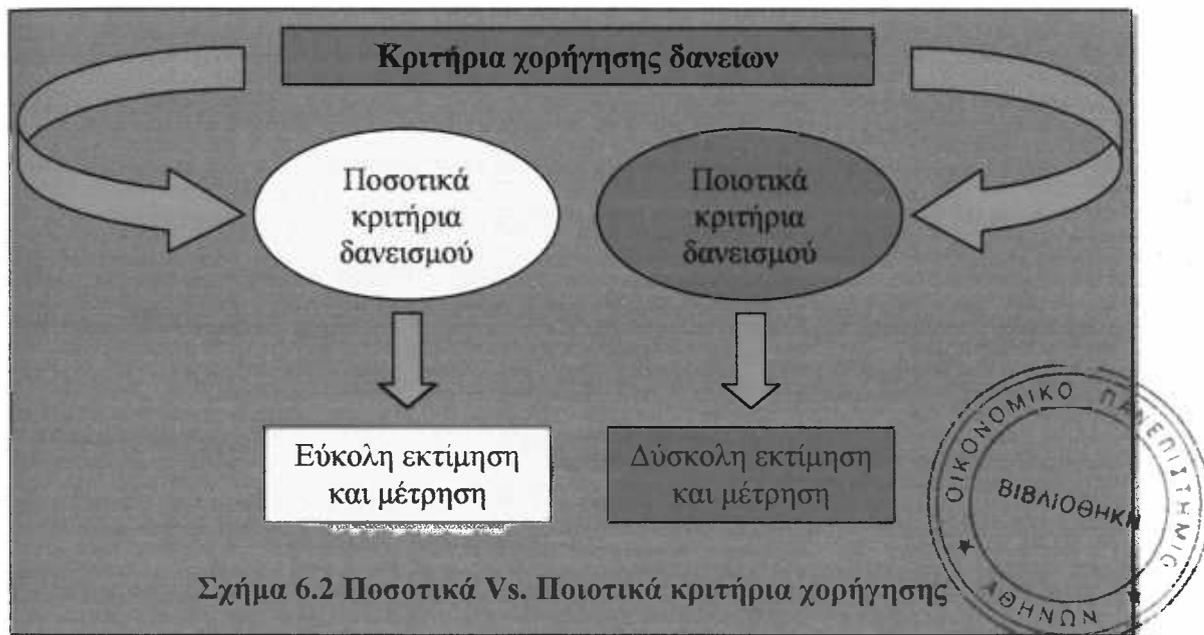
Το πρόβλημα της δυσμενούς επιλογής εμφανίζεται προτού η συναλλαγή συμβεί και αφορά την αβεβαιότητα σχετικά με τη βιωσιμότητα του δανειζόμενου. Οι τράπεζες κατά τη χορήγηση των δανείων αξιολογούν τον πιστωτικό κίνδυνο (θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε στο επόμενο κεφάλαιο). Ανάλογα με τις εκτιμήσεις τους για τη φερεγγυότητα του κάθε υποψήφιου δανειολήπτη προσαρμόζουν το επιτόκιο. Από ένα ύψος επιτοκίου και άνω, η επιβάρυνση γίνεται απαγορευτική για την πλειονότητα των δανειζόμενων. Οι τράπεζες γίνονται υπερβολικά επιφυλακτικές προς όσους δανειζόμενους αποδέχονται ιδιαίτερα υψηλές επιβαρύνσεις. Απορρίπτουν, κατά συνέπεια, τις δανειοδοτήσεις πάνω από ένα ύψος επιτοκίου. Επομένως, η προσπάθεια περιορισμού των επισφαλών απαιτήσεων έχει ως αποτέλεσμα να μην χρηματοδοτηθούν ενδεχομένως επενδύσεις υψηλής αποδοτικότητας.

Το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου εμφανίζεται αφού η συναλλαγή συμβεί και αναφέρεται στην αβεβαιότητα σχετικά με την αξιοπιστία του δανειζόμενου. Αφορά στην περίπτωση που ο δανειζόμενος αναλαμβάνει επενδυτικά προγράμματα ή εμπλέκεται σε οικονομικές δραστηριότητες που είναι ανεπιθύμητες με βάση τη συνάρτηση ευημερίας του δανειστή, επειδή καθιστούν λιγότερο πιθανή την αποπληρωμή του δανείου. Εφόσον, οι δανειζόμενοι λάβουν το δάνειο, έχουν περισσότερα κίνητρα να αναλάβουν δραστηριότητες υψηλού κινδύνου, επειδή ουσιαστικά δεν διακινδυνεύουν δικά τους χρήματα. Κατά συνέπεια, ο ηθικός κίνδυνος μειώνει την πιθανότητα αποπληρωμής των δανείων, αποθαρρύνοντας έτσι την πιστωτική επέκταση των τραπεζών.

6.2 Ποσοτικά Vs. Ποιοτικά κριτήρια χορήγησης δανείων

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που αφορά το σύστημα χορηγήσεων μιας τράπεζας είναι τα κριτήρια που εξετάζουν πριν τη δανειοδότηση μιας επιχείρησης. Η διαδικασία αυτή κρίνεται εξαιρετικά σημαντική, αφού η μελέτη των κατάλληλων κριτηρίων δανειοδότησης μπορεί να εξασφαλίσει για την τράπεζα την απαιτούμενη πληροφόρηση για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας της επιχείρησης, δηλαδή τη δυνατότητά της να αποπληρώσει το χορηγούμενο δάνειο και επομένως να ελαχιστοποιήσει την ασυμμετρία πληροφόρησης.

Τα κριτήρια αυτά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο βασικές ομάδες, οι οποίες είναι τα ποσοτικά και τα ποιοτικά κριτήρια δανεισμού, όπως φαίνεται από το ακόλουθο σχήμα 6.2. Οι δύο αυτές κατηγορίες κριτηρίων χορήγησης περιλαμβάνουν επί μέρους κριτήρια, τα οποία θα τα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Σχήμα 6.2 Ποσοτικά Vs. Ποιοτικά κριτήρια χορήγησης

Πρέπει να σημειωθεί, ότι τα ποσοτικά κριτήρια είναι εύκολα μετρήσιμα, με αποτέλεσμα τα στελέχη του τμήματος χορηγήσεων να μπορούν εύκολα να εκτιμήσουν την κατάσταση της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης. Αντίθετα, τα ποιοτικά κριτήρια αν και είναι εξίσου σημαντικά και υπολογίσιμα, δεν μπορούν να εκτιμηθούν εύκολα, αφού όπως θα δούμε στη συνέχεια τα επί μέρους κριτήρια που περιλαμβάνει είναι δύσκολα μετρήσιμα. Ωστόσο, ανεξαρτήτως μέτρησης και εκτίμησης, οι δύο βασικές κατηγορίες κριτηρίων τις οποίες οι τράπεζες μελετούν πριν αποφασίσουν τη χορήγηση δανείου σε μία επιχείρηση, είναι εξίσου σημαντικές χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε μία από τις δύο ομάδες.

6.3 Τα βασικά είδη κριτηρίων δανειοδότησης των τραπεζών

Τόσο στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία, όσο και οι απόψεις στελεχών του τραπεζικού κλάδου και πιο συγκεκριμένα των τμημάτων δανείων, αναφέρονται σε ένα μεγάλο αριθμό κριτηρίων που μελετούν οι τράπεζες πριν χρηματοδοτήσουν μία

επιχείρηση. Ουσιαστικά πρόκειται για μία σφαιρική και ολοκληρωμένη ανάλυση των χαρακτηριστικών της εταιρείας και του κλάδου, με απώτερο σκοπό την αποτελεσματική αξιολόγηση της επιχείρησης και προσδιορισμού του κινδύνου αθέτησης πληρωμών που αναλαμβάνει η τράπεζα κατά τη χορήγηση του δανείου. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τα κριτήρια που μελετά η τράπεζα για την αξιολόγηση της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης, ενώ στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τον τρόπο προσδιορισμού του πιστωτικού κινδύνου, δηλαδή του κινδύνου αθέτησης των πληρωμών από την επιχείρηση.

Ο πίνακας 6.1 παρουσιάζει τα πιο σημαντικά κριτήρια που μελετούν τα στελέχη των τμημάτων δανείων πριν τη χρηματοδότηση εταιρειών. Όπως έγινε κατανοητό, οι παράγοντες αυτοί είναι οι βασικότεροι από ένα ευρύτερο σύνολο. Αν και η αξιολόγησή τους γίνεται ξεχωριστά για τον κάθε ένα, η τελική απόφαση για έγκριση ή απόρριψη του αιτήματος μιας επιχείρησης για δάνειο λαμβάνεται ύστερα από συνολική εξέταση και αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού.

Πίνακας 6.1 Βασικά κριτήρια χορήγησης δανείων από τις τράπεζες

1. Οικονομικά στοιχεία
2. Παροχή εγγυήσεων και εξασφαλίσεων
3. Χαρακτήρας και φήμη του πιστούχου
4. Ποιότητα της διοίκησης
5. Ο σκοπός της αίτησης και η χρήση του δανείου
6. Ανάλυση του κλάδου δραστηριότητας της επιχείρησης
7. Σχέσεις του πιστούχου με την τράπεζα
8. Ύπαρξη δυσμενών στοιχείων πιστούχου (ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ)

6.4 Οικονομικά στοιχεία – Ανάλυση των λογιστικών καταστάσεων

Τα οικονομικά στοιχεία της υποψήφιας προς δανειοδότηση εταιρείας αποτελούν το σημαντικότερο κριτήριο για την έγκριση του δανείου από την τράπεζα. Οι αναλυτές πιστοδοτήσεων βασίζονται στην οικονομική εξέταση της υποψήφιας υπό δανειοδότηση εταιρείας στις βασικές λογιστικές καταστάσεις, με σκοπό να αντλήσουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με την οικονομική της κατάσταση, οι

οποίες θα αποτελέσουν προσδιοριστικό παράγοντα για την έγκριση ή την απόρριψη του δανείου. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τις λογιστικές καταστάσεις και τη σημασία τους για τους αναλυτές πιστοδοτήσεων³¹.

⇒ **Κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης.** Αποτελεί τη σπουδαιότερη διάσταση για τον καθορισμό της αποδοτικότητας της επιχείρησης που αιτείται το δάνειο. Παρουσιάζει τα κέρδη προ φόρων της εταιρείας, αλλά το κυριότερο φανερώνει τον κύκλο εργασιών της για μία χρήση. Οι πωλήσεις της επιχείρησης αποτελούν βασικό κριτήριο δανειοδότησης, αφού ουσιαστικά περιγράφουν το μέγεθός της και τη δύναμή της στην αγορά. Επίσης, στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης εμπεριέχονται και άλλες πολύ σημαντικές πληροφορίες, όπως το κόστος πωληθέντων και τα λειτουργικά έξοδα της εταιρείας. Τα οικονομικά αυτά στοιχεία βοηθούν τα στελέχη πιστοδοτήσεων να καταλήξουν σε ουσιαστικά συμπεράσματα σχετικά με την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης και την παρουσία της στην αγορά.

⇒ **Ισολογισμός.** Η εξέταση του ισολογισμού αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης, όσον αφορά την περιουσία της επιχείρησης και των απαιτήσεών της προς τρίτους, αλλά και την καθαρή θέση της επιχείρησης και τις υποχρεώσεις έναντι τρίτων. Τα στελέχη δανείων μπορούν να πληροφορηθούν σχετικά με τη διάρθρωση των κεφαλαίων της επιχείρησης, τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση του ενεργητικού, καθώς επίσης και τα πάγια της εταιρείας, τα οποία αποτελούν σημαντική εξασφάλιση σε περίπτωση που το δάνειο εγκριθεί. Σημαντικά, επίσης, είναι τα στοιχεία που μπορούν να συλλεχθούν από το κυκλοφορούν ενεργητικό και τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις. Γενικά, ο ισολογισμός αποτελεί ένα βασικό εργαλείο μελέτης, με το οποίο μπορεί να προσδιορισθεί η ρευστότητα και η κεφαλαιακή διάρθρωση της επιχείρησης.

⇒ **Πίνακας διάθεσης κερδών.** Οι πληροφορίες που παρέχονται στα στελέχη δανείων από τον πίνακα διάθεσης κερδών αφορούν τους φόρους που πληρώνει η επιχείρηση, αλλά το κυριότερο τη μερισματική πολιτική που ακολουθεί. Σε περίπτωση έγκρισης του δανείου είναι πιθανό η τράπεζα να απαιτήσει από τη δανειζόμενη επιχείρηση τη μείωση ή ακόμη και την απαγόρευση της διάθεσης των κερδών.

³¹ Δημήτριος Χ. Γκίκας, «Η ανάλυση και οι χρήσεις των λογιστικών καταστάσεων», Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1997.

⇒ **Προσάρτημα.** Υπάρχουν πλήθος σημαντικών πληροφοριών, οι οποίες δεν εμφανίζονται στις ανωτέρω λογιστικές καταστάσεις και οι οποίες είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη από τα στελέχη δανείων για την αξιολόγηση του αιτήματος δανείου από την επιχείρηση. Το προσάρτημα, λοιπόν, παρέχει πληροφορίες όπως είναι οι μέθοδοι αποτίμησης των στοιχείων του ισολογισμού, οι μέθοδοι υπολογισμού των αποσβέσεων και των προβλέψεων, οι μεταβολές των παγίων στοιχείων και των αποσβέσεών τους κλπ.

Συμπερασματικά, οι τράπεζες ζητούν την παροχή των λογιστικών καταστάσεων από την επιχείρηση μετά από την υποβολή της αίτησης για χορήγηση δανείου, αφού με βάση τις πληροφορίες που περιέχουν αυτές μπορεί να εκτιμηθεί η αποδοτικότητα, ο βραχυχρόνιος και ο μακροχρόνιος κίνδυνος επιβίωσης της επιχείρησης και συνεπώς να καθοριστεί το επιτόκιο και οι ασφάλειες που θα ζητηθούν από την επιχείρηση.

Η ποιότητα των στοιχείων που εμπεριέχονται στις λογιστικές καταστάσεις αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα δανειοδότησης μιας επιχείρησης. Οι υπεύθυνοι δανείων σε συνεργασία με του αναλυτές πιστοδοτήσεων πρέπει να αναζητούν με ιδιαίτερη επιμέλεια και ζήλο πρόσθετα στοιχεία τα οποία ενδέχεται να αποκρύπτει η διοίκηση ή να μην παρέχει το λογιστικό σύστημα, καθώς βασίζεται στη λογιστική ιστορικού κόστους ή να αφορούν την πρόβλεψη μελλοντικών μεγεθών. Μόνο η συστηματική ανάλυση όλων αυτών των στοιχείων θα επιτρέψει τη διαμόρφωση ολοκληρωμένης και σωστής γνώμης για την επιχείρηση από τους υπεύθυνους των δανείων.

Η μελέτη των παραπάνω λογιστικών καταστάσεων δεν πραγματοποιείται μόνο με απλή ανάγνωση και επικέντρωση στα πιο σημαντικά στοιχεία που θεωρούν τα στελέχη των δανείων. Υπάρχουν διάφορα εργαλεία και μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την άντληση των οικονομικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις, ύστερα από λεπτομερή και συστηματική εξέταση των ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων. Μία συστηματική ανάλυση απαιτεί τη διεξαγωγή διαχρονικών (time – series) και διαστρωματικών (cross – sectional) συγκρίσεων. Κατά τις συγκρίσεις αυτές, εξετάζεται η συμπεριφορά διαφόρων μετρήσεων και μεγεθών, τα οποία υπολογίζονται με βάση τα παρακάτω εργαλεία:

⇒ **Καταστάσεις κοινών μεγεθών.** Ο βασικότερος λόγος για τη χρήση καταστάσεων κοινών μεγεθών είναι ότι επιτρέπουν συγκρίσεις των λογιστικών καταστάσεων επιχειρήσεων διαφορετικού μεγέθους. Η επίδραση του μεγέθους απομακρύνεται εκφράζοντας τα ποσά των λογαριασμών του ισολογισμού ως ποσοστό του

συνόλου του ενεργητικού και τα ποσά των λογαριασμών της κατάστασης αποτελεσμάτων χρήσης ως ποσοστό των πωλήσεων. Με τον τρόπο αυτό τα στελέχη μιας τράπεζας θα μπορούν να αντιλαμβάνονται τα οικονομικά στοιχεία της υποψήφιας προς δανειοδότησης επιχείρησης πιο ολοκληρωμένα, αφού θα μπορούν να τα συγκρίνουν με άλλες εταιρείες που μπορεί να έχει χορηγήσει η τράπεζα δάνειο ή ακόμη και με τον ηγέτη του κλάδου. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί, ότι με τις καταστάσεις κοινών μεγεθών εκτός από τις συγκρίσεις μεταξύ διαφόρων επιχειρήσεων σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, δηλαδή διαστρωματικές συγκρίσεις, μπορούν να γίνουν και συγκρίσεις της ίδιας της επιχείρησης για μία σειρά ετών, δηλαδή διαχρονικές συγκρίσεις.

⇒ **Καταστάσεις τάσης.** Οι καταστάσεις τάσης επιτρέπουν στα στελέχη των τμημάτων χορηγήσεων την εξέταση των διαχρονικών μεταβολών των διαφόρων λογαριασμών των λογιστικών καταστάσεων και την εξαγωγή συμπερασμάτων για το ρυθμό μεταβολής αυτών των λογαριασμών. Η προετοιμασία καταστάσεων τάσης απαιτεί την επιλογή ενός έτους ως βάσης και τη διαίρεση των ποσών των επόμενων ετών με το ποσό του έτους – βάσης. Με τον τρόπο αυτό οι αναλυτές πιστοδοτήσεων εξάγουν συμπεράσματα σχετικά τη διαχρονική μεταβολή των πωλήσεων, του κόστους πωληθέντων, των λειτουργικών εξόδων κλπ, πληροφορίες απαραίτητες για την αξιολόγηση του αιτήματος δανείου από μία επιχείρηση.

⇒ **Αριθμοδείκτες.** Οι αριθμοδείκτες εκφράζουν μία μαθηματική σχέση μεταξύ ενός ποσού, το οποίο περιέχεται στον αριθμητή και ενός άλλου, το οποίο περιέχεται στον παρονομαστή του αριθμοδείκτη. Τα στελέχη δανείων μπορούν με τη βοήθεια αριθμοδεικτών να κάνουν διαχρονικές και διαστρωματικές συγκρίσεις για την κερδοφορία, τη ρευστότητα και την κεφαλαιακή διάρθρωση της υποψήφιας για δάνειο επιχείρησης. Στη συνέχεια αναλύουμε τους πιο βασικούς αριθμοδείκτες που εξετάζουν τα στελέχη των τραπεζών.

Όπως έγινε κατανοητό, αν και τα στελέχη δανείων έχουν διάφορους τρόπους για να ελέγξουν την οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης που αιτείται δάνειο σε αρκετές περιπτώσεις είναι χρήσιμο να έρθουν σε επαφή με τον οικονομικό διευθυντή της επιχείρησης ή με το λογιστή της. Και τούτο διότι οι απόψεις και οι κρίσεις τους θα βοηθήσουν τα τραπεζικά στελέχη στην αποσαφήνιση κάποιων ερωτημάτων, όπως για παράδειγμα ποιος είναι ο λόγος αύξησης των λειτουργικών εξόδων της επιχείρησης ή η αύξηση του κόστους πωληθέντων από τη μία χρονιά στην άλλη κλπ.

Συμπερασματικά, όλες οι παραπάνω μέθοδοι ανάλυσης των οικονομικών καταστάσεων της υπό δανειοδότηση επιχείρησης έχουν ως σκοπό να μελετηθούν τα παρακάτω βασικά κριτήρια δανειοδότησης μιας επιχείρησης, τα οποία είναι³²:

1. Ανάλυση δομής κεφαλαίων – Κεφαλαιακή διάρθρωση
2. Ανάλυση αποδοτικότητας
3. Ανάλυση ρευστότητας
4. Ταμειακές ροές (cash flow)

6.4.1 Ανάλυση δομής κεφαλαίων

Η ανάλυση της δομής κεφαλαίων έχει βασικό σκοπό την εκτίμηση της ικανότητας μακροχρόνιας επιβίωσης μιας επιχείρησης. Πιο συγκεκριμένα η ανάλυση αυτή ασχολείται με τις διάφορες πηγές κεφαλαίων που αποτελούν τη χρηματοδότηση της επιχείρησης καθώς και τα οφέλη και τους κινδύνους που δημιουργούν. Η χρήση ξένων κεφαλαίων προσφέρει ένα σοβαρό όφελος στα ίδια κεφάλαια, το οποίο είναι γνωστό ως πλεονέκτημα χρηματοοικονομικής μόχλευσης. Ταυτόχρονα, όμως, αυξάνει τον κίνδυνο χρεοκοπίας μιας επιχείρησης σε περίπτωση αδυναμίας της να ικανοποιήσει τους δανειστές της.

Η εξέταση της αίτησης μιας επιχείρησης για τη χορήγηση κάποιου δανείου από την τράπεζα, απαιτεί πρωτίστως τη διαχρονική εξέταση των αριθμοδεικτών δομής κεφαλαίων, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους παρουσιάζονται στη συνέχεια. Η διαστρωματική, όμως, σύγκριση των αριθμοδεικτών δομής κεφαλαίων των επιχειρήσεων που ανήκουν στον ίδιο βιομηχανικό κλάδο, παρέχει μία πληρέστερη εικόνα για το ύψος του κινδύνου, το οποίο θεωρείται αποδεκτό στον κλάδο. Αν οι συγκρίσεις αυτές δείξουν μία ασυνήθιστη αύξηση των ξένων κεφαλαίων, τότε ο αναλυτής πιστοδοτήσεων θα πρέπει αμέσως να εξετάσει την ικανότητα μιας επιχείρησης να ικανοποιήσει τα δανειακά κεφάλαια. Η ικανότητα εξυπηρέτησης των ξένων κεφαλαίων απαιτεί, μεταξύ άλλων, και λεπτομερή ανάλυση της ρευστότητας και της αποδοτικότητας της επιχείρησης, θέματα με τα οποία θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

³² Clyde P. Stickney – Roman L. Weil, «Financial Accounting – An introduction to concepts, methods, and uses», Ninth edition, The Dryden Press – Harcourt College Publishers, USA 2000.

ΑΡΙΘΜΟΔΕΙΚΤΕΣ ΔΟΜΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Χρηματοοικονομική μόχλευση

Ξένα προς συνολικά κεφάλαια

$$\frac{\text{Μέσος όρος συνόλου ενεργητικού}}{\text{Μέσος όρος ιδίων κεφαλαίων}}$$

$$\frac{\text{Σύνολο ξένων κεφαλαίων}}{\text{Σύνολο ενεργητικού}}$$

Ξένα προς ίδια κεφάλαια

Μακροχρόνια ξένα προς ίδια κεφάλαια

$$\frac{\text{Σύνολο ξένων κεφαλαίων}}{\text{Σύνολο ιδίων κεφαλαίων}}$$

$$\frac{\text{Μακροχρόνια ξένα κεφάλαια}}{\text{Σύνολο ιδίων κεφαλαίων}}$$

Δείκτης κάλυψης τόκων

$$\frac{\text{Καθαρά κέρδη + φόροι εισοδήματος + τόκοι έξοδα}}{\text{Τόκοι έξοδα}}$$

Πρέπει να σημειωθεί, ότι όταν μία επιχείρηση αιτείται για δάνειο από μία τράπεζα και παρουσιάζει δείκτες δομής κεφαλαίων που αποδεικνύουν μεγάλα ποσά ξένων κεφαλαίων, δηλαδή ότι η επιχείρηση είναι υπερβολικά χρεωμένη, είναι σχεδόν απίθανο να δανειοδοτηθεί. Και τούτο γιατί η τράπεζα δεν μπορεί να εμπιστευθεί τα κεφάλαιά της σε μία επιχείρηση με μεγάλο κίνδυνο πτώχευσης και κατά συνέπεια αθέτησης των πληρωμών της.

6.4.2 Ανάλυση αποδοτικότητας

Η κεφαλαιακή διάρθρωση μιας επιχείρησης αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα δανειοδότησης. Πώς, όμως, εταιρείες με μεγάλες υποχρεώσεις μπορούν και αντλούν δανειακά κεφάλαια από τράπεζες; Η απάντηση βρίσκεται στην κερδοφορία που μπορεί να παρουσιάζει η εταιρεία, ανεξάρτητα από τη δομή των κεφαλαίων της. Επομένως, κρίνεται απαραίτητο πριν την αξιολόγηση του αιτήματος δανείου από μία επιχείρηση, να αναλυθεί η αποδοτικότητά της, η οποία εξετάζει την ικανότητα μιας επιχείρησης να παράγει κέρδη.

Οι δύο βασικοί δείκτες αποδοτικότητας και η επιμέρους ανάλυσή τους παρουσιάζονται παραπάνω και αφορούν την αποδοτικότητα συνόλου κεφαλαίων και ιδίων κεφαλαίων, δηλαδή πόσο αποδοτικά χρησιμοποιούνται τα στοιχεία του ενεργητικού μιας επιχείρησης ή τα ίδια κεφάλαιά της αντίστοιχα. Όσον αφορά τα συστατικά στοιχεία της αποδοτικότητας των ιδίων κεφαλαίων είναι τα ίδια με τα στοιχεία της αποδοτικότητας συνόλου κεφαλαίων μόνο που στη δεύτερη δεν υπάρχει η χρηματοοικονομική μόχλευση.

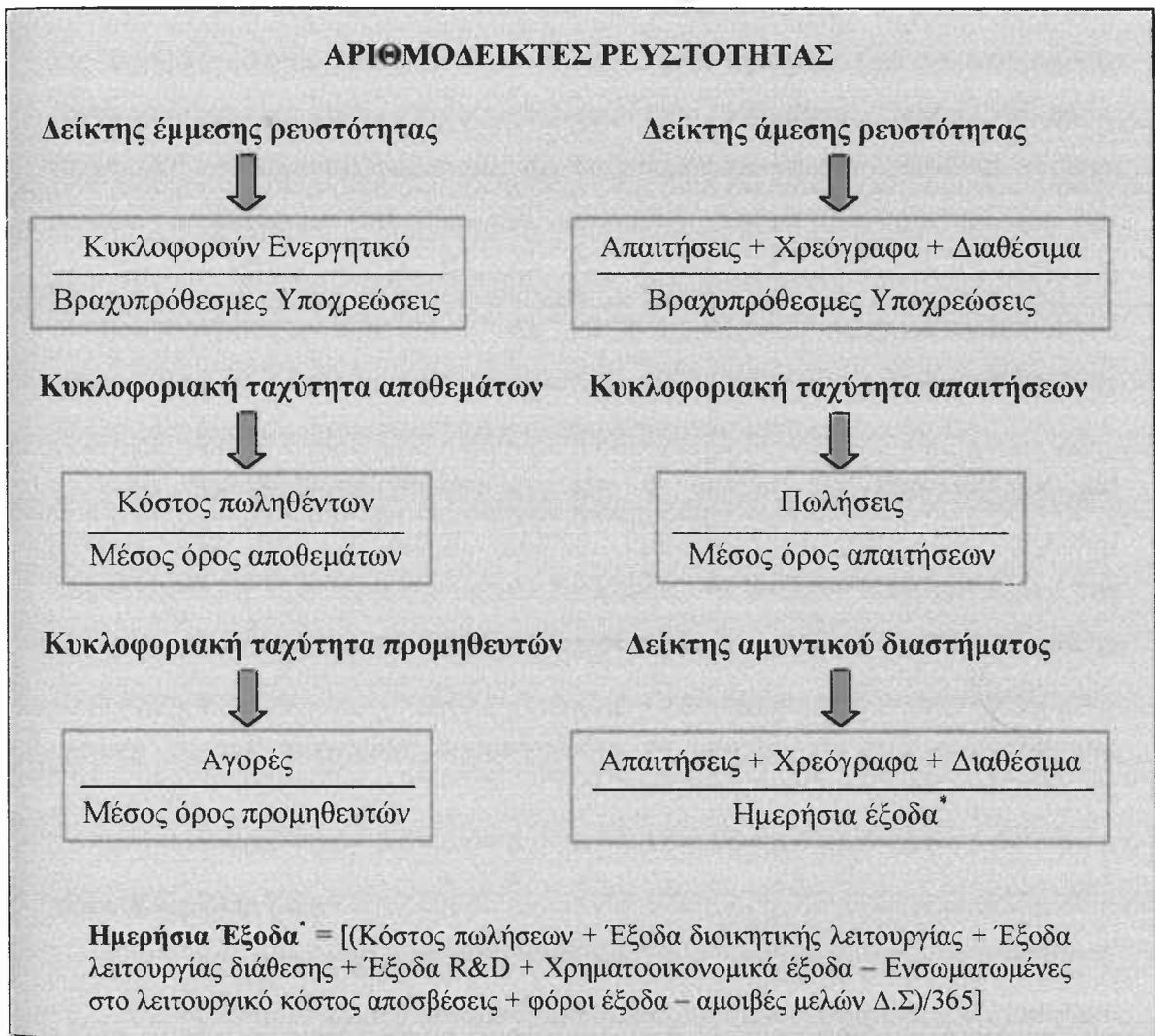
Πιο συγκεκριμένα, όσο μεγαλύτερη είναι η αποδοτικότητα των πωλήσεων και η κυκλοφοριακή ταχύτητα του ενεργητικού, τόσο πιο αποτελεσματική κρίνεται η αποδοτικότητα της εταιρείας που ζητά δάνειο και επομένως πιο εύκολα θα χρηματοδοτηθεί. Αντίθετα, όσο μικρότερος είναι ο δείκτης χρηματοοικονομικής μόχλευσης, τόσο περισσότερα είναι τα ίδια κεφάλαια σε σχέση με τα ξένα και επομένως τόσο μικρότερος ο κίνδυνος χρεοκοπίας της εταιρείας. Επιχειρήσεις με μεγάλο δείκτη χρηματοοικονομικής μόχλευσης είναι δύσκολο να χρηματοδοτηθούν από μία τράπεζα.

6.4.3 Ανάλυση ρευστότητας

Μία ακόμη βασική παράμετρο που πρέπει να λάβουν υπόψη τους τα στελέχη δανείων, πέραν της κεφαλαιακής διάρθρωσης και της αποδοτικότητας, είναι η ρευστότητα της επιχείρησης. Η ανάλυση ρευστότητας εξετάζει το βαθμό ικανότητας της επιχείρησης να ικανοποιεί τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της, δηλαδή τη δυνατότητά της να πληρώνει όλες εκείνες τις υποχρεώσεις της που είναι μικρότερης διάρκειας από τον ένα χρόνο, όπως είναι η πληρωμή των προμηθευτών της, τα γραμμάτια, οι επιταγές, οι φόροι κλπ. Με την ανάλυση ρευστότητας που πραγματοποιούν τα στελέχη δανείων γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθεί ο βραχυχρόνιος κίνδυνος της επιχείρησης, δηλαδή ο κίνδυνος αθέτησης των βραχυχρόνιων υποχρεώσεών της. Η ύπαρξη μετρητών για την ικανοποίηση αυτών των υποχρεώσεων αποτελεί απαραίτητη ανάγκη για μία επιχείρηση, σε όποιον κλάδο και αν δραστηριοποιείται.

Η ανάλυση ρευστότητας κρίνεται πολύ σημαντική σε περιπτώσεις δανείων για κεφάλαιο κίνησης. Και τούτο διότι η τράπεζα επιθυμεί την αποπληρωμή του δανείου, το οποίο είναι σχετικά για μικρό χρονικό διάστημα, από την τρέχουσα λειτουργία της επιχείρησης και τη βραχυχρόνια ρευστότητα. Για το σκοπό αυτό εξετάζονται οι

δείκτες ρευστότητας, οι πιο σημαντικοί από τους οποίους παρουσιάζονται στη συνέχεια. Όπως είναι φανερό, το περιεχόμενο των δύο βασικών δεικτών ρευστότητας, δηλαδή της έμμεσης (current ratio) και της άμεσης (quick ratio), αφορούν δεδομένα του κυκλοφορούντος ενεργητικού και του βραχυπρόθεσμου παθητικού του ισολογισμού, στοιχεία που προσδιορίζουν τις ανάγκες σε κεφάλαιο κίνησης μιας επιχείρησης. Είναι προφανές, ότι όταν οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις είναι μεγαλύτερες από το κυκλοφορούν ενεργητικό, η επιχείρηση αντιμετωπίζει πρόβλημα ρευστότητας και οι ανάγκες για κεφάλαιο κίνησης κρίνονται απαραίτητες.

Οι υπόλοιποι δείκτες ρευστότητας αφορούν κυκλοφοριακές ταχύτητες. Η κυκλοφοριακή ταχύτητα των αποθεμάτων δείχνει πόσες φορές κατά μέσο όρο έχουν πωληθεί τα αποθέματα μέσα στη χρήση, η κυκλοφοριακή ταχύτητα απαιτήσεων δείχνει κατά μέσο όρο πόσες φορές δημιουργούνται και εισπράττονται οι απαιτήσεις έναντι πελατών, ενώ η κυκλοφοριακή ταχύτητα προμηθευτών παρουσιάζει πόσες

φορές κατά μέσο όρο πληρώνονται οι υποχρεώσεις έναντι των προμηθευτών. Τέλος, το αμυντικό διάστημα δείχνει για πόσες ημέρες τα υπάρχοντα διαθέσιμα συν τα ποσά τα οποία θα προκύψουν από τη ρευστοποίηση των χρεογράφων και την είσπραξη των απαιτήσεων μπορούν να καλύψουν τα αναμενόμενα έξοδα μιας επιχείρησης. Είναι προφανές, ότι όλες αυτές οι πληροφορίες είναι αναγκαίες για την αξιολόγηση της ρευστότητας της επιχείρησης που αιτείται το δάνειο και θα αποτελέσουν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα για την έγκριση ή την απόρριψη του αιτήματος για δάνειο από την επιχείρηση.

Όπως έγινε κατανοητό, οι αναλύσεις της αποδοτικότητας, της ρευστότητας και της δομής κεφαλαίων, αποσκοπούν ουσιαστικά στον προσδιορισμό της οικονομικής δραστηριότητας της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί, ότι οι αναλύσεις αυτές για να μπορέσουν να οδηγήσουν τα στελέχη δανείων σε αξιόπιστα αποτελέσματα, πρέπει να αποδεικνύουν σταθερότητα των χρηματοοικονομικών αυτών δεικτών. Για το θέμα αυτό σημαντικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας του Z. Yang³³, ο οποίος μελέτησε τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις 2408 αγγλικών εταιρειών από το 1989 έως το 1994. Υπολογίστηκαν 33 δείκτες και σκοπό είχα να αναλυθεί η σταθερότητα των αριθμοδεικτών.

Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι εάν οι δείκτες δεν παρουσιάζουν μία σταθερότητα, τότε η σχέση μεταξύ αριθμοδεικτών και επιχειρηματικής δραστηριότητας δεν είναι γραμμική. Επομένως, τα στελέχη δανείων πέραν την ανάλυσης των δεικτών που παρουσιάστηκαν παραπάνω, πρέπει να μελετούν και τη σταθερότητα αυτών των δεικτών για να εξάγουν σωστά και αποδοτικά αποτελέσματα σχετικά με την οικονομική δραστηριότητα της υποψήφιας προς δανειοδότησης επιχείρησης.

6.4.4 Ταμειακές ροές

Σε συνδυασμό με την ανάλυση ρευστότητας, είναι αναγκαία η εξέταση των ταμειακών ροών της υποψήφιας για δάνειο επιχείρησης, καθώς αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά κριτήρια για την έγκριση του δανείου. Οι ταμειακές ροές παρουσιάζουν τις ροές μετρητών, δηλαδή τα χρήματα που μπαίνουν στο ταμείο της επιχείρησης ή βγαίνουν από το ταμείο της επιχείρησης. Διακρίνονται σε δύο βασικές

³³ Zhengrong Yang, «Stability Analysis of Financial Ratios», Department of Computer Science, Exeter University, Springer – Verlag Berlin Heidelberg 2000, p. 256 – 261.

κατηγορίες, τις ταμειακές εισροές, οι οποίες αφορούν μετρητά που εισέρχονται στο ταμείο της επιχείρησης και τις ταμειακές εκροές που αφορούν μετρητά που εξέρχονται από το ταμείο της. Η σπουδαιότητα των ταμειακών ροών ως κριτήριο δανεισμού για την τράπεζα, έγκειται στο γεγονός ότι παρουσιάζουν πιο αποτελεσματικά τη δραστηριότητα της επιχείρησης, από ότι δείχνουν τα λογιστικά κέρδη, που ως γνωστόν δεν αντικατοπτρίζουν ρευστά στη διάθεση της επιχείρησης. Οι ταμειακές ροές διαφέρουν από τα λογιστικά κέρδη σε δύο κύρια σημεία:

- ⇒ Το πρώτο σημείο αφορά μεγέθη τα οποία εμφανίζονται στις λογιστικές καταστάσεις και επηρεάζουν άμεσα το σχηματισμό των λογιστικών κερδών, αλλά δεν αποτελούν ταμειακή ροή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων μεγεθών αποτελούν οι αποσβέσεις και οι προβλέψεις.
- ⇒ Το δεύτερο σημείο είναι ο ετεροχρονισμός που υπάρχει μεταξύ πληρωμών και αντίστοιχων λογιστικών εγγραφών. Ο ετεροχρονισμός αυτός προκύπτει από την χρεωστική ή πιστωτική πολιτική, την οποία εφαρμόζει η επιχείρηση, οι προμηθευτές της και οι πελάτες της. Η πραγματική ταμειακή ροή, συμβαίνει όταν γίνεται η πληρωμή. Η λογιστική εγγραφή μπορεί να γίνει σε κάποιο χρόνο πολύ πρωτότερα και να υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ λογιστικής εγγραφής και ταμειακής πληρωμής.

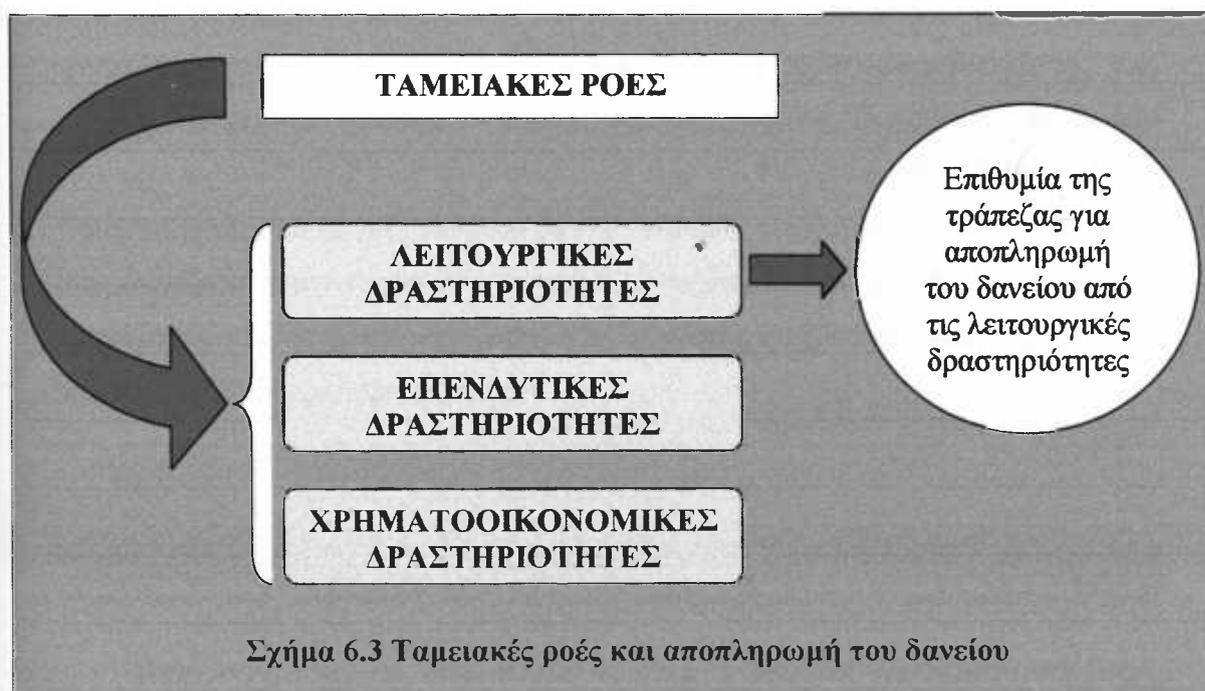
Για τον υπολογισμό των ταμειακών ροών μιας επιχείρησης χρησιμοποιείται η κατάσταση των ταμειακών ροών, η οποία παρέχει πληροφόρηση σχετικά με τη ρευστότητα της επιχείρησης, τη χρηματοοικονομική της ευκαμψία και την ποιότητα των κερδών. Πιο συγκεκριμένα, η ποιότητα των κερδών παρέχει τη δυνατότητα σύγκρισης των ταμειακών ροών από λειτουργικές δραστηριότητες με τα αποτελέσματα χρήσης και παρουσιάζει τους λόγους για τους οποίους τα κέρδη διαφέρουν από τις ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες. Αρκετές είναι οι περιπτώσεις, όπου εταιρείες εμφανίζουν στην κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης κέρδη, ενώ οι λειτουργικές τους ταμειακές ροές είναι αρνητικές.

Ο βασικός αντικειμενικός σκοπός της κατάστασης ταμειακών ροών είναι να παρέχει πληροφορίες για τις ταμειακές ροές, οι οποίες προκύπτουν από λειτουργικές, χρηματοοικονομικές και επενδυτικές δραστηριότητες. Το σύνολο των ταμειακών ροών από τις λειτουργικές, επενδυτικές και χρηματοοικονομικές δραστηριότητες πρέπει να είναι το ίδιο με το ποσό κατά το οποίο έχουν μεταβληθεί τα διαθέσιμα από την αρχή ως το τέλος μιας χρήσης και εμφανίζεται στην κατάσταση ταμειακών ροών για να εξισώσει το αρχικό με το τελικό υπόλοιπο των διαθεσίμων.

Στη συνέχεια αναλύονται τα είδη των ταμειακών ροών μιας επιχείρησης και παρουσιάζεται η σημασία των λειτουργικών ροών για την αποπληρωμή ενός δανείου.

- ⇒ Οι **λειτουργικές δραστηριότητες** περιλαμβάνουν τις ταμειακές συνέπειες λογιστικών γεγονότων, οι οποίες είναι καθοριστικές των κατεξοχήν λειτουργικών αποτελεσμάτων μιας επιχείρησης, όπως οι εισπράξεις από πωλήσεις προϊόντων και παροχές υπηρεσιών και οι πληρωμές εξόδων, τα οποία είναι απαραίτητα για την παραγωγή και πώληση των προϊόντων και των υπηρεσιών.
- ⇒ Οι **επενδυτικές δραστηριότητες** περιλαμβάνουν τις ταμειακές συνέπειες λογιστικών γεγονότων, τα οποία έχουν σχέση με την αγορά και πώληση παγίων, συμμετοχών σε άλλες επιχειρήσεις και χρεογράφων, καθώς επίσης τη χορήγηση δανείων και την είσπραξη χρεολυσίων.
- ⇒ Οι **χρηματοοικονομικές δραστηριότητες** περιλαμβάνουν τις ταμειακές συνέπειες λογιστικών γεγονότων σχετικών με την έκδοση μετοχών ή το δανεισμό μιας επιχείρησης, την πληρωμή μερισμάτων και την εξόφληση δανεισθέντων ποσών.

Επομένως, είναι προφανές ότι από τα παραπάνω τρία είδη ταμειακών ροών που πραγματοποιούνται από μία επιχείρηση, η τράπεζα εξετάζει και δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις λειτουργικές δραστηριότητες, όπως φαίνεται από το σχήμα 6.3.

Σχήμα 6.3 Ταμειακές ροές και αποπληρωμή του δανείου

Και τούτο διότι η τράπεζα επιθυμεί την αποπληρωμή του δανείου που θα χορηγήσει στην επιχείρηση από τις εισροές που θα έχει από την πώληση των προϊόντων της, δηλαδή τις λειτουργικές της δραστηριότητες, και όχι από εισροές που μπορεί να έχει από την πώληση κάποιου παγίου ή από τη σύναψη άλλου δανείου. Μόνον όταν μία επιχείρηση έχει θετικές λειτουργικές ροές αποτελεί δείγμα υγιούς επιχείρησης και συνεπώς ικανότητα αποπληρωμής ενός δανείου. Οι άλλες δύο πηγές ταμειακών ροών, δηλαδή οι χρηματοοικονομικές και οι επενδυτικές, πρέπει να αντιμετωπίζονται με καχυποψία για την αποπληρωμή του δανείου.

Τέλος, σε μία υγιή επιχείρηση οι ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες είναι συνήθως ένας θετικός αριθμός, δηλαδή ταμειακές εισροές. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι αν μία επιχείρηση έχει αρνητικές ταμειακές ροές δεν είναι υγιής και συνεπώς δεν πρέπει να δανειοδοτηθεί. Αρνητικές ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες παρατηρούνται και σε εταιρείες που βρίσκονται σε φάση ανάπτυξης και δαπανούν μεγάλα ποσά για έρευνα και ανάπτυξη, παραγωγικές εγκαταστάσεις και τρόπους διάθεσης των προϊόντων τους, ενώ εισροές από πελάτες αναμένονται σε μελλοντικές περιόδους. Επομένως, τα στελέχη δανείων δεν πρέπει να απορρίψουν ένα αίτημα δανειοδότησης από μία τέτοια επιχείρηση που έχει άμεση ανάγκη για κεφάλαια κίνησης και πολύ καλές προοπτικές για το μέλλον.

Η ανάλυση που προηγήθηκε κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα οικονομικά στοιχεία μιας επιχείρησης αποτελούν το πιο βασικό κριτήριο δανειοδότησής της. Και τούτο διότι για την τράπεζα τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης αποτελούν εγγύηση ότι το δάνειο θα αποπληρωθεί και η τράπεζα θα αποκομίσει κέρδη και δε θα υποστεί ζημιές από το χορηγούμενο δάνειο. Δηλαδή, η καλή οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης που τεκμηριώνεται από όλες τις παραπάνω οικονομικές αναλύσεις, λειτουργεί ως εγγυητής ότι η επιχείρηση δε θα αθετήσει τις υποχρεώσεις της προς την τράπεζα και θα εξοφλήσει το δάνειο.

6.5 Παροχή εγγυήσεων και εξασφαλίσεων

Ωστόσο, αν και τα οικονομικά στοιχεία αποτελούν την πρωτογενή πηγή αποπληρωμής του δανείου, είναι πολύ σύνηθες το φαινόμενο η τράπεζα να ζητά εγγυήσεις και εξασφαλίσεις από την επιχείρηση πριν τη χορήγησή του. Οι εγγυήσεις

αποτελούν δευτερογενή πηγή αποπληρωμής ενός δανείου και χρησιμοποιούνται από την τράπεζα ως βασικός παράγοντας μείωσης του κινδύνου που αναλαμβάνει από τη χορήγηση του δανείου. Είναι λογικό, ότι η τράπεζα κάνει χρήση αυτών των εγγυήσεων μόνο σε περίπτωση που η δανειοδοτημένη επιχείρηση δεν μπορέσει να αποπληρώσει το δάνειο με βάση την κερδοφορία της και τις λειτουργικές της ταμειακές ροές. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικές εγγυήσεις και εξασφαλίσεις που χορηγούνται από τις επιχειρήσεις προς τις τράπεζες:

- ⇒ **Εμπράγματατες εγγυήσεις.** Αφορούν εγγυήσεις που παρέχονται με τη μορφή κυκλοφορούντων ενεργητικών στοιχείων όπως είναι η προσημείωση σε πάγιο της εταιρείας, η δέσμευση μετρητών, η ενεχυρίαση αποθεμάτων, χρεογράφων, φορτωτικών κλπ.
- ⇒ **Μη εμπράγματατες εγγυήσεις.** Αφορούν εγγυήσεις που βασίζονται στη μεταβίβαση κάποιου δικαιώματος ή απαίτησης του δανειζόμενου στην τράπεζα. Δηλαδή, δεν υπάρχει κάποιο περιουσιακό στοιχείο που θα μπορούσε να εκποιηθεί, όπως στις εμπράγματατες ασφάλειες, με σκοπό την ικανοποίηση της τράπεζας αν η επιχείρηση αθετήσει την υποχρέωσή της προς αυτή. Οι βασικότερες μη εμπράγματατες εγγυήσεις είναι η εκχώρηση ή προεξόφληση συναλλαγματικών, επιταγών και γραμματίων, οι προσωπικές εγγυήσεις και τριτεγγυητές, στις οποίες είτε ο ίδιος ο πιστούχος εγγυάται ότι το δάνειο θα αποπληρωθεί είτε τρίτος εγγυάται για τον ίδιο σκοπό.

Όπως έγινε κατανοητό στο πρώτο κεφάλαιο, ο βασικός ρόλος της τράπεζας είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ αποταμιευτών και επενδυτών. Η τράπεζα διαχειρίζεται κεφάλαια, δηλαδή δέχεται καταθέσεις και ένα ποσοστό από αυτές το μετατρέπει σε δάνεια. Η παροχή δανείων ισοδυναμεί με μείωση της ρευστότητάς της, ενώ η αποπληρωμή του ισοδυναμεί με αύξηση της ρευστότητάς της.

Αυτό σημαίνει, ότι η τράπεζα επιθυμεί την αποπληρωμή των δανείων με χρήμα και όχι με τις εξασφαλίσεις, όπως για παράδειγμα είναι η εκποίηση ενός παγίου στοιχείου της επιχείρησης σε περίπτωση αθέτησης των πληρωμών της, αφού αυτό μειώνει τη ρευστότητά της και επομένως αυξάνει τον κίνδυνο της τράπεζας να μην μπορεί να ικανοποιήσει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Επομένως, η τράπεζα αν και απαιτεί σε ορισμένες περιπτώσεις να υπάρχουν εξασφαλίσεις κατά τη χορήγηση ενός δανείου, δεν επιθυμεί να τις χρησιμοποιήσει. Η επιδίωξή της είναι η δανειζόμενη εταιρεία να αναπτύσσεται, ώστε να καταβάλλει τόσο το κεφάλαιο όσο και τους τόκους του δανείου.

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, ο ρόλος των εγγυήσεων που να καλύπτουν το χορηγούμενο δάνειο κατά ένα μεγάλο ποσοστό, υπό τον όρο βέβαια ότι πρόκειται για αξιόπιστες εγγυήσεις, υποβιβάζει το ζήτημα της δανειοδότησης στο απλό ζήτημα της χορήγησης ενός δανείου απαλλαγμένου από κάθε κίνδυνο³⁴. Αφού με τις εγγυήσεις η τράπεζα εξασφαλίζεται σε περίπτωση αθέτησης των πληρωμών από τον πιστούχο, τα περισσότερα από τα οφέλη της εγγύησης θα έπρεπε να μεταβιβαστούν στον δανειολήπτη. Και τούτο διότι ο πραγματικός κίνδυνος που αντιμετωπίζει ένα εγγυημένο δανειακό συμβόλαιο είναι μόνον οι γραφειοκρατικές καθυστερήσεις, με αποτέλεσμα η τράπεζα να μπορεί να επιβάλλει ένα επιτόκιο ελάχιστα υψηλότερο από το απαλλαγμένο από κάθε κίνδυνο, για να αποζημιωθεί από το συγκεκριμένο κίνδυνο. Ουσιαστικά, μόνο η δημιουργία των προμηθειών έγκρισης δανείου και η δυνατότητα να δημιουργηθούν νέες σχέσεις πελατών, μέσω των διασταυρωμένων πωλήσεων (cross – selling) παρέχουν στην τράπεζα τα κίνητρα να συνάψει τέτοιες δανειακές συμβάσεις.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι εξασφαλίσεις και οι εγγυήσεις που παρέχει μία επιχείρηση στην τράπεζα με σκοπό τη δανειοδότησή της, αποτελούν ένα σημαντικό κριτήριο για την έγκριση του δανείου από τα στελέχη των τραπεζών. Το μόνο αρνητικό έγκειται στο γεγονός, ότι όταν η επιχείρηση παρέχει μεγάλες και ποιοτικές εξασφαλίσεις, η τράπεζα δεν μπορεί να επιβάλλει υψηλό επιτόκιο, αφού μειώνεται ο κίνδυνος και επομένως οι αποδόσεις της δε θα είναι οι καλύτερες δυνατές.

6.6 Χαρακτήρας και φήμη του πιστούχου

Στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου έγινε κατανοητό ότι οι τράπεζες μελετούν τα χαρακτηριστικά μιας υποψήφιας προς δάνειο επιχείρησης, λόγω κυρίως της ασυμμετρίας πληροφόρησης μεταξύ των δύο πλευρών. Με τον τρόπο αυτό οι τράπεζες προσπαθούν να συλλέξουν όσες περισσότερες πληροφορίες μπορούν, ώστε να μειώσουν τον κίνδυνο που αναλαμβάνουν από την έλλειψη πληροφόρησης. Όταν η ακρίβεια και η επικαιρότητα των ροών πληροφόρησης επιδεινώνεται, η

³⁴ Joseph F. Sinkey, Jr., «Χρηματοοικονομική διοίκηση εμπορικών τραπεζών – Στον κλάδο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.

αναμενόμενη πιθανότητα αθέτησης πληρωμών αυξάνεται και επομένως ο κίνδυνος που αναλαμβάνει η τράπεζα.

Σε αρκετές περιπτώσεις, η ποιότητα πληροφόρησης είναι συνάρτηση του χαρακτήρα του υποψήφιου πιστούχου, γι' αυτό το λόγο πρέπει να αξιολογείται και να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη πριν τη χορήγηση ενός δανείου. Μολονότι εκείνοι που καθυστερούν να εξοφλήσουν τα δάνειά τους μπορεί να είναι έντιμοι δανειολήπτες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας, εκείνοι που καθυστερούν να δώσουν κρίσιμες πληροφορίες ή σκοπίμως παραπληροφορούν φανερώνουν ελαττώματα χαρακτήρα, τα οποία πρέπει να τιμολογηθούν με τη μορφή του υψηλότερου ασφαλιστρού για τον κίνδυνο αθέτησης πληρωμών.

Επομένως, ένα από τα πιο βασικά ποιοτικά κριτήρια δανεισμού και υψίστης σημασίας για την επιτυχία του δανείου είναι η εντιμότητα (honesty) και η καλή φήμη (goodwill) του πιστούχου στην αγορά. Οι ανέντιμοι υποψήφιοι πιστούχοι δεν αισθάνονται ηθικά δεσμευμένοι για την αποπληρωμή του χρέους που έχουν αναλάβει. Ένας αποφασισμένος, έμπειρος και ανέντιμος πελάτης, μπορεί να επιδιώξει την πίστωση μέσω της παραποίησης της πραγματικότητας και της εξαπάτησης. Επειδή οι υπεύθυνοι χορήγησης δανείων της τράπεζας πρέπει να καταναείμουν το χρόνο τους μεταξύ πολλών σχέσεων με πελάτες και υποψήφιους δανειζόμενους, δεν έχουν τον απαραίτητο χρόνο για την ανακάλυψη πολύπλοκων σχεδίων και μηχανορραφιών που αποσκοπούν στην εξαπάτηση της τράπεζας³⁵.

Παράλληλα, το πιο σημαντικό και λεπτό καθήκον των υπεύθυνων δανείων είναι να ανακαλύψουν την πραγματική ποιότητα των επιχειρηματικών διαδικασιών και σχεδίων της επιχείρησης του πιστούχου. Ακόμη και ικανοί και κατά βάθος έντιμοι επιχειρηματίες, έχουν την τάση και το κίνητρο να παρουσιάζουν τα σχέδια και τις προοπτικές με τον πιο ευνοϊκό τρόπο μέσα σε κλίμα υπερβολικής αισιοδοξίας, προκειμένου να πείσουν τα στελέχη χορηγήσεων να εγκρίνουν το δάνειο. Συχνά δεν αποκαλύπτουν τους βαθύτερους φόβους τους ή τις αμφιβολίες τους, με αποτέλεσμα αν δεν προσέξουν οι υπεύθυνοι δανείων είναι πιθανό να αξιολογήσουν το αίτημα για δανειοδότηση έχοντας υπόψη τους μόνο ένα μέρος των πληροφοριών από τον πιστόχο και όχι μία ολοκληρωμένη εικόνα της υπάρχουσας κατάστασης και των σκέψεών του. Περισσότερο από κάθε άλλο παράγοντα, αυτή η ασυμμετρία

³⁵ George H. Hempel – Donald G. Simonson, «Bank Management – Text and Cases», John Wiley & Sons, Inc, USA 1999.

πληροφόρησης που παρέχεται από τους δανειζόμενους, αναγκάζουν τους υπεύθυνους δανείων να αναλύουν προσεκτικά άλλες πιο αντικειμενικές πληροφορίες.

Συνεπώς, η τράπεζα πρέπει να προστατέψει τα συμφέροντά της από την ανεντιμότητα, την ανικανότητα και την συνολική υποκειμενική στάση του υποψήφιου πιστούχου με την πλήρη και ενδελεχή έρευνα της πιστοληπτικής του ικανότητας. Για το σκοπό αυτό τα στελέχη δανείων μπορούν να έρθουν σε επαφή με τους προμηθευτές, τους πελάτες αλλά και με άλλες τράπεζες που συνεργάζεται ο υποψήφιος πιστούχος ώστε να εκτιμηθούν οι προηγούμενες πιστωτικές σχέσεις του. Αν ο πιστούχος έχει τη φήμη του υπεύθυνου και άμεσα ανταποκρινόμενου στις υποχρεώσεις του, τότε η τράπεζα μπορεί να αισθάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια ότι το μελλοντικό δάνειο θα εξυπηρετηθεί με τον ίδιο αποτελεσματικό τρόπο. Αντίθετα, αν ο υποψήφιος πιστούχος ήταν συνήθως εκπρόθεσμος στις προηγούμενες υποχρεώσεις του, πρέπει να προσδιορισθούν οι λόγοι αυτής της καθυστέρησης. Επίσης, αν οι προηγούμενοι πιστωτές του είχαν υποστεί ζημιές από τη σχέση που είχαν αναπτύξει μαζί του, οι υπεύθυνοι δανείων πρέπει άμεσα να απορρίψουν την αίτηση του δανείου.

Συμπερασματικά, η εκτίμηση της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του υποψήφιου πιστούχου από τα στελέχη δανείων αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα αξιολόγησης ενός αιτήματος δανείου. Μεταβλητές της προσωπικότητας του πιστούχου που συντελούν στην προώθηση και έγκριση του αιτήματος δανείου είναι η ευφυΐα του, η προσωπική πειθαρχία, οι διοικητικές του ικανότητες και το ένστικτό του. Οι ικανότητες και τα προσόντα αυτά του πιστούχου είναι πιο εύκολα να εκτιμηθούν από την κατάφορη ανεντιμότητα, αλλά όχι και πολύ πιο εύκολα. Τα στελέχη των χορηγήσεων πρέπει να αφιερώνουν άφθονο χρόνο στην προσπάθειά τους να εκτιμήσουν και να προσδιορίσουν τις ικανότητες του υποψήφιου πιστούχου.

6.7 Ποιότητα της διοίκησης

Σε άμεση σχέση με το χαρακτήρα και την προσωπικότητα του πιστούχου, είναι η ποιότητα της διοίκησης της επιχείρησης. Τα στελέχη χορηγήσεων πριν προβούν στην έγκριση ενός δανείου είναι πολύ σημαντικό να εξετάσουν την ποιότητα της διοίκησης της υποψήφιας για δανειοδότηση επιχείρησης. Όταν αναφερόμαστε στην ποιότητα της διοίκησης μιας επιχείρησης, ουσιαστικά περιγράφουμε την ορθότητα των επιλογών της διοίκησης σχετικά με τις επιχειρηματικές δραστηριότητες οι οποίες

έχουν αναληφθεί, τις επενδύσεις που έχουν γίνει, τους τρόπους χρηματοδότησης της επιχείρησης, τη μερισματική πολιτική, την αξιοποίηση και εξέλιξη του προσωπικού και γενικά την αύξηση της αξίας της επιχείρησης.

Μία διοίκηση υψηλής ποιότητας έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τις μεταβολές που συμβαίνουν στην αγορά, στην κοινωνία και στη ίδια την επιχείρηση. Διακρίνεται για το ήθος της, χρησιμοποιεί μόνο θεμιτά μέσα για την επίτευξη των στόχων της, σέβεται όλους τους νόμους και κανόνες που καθορίζει η χώρα στην οποία λειτουργεί και έχει έναν κώδικα ηθικής συμπεριφοράς, ο οποίος είναι γνωστός τόσο στους εργαζόμενους όσο και στις ομάδες οι οποίες ευρίσκονται έξω από την επιχείρηση.

Επιπρόσθετα, η ποιότητα της διοίκησης μιας επιχείρησης καθορίζεται από τους στόχους που θέτει, την ικανότητά της να επιτυγχάνει αυτούς τους στόχους καθώς και την ακρίβεια των απαιτούμενων προβλέψεων. Ενδείξεις για την ποιότητα της διοίκησης μιας επιχείρησης επίσης παρέχουν η πολιτική έρευνας και ανάπτυξης, η διαφημιστική πολιτική και οι εργασιακές σχέσεις που επικρατούν σε αυτή σε σύγκριση με τις άλλες επιχειρήσεις του κλάδου. Μία διοίκηση υψηλής ποιότητας έχει σε βάθος γνώση του αντικειμένου και των συνθηκών που αντιμετωπίζει η επιχείρηση και αρνείται την επέκταση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης σε κλάδους που δε γνωρίζει.

Είναι προφανές, ότι τα στελέχη του τμήματος δανείων θα αξιολογήσουν θετικά μία επιχείρηση που αιτείται για δάνειο όταν χαρακτηρίζεται από διοίκηση υψηλής ποιότητας, δηλαδή εμφανίζει τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Σε αντίθετη περίπτωση, μία διοίκηση χαμηλής ποιότητας αξιολογείται με αρνητικό τρόπο από την τράπεζα και είναι πολύ πιθανό η αίτηση δανείου να απορριφθεί, εκτός και αν τα άλλα κριτήρια δανεισμού είναι πολύ ικανοποιητικά.

6.8 Ο σκοπός της αίτησης και η χρήση του δανείου

Ένα ακόμη σημαντικό κριτήριο δανεισμού που μελετούν οι τράπεζες κατά τη διαδικασία χορήγησης ενός δανείου, είναι η χρήση των κεφαλαίων που η επιχείρηση θα αντλήσει. Ουσιαστικά το κριτήριο αυτό δανειοδότησης προσπαθεί να μειώσει τον

κίνδυνο δυσμενούς επιλογής, δηλαδή τον κίνδυνο να αξιοποιηθούν τα χορηγούμενα κεφάλαια από την επιχείρηση με διαφορετικό τρόπο από ότι έχει συμφωνηθεί.

Αν και εκ πρώτης όψεως, οι ανάγκες της δανειζόμενης επιχείρησης και η αιτιολόγηση για τη χρήση του δανείου είναι ξεκάθαρες, αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου τα παραπάνω δεν δικαιολογούνται. Για τον προσδιορισμό των πραγματικών αναγκών της επιχείρησης και τη χρήση των κεφαλαίων απαιτούνται πολύ καλές αναλυτικές ικανότητες καθώς και γνώσεις λογιστικής και χρηματοοικονομικών από τα στελέχη χορηγήσεων. Η κατανόηση του σκοπού και της χρήσης του δανείου, βοηθά τους αναλυτές να εξακριβώσουν αν η αίτηση δανείου είναι δικαιολογημένη ή όχι και συνεπώς αν το δάνειο θα εγκριθεί ή θα απορριφθεί.

Οι περισσότερες αιτήσεις χορήγησης επιχειρηματικών δανείων γίνονται με σκοπό την άντληση χρημάτων για κεφάλαιο κίνησης. Ωστόσο αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου ο κύριος λόγος είναι εντελώς διαφορετικός από αυτόν που παρουσιάζουν οι υποψήφιοι προς δανειοδότηση επιχειρήσεις. Για παράδειγμα, η πραγματική χρήση του δανείου μπορεί να έγκειται στην παροχή εκτάκτων κεφαλαίων για την ομαλή ολοκλήρωση του συστήματος πληρωμών της εταιρείας ή την πληρωμή εκπρόθεσμων υποχρεώσεων προς τους προμηθευτές της ή ακόμη και την αντικατάσταση ήδη υπάρχοντος κεφαλαίου κίνησης το οποίο μειώθηκε από την αγορά παγίων στοιχείων ή κεφάλαια που μειώθηκαν λόγω λειτουργικών ζημιών. Μία κοινή ανάγκη για κεφάλαια προκύπτει όταν η επιχείρηση επεκτείνει τις εμπορικές της πιστώσεις με ακατάλληλο τρόπο με σκοπό της αύξηση των πωλήσεων της, το οποίο όμως δημιουργεί προβλήματα ρευστότητας και μείωση των εισπράξεων.

Οι αναλυτές πρέπει επίσης να προσδιορίζουν αν οι ανάγκες της επιχείρησης για κεφάλαιο κίνησης είναι εποχιακές ή μόνιμες. Συχνά, τα βραχυχρόνια δάνεια συνάπτονται για τη χρηματοδότηση των αναγκών σε κεφάλαιο κίνησης που αρχικά εμφανίζονται εποχιακές, αλλά κατόπιν αποδεικνύονται μονιμότερης βάσης, οι οποίες προκύπτουν από τις τάσεις αύξησης των πωλήσεων. Επομένως, τα βραχυχρόνια δάνεια συχνά μετατρέπονται σε χορηγήσεις μονιμότερου χαρακτήρα, τα οποία υποστηρίζουν και βοηθούν τις μόνιμες αυξήσεις των απαιτήσεων της επιχείρησης (λογαριασμοί εισπρακτέοι), των αποθεμάτων και των παγίων στοιχείων.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι σχετικά με τα πάγια που χρηματοδοτούνται από μακροχρόνια δάνεια πρέπει να ταυτίζονται με τις νόμιμες ανάγκες τη δανειζόμενης επιχείρησης. Σε περίπτωση αγοράς ενός παγίου περιουσιακού στοιχείου με σκοπό την πραγματοποίηση κέρδους από τη μεταπώλησή του, αυτό θεωρείται κερδοσκοπία

(speculative). Οι τράπεζες φυσικά δε δανείζουν για τέτοιου είδους αγορές, διότι δε συνεισφέρουν στις οικονομικές ανάγκες της επιχείρησης. Τα στελέχη δανείων πρέπει να αναγνωρίσουν τις προθέσεις της δανειζόμενης εταιρείας και αν διαπιστώσουν κάτι μεμπτό οφείλουν να απορρίψουν την αίτηση δανείου.

6.9 Ανάλυση του κλάδου δραστηριότητας της επιχείρησης

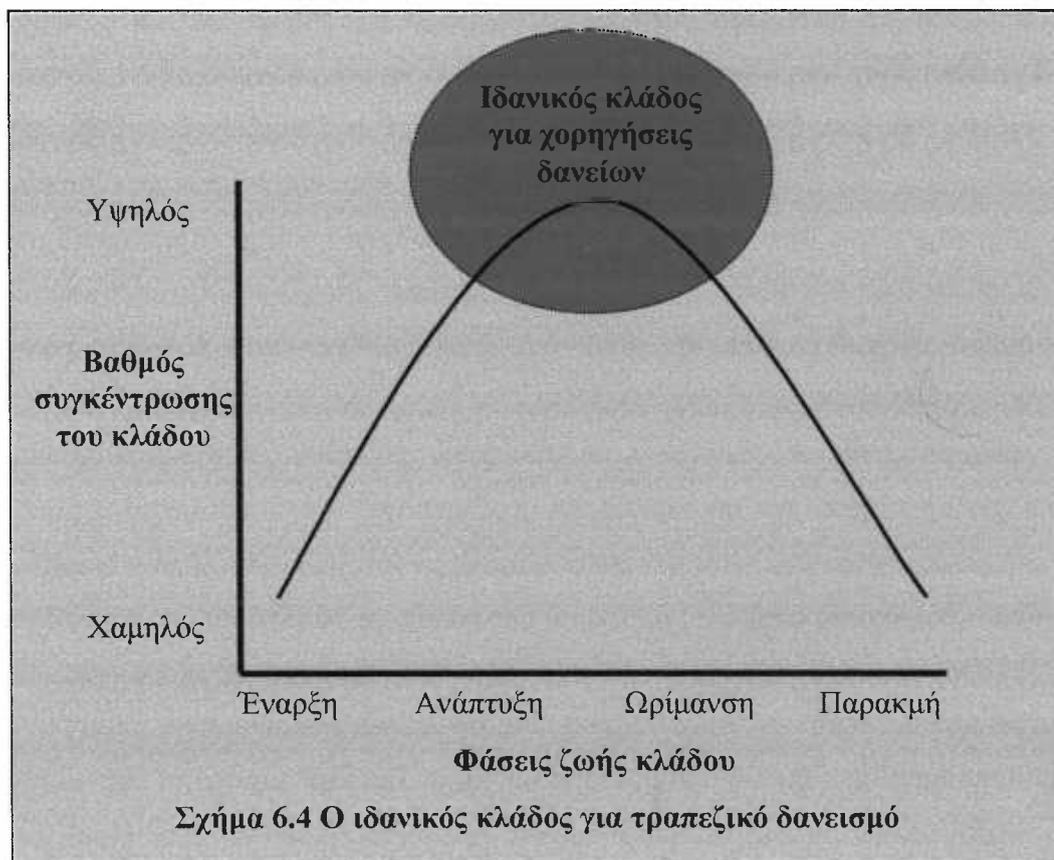
Ένα ακόμη βασικό κριτήριο δανειοδότησης των τραπεζών, αποτελεί η εξέταση των συνθηκών του κλάδου στον οποίο λειτουργεί η επιχείρηση. Κάθε κλάδος συνήθως περνά από τις εξής διαδοχικές φάσεις ζωής: έναρξη, ανάπτυξη, ωρίμανση και παρακμή. Κατά τη φάση της έναρξης της ζωής ενός κλάδου, παρατηρείται η εισαγωγή μιας νέας τεχνολογίας ή ενός νέου προϊόντος, η οποία συνοδεύεται από πολύ υψηλότερους ρυθμούς αύξησης των πωλήσεων για όλο τον κλάδο αλλά όχι και κατ' ανάγκη για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου, μερικές από τις οποίες θα εξαγοραστούν από άλλες περισσότερο υγιείς και άλλες θα χρεοκοπήσουν.

Κατά τη φάση της ανάπτυξης, οι πωλήσεις και τα κέρδη αυξάνονται με ρυθμούς υψηλότερους από τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας, εμφανίζονται οι ηγέτιδες επιχειρήσεις στον κλάδο και το μερίδιο αγοράς που έχει η κάθε επιχείρηση είναι πλέον γνωστό. Κατά τη φάση της ωρίμανσης, ο ρυθμός αύξησης των πωλήσεων είναι ανάλογος του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας, ο ανταγωνισμός όμως έχει αυξηθεί με αποτέλεσμα να έχει συμπιέσει τα κέρδη, τα οποία δε γνωρίζουν τους ρυθμούς αύξησης των προηγούμενων φάσεων. Κατά τη φάση αυτή την ωρίμανση, έχει επιτευχθεί η συσσώρευση μεγάλων ποσών διαθέσιμων, τα οποία θα πρέπει να διανέμονται στους μετόχους καθώς υπάρχουν περιορισμένες ευκαιρίες επένδυσης στον ίδιο κλάδο. Τέλος, κατά τη φάση της παρακμής, επικρατούν ρυθμοί αύξησης των πωλήσεων μικρότεροι του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ή ακόμα και συρρίκνωση των πωλήσεων.

Ο βαθμός του ανταγωνισμού αποτελεί επίσης μία σπουδαία διάσταση, η οποία πρέπει να αναλυθεί, σε έναν κλάδο. Όσο εντονότερος είναι ο ανταγωνισμός, τόσο χαμηλότερα είναι τα κέρδη τα οποία επιτυγχάνει μία επιχείρηση η οποία λειτουργεί στο συγκεκριμένο κλάδο. Αντίθετα, εάν ο ανταγωνισμός δεν είναι έντονος, τότε οι επιχειρήσεις οι οποίες έχουν ηγετικές θέσεις στον κλάδο είναι πολύ πιθανό να

επιτυγχάνουν υπερβολικά κέρδη. Η ένταση του ανταγωνισμού που επικρατεί σε έναν κλάδο θα μπορούσε να εκτιμηθεί αν χρησιμοποιηθούν δείκτες συγκέντρωσης, όπως για παράδειγμα οι πωλήσεις των δύο ή τεσσάρων μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου προς το σύνολο των πωλήσεων του κλάδου. Όσο μεγαλύτερος είναι αυτός ο δείκτης, τόσο μεγαλύτερη είναι η συγκέντρωση των πωλήσεων μεταξύ ενός μικρού αριθμού επιχειρήσεων και τόσο ηπιότερος αναμένεται να είναι ο ανταγωνισμός που επικρατεί στον κλάδο.

Για τα στελέχη του τμήματος χορηγήσεων μιας τράπεζας, η αναγνώριση της φάσης του κύκλου ζωής που βρίσκεται ο κλάδος και η ένταση του ανταγωνισμού που επικρατεί σ' αυτόν για την υποψήφια προς δανειοδότηση επιχείρηση, επιτρέπει την καλύτερη πρόβλεψη των ρυθμών αύξησης των πωλήσεων, των κερδών και των επενδύσεων που απαιτούνται για να στηρίξουν τις μελλοντικές πωλήσεις. Επομένως, μπορεί να εκτιμηθεί από τους αναλυτές πιστοδοτήσεων το ποσό δανειοδότησης που έχει ανάγκη η εταιρεία καθώς και το αν πρέπει να χορηγηθεί το δάνειο.

Το σχήμα 6.4 παρουσιάζει τον ιδανικό κλάδο που κάθε τράπεζα θα επιθυμούσε να χρηματοδοτεί τις επιχειρήσεις του. Είναι προφανές, ότι στη φάση της ανάπτυξης και της ωρίμανσης ενός κλάδου, η τράπεζα έχει μεγαλύτερο κίνητρο να

χρηματοδοτήσει εταιρείες, σε αντίθεση με το όταν ο κλάδος είναι στη φάση της έναρξης ή της παρακμής, όπου η αβεβαιότητα είναι μεγαλύτερη. Επίσης, όταν ο ανταγωνισμός είναι έντονος σε ένα κλάδο, δηλαδή παρατηρείται μικρός βαθμός συγκέντρωσης, ο κίνδυνος αθέτησης της υποχρέωσης της δανειζόμενης επιχείρησης είναι μεγαλύτερος από ότι αν ο ανταγωνισμός είναι χαμηλότερος, δηλαδή ο βαθμός συγκέντρωσης του κλάδου είναι υψηλός.

6.10 Σχέσεις του πιστούχου με την τράπεζα

Όλες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο επιχειρηματικό περιβάλλον, αναπτύσσουν σχέσεις συνεργασίας με μία ή περισσότερες τράπεζες για διάφορους λόγους, όπως για παράδειγμα την κατάθεση χρημάτων, την πληρωμή της μισθοδοσίας των υπαλλήλων της εταιρείας, την πληρωμή και είσπραξη εμβασμάτων κλπ. Επομένως, μία επιχείρηση που επιθυμεί την άντληση κεφαλαίων με δάνειο, είναι προφανές ότι θα επιδιώξει αρχικά το δανεισμό με την τράπεζα που συνεργάζεται. Και τούτο διότι η επιχείρηση έχει τις ανάλογες επαφές και προσβάσεις που κάνουν τη διαδικασία πιο εύκολη και απλή.

Επομένως, η σχέση συνεργασίας που έχει αναπτυχθεί από την επιχείρηση του υποψήφιου πιστούχου με την τράπεζα θα εκτιμηθεί ιδιαίτερα και μάλιστα σε πολύ σημαντικό βαθμό. Αυτό συμβαίνει διότι τα στελέχη των δανείων θα έχουν άμεση και εσωτερική πληροφόρηση για την πιστοληπτική ικανότητα της επιχείρησης, από τα υπόλοιπα στελέχη της τράπεζας, όπως είναι οι διευθυντές των καταστημάτων. Οι σχέσεις συνεργασίας έχουν δημιουργήσει μία εικόνα για την επιχείρηση και είναι γνωστός ο τρόπος που χειρίζεται τις πληρωμές της και γενικά τις υποχρεώσεις της, με αποτέλεσμα να αποτελούν πρωτεύουσας σημασίας κριτήριο δανεισμού, αφού η τράπεζα γνωρίζει τον υποψήφιο πιστούχο και η τελική απόφαση είναι πιο εύκολη.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι το κριτήριο αυτό δεν αποτελεί απαραίτητα εχέγγυο ότι το αίτημα δανειοδότησης θα αξιολογηθεί θετικά. Αν η προηγούμενη συνεργασία ήταν αποτελεσματική και υπήρχε αμοιβαίο όφελος, δηλαδή ήταν μία σχέση win – win, τότε η εξέλιξη της χορήγησης του δανείου είναι θετική. Αντίθετα, αν η τράπεζα έχει ήδη αρνητική στάση απέναντι στον υποψήφιο πιστούχο, αυτό δυσχεραίνει την διαδικασία έγκρισης του δανείου.

6.11 Ύπαρξη δυσμενών στοιχείων πιστούχου (ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ)

Με τη σταδιακή ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος, οι τράπεζες αναγνώρισαν την ανάγκη για πρόσβαση σε ακριβή δεδομένα οικονομικής συμπεριφοράς, αφού κατέστη σαφές ότι τέτοιες πληροφορίες συμβάλλουν στην προστασία της πίστης και στη μείωση των επισφαλειών προς όφελος του τραπεζικού συστήματος και των ίδιων των συναλλασσομένων. Για το σκοπό αυτό το σύνολο, σχεδόν, των ελληνικών τραπεζών ίδρυσε την εταιρεία ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ, στην οποία και ανετέθη η ανάπτυξη και διαχείριση ενός αξιόπιστου Αρχείου Δεδομένων Οικονομικής Συμπεριφοράς³⁶.

Η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ συστάθηκε αρχικά ως μη κερδοσκοπική εταιρεία και από το 1997 λειτουργεί ως ανώνυμη εταιρεία, διατηρώντας αμιγώς τη φιλοσοφία της μη κερδοσκοπικής εταιρείας. Σήμερα, η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ ΑΕ εξειδικεύεται στη συγκέντρωση και διάθεση πληροφοριών οικονομικής συμπεριφοράς, για επιχειρήσεις και ιδιώτες, οι οποίοι είχαν ή έχουν οικονομικές σχέσεις με φορείς του ιδιωτικού, δημοσίου ή άλλου φορέα, μέσω αξιόπιστων πληροφορικών συστημάτων., ενώ παράλληλα, η εταιρεία αναπτύσσει νέα διατραπεζικά πληροφορικά συστήματα.

Η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ με βασική αποστολή την υπηρετήση της φερεγγυότητας και του δημόσιου συμφέροντος, καταχωρεί στα αρχεία της στοιχεία, τα οποία είναι αυστηρώς προσωπικού χαρακτήρα, υπόκεινται στις διατάξεις του Νόμου 2472/1997 περί σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη, δεν ανήκουν στην κατηγορία των «ευαίσθητων δεδομένων» και γνωστοποιούνται μόνο στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και στον ίδιο τον ενδιαφερόμενο. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφονται ακάλυπτες επιταγές που έχουν σφραγιστεί από την τράπεζα, απλήρωτες συναλλαγματικές κατά τη λήξη τους, αιτήσεις πτωχεύσεων, απορρίψεις αιτήσεων πτωχεύσεων, εξέλιξη αιτήσεων πτωχεύσεων, κηρυχθείσες πτωχεύσεις, διαταγές πληρωμής, προγράμματα πλειστηριασμών, κατασχέσεις και επιταγές του Ν.Δ. του 1923, άρσεις κατασχέσεων και επιταγών του Ν.Δ. του 1923, εγγραφές και προσημειώσεις υποθηκών καθώς και οι εξαλείψεις τους, καταγγελίες συμβάσεων καρτών, καταγγελίες προσωπικών και καταναλωτικών δανείων, διοικητικές κυρώσεις κατά παραβατών φορολογικών νόμων.

³⁶ Πληροφορίες από το site www.teiresias.gr

Παράλληλα, η ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ ΑΕ παρακολουθεί τις ανάγκες για ενημέρωση που δημιουργούνται καθημερινά στον τραπεζικό χώρο και ανταποκρίνεται με συνεχή έρευνα και αναζήτηση νέων πηγών και μέσων πληροφόρησης. Αυστηρή προϋπόθεση για την ανάπτυξη οποιασδήποτε νέας υπηρεσίας είναι πάντα η διασφάλιση της τήρησης των αρχών, στις οποίες βασίζεται η εταιρεία και των σχετικών αποφάσεων της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Αποδέκτες των δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς είναι μόνο Τράπεζες, Εταιρείες Έκδοσης και Διαχείρισης Καρτών, Εταιρείες Χρηματοδοτικής Μίσθωσης (Leasing), Εταιρείες Πρακτόρευσης Επιχειρηματικών Απαιτήσεων (Factoring) και Οργανισμοί του Δημοσίου των οποίων είναι προφανές το έννομο συμφέρον.

Συμπερασματικά, ο έλεγχος δυσμενών στοιχείων της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης κρίνεται εξαιρετικής σημασίας από τα τραπεζικά στελέχη. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί, ότι είναι πολύ πιθανό να προκύψουν δυσμενή στοιχεία για μία επιχείρηση με αποτέλεσμα να καταγραφεί στο αρχείο του ΤΕΙΡΕΣΙΑ, χωρίς να έχει όλο το μερίδιο της ευθύνης. Δεν είναι απίθανο για παράδειγμα, λόγω κακών οικονομικών συνθηκών στο επιχειρηματικό περιβάλλον, όπως ο πληθωρισμός, η οικονομική ύφεση κλπ ή η αλλαγή στα εμπορικά δεδομένα της αγοράς και τα προβλήματα ρευστότητας, να οδηγήσουν εταιρείας σε μη εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους με αποτέλεσμα να καταγραφούν στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ. Σε ορισμένες τέτοιες περιπτώσεις, οι τράπεζες αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν ορισμένοι κλάδοι μπορεί να δείξουν κατανόηση και να μην αξιολογήσουν αρνητικά τα δυσμενή στοιχεία, όταν βέβαια αυτά αφορούν εμπορική συναλλαγή παρελθόντων ετών η οποία έχει τακτοποιηθεί ή όταν τα ποσά είναι μικρά.

6.12 Γενική επισκόπηση των κριτηρίων χορήγησης δανείων

Ολοκληρώνοντας την μελέτη των κριτηρίων που μελετούν τα τραπεζικά στελέχη πριν τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων, είναι σημαντικό να παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας των Green, Kwong και Tigges³⁷, οι οποίοι μελέτησαν τα κριτήρια δανειοδοτήσεων 75 αμερικάνικων τραπεζών, ύστερα από συνεντεύξεις με

³⁷ Gary P. Green – Tsz Man Kwong – Leann M. Tigges, «Embeddedness and Capital Markets: Bank Financing of Business», The Journal of Socio – Economics, Volume 24, Number 1, JAI Press Inc, 1995, p. 129 - 149

τους υπεύθυνους δανείων. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι το 45% των τραπεζικών στελεχών χορηγήσεων θεωρούν το χαρακτήρα του πιστούχου ως το πιο σημαντικό κριτήριο δανειοδότησης. Αντίθετα, μόνο το 25% απάντησε ότι οι εγγυήσεις και οι ταμειακές ροές είναι τα πιο σημαντικά στη διαδικασία αξιολόγησης του υποψήφιου δανείου. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό των υπεύθυνων δανείων θεωρεί ότι η ικανότητα της διοίκησης και η αξιοπιστία των επιχειρήσεων είναι τα πιο σημαντικά.

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τη χρήση των εγγυήσεων (collateral), τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι τράπεζες που τα θεωρούν το πιο σημαντικό κριτήριο στη διαδικασία δανειοδότησης συνάπτουν μικρότερο αριθμό δανείων και ακολουθούν πιο συντηρητική πολιτική χορηγήσεων από τις τράπεζες που θεωρούν την ικανότητα της επιχείρησης να αποπληρώσει το δάνειο ως το πιο σημαντικό κριτήριο χορηγήσεων. Γενικά, η διεθνής βιβλιογραφία θεωρεί ότι όταν οι υπεύθυνοι χορηγήσεων χρησιμοποιούν τις εγγυήσεις σαν το κύριο κριτήριο χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, τείνουν να αναλαμβάνουν μικρότερο κίνδυνο στα χαρτοφυλάκια δανείων τους, από ότι αν χρησιμοποιούνται άλλα κριτήρια ως τα πλέον σημαντικά.

Τέλος, όσον αφορά με τη σχέση που υπάρχει μεταξύ του μεγέθους της τράπεζας και των δανειοδοτήσεων, προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα. Πρώτον, οι μεγάλες τράπεζες φαίνεται ότι επιθυμούν να χορηγούν δάνεια σε μεγάλες επιχειρήσεις λόγω του μικρότερου κόστους συναλλαγής που σχετίζεται με του μικρότερους δανειζόμενους. Δεύτερον, οι μεγάλες τράπεζες τείνουν να έχουν μεγαλύτερους δείκτες αποδοχής δανείων και να συνάπτουν περισσότερα δάνεια με νέες επιχειρήσεις. Τρίτον, οι μεγάλες τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να συνάπτουν περισσότερο ρισοκίνδυνα δάνεια (make riskier loans) και τείνουν να έχουν τις απαραίτητες πηγές για την προώθηση της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Τα παραπάνω κριτήρια χορήγησης δανείων που εξετάστηκαν αποτελούν τα πιο σημαντικά σύμφωνα με τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία. Ωστόσο, υπάρχουν και πολλά άλλα, τα οποία δεν αναλύθηκαν και είναι χρήσιμα να αναφερθούν. Ο πίνακας 6.2 που ακολουθεί αφορά κριτήρια τα οποία λαμβάνουν υπόψη τους και αξιολογούν τα στελέχη χορηγήσεων μεγάλης αμερικάνικης τράπεζας³⁸.

³⁸ Yoon S. Park – Jack Zwick, «Διεθνής τραπεζική – Θεωρία και πρακτική», Έκδοση Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998.

Πίνακας 6.2 Επισκόπηση κριτηρίων δανεισμού

I. Ιστορικό της Εταιρείας
<p>A. Οργανωτική δομή</p> <p>B. Προϊόντα</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Θέση στην αγορά 2. Περιγραφή 3. Συγκεντρωτικότητα <p>Γ. Προοπτικές του κλάδου</p> <p>Δ. Παραγωγική ικανότητα</p> <p>Ε. Διοίκηση και μέτοχοι</p> <p>ΣΤ. Στρατηγική της εταιρείας</p> <p>Z. Συνεργαζόμενες τράπεζες</p> <p>H. Άλλες πηγές χρηματοδότησης</p>
II. Χρηματοοικονομική Ανάλυση (Ειδική)
<p>A. Μητρικές και θυγατρικές εταιρείες</p> <p>B. Πιστοποιητικό ελεγκτών</p> <p>Γ. Ποιότητα ελέγχου</p> <p>Δ. Επίδικες υποθέσεις</p> <p>Ε. Λογιστικές μέθοδοι</p>
III. Χρηματοοικονομική Ανάλυση (Γενική)
<p>A. Κατάσταση Αποτελεσμάτων Χρήσης</p> <p>B. Ισολογισμός</p> <p>Γ. Αποθέματα</p> <p>Δ. Πάγιες εγκαταστάσεις</p> <p>Ε. Υποχρεώσεις</p> <p>ΣΤ. Διάρθρωση κεφαλαίων</p> <p>Z. Ενδεχόμενες υποχρεώσεις</p> <p>H. Ταμειακές ροές (Cash Flow)</p> <p>Θ. Ενδιάμεσες λογιστικές καταστάσεις</p> <p>I. Προγνώσεις</p> <p>ΙΑ. Λοιπά</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Δείκτες υποχρεώσεων 2. Ρυθμιστικοί περιορισμοί 3. Αντιδικίες 4. Συναλλαγματικοί κίνδυνοι 5. Επιβεβαιώσεις υπαλλήλων πελατών / προμηθευτών 6. Σχέσεις με εργατικές / συνδικαλιστικές ενώσεις 7. Έρευνα ανταγωνισμού
IV. Δομή Δανείου
<p>A. Πηγές εξόφλησης</p> <p>B. Εμπράγματα ασφάλειες</p> <p>Γ. Ασφαλιστική κάλυψη</p> <p>Δ. Εγγυήσεις</p> <p>Ε. Τιμολόγηση</p>
V. Κίνδυνοι
<p>A. Κίνδυνος χώρας (ή κρατικός)</p> <p>B. Έμμεσοι κίνδυνοι</p> <p>Γ. Συναλλάγματος</p>

Τα κριτήρια που μελετούν οι τράπεζες κατά τη χορήγηση επιχειρηματικών δανείων, όπως παρουσιάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο, αποτελούν σημαντικό προσδιοριστικό παράγοντα σύναψης αποδοτικών και αποτελεσματικών δανείων, τα οποία θα συνδυάζουν υψηλές αποδόσεις και ελαχιστοποίηση της πιθανότητας αθέτησης πληρωμών. Επομένως, λόγω της αυξημένης σημαντικότητάς τους στη διαδικασία χορήγησης δανείων, κρίθηκε σκόπιμο να μελετήσουμε αυτά τα κριτήρια, ώστε να δούμε τον τρόπο που τα αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά στελέχη. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τη μεθοδολογία και τα αποτελέσματα της έρευνας.

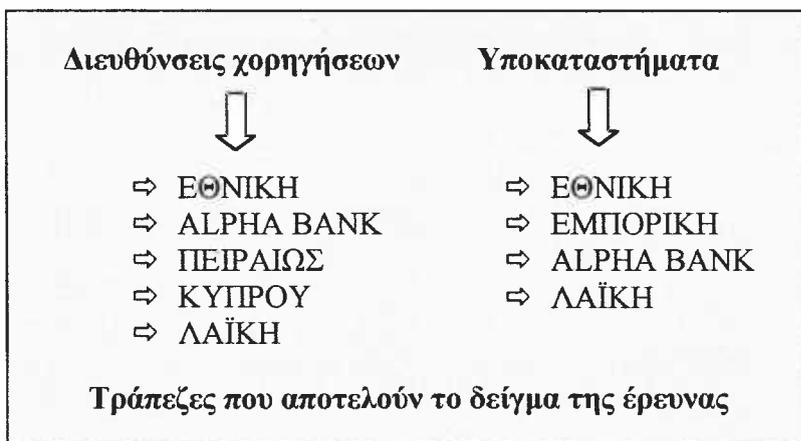
1. Αντικειμενικός σκοπός της έρευνας

Ο βασικός αντικειμενικός σκοπός της έρευνας είναι η συλλογή των απόψεων στελεχών του τραπεζικού τομέα και δη των στελεχών δανείων και των διευθυντών καταστημάτων σχετικά με τα κριτήρια που μελετούν κατά την αξιολόγηση μιας αίτησης δανείου από μία επιχείρηση. Συγκεκριμένα, θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απαντήσεις στα παρακάτω πέντε ερωτήματα:

- ⇒ Πώς αξιολογούν τα τραπεζικά στελέχη τα βασικά κριτήρια δανεισμού και ποιά η σημαντικότητα που αποδίδουν σε αυτά;
- ⇒ Υπάρχουν διαφορές στον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας, δηλαδή μεταξύ των υπεύθυνων δανείων, των αναλυτών πιστοδοτήσεων και των διευθυντών υποκαταστημάτων;
- ⇒ Αποτελεί το φύλο των τραπεζικών στελεχών παράγοντα προσδιορισμού των βασικών κριτηρίων δανεισμού;
- ⇒ Υπάρχουν διαφορές στον τρόπο που αξιολογούνται τα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τις σπουδές των τραπεζικών στελεχών;
- ⇒ Είναι τα χρόνια εμπειρίας και η ηλικία των τραπεζικών στελεχών προσδιοριστικός παράγοντας των κριτηρίων δανεισμού;

2. Το δείγμα της έρευνας

Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε τμήματα δανείων αλλά και σε υποκαταστήματα τραπεζών, ώστε να αντληθούν πληροφορίες τόσο από τα στελέχη χορηγήσεων όσο και από τους διευθυντές καταστημάτων. Ο βασικός λόγος που αποτέλεσαν οι διευθυντές καταστημάτων μέρος του δείγματος έγκειται στο γεγονός, ότι αυτοί συνήθως είναι οι πρώτοι που έρχονται σε επαφή με τους πελάτες που αιτούνται το δάνειο και μετά αυτό αξιολογείται από τις διευθύνσεις χορηγήσεων. Το δείγμα, λοιπόν, της έρευνας αφορά 30 τραπεζικά στελέχη και οι επισκέψεις έλαβαν χώρα στις ακόλουθες διευθύνσεις χορηγήσεων και στα υποκαταστήματα τραπεζών.

3. Το ερωτηματολόγιο

Για την άντληση των απαιτούμενων πληροφοριών, σχεδιάστηκε το παρακάτω ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελείται από 9 ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, η πρώτη ερώτηση αφορά την αξιολόγηση 12 βασικών κριτηρίων δανεισμού σε κλίμακα σημαντικότητας, ενώ η δεύτερη ερώτηση ομαδοποιεί τα 12 κριτήρια δανεισμού σε τέσσερις κατηγορίες και ζητά την κατανομή 100 βαθμών σε αυτές τις τέσσερις κατηγορίες κριτηρίων δανεισμού. Η τρίτη ερώτηση έχει σχέση με την αξιολόγηση των πιο ασφαλών εγγυήσεων και εξασφαλίσεων που θεωρούν τα τραπεζικά στελέχη, ενώ οι υπόλοιπες ερωτήσεις αφορούν δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, με βάση τα οποία θα διεξαχθούν πολύτιμες αναλύσεις, οι οποίες θα δώσουν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Ονομάζομαι Γεράσιμος Πεφάνης και είμαι φοιτητής του μεταπτυχιακού προγράμματος MBA του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας με θέμα τις χορηγήσεις εμπορικών δανείων, κρίνεται απαραίτητη η συλλογή των απόψεων στελεχών που εργάζονται στο συγκεκριμένο χώρο. Η συμβολή σας είναι πολύ σημαντική.

1. Παρακαλώ αξιολογήστε πόσο σημαντικό είναι κάθε ένα από τα παρακάτω 12 κριτήρια στη διαδικασία χορήγησης ενός εμπορικού δανείου.

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Ούτε λίγο ούτε πολύ σημαντικό	Αρκετά σημαντικό	Πολύ σημαντικό
1. Χαρακτήρας και φήμη πιστούχου	☐	☐	☐	☐	☐
2. Επιχειρηματική δραστηριότητα & Κλάδος	☐	☐	☐	☐	☐
3. Σκοπός της αίτησης για δάνειο	☐	☐	☐	☐	☐
4. Ιστορικό και σχέσεις του πιστούχου με την τράπεζα	☐	☐	☐	☐	☐
5. Δανεισμός του πιστούχου σε άλλη τράπεζα	☐	☐	☐	☐	☐
6. Ύπαρξη δυσμενών στοιχείων πιστούχου (ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ)	☐	☐	☐	☐	☐
7. Είδος εξασφαλίσεων	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ύπαρξη περιουσιακών στοιχείων	☐	☐	☐	☐	☐
9. Διαχρονική εξέλιξη κύκλου εργασιών	☐	☐	☐	☐	☐
10. Κερδοφορία	☐	☐	☐	☐	☐
11. Κεφαλαιακή διάρθρωση	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ταμειακές ροές	☐	☐	☐	☐	☐

2. Κατανείμετε 100 βαθμούς στα παρακάτω κριτήρια που θα σας επηρέαζαν στη χορήγηση ενός εμπορικού δανείου ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους.

- α) Οικονομικά στοιχεία του πιστούχου
- β) Χαρακτήρας και φήμη πιστούχου
- γ) Εγγυήσεις και εξασφαλίσεις του πιστούχου
- δ) Κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου

3. Επιλέξτε δύο από τα παρακάτω είδη εγγυήσεων και εξασφαλίσεων που θεωρείτε πιο ασφαλή στη χορήγηση ενός εμπορικού δανείου (όπου 1: το πιο ασφαλές και 2: το αμέσως επόμενο).

Προσωπικές εγγυήσεις	☐
Εκχώρηση συναλλαγματικών - επιταγών - γραμματίων	☐
Δέσμευση μετρητών	☐
Προσημείωση σε πάγιο	☐
Εκχώρηση χρεογράφων	☐

4. Πόσες αιτήσεις δανείων επεξεργάζεστε περίπου κατά τη διάρκεια ενός τυπικού μήνα; _____

5. Πόσα χρόνια εμπειρίας έχετε στο χώρο των δανείων; _____

6. Ποιά η θέση εργασία σας; _____

7. Φύλο: Άντρας Γυναίκα

8. Ηλικία _____

9. Προσδιορίστε ποιο από τα παρακάτω αντιστοιχεί στο επίπεδο σπουδών σας

- Απόφοιτος λυκείου Απόφοιτος ΤΕΙ
- Απόφοιτος ΑΕΙ Μεταπτυχιακές σπουδές

Ευχαριστώ για τη συνεργασία σας.

4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Πριν αναφερθούμε στα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τα κριτήρια δανεισμού, αξίζει να παρουσιάσουμε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Όπως φαίνεται από τον πίνακα που ακολουθεί, όσον αφορά τη θέση εργασίας των τραπεζικών στελεχών, το 30% του δείγματος είναι υπεύθυνοι δανείων, το 50% αναλυτές πιστοδοτήσεων και το 20% διευθυντές καταστήματος. Επίσης, μόνο το 16,7% είναι απόφοιτοι λυκείου και το 3,3% απόφοιτοι τεχνολογικών ιδρυμάτων, ενώ το 46,7% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων και το 33,3% έχουν παρακολουθήσει μεταπτυχιακές σπουδές. Τα αποτελέσματα αυτά αποδεικνύουν ένα σχετικά υψηλό μορφωτικό επίπεδο των τραπεζικών υπαλλήλων του δείγματος. Επίσης, το 43,3% του δείγματος είναι άντρες και το 56,7% γυναίκες.

Θέση εργασίας	
Υπεύθυνος δανείων	30%
Αναλυτής πιστοδοτήσεων	50%
Διευθυντής Καταστήματος	20%
Επίπεδο σπουδών	
Απόφοιτος Λυκείου	16,70%
Απόφοιτος ΤΕΙ	3,30%
Απόφοιτος ΑΕΙ	46,70%
Μεταπτυχιακές Σπουδές	33,30%
Φύλο	
Άντρες	43,30%
Γυναίκες	56,70%

Για την ταξινόμηση των παραπάνω δημογραφικών μεταβλητών έχουν χρησιμοποιηθεί ονομαστικές κλίμακες μέτρησης, ενώ για τις δημογραφικές μεταβλητές που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα δεν έχουν χρησιμοποιηθεί κλίμακες, αντίθετα οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να απαντήσουν όπως επιθυμούσαν. Στη συνέχεια, λοιπόν, παρουσιάζονται οι μετρήσεις κεντρικής τάσης για τις μεταβλητές που αφορούν τον αριθμό επεξεργασίας αιτήσεων δανείων κατά τη

διάρκεια ενός τυπικού μήνα, τα χρόνια εμπειρίας που έχουν τα τραπεζικά στελέχη στο χώρο των δανείων και την ηλικία τους.

Μετρήσεις κεντρικής τάσης στα βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά				
	Μέσος όρος	Επικρατούσα τιμή	Μέγιστη τιμή	Ελάχιστη τιμή
Αριθμός επεξεργασίας αιτήσεων δανείων κατά τη διάρκεια ενός μήνα	16,567	10	100	4
Χρόνια εμπειρίας στο χώρο των δανείων	9,63	10	30	1
Ηλικία	36,1	33	55	24

5. Αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού από τα τραπεζικά στελέχη

Μία πρώτη εικόνα για το πώς αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά στελέχη τα 12 κριτήρια δανεισμού, παρουσιάζει ο πίνακας που ακολουθεί. Γίνεται αντιληπτό, ότι οι απαντήσεις τους στην ερώτηση σχετικά με τη σημαντικότητα του κάθε κριτηρίου από το 1 που σημαίνει καθόλου σημαντικό μέχρι και το 5 που σημαίνει πολύ σημαντικό, τα τραπεζικά στελέχη αξιολογούν τα κριτήρια με σχετικά υψηλούς βαθμούς σημαντικότητας. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στα περισσότερα κριτήρια ο μέσος όρος των απαντήσεων είναι πάνω από 4, δηλαδή πάνω από το αρκετά σημαντικό.

Το μεγαλύτερο μέσο όρο παρουσιάζει το κριτήριο των δυσμενών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ με μέσο όρο 4,6, ενώ το μικρότερο μέσο όρο παρουσιάζει ο δανεισμός σε άλλες τράπεζες με μέσο όρο 3,83, δηλαδή κοντά στο αδιάφορο. Τα υπόλοιπα στοιχεία του πίνακα, όπως η διάμεσος, η επικρατούσα τιμή, η διακύμανση και η μέγιστη – ελάχιστη τιμή, παρουσιάζονται με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των απαντήσεων των στελεχών δανείων για τα 12 κριτήρια δανεισμού. Γενικά, φαίνεται ότι τα τραπεζικά στελέχη αξιολογούν τα κριτήρια αυτά με υψηλούς βαθμούς σημαντικότητας.

Μετρήσεις κεντρικής τάσης στα 12 κριτήρια δανεισμού

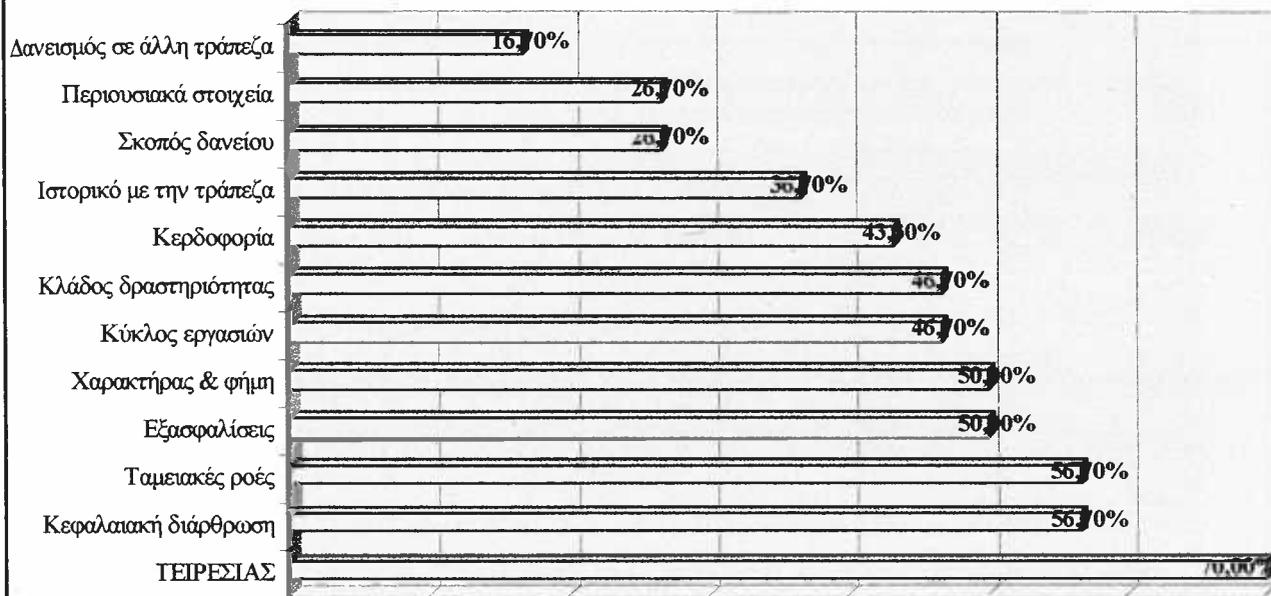
	Μέσος	Διάμεσος	Επικρατούσα τιμή	Διακύμανση	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή
Χαρακτήρας & φήμη	4,43	4,5	5	0,392	3	5
Κλάδος δραστηριότητας	4,3	4	5	0,5621	3	5
Σκοπός δανείου	4,03	4	4	0,654	2	5
Ιστορικό με την τράπεζα	4,13	4	4	0,6023	3	5
Δανεισμός σε άλλη τράπεζα	3,83	4	4	0,6264	2	5
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ	4,6	5	5	0,4552	3	5
Εγγυήσεις	4,43	4,5	5	0,392	3	5
Περιουσιακά στοιχεία	4,06	4	4	0,5471	2	5
Κύκλος εργασιών	4,33	4	5	0,5057	3	5
Κερδοφορία	4,3	4	4	0,4931	3	5
Κεφαλαιακή διάρθρωση	4,5	5	5	0,3966	3	5
Ταμειακές ροές	4,43	5	5	0,5299	3	5

Το γεγονός ότι σχεδόν όλα τα κριτήρια δανεισμού που μελετούν τα τραπεζικά στελέχη αξιολογούνται με υψηλούς βαθμούς σημαντικότητας, μας οδηγεί στο να εξετάσουμε πιο διεξοδικά τα κριτήρια που κρίνονται ως πολύ σημαντικά, δηλαδή που βαθμολογούνται με 5 από τα στελέχη δανείων. Και τούτο διότι θα μπορέσουμε να αντλήσουμε πληροφορίες για το ποια κριτήρια θεωρούνται ως πολύ σημαντικά από τα τραπεζικά στελέχη.

Όπως φαίνεται από το παρακάτω σχήμα, το κριτήριο που συγκεντρώνει τα περισσότερα 5, δηλαδή πολύ σημαντικό, είναι τα δυσμενή στοιχεία που εμφανίζονται στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ με ποσοστό 70%. Ακολουθεί η κεφαλαιακή διάρθρωση και οι ταμειακές ροές με ποσοστό 56,7%, ενώ μεγάλη σημασία αποδίδεται, επίσης, στις εξασφαλίσεις που παρέχει ο πιστούχος στην τράπεζα και στο χαρακτήρα και τη φήμη του, με ποσοστό 50% αντίστοιχα, καθώς και στον κύκλο εργασιών του και στον κλάδο δραστηριοποίησης της επιχείρησης του πιστούχου με ποσοστό 46,7%. Αντίθετα, μικρότερη βαρύτητα δίνονται στα περιουσιακά στοιχεία και στο σκοπό της

αίτησης του δανείου, με ποσοστό 26,7%, καθώς και στο αν ο υποψήφιος πελάτης έχει δανεισμό και σε άλλη τράπεζα με ποσοστό 16,7%.

Βαθμός σημαντικότητας των παρακάτω 12 κριτηρίων δανεισμού

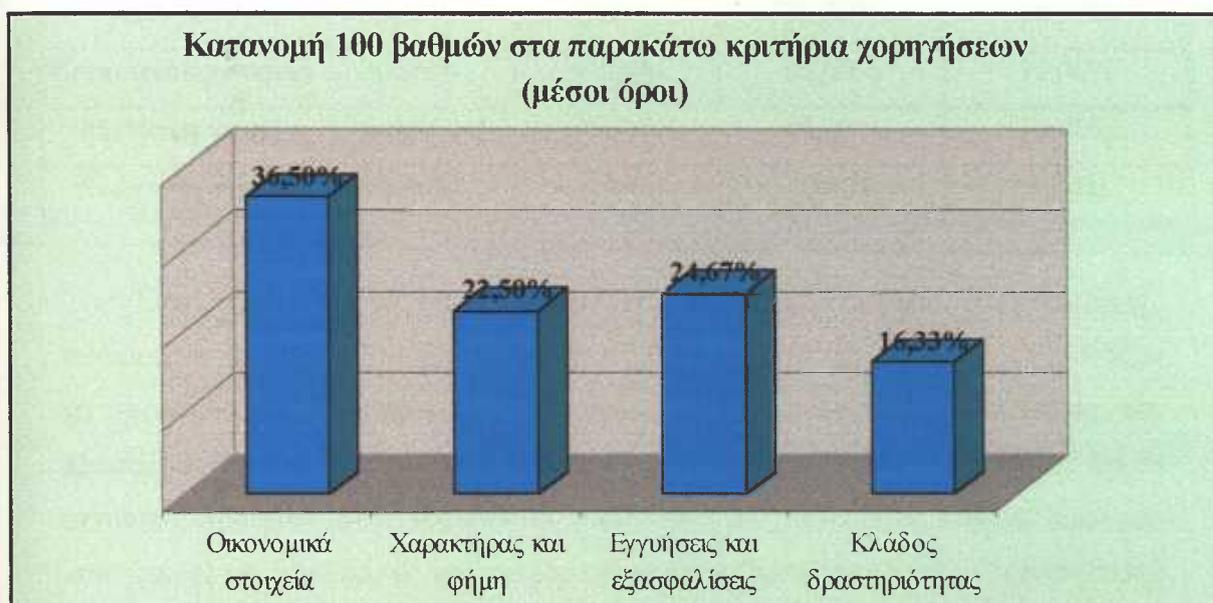
Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν μία αρχική εικόνα της σημασίας που αποδίδουν τα τραπεζικά στελέχη στα 12 βασικά κριτήρια δανεισμού. Ωστόσο για την καλύτερη και πληρέστερη κατανόηση του τρόπου που αξιολογούν τα στελέχη αυτά τα παραπάνω κριτήρια, είναι απαραίτητο να γίνουν μελέτες συσχετίσεων μεταξύ των κριτηρίων δανεισμού. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα αυτών των συσχετίσεων, με βάση το συντελεστή συσχέτισης του pearson καθώς και τη σημαντικότητα αυτών. Ως γνωστόν, όταν $p < 0,05$ τα αποτελέσματα θεωρούνται στατιστικά σημαντικά. Γενικά, τα αποτελέσματα των συσχετίσεων μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- ⇒ Συσχετίσεις μεταξύ όλων των οικονομικών κριτηρίων δανεισμού, δηλαδή του κύκλου εργασιών, της κερδοφορίας, της κεφαλαιακής διάρθρωσης και των ταμειακών ροών.
- ⇒ Συσχετίσεις μεταξύ των εγγυήσεων και όλων των οικονομικών κριτηρίων δανεισμού, καθώς και των περιουσιακών στοιχείων.

- ⇒ Συσχετίσεις μεταξύ των ποιοτικών κριτηρίων δανεισμού, δηλαδή του δανεισμού σε άλλη τράπεζα, του χαρακτήρα και της φήμης του πιστούχου, του σκοπού της αίτησης για δάνειο και των σχέσεων με την τράπεζα.

Συσχετίσεις μεταξύ των 12 βασικών κριτηρίων δανεισμού		
A. Συσχετίσεις μεταξύ οικονομικών κριτηρίων δανεισμού		
	Pearson Correlation	Significance
Κερδοφορία – τζίρος	0,691	0,000
Ταμειακές ροές - Κεφαλαιακή διάρθρωση	0,639	0,000
Κεφαλαιακή διάρθρωση - κερδοφορία	0,585	0,001
Ταμειακές ροές - κερδοφορία	0,546	0,002
Κεφαλαιακή διάρθρωση - τζίρος	0,539	0,002
Ταμειακές ροές - τζίρος	0,511	0,004
B. Συσχετίσεις μεταξύ εγγυήσεων και οικονομικών κριτηρίων		
	Pearson Correlation	Significance
Περιουσιακά στοιχεία - εγγυήσεις	0,606	0,000
Τζίρος - εγγυήσεις	0,439	0,015
Κερδοφορία - εγγυήσεις	0,557	0,001
Κεφαλαιακή διάρθρωση - εγγυήσεις	0,481	0,007
Ταμειακές ροές - εγγυήσεις	0,406	0,026
Γ. Συσχετίσεις μεταξύ ποιοτικών κριτηρίων δανεισμού		
	Pearson Correlation	Significance
Δανεισμός σε άλλη τράπεζα - Σχέσεις με την τράπεζα	0,599	0,000
Σχέσεις με την τράπεζα - Χαρακτήρας και φήμη	0,587	0,001
Σκοπός της αίτησης - Χαρακτήρας και φήμη	0,447	0,013
Σχέσεις με την τράπεζα - Σκοπός της αίτησης	0,377	0,040

Τα παραπάνω 12 κριτήρια δανεισμού καλύπτουν όλο το φάσμα των κριτηρίων που εξετάζουν τα τραπεζικά στελέχη πριν προβούν στη δανειοδότηση μιας επιχείρησης. Στην προσπάθειά μας να ομαδοποιήσουμε τα κριτήρια αυτά, δημιουργήσαμε τέσσερις κατηγορίες, με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία, και ζητήσαμε από τους εργαζόμενους να κατανείμουν σε αυτά 100 βαθμούς με σκοπό να ελέγξουμε τη βαρύτητα που δίνουν σε αυτές τις κατηγορίες, δηλαδή στα οικονομικά στοιχεία, στο χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου, στις εγγυήσεις και τις εξασφαλίσεις, καθώς και στον κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο επόμενο σχήμα.

Είναι προφανές, ότι τα τραπεζικά στελέχη δίνουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα, κατά μέσο όρο, στα οικονομικά στοιχεία της υποψήφιας προς δάνειο επιχείρησης με ποσοστό 36,5%, ενώ ακολουθούν οι εγγυήσεις και οι εξασφαλίσεις που παρέχει η επιχείρηση με ποσοστό 24,67%, ο χαρακτήρας και η φήμη του υποψήφιου πιστούχου με ποσοστό 22,5% και τελευταίος ο κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης που αιτείται για δάνειο με ποσοστό 16,33%.

Αυτό σημαίνει ότι τα στελέχη δανείων εστιάζουν την προσοχή τους στις οικονομικές καταστάσεις της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης, αφού μέσω αυτών μπορούν να εξάγουν πολύτιμα συμπεράσματα σχετικά τη ρευστότητά της, την κεφαλαιακή της διάρθρωση κλπ, μεταβλητές που αποδεικνύουν την ικανότητα της επιχείρησης να αποπληρώσει το δάνειο. Αντίθετα, οι εγγυήσεις και οι εξασφαλίσεις που αποτελούν δευτερογενή πηγή αποπληρωμής του δανείου έχουν μικρότερη

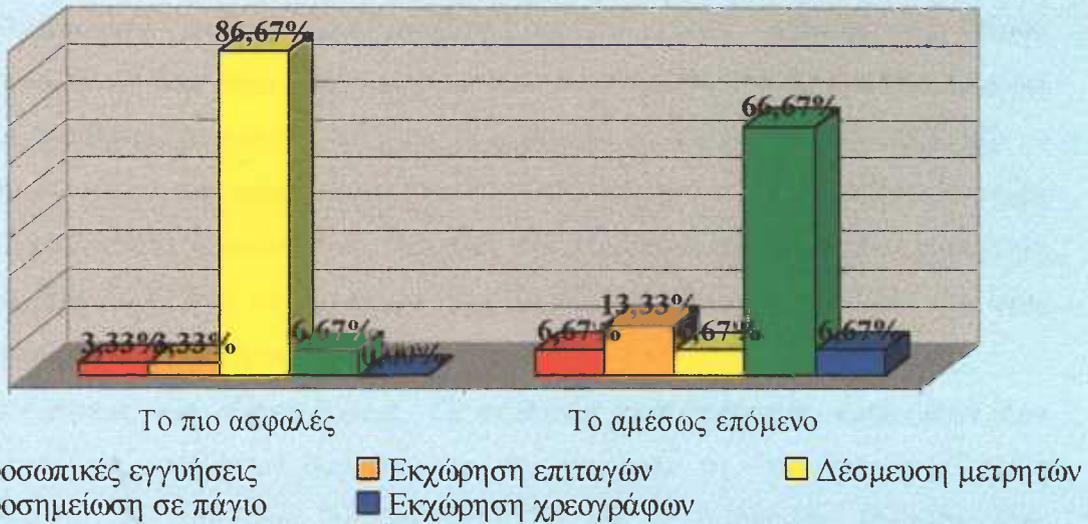
βαρύτητα κατά μέσο όρο. Ο χαρακτήρας και η φήμη του πιστούχου ακολουθεί με μικρή διαφορά, ενώ ο κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου συγκεντρώνει το μικρότερο ποσοστό κατά μέσο όρο. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις μετρήσεις κεντρικής τάσης στα τέσσερα βασικά κριτήρια δανεισμού.

Μετρήσεις κεντρικής τάσης στις τέσσερις κατηγορίες κριτηρίων				
	Οικονομικά στοιχεία	Χαρακτήρας και φήμη	Εγγυήσεις και εξασφαλίσεις	Κλάδος δραστηριότητας
Μέσος	36,50%	22,17%	24,67%	16,33%
Διάμεσος	32,50%	20,00%	25,00%	15,00%
Επικρατούσα τιμή	30,00%	30,00%	20,00%	10,00%
Μέγιστη τιμή	80,00%	40,00%	40,00%	30,00%
Ελάχιστη τιμή	20,00%	5,00%	5,00%	5,00%

Ολοκληρώνοντας τη βασική μελέτη των κριτηρίων δανεισμού κρίνεται, επίσης, σκόπιμο να εξετασθούν οι εγγυήσεις και οι εξασφαλίσεις που επιθυμούν οι τράπεζες να χορηγούν οι υποψήφιοι πελάτες τους, με βάση το βαθμό ασφάλειας που προσφέρουν αυτές. Ο βασικός λόγος για τη μελέτη αυτή, είναι το γεγονός ότι οι εγγυήσεις παρέχουν στην τράπεζα τη δυνατότητα να καλύψει τις πιθανές απώλειες που μπορεί να υποστεί σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών από τον πιστούχο και όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο αποτελούν σημαντικό εργαλείο διοίκησης του πιστωτικού κινδύνου.

Από το σχήμα που ακολουθεί είναι προφανές ότι τα τραπεζικά στελέχη θεωρούν τη δέσμευση μετρητών ως την πιο ασφαλή εγγύηση για δάνειο σε ποσοστό 86,67%. Αυτό σημαίνει ότι οι τράπεζες επιθυμούν οι δανειοδοτούμενες επιχειρήσεις να αφήνουν ένα ποσοστό από το χορηγούμενο δάνειο ως κατάθεση στην τράπεζα. Ακολουθεί η προσημείωση παγίου με 6,67%, οι προσωπικές εγγυήσεις και η εκχώρηση επιταγών, συναλλαγματικών και γραμματίων με 3,3%. Αντίθετα, ως τη δεύτερη πιο ασφαλή εγγύηση, τα τραπεζικά στελέχη θεωρούν την προσημείωση παγίου με ποσοστό 66,67%, την εκχώρηση επιταγών με 13,33% και ακολουθούν οι προσωπικές εγγυήσεις, η δέσμευση μετρητών και η εκχώρηση χρεογράφων με ποσοστό 6,67%.

Εγγυήσεις και εξασφαλίσεις που θεωρούνται πιο ασφαλείς στη χορήγηση ενός δανείου

Είναι προφανές, ότι τα στελέχη δανείων θεωρούν ως την πιο ασφαλή εξασφάλιση τη δέσμευση μετρητών, ενώ αμέσως μετά την προσημείωση παγίου. Οι δύο αυτές κατηγορίες εγγυήσεων αποτελούν τις κυριότερες εμπράγματα ασφαλείες, σε αντίθεση με την εκχώρηση επιταγών, συναλλαγματικών, γραμματίων και τις προσωπικές εγγυήσεις, οι οποίες αποτελούν εγγυήσεις μη εγγυημένες με εμπράγματα ασφαλεία.

6. Αντίληψη των κριτηρίων δανεισμού με βάση τη θέση εργασίας

Η ανάλυση που προηγήθηκε εστιάστηκε στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά στελέχη τα κριτήρια δανειοδότησης. Υπάρχουν, ωστόσο, διαφορές στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τα κριτήρια αυτά τα τραπεζικά στελέχη ανάλογα με τη θέση εργασίας τους; Μήπως, δηλαδή, η θέση εργασίας ενός στελέχους το οδηγεί στο να αντιλαμβάνεται τα κριτήρια δανειοδότησης με διαφορετικό τρόπο; Σε ποια κριτήρια δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα οι υπεύθυνοι δανείων, σε ποια οι αναλυτές πιστοδοτήσεων και σε ποια οι διευθυντές καταστημάτων; Στα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε με την ανάλυση που ακολουθεί.

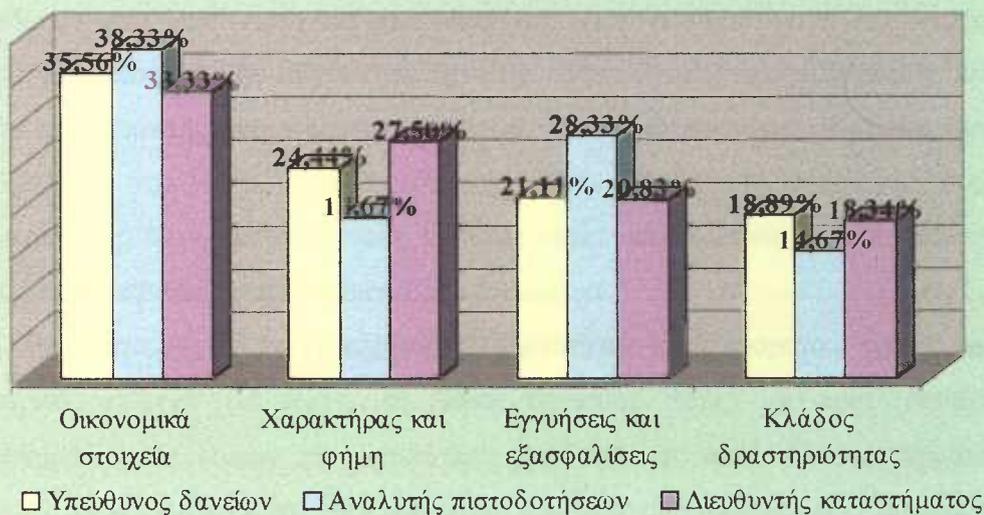
Το πρώτο βήμα για την εξέταση του τρόπου αντιμετώπισης των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας, εστιάζεται στη σύγκριση των μέσων όρων

στα τέσσερα βασικά κριτήρια δανεισμού. Όπως φαίνεται από το σχήμα που ακολουθεί, οι διαφορές είναι αρκετά σημαντικές. Πιο συγκεκριμένα:

- ⇒ **Οικονομικά στοιχεία.** Οι αναλυτές πιστοδοτήσεων φαίνεται να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα κατά μέσο όρο στα οικονομικά στοιχεία (38,3%), από ότι οι υπεύθυνοι δανείων (35,56%) και οι διευθυντές υποκαταστημάτων (33,33%).
- ⇒ **Χαρακτήρας και φήμη πιστούχου.** Οι διευθυντές καταστημάτων κατά μέσο όρο αξιολογούν το χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου με μεγαλύτερη βαρύτητα (27,5%) σε σχέση με τους υπεύθυνους δανείων (24,44%) και τους αναλυτές πιστοδοτήσεων (18,67%).
- ⇒ **Εγγυήσεις και εξασφαλίσεις.** Οι αναλυτές πιστοδοτήσεων κατά μέσο όρο αποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις εγγυήσεις και τις εξασφαλίσεις (28,33%) από ότι οι υπεύθυνοι δανείων (21,11%) και οι διευθυντές καταστημάτων (20,83%).
- ⇒ **Κλάδος δραστηριότητας.** Οι υπεύθυνοι δανείων κατά μέσο όρο αξιολογούν τον κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου με σχετικά μεγαλύτερη βαρύτητα (18,89%) από ότι οι διευθυντές καταστημάτων (18,34%) και οι αναλυτές πιστοδοτήσεων (14,67%).

Σύγκριση μέσων στα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας

Αν και η παραπάνω ανάλυση κατέδειξε σημαντικές διαφορές, είναι χρήσιμο να ελέγξουμε κατά πόσο οι διαφορές αυτές είναι στατιστικά σημαντικές. Για να μπορέσουμε να ελέγξουμε τη σημαντικότητα αυτών των διαφορών θα

χρησιμοποιήσουμε την μέθοδο One-way analysis ANOVA, με την οποία μπορούμε να συγκρίνουμε τους μέσους όρους των παραπάνω κριτηρίων ανάλογα με τη θέση εργασίας. Με τη βοήθεια του SPSS προκύπτει ότι μόνο στις εγγυήσεις και τις εξασφαλίσεις η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική, ύστερα από ANOVA με $p = 0,043 < 0,05$. Αντίθετα, δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές για τα οικονομικά κριτήρια, το χαρακτήρα και τη φήμη καθώς και τον κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου ανάλογα με τη θέση εργασίας των τραπεζικών υπαλλήλων.

Έλεγχος μέσων στα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας		
Κριτήρια δανεισμού	F - value	Significance
Οικονομικά στοιχεία	0,357	0,703
Χαρακτήρας και φήμη	2,954	0,069
Εγγυήσεις και εξασφαλίσεις	3,531	0,043
Κλάδος δραστηριότητας	1,666	0,208

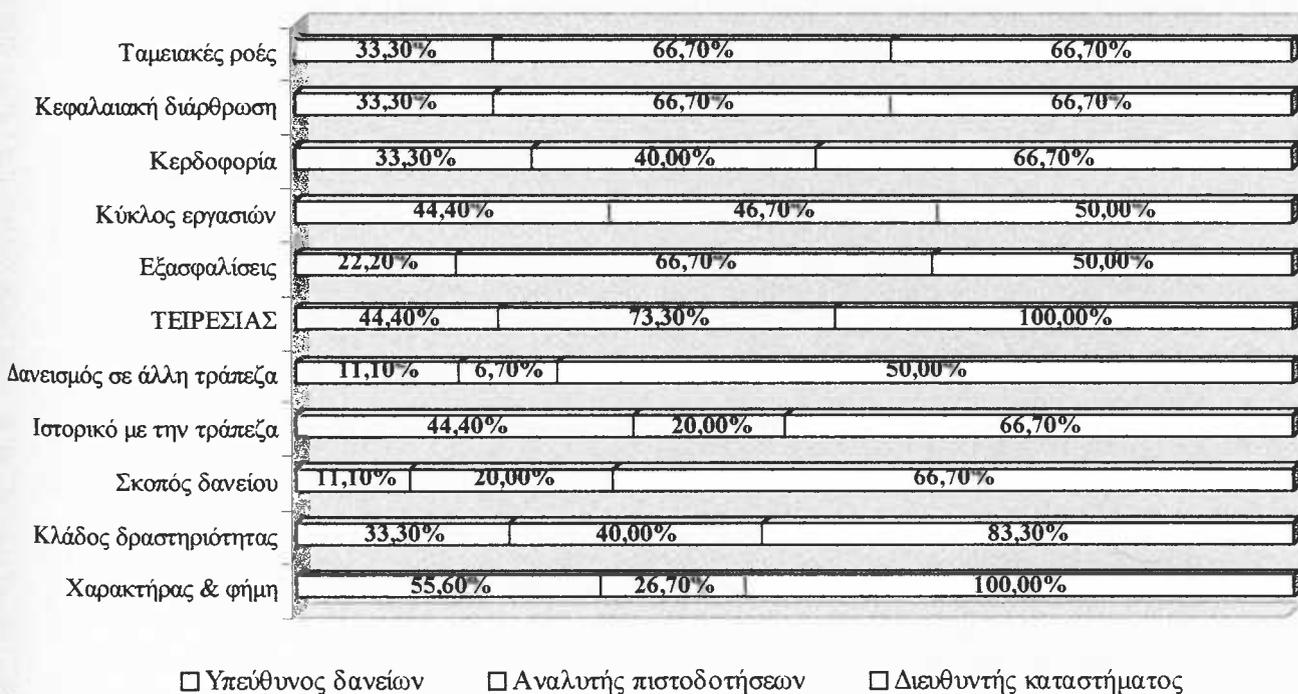
Μία ακόμη σημαντική ανάλυση που μπορεί να οδηγήσει σε ουσιαστικά συμπεράσματα, αφορά τη σημαντικότητα που δίνουν τα τραπεζικά στελέχη με βάση τη θέση εργασίας τους στα 12 κριτήρια δανεισμού. Για τη μελέτη αυτή θα βασισθούμε στη διασταυρωμένη πινακοποίηση, η οποία μας δίνει τη δυνατότητα να δούμε τι απάντησαν οι υπεύθυνοι δανείων, οι αναλυτές πιστοδοτήσεων και οι διευθυντές καταστημάτων στα κριτήρια αυτά. Το σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζει τις διαφορές στο βαθμό σημαντικότητας που αποδίδουν τα τραπεζικά στελέχη ανάλογα με τη θέση εργασίας τους, έχοντας λάβει υπόψη μόνο τις απαντήσεις που έχουν βαθμολογηθεί ως πολύ σημαντικό, δηλαδή με 5.

Είναι φανερό, ότι τα κριτήρια βαθμολογούνται με διαφορετικό τρόπο από τα τραπεζικά στελέχη με βάση τη θέση εργασίας τους, με τους διευθυντές καταστημάτων να δίνουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα σε αυτά. Οι πιο σημαντικές διαφορές παρατηρούνται στις εξασφαλίσεις, στα δυσμενή στοιχεία που εμφανίζονται στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ, στο δανεισμό του υποψήφιου πιστούχου από άλλη τράπεζα, στο ιστορικό του πελάτη με την τράπεζα, στον κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου και στο χαρακτήρα και τη φήμη του. Αντίθετα, οι μικρότερες διαφορές

παρατηρούνται στον τρόπο βαθμολόγησης των οικονομικών στοιχείων της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης.

Για παράδειγμα, το 100% των διευθυντών καταστημάτων θεωρεί το χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου πολύ σημαντικό κριτήριο δανειοδότησης, ενώ μόνο το 55,6% των υπεύθυνων δανείων και το 26,7% των αναλυτών πιστοδοτήσεων έχει την ίδια άποψη. Επίσης, σχετικά με την ύπαρξη δανεισμού σε άλλη τράπεζα της επιχείρησης του πιστούχου, το 50% των διευθυντών καταστημάτων υποστηρίζει ότι αυτό είναι πολύ σημαντικό κριτήριο δανειοδότησης, ενώ μόλις το 11,1% των υπεύθυνων δανείων και το 6,7% των αναλυτών πιστοδοτήσεων συμμερίζονται αυτή την άποψη.

Βαθμός σημαντικότητας κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας

Αν και υπάρχουν αρκετές διαφορές μεταξύ των κριτηρίων δανεισμού, ο έλεγχος σημαντικότητας χ^2 απέδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στη σημαντικότητα των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας, μόνο στο χαρακτήρα και στη φήμη του πιστούχου καθώς και στο δανεισμό σε άλλη τράπεζα, τα οποία περιγράψαμε παραπάνω. Αυτό σημαίνει ότι οι διευθυντές καταστημάτων δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου καθώς επίσης και στο αν υπάρχει δανεισμός σε άλλη τράπεζα, σε σχέση με τους υπεύθυνους

δανείων και τους αναλυτές πιστοδοτήσεων. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τις τιμές του X^2 και τη σημαντικότητα του κάθε κριτηρίου. Επειδή $p < 0,05$ οι διαφορές των κριτηρίων αυτών ανάλογα με τη θέση εργασίας είναι στατιστικά σημαντικές.

Έλεγχος σημαντικότητας κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τη θέση εργασίας		
Κριτήρια δανεισμού	Pearson Chi-square (X^2)	significance
Χαρακτήρας και φήμη του πιστούχου	10,048	0,040
Δανεισμός του πιστούχου σε άλλη τράπεζα	12,671	0,049

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των κριτηρίων δανεισμού σε σχέση με τη θέση εργασίας των τραπεζικών υπαλλήλων, είναι χρήσιμο να παρουσιάσουμε κάποια αποτελέσματα σχετικά με τα χρόνια εμπειρίας, την ηλικία και τον αριθμό των αιτήσεων που επεξεργάζονται κατά τη διάρκεια ενός τυπικού μήνα οι υπεύθυνοι δανείων, οι αναλυτές πιστοδοτήσεων και οι διευθυντές καταστημάτων.

Όπως παρουσιάζει ο παρακάτω πίνακας, οι διευθυντές καταστημάτων έχουν το μεγαλύτερο χρόνο εμπειρίας με μέσο όρο 19,5 χρόνια και ακολουθούν οι υπεύθυνοι δανείων με 8,3 χρόνια και τελευταίοι οι αναλυτές πιστοδοτήσεων με μέσο όρο χρόνων εμπειρίας 6,5. Επίσης, εστιάζοντας την προσοχή στον ελάχιστο χρόνο εμπειρίας παρατηρούμε ότι οι αναλυτές πιστοδοτήσεων έχουν μόλις 1 χρόνο, οι υπεύθυνοι δανείων 5, ενώ οι διευθυντές καταστημάτων 10.

Όσον αφορά τη μέση ηλικία των τραπεζικών υπαλλήλων, ο μέσος όρος ηλικίας των διευθυντών καταστημάτων είναι 49 χρόνων, ενώ των υπεύθυνων δανείων είναι 34,2 και των αναλυτών πιστοδοτήσεων 32,1. Τέλος, κατά μέσο όρο οι υπεύθυνοι δανείων επεξεργάζονται τις περισσότερες αιτήσεις κατά τη διάρκεια ενός τυπικού μήνα με 25,1 αιτήσεις, ενώ ακολουθούν οι διευθυντές καταστημάτων με 15,8 αιτήσεις και οι αναλυτές πιστοδοτήσεων με 11,7 αιτήσεις.

Για να δούμε αν οι διαφορές αυτές που παρατηρούνται στους μέσους όρους είναι στατιστικά σημαντικές, εφαρμόζουμε τη μέθοδο One-way analysis ANOVA. Στην τελευταία στήλη του πίνακα, φαίνεται ότι η διαφορά στους μέσους όρους των χρόνων εμπειρίας και της ηλικίας των τραπεζικών υπαλλήλων ανάλογα με τη θέση

εργασίας είναι στατιστικά σημαντικές, σε αντίθεση με τον αριθμό των αιτήσεων που επεξεργάζονται τα στελέχη δανείων, όπου δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση.

Μέσος όρος χρόνων εμπειρίας – ηλικίας – αριθμού επεξεργασίας αιτήσεων ανάλογα με τη θέση εργασίας				Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας μέσω (ANOVA)	
	Υπεύθυνος δανείων	Αναλυτής πιστοδοτήσεων	Διευθυντής καταστήματος	F - value	Significance
Χρόνια εμπειρίας	8,3	6,5	19,5	10,421	0,000
Ηλικία	34,2	32,1	49	17,473	0,000
Αριθμός επεξεργασίας αιτήσεων	25,1	11,7	15,8	1,482	0,245

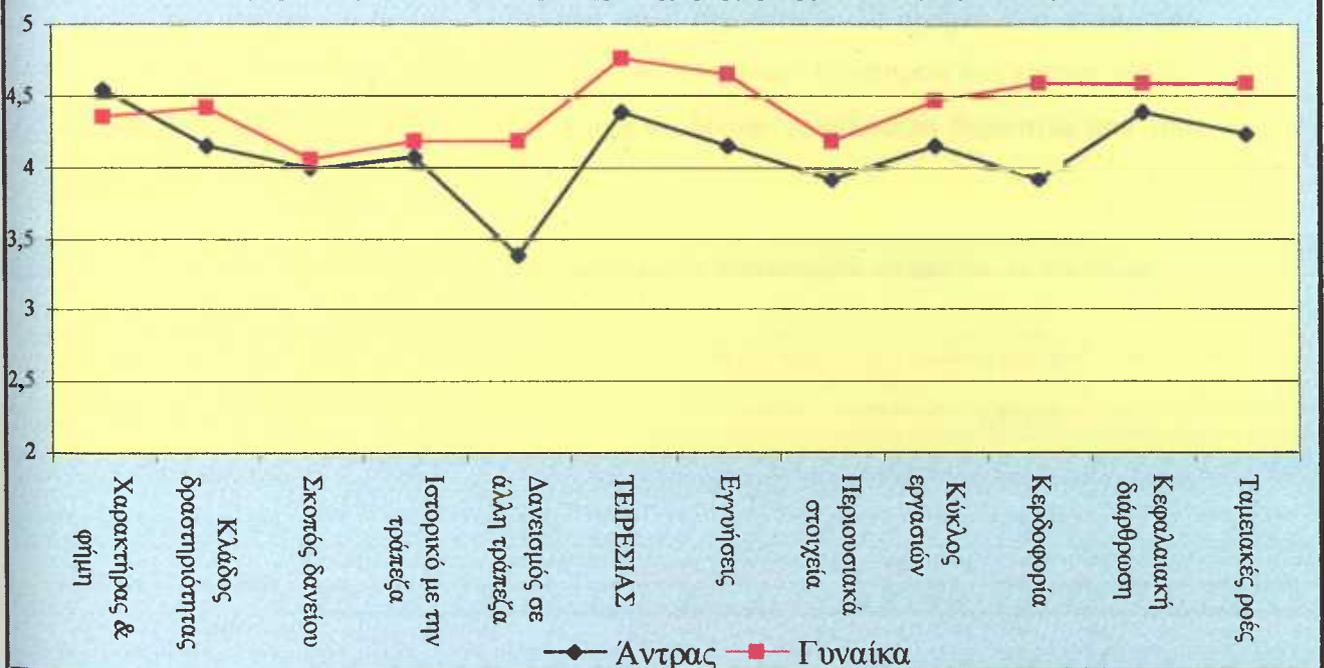
Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, διεξήχθη μελέτη συσχέτισης, η οποία έδειξε ισχυρές συσχετίσεις μεταξύ της θέσης εργασίας με την ηλικία και τα χρόνια εμπειρίας. Συγκεκριμένα, ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ ηλικίας και θέσης εργασίας είναι $r = 0,518$ και $p = 0,003 < 0,05$, ενώ ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ χρόνων εμπειρίας και θέσης εργασίας είναι $r = 0,446$ και $p = 0,014 < 0,05$.

7. Οι αντιλήψεις των δύο φύλων για τα κριτήρια δανεισμού

Όπως αναφέρθηκε στον αντικειμενικό σκοπό της έρευνας, μία βασική διάσταση που θελήσαμε να μελετήσουμε είναι οι αντιλήψεις των δύο φύλων πάνω στα κριτήρια δανεισμού. Ξεκινώντας αυτή την ανάλυση, αρχικά θα εστιάσουμε την προσοχή μας στον τρόπο που βαθμολόγησαν τα δύο φύλα τα 12 βασικά κριτήρια δανεισμού. Το παρακάτω σχήμα, παρουσιάζει τους μέσους όρους των απαντήσεων των δύο φύλων στα κριτήρια δανεισμού. Παρατηρούμε ότι σε όλα τα κριτήρια, εκτός από το χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου, οι γυναίκες κατά μέσο όρο δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα και μάλιστα πάνω από τον αριθμό 4, που σημαίνει αρκετά σημαντικό.

Επίσης, σε ορισμένα κριτήρια, όπως ο δανεισμός σε άλλη τράπεζα, ο ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ, οι εγγυήσεις και η κερδοφορία, οι διαφορές των μέσων είναι πιο μεγάλες, σε αντίθεση με τα άλλα οικονομικά κριτήρια όπως οι ταμειακές ροές, η κεφαλαιακή διάρθρωση και ο κύκλος εργασιών που εμφανίζουν μικρότερες διαφορές κατά μέσο όρο. Τέλος, ο σκοπός της αίτησης δανείου από την υποψήφια προς δανειοδότηση επιχείρηση, ο κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησης του πιστούχου και το ιστορικό με την τράπεζα, φαίνεται να έχουν τις μικρότερες διαφορές κατά μέσο όρο στις απαντήσεις των δύο φύλων.

Σύγκριση μέσων στα κριτήρια χορήγησης ανάλογα με το φύλο

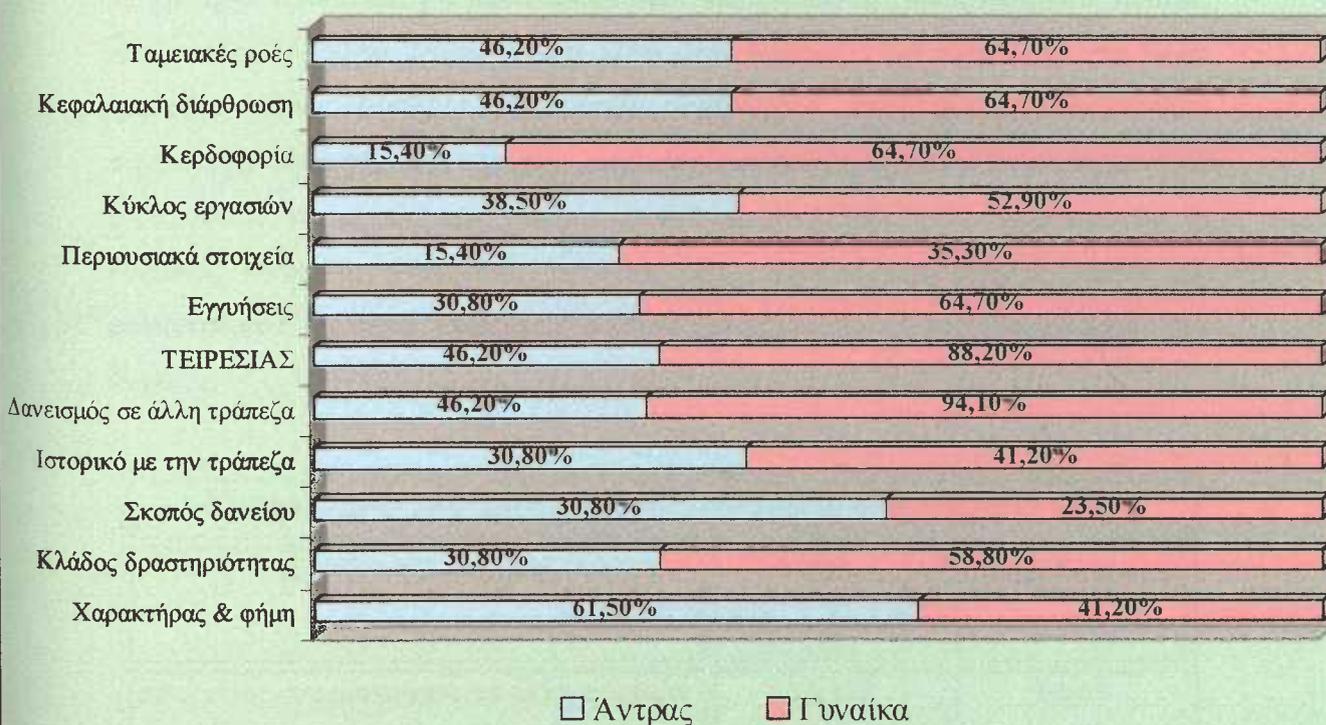

Αν και το παραπάνω σχήμα παρουσιάζει διαφορές μεταξύ των απαντήσεων των δύο φύλων κατά μέσο όρο, είναι χρήσιμο να διεξάγουμε ένα T - test, με σκοπό να δούμε αν οι παραπάνω διαφορές στο μέσο όρο των απαντήσεων για τα 12 κριτήρια δανεισμού είναι στατιστικά σημαντικές. Ο πίνακας που ακολουθεί εμφανίζει μόνο τις στατιστικά σημαντικές διαφορές, οι οποίες παρατηρούνται στο δανεισμό του πιστούχου από άλλη τράπεζα, στην κερδοφορία του και στις εγγυήσεις που παραχωρεί στην τράπεζα ως δευτερογενή πηγή αποπληρωμής. Και τα τρία αυτά κριτήρια δανεισμού, τα οποία έχουν βαθμολογηθεί με αρκετά πιο μεγάλους βαθμούς από τις γυναίκες, αποδεικνύουν ότι οι γυναίκες δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα κριτήρια που παρέχουν έναν αρκετά σημαντικό βαθμό ασφάλειας για την αποπληρωμή του δανείου από την επιχείρηση.

Έλεγχος T – test στα 12 κριτήρια δανεισμού ανάλογα με το φύλο		
Κριτήρια δανεισμού	F - value	Significance
Δανεισμός σε άλλη τράπεζα	0,269	0,004
Κερδοφορία	0,611	0,008
Εγγυήσεις	0,337	0,030

Για τη δημιουργία μιας πληρέστερης εικόνας σχετικά με τον τρόπο που βαθμολόγησαν τα δύο φύλα τα κριτήρια δανεισμού, κρίνεται σκόπιμο να προβούμε σε ανάλυση διασταυρωμένης πινακοποίησης, συγκεντρώνοντας μόνο τις απαντήσεις των δύο φύλων με βαθμό 5, δηλαδή πολύ σημαντικό. Το σχήμα που ακολουθεί, παρουσιάζει το βαθμό σημαντικότητας των κριτηρίων δανεισμού και γίνεται φανερό ότι οι γυναίκες σχεδόν σε όλα τα κριτήρια, δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα από τους άντρες.

Βαθμός σημαντικότητας κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με το φύλο

Πιο συγκεκριμένα, το 64,7% των γυναικών θεωρεί τις ταμειακές ροές, την κεφαλαιακή διάρθρωση και την κερδοφορία ως πολύ σημαντικό κριτήριο δανεισμού, σε αντίθεση με τους άντρες όπου για τα ίδια κριτήρια μόνο το 46,2% και το 15,4%

αντίστοιχα, τα θεωρούν πολύ σημαντικά κριτήρια. Σημαντικές διαφορές, επίσης, παρατηρούνται στα δυσμενή του ΤΕΙΡΕΣΙΑ και την ύπαρξη δανεισμού σε άλλη τράπεζα, όπου οι γυναίκες δίνουν μεγάλη βαρύτητα και συγκεκριμένα το 88,2% και το 94,1% αντίστοιχα θεωρούν τα δύο αυτά χαρακτηριστικά ως πολύ σημαντικά, σε αντίθεση με τους άντρες όπου μόνο το 46,2% υποστηρίζουν ότι τα δύο αυτά κριτήρια είναι πολύ σημαντικά.

Τέλος, αξίζει να επισημανθούν τα δύο ποιοτικά κριτήρια δανειοδοτήσεων, όπου οι άντρες φαίνεται να δείχνουν μεγαλύτερη βαρύτητα από τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, το 30,8% των αντρών υποστηρίζει ότι ο σκοπός της αίτησης του δανείου από την υποψήφια προς δάνειο επιχείρηση είναι πολύ σημαντικό κριτήριο δανεισμού, σε αντίθεση με τις γυναίκες όπου μόνο το 23,5% έχει την ίδια άποψη. Επίσης, το 61,5% των αντρών δείχνουν μεγάλη βαρύτητα στο χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου, ενώ μόνο 41,2% των γυναικών το θεωρούν πολύ σημαντικό κριτήριο.

Για τον έλεγχο της ύπαρξης στατιστικά σημαντικών διαφορών στα παραπάνω 12 κριτήρια δανεισμού, θα βασισθούμε στον έλεγχο του X^2 , όπως δείχνει ο πίνακας που ακολουθεί. Είναι προφανές, ότι μόνο στον δανεισμό του πιστούχου από άλλη τράπεζα, στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ και στην κερδοφορία παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές. Τα κριτήρια αυτά που αποδείχθηκαν στατιστικά σημαντικά φανερώνουν το μεγαλύτερο βαθμό ασφάλειας που θέλουν να επιδεικνύουν οι γυναίκες κατά τη διαδικασία δανειοδότησης από ότι οι άντρες, καθώς τα συγκεκριμένα κριτήρια αποτελούν ουσιαστικά εχέγγυο για την αποπληρωμή του δανείου.

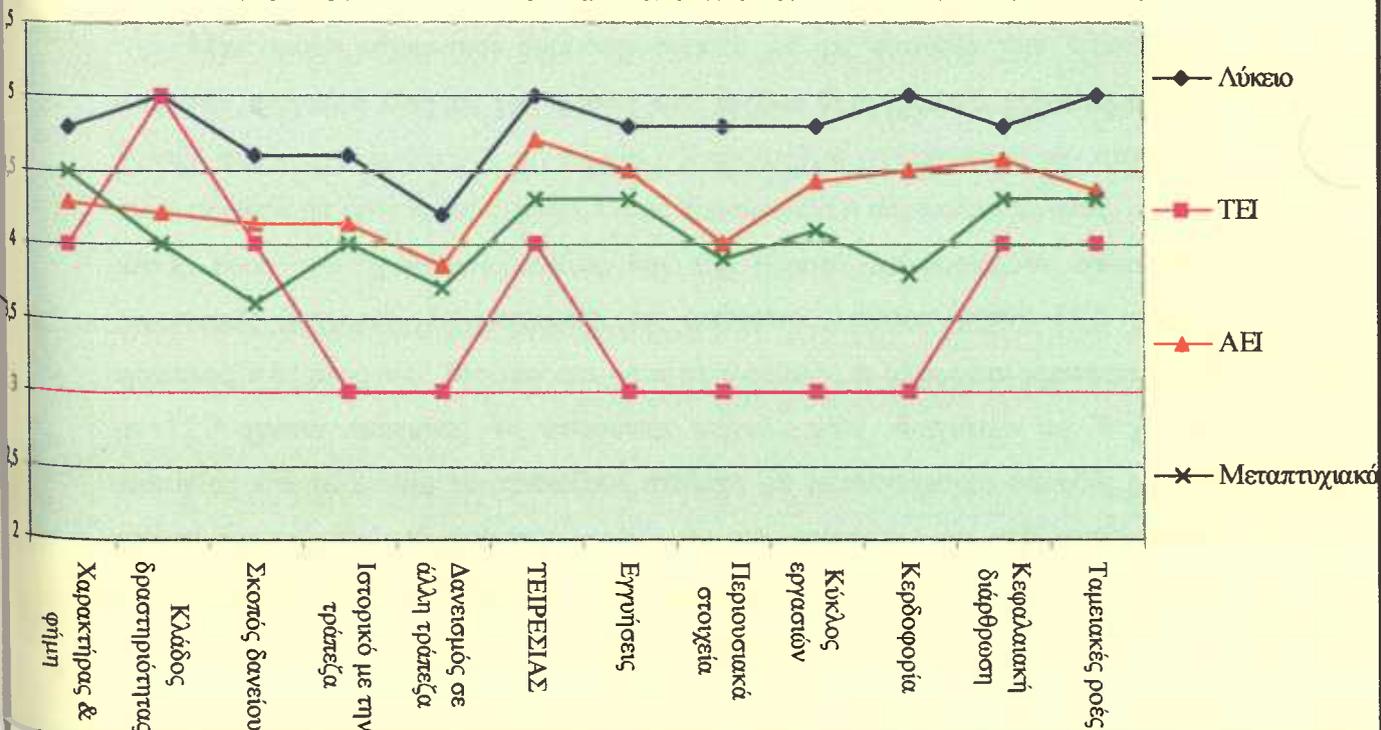
Έλεγχος σημαντικότητας κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με το φύλο		
Κριτήρια δανεισμού	Pearson Chi-square (X^2)	significance
Δανεισμός του πιστούχου σε άλλη τράπεζα	12,153	0,007
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ	9,832	0,007
Κερδοφορία	7,523	0,023

8. Αντίληψη των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τις σπουδές

Μία ακόμη σημαντική ανάλυση αφορά τον τρόπο που αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού τα τραπεζικά στελέχη ανάλογα με το επίπεδο των σπουδών τους. Όπως φαίνεται από το σχήμα που ακολουθεί, το οποίο δείχνει τους μέσους όρους των απαντήσεων των στελεχών δανείων ανάλογα με την εκπαίδευσή τους:

- ⇒ Οι απόφοιτοι λυκείου αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού με μεγαλύτερους βαθμούς σημαντικότητας κατά μέσο όρο από ότι τα στελέχη με τεχνολογικές, πανεπιστημιακές και μεταπτυχιακές σπουδές.
- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη με πανεπιστημιακές και μεταπτυχιακές σπουδές παρουσιάζουν τις μικρότερες αποκλίσεις κατά μέσο όρο στον τρόπο που αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού.
- ⇒ Οι απόφοιτοι τεχνολογικών ιδρυμάτων και απόφοιτοι λυκείου φαίνεται να παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αποκλίσεις κατά μέσο όρο στον τρόπο που βαθμολογούν τα κριτήρια δανεισμού.
- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη με τεχνολογικές σπουδές αποδίδουν κατά μέσο όρο το μικρότερο βαθμό σημαντικότητας στα κριτήρια δανεισμού.

Σύγκριση μέσων στα κριτήρια χορήγησης ανάλογα με τις σπουδές

Αν και οι παραπάνω παρατηρήσεις δείχνουν μία γενική εικόνα για τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά στελέχη τα κριτήρια δανειοδοτήσεων ανάλογα με τις σπουδές τους, είναι χρήσιμο να επισημανθούν οι διαφορές που είναι στατιστικά σημαντικές στα επί μέρους κριτήρια. Για να γίνει αυτό είναι απαραίτητο να διεξαχθούν έλεγχοι σημαντικότητας μέσω των στα κριτήρια δανεισμού με βάση τις σπουδές των τραπεζικών στελεχών.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τις στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των κριτηρίων ανάλογα με τις σπουδές των τραπεζικών υπαλλήλων, ύστερα από την εφαρμογή της μεθόδου One-way analysis ANOVA που διεξήχθη με τη βοήθεια του SPSS. Είναι φανερό, ότι μόνο η κερδοφορία, οι εγγυήσεις και τα περιουσιακά στοιχεία αντιμετωπίζονται με στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάλογα με τις σπουδές των στελεχών δανείων.

Έλεγχος μέσω στα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τις σπουδές		
Κριτήρια δανεισμού	F - value	Significance
Κερδοφορία	8,789	0,000
Εγγυήσεις	3,061	0,046
Περιουσιακά στοιχεία	3,086	0,045

Μία ακόμη σημαντική ανάλυση σχετικά με τις σπουδές των τραπεζικών στελεχών, αφορά ο έλεγχος των μέσων στα βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά, δηλαδή στα χρόνια εμπειρίας, την ηλικία και τον αριθμό επεξεργασίας των αιτήσεων κατά τη διάρκεια ενός τυπικού μήνα. Όπως παρουσιάζει ο παρακάτω πίνακας, μόνο ο μέσος όρος των χρόνων εμπειρίας και της ηλικίας παρουσιάζουν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι λυκείου έχουν 15,4 χρόνια εμπειρίας στο χώρο των δανείων και μετά ακολουθούν οι απόφοιτοι πανεπιστημίων με 11,3 χρόνια εμπειρίας, οι απόφοιτοι τεχνολογικών ιδρυμάτων με 7 χρόνια εμπειρίας και τελευταία τα τραπεζικά στελέχη με μεταπτυχιακές σπουδές με 4,7 χρόνια εμπειρίας. Αυτό φαίνεται λογικό, αν αναλογιστούμε ότι οι μεταπτυχιακές σπουδές έχουν καλλιεργηθεί τα τελευταία χρόνια και επομένως είναι δύσκολο στελέχη με μεγάλη προϋπηρεσία να έχουν μεταπτυχιακές σπουδές.

Παρόμοια συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν και για το μέσο όρο ηλικίας των τραπεζικών στελεχών ανάλογα με τις σπουδές τους. Το μεγαλύτερο μέσο όρο

ηλικίας παρουσιάζουν και πάλι οι απόφοιτοι λυκείου με 44 χρόνια, ακολουθούν οι απόφοιτοι πανεπιστημίων με μέσο όρο ηλικίας 37,5 και μετά οι απόφοιτοι τεχνολογικών ιδρυμάτων με 33 χρόνια και οι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων με μέσο όρο ηλικίας τα 30,4 χρόνια. Και πάλι είναι εμφανές ότι οι τραπεζικοί υπάλληλοι με μεταπτυχιακές σπουδές έχουν το μικρότερο μέσο όρο ηλικίας, αφού πρόκειται για νέους που πριν λίγα χρόνια πήραν το μεταπτυχιακό τους δίπλωμα.

Μέσος όρος χρόνων εμπειρίας – ηλικίας – αριθμού επεξεργασίας αιτήσεων ανάλογα με τις σπουδές					Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας μέσω (ANOVA)	
	Λύκειο	ΤΕΙ	ΑΕΙ	Μεταπτυχιακό	F - value	Significance
Χρόνια εμπειρίας	15,4	7	11,3	4,7	3,113	0,043
Ηλικία	44	33	37,5	30,4	3,709	0,024
Αριθμός επεξεργασίας αιτήσεων	28,4	10	15,1	13,3	0,815	0,497

Σε σχέση με τα παραπάνω, μελέτη συσχέτισης που διεξήχθη μεταξύ των σπουδών με την ηλικία και τα χρόνια εμπειρίας, έδειξε ότι υπάρχουν αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ των παραπάνω μεταβλητών. Συγκεκριμένα, ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ των σπουδών και της ηλικίας είναι $r = -0,503$ και $p = 0,005 < 0,05$, δηλαδή όσο μικρότερη ηλικία έχει ένα τραπεζικό στέλεχος τόσο υψηλότερου επιπέδου είναι οι σπουδές του. Επίσης, ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ των σπουδών και των χρόνων εμπειρίας είναι $r = -0,452$ και $p = 0,012 < 0,05$, δηλαδή όσο λιγότερα χρόνια εμπειρίας έχει ένα τραπεζικό στέλεχος στο χώρο των δανείων, τόσο υψηλότερου επιπέδου είναι οι σπουδές του.

9. Αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού ανάλογα με τα χρόνια εμπειρίας και την ηλικία των τραπεζικών στελεχών

Ολοκληρώνοντας την έρευνα σχετικά με την αντιμετώπιση των κριτηρίων δανεισμού από τα τραπεζικά στελέχη, κρίνεται σκόπιμο με μελετηθούν τυχόν συσχετίσεις που μπορεί να υπάρχουν μεταξύ των κριτηρίων δανεισμού και της

ηλικίας καθώς και των χρόνων εμπειρίας των τραπεζικών στελεχών. Αρχικά πρέπει να τονίσουμε ότι υπάρχει πολύ ισχυρή συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας των τραπεζικών στελεχών και των χρόνων εμπειρίας τους στο χώρο των δανείων, με συντελεστή συσχέτιση $r = 0,855$ και σημαντικότητα $p = 0,000 < 0,05$. Και τούτο είναι πολύ λογικό, αφού όσο μεγαλύτερο είναι ένα τραπεζικό στέλεχος τόσα περισσότερα χρόνια εμπειρίας έχει στα δάνεια.

Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει τις συσχετίσεις μεταξύ των χρόνων εμπειρίας και των βασικών κριτηρίων δανεισμού που είναι στατιστικά σημαντικές. Με άλλα λόγια, βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μόνο μεταξύ των χρόνων εμπειρίας με την κερδοφορία, τον ΤΕΙΡΕΣΙΑ και το σκοπό της αίτησης του δανείου. Όσα περισσότερα χρόνια εμπειρίας έχει ένα τραπεζικό στέλεχος στο χώρο των δανείων, τόσο μεγαλύτερη σημαντικότητα αποδίδει στην κερδοφορία της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης, στα δυσμενή στοιχεία του ΤΕΙΡΕΣΙΑ και στο σκοπό της αίτησης του δανείου.

Συσχετίσεις των κριτηρίων δανεισμού με τα χρόνια εμπειρίας		
	Pearson Correlation	Significance
Χρόνια εμπειρίας – Κερδοφορία	0,404	0,027
Χρόνια εμπειρίας – ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ	0,395	0,031
Χρόνια εμπειρίας – Σκοπός αίτησης	0,362	0,049

Λόγω ότι ο μέσος όρος των χρόνων εμπειρίας των τραπεζικών στελεχών στο χώρο των δανείων είναι 9,6 έτη, θεωρήσαμε σκόπιμο να δημιουργήσουμε δύο ομάδες με βάση τα χρόνια εμπειρίας και να ελέγξουμε αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στον τρόπο που αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού. Θεωρούμε ότι τα τραπεζικά στελέχη με λιγότερα από 10 χρόνια εμπειρίας είναι πιο άπειρα από ότι αυτά που έχουν περισσότερα από 10 χρόνια εμπειρίας. Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τους μέσους όρους απαντήσεων που έδωσαν αυτές οι δύο ομάδες μόνο στα κριτήρια δανεισμού που βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, ύστερα από έλεγχο T – test.

Μέσος όρος απαντήσεων στα κριτήρια δανεισμού ανάλογα με τα χρόνια εμπειρίας			Έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας (T –test)	
	< 10 χρόνια εμπειρίας	≥ 10 χρόνια εμπειρίας	F - value	Significance
ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ	4,294	5	44,935	0,003
Περιουσιακά στοιχεία	3,824	4,385	2,668	0,037
Κερδοφορία	3,941	4,769	0,373	0,001
Κεφαλαιακή διάρθρωση	4,294	4,769	4,304	0,038

Όπως γίνεται φανερό από τον παραπάνω πίνακα, οι δύο αυτές ομάδες αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τα δυσμενή στοιχεία του ΤΕΙΡΕΣΙΑ, τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας, την κερδοφορία και την κεφαλαιακή διάρθρωση. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο μέσος όρος απαντήσεων των τραπεζικών στελεχών με περισσότερα από 10 χρόνια εμπειρίας για τον ΤΕΙΡΕΣΙΑ είναι 5, δηλαδή όλοι το θεωρούν πολύ σημαντικό κριτήριο δανεισμού. Επίσης, τα πιο έμπειρα στελέχη δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στα περιουσιακά στοιχεία της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης και τούτο διότι αυτά αποτελούν βασική δευτερογενή πηγή αποπληρωμής του δανείου.

Τέλος, διαφορετικά αξιολογούν αυτές οι ομάδες δύο από τα βασικότερα οικονομικά κριτήρια, την κερδοφορία και την κεφαλαιακή διάρθρωση της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, για την κερδοφορία ο μέσος όρος των απαντήσεων των στελεχών με λιγότερα από 10 χρόνια εμπειρίας είναι 3,941, ενώ αυτών με περισσότερα από 10 χρόνια εμπειρίας είναι 4,769, δηλαδή πολύ κοντά στο πολύ σημαντικό. Παράλληλα, ο μέσος όρος απαντήσεων των σχετικά πιο έμπειρων στελεχών για την κεφαλαιακή διάρθρωση είναι 4,769, ενώ των σχετικά πιο άπειρων στελεχών ο μέσος όρος των απαντήσεων είναι 4,294.

Μία τελευταία ανάλυση της έρευνας, αφορά τις συσχετίσεις που υπάρχουν μεταξύ της ηλικίας των τραπεζικών στελεχών και των κριτηρίων δανεισμού. Όπως παρουσιάζει ο παρακάτω πίνακας, υπάρχουν συσχετίσεις μεταξύ της ηλικίας και του σκοπού της αίτησης του δανείου, των δυσμενών του ΤΕΙΡΕΣΙΑ, των περιουσιακών στοιχείων και της κερδοφορίας. Αυτό σημαίνει ότι όσο μεγαλύτερο σε ηλικία είναι το τραπεζικό στέλεχος, τόσο μεγαλύτερη βαρύτητα αποδίδει στο σκοπό της αίτησης, τον

ΤΕΙΡΕΣΙΑ, τα περιουσιακά στοιχεία της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης και στην κερδοφορία της.

Συσχετίσεις των κριτηρίων δανεισμού με την ηλικία		
	Pearson Correlation	Significance
Ηλικία – Σκοπός της αίτησης	0,492	0,006
Ηλικία – Τειρεσίας	0,389	0,034
Ηλικία – Περιουσιακά στοιχεία	0,406	0,026
Ηλικία – Κερδοφορία	0,418	0,022

10. Συμπεράσματα και σύνοψη των αποτελεσμάτων της έρευνας

Η παραπάνω ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας καταδεικνύει την σημαντικότητα των κριτηρίων δανεισμού από τα τραπεζικά στελέχη, ώστε να επιλέγονται τα καλύτερα και πιο αποδοτικά δάνεια. Στη συνέχεια αναφέρουμε περιληπτικά τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη αξιολογούν σχεδόν όλα τα κριτήρια δανεισμού με υψηλούς βαθμούς σημαντικότητας.
- ⇒ Το κριτήριο δανεισμού που συγκεντρώνει τις περισσότερες αξιολογήσεις ως πολύ σημαντικό, είναι τα δυσμενή στοιχεία που εμφανίζονται στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ με ποσοστό 70%, ενώ το κριτήριο που συγκεντρώνει τις λιγότερες αξιολογήσεις ως πολύ σημαντικό, είναι ο δανεισμός του υποψήφιου πιστούχου σε άλλη τράπεζα με ποσοστό 16,7%.
- ⇒ Όλα τα οικονομικά κριτήρια δανεισμού εμφανίζουν μεταξύ τους υψηλές θετικές συσχετίσεις, δηλαδή ο κύκλος εργασιών, η κερδοφορία, η κεφαλαιακή διάρθρωση και οι ταμειακές ροές. Αυτό σημαίνει ότι ένα τραπεζικό στέλεχος βαθμολογεί με τον ίδιο περίπου τρόπο όλα τα οικονομικά κριτήρια.
- ⇒ Οι εγγυήσεις συσχετίζονται θετικά με όλα τα οικονομικά κριτήρια, δηλαδή τα τραπεζικά στελέχη αξιολογούν με το ίδιο περίπου τρόπο τις εγγυήσεις με τον κύκλο εργασιών, την κερδοφορία, την κεφαλαιακή διάρθρωση, τις ταμειακές ροές καθώς και τα περιουσιακά στοιχεία.

- ⇒ Υπάρχουν θετικές συσχετίσεις μεταξύ των ποιοτικών κριτηρίων δανεισμού, δηλαδή του δανεισμού σε άλλη τράπεζα, του χαρακτήρα και της φήμης του πιστούχου, του σκοπού της αίτησης για δάνειο και των σχέσεων με την τράπεζα.
- ⇒ Ομαδοποιώντας τα κριτήρια δανεισμού σε τέσσερις κατηγορίες, τα τραπεζικά στελέχη δίνουν τη μεγαλύτερη βαρύτητα, κατά μέσο όρο, στα οικονομικά στοιχεία της υποψήφιας προς δάνειο επιχείρησης, μετά στις εγγυήσεις και τις εξασφαλίσεις που παρέχει η επιχείρηση, ύστερα στο χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου και τελευταία στον κλάδο δραστηριότητας.
- ⇒ Τα στελέχη δανείων θεωρούν ως την πιο ασφαλή εξασφάλιση τη δέσμευση μετρητών, ενώ αμέσως μετά την προσημείωση παγίου.
- ⇒ Δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα οικονομικά στοιχεία οι αναλυτές πιστοδοτήσεων, οι υπεύθυνοι δανείων και οι διευθυντές υποκαταστημάτων.
- ⇒ Οι διευθυντές καταστημάτων δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου καθώς επίσης και στο αν υπάρχει δανεισμός σε άλλη τράπεζα, σε σχέση με τους υπεύθυνους δανείων και τους αναλυτές πιστοδοτήσεων.
- ⇒ Οι αναλυτές πιστοδοτήσεων κατά μέσο όρο αποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις εγγυήσεις και τις εξασφαλίσεις από ότι οι υπεύθυνοι δανείων και οι διευθυντές καταστημάτων.
- ⇒ Οι διευθυντές καταστημάτων έχουν μεγαλύτερο μέσο όρο ηλικίας και χρόνο εμπειρίας στα δάνεια και ακολουθούν οι υπεύθυνοι δανείων και μετά οι αναλυτές πιστοδοτήσεων.
- ⇒ Σε όλα τα κριτήρια δανεισμού, εκτός από το χαρακτήρα και τη φήμη του υποψήφιου πιστούχου, οι γυναίκες κατά μέσο όρο δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα από ότι οι άντρες.
- ⇒ Οι γυναίκες αποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο δανεισμού του πιστούχου από άλλη τράπεζα, στην κερδοφορία του, στις εγγυήσεις που παραχωρεί στην τράπεζα ως δευτερογενή πηγή αποπληρωμής και στα τυχόν δυσμενή που μπορεί η επιχείρηση να εμφανίζει στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ. Τα κριτήρια αυτά που αποδείχθηκαν στατιστικά σημαντικά φανερώνουν το μεγαλύτερο βαθμό ασφάλειας που θέλουν να επιδεικνύουν οι γυναίκες κατά τη διαδικασία δανειοδότησης από ότι οι άντρες, καθώς τα συγκεκριμένα κριτήρια αποτελούν ουσιαστικά εχέγγυο για την αποπληρωμή του δανείου.

- ⇒ Οι άντρες επιδεικνύουν μεγαλύτερη σημασία από τις γυναίκες στα ποιοτικά κριτήρια δανειοδοτήσεων, όπως είναι ο σκοπός της αίτησης του δανείου από την υποψήφια προς δάνειο επιχείρηση και ο χαρακτήρα και η φήμη του υποψήφιου πιστούχου.
- ⇒ Οι απόφοιτοι λυκείου αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού με μεγαλύτερους βαθμούς σημαντικότητας κατά μέσο όρο από ότι τα στελέχη με τεχνολογικές, πανεπιστημιακές και μεταπτυχιακές σπουδές.
- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη με πανεπιστημιακές και μεταπτυχιακές σπουδές παρουσιάζουν τις μικρότερες αποκλίσεις κατά μέσο όρο στον τρόπο που αξιολογούν τα κριτήρια δανεισμού.
- ⇒ Οι απόφοιτοι τεχνολογικών ιδρυμάτων και απόφοιτοι λυκείου φαίνεται να παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες αποκλίσεις κατά μέσο όρο στον τρόπο που βαθμολογούν τα κριτήρια δανεισμού.
- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη με τεχνολογικές σπουδές αποδίδουν κατά μέσο όρο το μικρότερο βαθμό σημαντικότητας στα κριτήρια δανεισμού.
- ⇒ Η κερδοφορία, οι εγγυήσεις και τα περιουσιακά στοιχεία αντιμετωπίζονται με στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάλογα με τις σπουδές των στελεχών δανείων.
- ⇒ Όσο μικρότερη ηλικία έχει ένα τραπεζικό στέλεχος και όσο λιγότερα χρόνια εμπειρίας έχει στο χώρο των δανείων, τόσο υψηλότερου επιπέδου είναι οι σπουδές του.
- ⇒ Όσα περισσότερα χρόνια εμπειρίας έχει ένα τραπεζικό στέλεχος στο χώρο των δανείων, τόσο μεγαλύτερη σημαντικότητα αποδίδει στην κερδοφορία της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης, στα δυσμενή στοιχεία του ΤΕΙΡΕΣΙΑ και στο σκοπό της αίτησης του δανείου.
- ⇒ Τα τραπεζικά στελέχη με μεγαλύτερη εμπειρία από 10 χρόνια στο χώρο των δανείων αποδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα κατά μέσο όρο από τα στελέχη με λιγότερα από 10 χρόνια εμπειρίας, στα δυσμενή στοιχεία του ΤΕΙΡΕΣΙΑ, τα περιουσιακά στοιχεία της εταιρείας, την κερδοφορία και την κεφαλαιακή διάρθρωση.
- ⇒ Όσο μεγαλύτερο σε ηλικία είναι το τραπεζικό στέλεχος, τόσο μεγαλύτερη βαρύτητα αποδίδει στο σκοπό της αίτησης του δανείου, στον ΤΕΙΡΕΣΙΑ, στα περιουσιακά στοιχεία της υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης και στην κερδοφορία της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΝΝΟΙΑ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η μελέτη των κριτηρίων δανεισμού αποτελεί βασική δραστηριότητα της τράπεζας κατά τη διαδικασία χορήγησης δανείων, αφού με τον τρόπο αυτό η τράπεζα μπορεί και ελέγχει την πιστοληπτική ικανότητα του υποψήφιου πιστούχου, δηλαδή την ικανότητά του να αποπληρώσει το δάνειο. Η αποτελεσματική διαχείριση των δανείων αποτελεί για τις τράπεζες βασικό αντικείμενο δραστηριότητας, από την οποία θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό η βιωσιμότητα και ανάπτυξή της. Ωστόσο, ο τρόπος που θα διαχειρισθεί μία τράπεζα τα δάνεια είναι άμεσα συνυφασμένος με το πώς αυτή αντιμετωπίζει τις πιστώσεις και πιο συγκεκριμένα ποια είναι η πιστωτική της φιλοσοφία και κουλτούρα.

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλύσουμε την έννοια του πιστωτικού κινδύνου, δηλαδή του κινδύνου αθέτησης πληρωμών από το δανειζόμενο, θα εξετάσουμε τους τρόπους που χρησιμοποιεί η τράπεζα για τη αποτελεσματική διοίκησή του, καθώς επίσης θα μελετήσουμε τα μοντέλα αξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου, τα οποία μπορεί να είναι εσωεπιχειρησιακά ή εξωεπιχειρησιακά, όπως αυτά των εταιρειών Moody's και Standard & Poor's.

7.1 Η τράπεζα ως διαχειριστής κινδύνων

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, ο παραδοσιακός ρόλος των τραπεζών είναι η διαμεσολάβηση ανάμεσα στις ελλειμματικές και τις πλεονασματικές οικονομικές μονάδες. Με άλλα λόγια, το χρηματοοικονομικό σύστημα αποτελεί το «νευρικό σύστημα» της οικονομίας της αγοράς μετασχηματίζοντας τους αποταμιευτικούς πόρους σε επενδυτικούς. Στο σύγχρονο χρηματοοικονομικό περιβάλλον, ο ρόλος των τραπεζών έχει γίνει πολύ πιο σύνθετος. Οι τράπεζες μετακινούνται ολοένα και περισσότερο από τη θέση του διαμεσολαβητή προ τη θέση του διαχειριστή χρηματοοικονομικών κινδύνων.

Για την κατανόηση αυτού του νέου ρόλου των τραπεζών, είναι σημαντικό να βασισθούμε στο ακόλουθο σκεπτικό. Θεμελιώδους σημασίας αντικείμενο για τις επιχειρήσεις είναι η αναγνώριση των κύριων δραστηριοτήτων τους. Με τον τρόπο αυτό θα έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν περισσότερα κεφάλαια προς αυτή την κατεύθυνση αλλά και να επικοινωνήσουν με το ευρύ καταναλωτικό κοινό αυτό το αντικείμενο δραστηριότητας. Για παράδειγμα τα στελέχη του τμήματος Chevrolet της General Motors και του τμήματος Mercedes – Benz της εταιρείας Daimler – Benz, πρέπει να αντιληφθούν ότι το αντικείμενο δραστηριότητάς τους δεν είναι απλώς η κατασκευή αυτοκινήτων. Αντίθετα, για τη Chevrolet είναι η ικανοποίηση της ανάγκης των ανθρώπων για μεταφορά, ενώ της Daimler – Benz είναι η παροχή πολυτέλειας. Είναι προφανές ότι οι δύο αυτές πολυεθνικές εταιρείες παραγωγής αυτοκινήτων έχουν διαφορετικό αντικείμενο δραστηριότητας και συνεπώς διαφορετικές στρατηγικές και στόχους.

Με την ίδια ακριβώς σκέψη, το βασικό αντικείμενο δραστηριότητας μιας τράπεζας (the core business of banks) δεν είναι η άντληση κεφαλαίων μέσω των καταθέσεων και η παροχή στη συνέχεια αυτών των κεφαλαίων με τη μορφή δανείων. Η επιτυχημένη πιστωτική πολιτική των τραπεζών δεν βασίζεται στη χορήγηση δανείων, αλλά στη μείωση του κινδύνου που προκύπτει από το δανεισμό. Αυτό συμβαίνει διότι η τράπεζα παραχωρεί μέρος των κεφαλαίων της σε ένα δανειστή χωρίς να είναι βέβαιη για την είσπραξή τους. Επομένως, η επιβίωση μιας τράπεζας και η ικανότητά της να ανταγωνιστεί και να αναπτυχθεί εξαρτάται σημαντικά από την ικανότητά της να διαχειριστεί κερδοφόρα τον πιστωτικό κίνδυνο³⁹.

Πολλές τραπεζικές κρίσεις που έχουν εμφανισθεί κατά περιόδους παγκοσμίως, δεν οφείλονται στην έλλειψη ρευστότητας και την απρόβλεπτη μεταβολή των επιτοκίων, αλλά αντίθετα στην χαμηλή ποιότητα των δανείων που αυξάνουν τον πιστωτικό κίνδυνο της τράπεζας. Το κλειδί για την επιτυχία είναι να δημιουργήσουν συμφωνίες για δάνεια και συστήματα διοίκησης, τα οποία θα μεγιστοποιούν τις πιθανότητες της τράπεζας να πάρει τα χρήματά της πίσω. Από τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι το πραγματικό αντικείμενο δραστηριότητας κάθε τράπεζας είναι η κερδοφόρα διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου.

³⁹ George H. Hempel – Donald G. Simonson, «Bank Management – Text and Cases», John Wiley & Sons, Inc, USA 1999.

7.2 Είδη χρηματοοικονομικών κινδύνων και η έννοια του πιστωτικού κινδύνου

Τα τραπεζικά ιδρύματα αντιμετωπίζουν διάφορους κινδύνους, η αποτελεσματική διοίκηση των οποίων συντελεί στην ομαλή λειτουργία τους. Το σχήμα 7.1 περιγράφει τα βασικά είδη των τραπεζικών κινδύνων⁴⁰. Είναι φανερό ότι ο πιστωτικός κίνδυνος και ο κίνδυνος αγοράς αποτελούν το βασικό πυρήνα των κινδύνων που αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά ιδρύματα, οι οποίοι αφορούν στη μεταβολή της συνολικής αξίας του χαρτοφυλακίου. Υποπεριπτώσεις των δύο αυτών βασικών κινδύνων είναι ο συναλλαγματικός κίνδυνος, ο επιτοκιακός κίνδυνος, ο κίνδυνος χώρας και ο πολιτικός κίνδυνος.

Ο δεύτερος κύκλος στο σχήμα περιλαμβάνει την ομάδα των επιχειρησιακών κινδύνων που απορρέουν από τη φύση της τράπεζας ως επιχειρηματικής και οικονομικής μονάδας. Στην ομάδα αυτή ανήκουν ο λειτουργικός κίνδυνος, ο νομικός κίνδυνος, ο κίνδυνος διακανονισμού και ο κίνδυνος ρευστότητας. Τέλος, υπάρχει και ο κίνδυνος φήμης και αξιοπιστίας, που αποτελεί έναν ακόμη κύκλο κινδύνων. Στη συνέχεια αναλύουμε την έννοια των κινδύνων αυτών, δίνοντας έμφαση στον πιστωτικό κίνδυνο, αφού αποτελεί το αντικείμενο μελέτης του παρόντος κεφαλαίου.

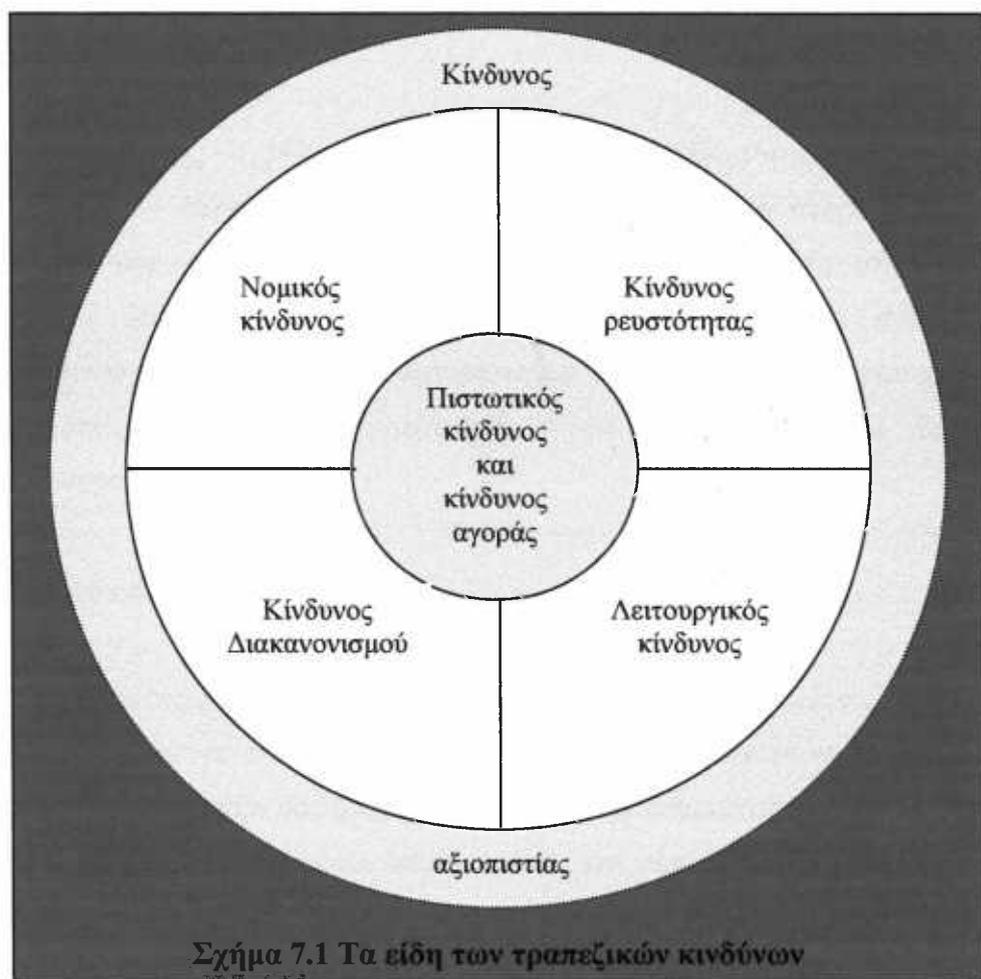
7.2.1 Πιστωτικός κίνδυνος

Ο πιστωτικός κίνδυνος αντανακλά την πιθανότητα της μη αποπληρωμής του δανείου από τον δανειζόμενο ή της καθυστέρησης στην εξυπηρέτησή του. Σε κάθε περίπτωση η αξία των στοιχείων του ενεργητικού μειώνεται, υπονομεύοντας τη φερεγγυότητα της τράπεζας. Στην πράξη, ο πιστωτικός κίνδυνος από τη χορήγηση ενός δανείου αυξάνεται σημαντικά για την τράπεζα σε δύο περιπτώσεις.

Πρώτον, όταν όλα τα οικονομικά δεδομένα ή κάποιες εταιρείες αξιολόγησης της πιστοληπτικής επιφάνειας προτείνουν την υποβάθμιση της φερεγγυότητας του πιστούχου. Δεύτερον, όταν το επενδυτικό χαρτοφυλάκιο της τράπεζας παρουσιάζει υψηλή έκθεση σε δανεισμό σε ένα συγκεκριμένο πιστούχο ή σε μία ομάδα εταιρειών που ανήκουν στον ίδιο επιχειρηματικό όμιλο. Το πρόβλημα αυτό μπορεί, επίσης, να προκύψει από την υψηλή έκθεση σε συγκεκριμένους βιομηχανικούς κλάδους ή τομείς

⁴⁰ Γ. Προβόπουλος – Π. Καπόπουλος, «Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος», Εκδόσεις Κριτική, 2001.

της οικονομίας ή γεωγραφικές περιοχές. Εάν τα επιχειρηματικά κέρδη του δανειζόμενου μειωθούν, η τράπεζα πρέπει να αναμένει με αυξημένη πιθανότητα το ενδεχόμενο αθέτησης της αποπληρωμής του δανείου.

Επομένως, μία τράπεζα αντιμετωπίζει πιστωτικό κίνδυνο όταν οι δανειζόμενες επιχειρήσεις δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους, δηλαδή να αποπληρώσουν το δάνειό τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις ένα σημαντικό μέρος των υποχρεώσεων αυτών ενδέχεται να μην εισπραχθεί ποτέ. Ο πιστωτικός κίνδυνος προκαλεί στις επιχειρήσεις που εκτίθενται σε αυτόν⁴¹:

- ⇒ Έλλειψη ρευστότητας και πιθανή διατήρηση υψηλών αποθεματικών
- ⇒ Μείωση της δικής τους πιστοληπτικής ικανότητας
- ⇒ Αυξημένες ανάγκες για εξωτερική χρηματοδότηση
- ⇒ Επηρεασμό του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος

⁴¹ Μελίδου Θάμη, «Πιστωτικός Κίνδυνος: Ο “πονοκέφαλος” των επιχειρήσεων», Συνέντευξη με τον διευθυντή ICAP Databank Γ. Εφραιμίδη, Επιλογή, 1/5/2002.

Το σημείο κλειδί για αποτελεσματικό και αποδοτικό έλεγχο του πιστωτικού κινδύνου είναι η αναγνώριση του από την επιχείρηση και η μέτρηση της επίδρασής του στην κερδοφορία και στην ρευστότητά της.

7.2.2 Κίνδυνος αγοράς

Ο κίνδυνος αγοράς αντανακλάται στη μεταβλητότητα της αξίας του χαρτοφυλακίου τίτλων, η οποία οφείλεται στις αλλαγές των αγοραίων τιμών των στοιχείων του ενεργητικού. Υπολογίζεται από τις μεταβολές στην αξία των «ανοικτών θέσεων» ή των εσόδων. Αυτός ο τύπος κινδύνου είναι συνήθως περισσότερο ορατός στις δραστηριότητες διαπραγμάτευσης μετοχικών και ομολογιακών τίτλων στη δευτερογενή αγορά ή στο «άνοιγμα» θέσεων σε συνάλλαγμα.

7.2.3 Κίνδυνος ρευστότητας

Ο κίνδυνος ρευστότητας συνδέεται με την έλλειψη ρευστότητας βραχυχρονίως σε μία τράπεζα για την αντιμετώπιση των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεών της. Με άλλα λόγια, η τράπεζα δεν μπορεί να αντλήσει τα απαραίτητα κεφάλαια είτε μέσω αύξησης κάποιων στοιχείων του παθητικού της είτε μέσω ρευστοποίησης – με λογική ζημιά – ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού της. Η έννοια του κινδύνου ρευστότητας συνδέεται άμεσα με αυτό που ονομάζεται «ορίζοντας διακράτησης χαρτοφυλακίου». Όταν η συγκυρία στην αγορά είναι απαγορευτική για τη ρευστοποίηση μιας επένδυσης χαρτοφυλακίου, ένας χρηματοοικονομικός οργανισμός πρέπει, υπό φυσιολογικές συνθήκες, να περιμένει οι τιμές να ανακάμψουν σε ικανοποιητικά επίπεδα. Ωστόσο, για ένα χρηματοοικονομικό οργανισμό που είναι υποχρεωμένος να προβεί σε ρευστοποιήσεις για να αντεπεξέλθει σε ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις, η ανεπάρκεια της ρευστότητάς του μπορεί να ισοδυναμεί με κατάρρευση.

7.2.4 Λειτουργικός κίνδυνος

Ο λειτουργικός κίνδυνος αναφέρεται στις απώλειες που μπορεί να προκύψουν λόγω της ανεπάρκειας των συστημάτων και των εσωτερικών ελέγχων, των

ανθρώπινων σφαλμάτων, αποτυχιών της διοίκησης και ενδεχόμενων δυσχερειών μεταξύ των βασικών παραγόντων της εταιρικής διοίκησης, δηλαδή των μετόχων, των διευθυντικών στελεχών ή των εκπροσώπων των εργαζομένων. Ένα σημαντικό είδος λειτουργικού κινδύνου αφορά στον τεχνολογικό κίνδυνο, δηλαδή στον κίνδυνο βλάβης ή ανεπάρκειας των συστημάτων τεχνολογίας πληροφορικής. Τούτο σημαίνει ότι υπάρχει ανάγκη προστασίας των συστημάτων από ενδογενείς δυσχέρειες ή εξωτερικές παρεμβάσεις.

7.2.5 Νομικός κίνδυνος

Το νομικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των τραπεζών μπορεί να αλλάζει συχνά, επηρεάζοντας την κερδοφορία των τραπεζικών ιδρυμάτων. Μία δικαστική απόφαση που αφορά σε μία συγκεκριμένη τράπεζα μπορεί να έχει ευρύτερες επιπτώσεις για τη διευθέτηση σημαντικών τραπεζικών ζητημάτων στο σύνολο του τραπεζικού συστήματος. Επιπλέον, οι τράπεζες πρέπει να διερευνούν με προσοχή το νομικό κίνδυνο, όταν αναπτύσσουν νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα ή εισάγουν νέους τύπους συναλλαγών. Ο νομικός κίνδυνος έχει συχνά και διεθνή διάσταση, αφού το εποπτικό πλαίσιο για τις τραπεζικές δραστηριότητες διαφέρει ευρύτατα μεταξύ χωρών και μπορεί να επιδέχεται διαφορετικών ερμηνειών. Η κακή κατανόηση από μία ξένη τράπεζα του εποπτικού πλαισίου που διέπει το τραπεζικό σύστημα μιας χώρας μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή επώδυνων κυρώσεων.

7.2.6 Κίνδυνος διακανονισμού πληρωμών

Ο κίνδυνος διακανονισμού αναφέρεται στην πιθανότητα ο ένας από τους δύο αντισυμβαλλόμενους να αθετήσει τη συμφωνία, αφού ο άλλος αντισυμβαλλόμενος έχει ήδη πληρώσει τα χρήματα. Αυτός ο τύπος κινδύνου εμφανίζεται στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει ταυτόχρονη ανταλλαγή των αξιών και μπορεί να εξελιχθεί σε συστηματική απειλή. Ο κίνδυνος διακανονισμού πληρωμών, έγκειται κυρίως στη διαφορετική ώρα που επικρατεί μεταξύ των χωρών, δημιουργώντας προβλήματα στην αγορά συναλλάγματος.

Πιο συγκεκριμένα, η αγορά συναλλάγματος κινείται παράλληλα με τον ήλιο. Σε τεχνικούς όρους, η μέρα αρχίζει στο Τόκιο, αν και οι διαπραγματευτές αυτής της αγοράς νωρίς το πρωί θα βρίσκονται σε επαφή με τους συναδέλφους τους στη δυτική

ακτή της Αμερικής για να λάβουν τις τιμές κλεισίματος και πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες της αγοράς. Συνεπώς, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταβάλλονται συνεχώς, η αγορά δεν κοιμάται ποτέ. Επειδή, οι θέσεις σε συνάλλαγμα υπόκεινται πάντα σε κίνδυνο η πολιτική των τραπεζών είναι να διατηρούν πολύ μικρές θέσεις προς το τέλος της ημέρας και κατά τη διάρκεια της νύχτας σε σχέση με αυτές που κατέχουν κατά τη διάρκεια της ημέρας⁴².

7.2.7 Κίνδυνος αξιοπιστίας

Ο κίνδυνος φήμης και αξιοπιστίας είναι ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας και δημιουργείται από τις συχνές αποτυχίες στο παρελθόν των λειτουργικών συστημάτων, της διοίκησης ή των προϊόντων της τράπεζας. Είναι σημαντικός κίνδυνος, αφού η παρουσία του υπονομεύει σταδιακά την ίδια τη φύση των τραπεζικών εργασιών, η οποία ως γνωστόν απαιτεί την εμπιστοσύνη όλων όσων συμμετέχουν στην αγορά. Και τούτο διότι για τους αποταμιευτές αλλά και τους επενδυτές, η τράπεζα συνδέεται σε πολύ μεγάλο βαθμό με την έννοια της αξιοπιστίας, πράγμα που σημαίνει ότι αν κάτι διαταράξει αυτή την αντίληψη τότε χάνεται η πίστη από τα άτομα και ελλοχεύει ο κίνδυνος κατάρρευσης της τράπεζας.

7.3 Η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου

Από την παραπάνω παράγραφο έγινε κατανοητή η σημασία του πιστωτικού κινδύνου για τις τράπεζες, οι οποίες σε αρκετές περιπτώσεις οφείλουν την επιτυχία τους στη σωστή διαχείριση του εν λόγω κινδύνου. Αν και ο τρόπος που κάθε τράπεζα αντιλαμβάνεται τον πιστωτικό κίνδυνο δεν διαφέρει, στις περισσότερες περιπτώσεις διαφορετικές είναι οι πολιτικές που εφαρμόζονται για τον περιορισμό του. Ο βασικός λόγος είναι ότι κάθε τράπεζα υιοθετεί μία πιστωτική φιλοσοφία και κουλτούρα που διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους πιστωτικούς οργανισμούς. Στη συνέχεια θα μελετήσουμε προσεκτικά τις αρχές της διοίκησης του κινδύνου που προκύπτουν από τον τραπεζικό δανεισμό και θα εξετάσουμε με λεπτομέρεια την πιστωτική φιλοσοφία και κουλτούρα καθώς και τις στρατηγικές διοίκησης του πιστωτικού κινδύνου.

⁴² Ian H. Giddy, «Παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές», Εκδόσεις Παπαζήση, 1996.

7.3.1 Η πιστωτική φιλοσοφία των τραπεζών

Η διοίκηση του πιστωτικού κινδύνου, απαιτεί μία καλά προσδιορισμένη πιστωτική φιλοσοφία (credit philosophy) που θα χαρακτηρίζει τον πιστωτικό οργανισμό, ώστε να τεθούν οι προτεραιότητες της διοίκησης με επίκεντρο την αγορά. Και αυτό διότι κάθε τράπεζα που θέλει να έχει ένα χαρτοφυλάκιο δανείων με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες, θα πρέπει πρώτα να υιοθετεί μία πιστωτική φιλοσοφία βασισμένη στην εταιρική της κουλτούρα. Η πιστωτική φιλοσοφία μιας τράπεζας μπορεί να χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες τρεις κατευθύνσεις:

- ⇒ **Ποιότητα Ενεργητικού (Asset Quality)**. Η συγκεκριμένη φιλοσοφία διακρίνεται από την συνεπή απόδοση της υψηλής ποιότητας του χαρτοφυλακίου των δανείων (highest quality loan portfolio), η οποία βασίζεται στα συντηρητικά πρότυπα και στα αυστηρά κριτήρια πιστώσεων που απαιτούνται για την έγκριση των δανείων. Τράπεζες που χαρακτηρίζονται από τη φιλοσοφία αυτή επιδιώκουν την υψηλή ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού τους.
- ⇒ **Ανάπτυξη – Αύξηση του μεριδίου αγοράς (Growth – Increased market share)**. Η φιλοσοφία αυτή διακρίνεται από την επιθετική ανάπτυξη των δανείων και του μεριδίου αγοράς (aggressive loan growth and market share), η οποία χαρακτηρίζεται από ευέλικτα πρότυπα και χαλαρά κριτήρια πιστώσεων που απαιτούνται για την έγκριση των δανείων. Οι τράπεζες που υιοθετούν τη φιλοσοφία αυτή, επιδιώκουν την σύναψη όσο περισσότερων δανείων, ανεξάρτητα από τον κίνδυνο που αναλαμβάνουν, με σκοπό τη δυναμική ανάπτυξή τους στην αγορά.
- ⇒ **Profitability (mixture)**. Μεταξύ των δύο παραπάνω ακραίων περιπτώσεων πιστωτικής φιλοσοφίας των τραπεζών υπάρχουν και ενδιάμεσες κατευθύνσεις, οι οποίες υιοθετούνται από τις περισσότερες τράπεζες και έχουν στο επίκεντρο της στρατηγικής τους την κερδοφορία. Η διαδικασία έγκρισης των δανείων δεν χαρακτηρίζεται ούτε από αυστηρά αλλά ούτε και από ελαστικά κριτήρια δανεισμού, αλλά αντίθετα ακολουθείται μία «μέση οδός».

7.3.2 Η πιστωτική κουλτούρα των τραπεζών

Πριν αναφερθούμε στον όρο και τη σημασία της πιστωτικής κουλτούρας είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στον όρο της εταιρικής κουλτούρας, ο οποίος αποτελεί

ευρύτερη έννοια. Εταιρική κουλτούρα είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για να περιγραφούν συστήματα κοινών αξιών και πεποιθήσεων που δημιουργούν κανόνες συμπεριφοράς, οι οποίοι καθοδηγούν τις δραστηριότητες των μελών του οργανισμού, επηρεάζουν τις αποφάσεις στρατηγικής σημασίας ακόμη και τον καθορισμό των στόχων. Οι ισχυρές εταιρικές κουλτούρες λειτουργούν σαν παράγοντες προαγωγής της υψηλής απόδοσης. Χρειάζονται αρκετά χρόνια για να διαμορφώσει μία επιχείρηση την κουλτούρα της, ενώ οι άνθρωποι – κλειδιά που απασχολούνται σε αυτή αλλά και γεγονότα και συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος επηρεάζουν τη διαμόρφωση των αξιών της κάθε επιχείρησης⁴³.

Αφού έχει τεθεί από μία τράπεζα η πιστωτική φιλοσοφία και η πολιτική δανείων, είναι αναγκαίο να υπάρξει η σωστή υποστήριξη και επικοινωνία αυτών μέσω της κατάλληλης πιστωτικής κουλτούρας. Σαν σύστημα κοινών αξιών, η πιστωτική κουλτούρα αντανακλά ένα κλίμα μέσα στο οποίο οι άνθρωποι εκτιμούν τα ίδια πράγματα και εφαρμόζουν τις ίδιες αξίες, για να ωφελήσουν την τράπεζα ως σύνολο. Μία αποτελεσματική πιστωτική κουλτούρα υπάρχει όταν η πραγματική συμπεριφορά κάθε ατόμου στο τμήμα των δανείων είναι ευθυγραμμισμένη με τις προτεραιότητες της διοίκησης. Η πιστωτική κουλτούρα αντανακλάται στα συστήματα δανείων του οργανισμού και των διαδικασιών που εφαρμόζουν οι προτεραιότητες της διοίκησης και ελαχιστοποιούν τα λάθη και τις αποφάσεις χαμηλής ποιότητας δανείων.

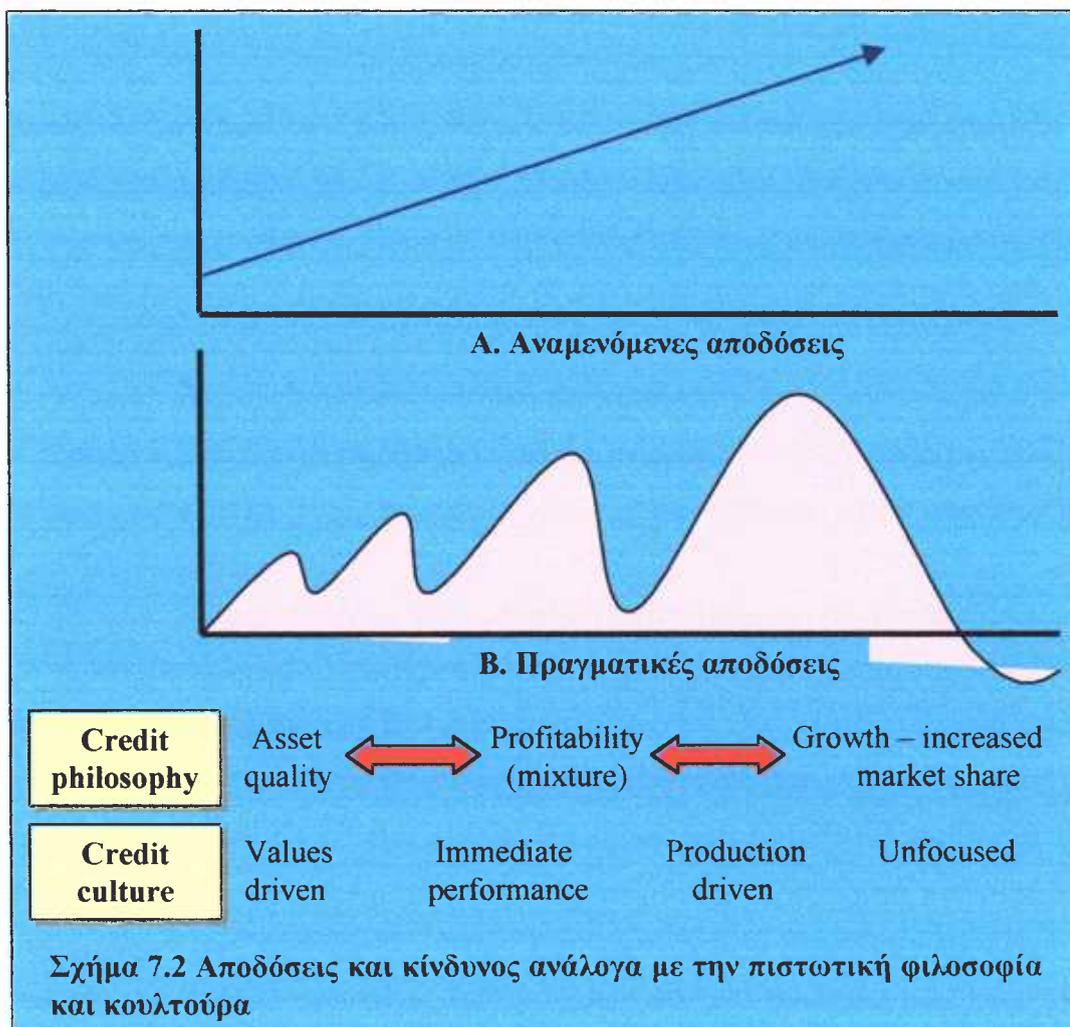
Μπορούν να διακριθούν πολλές μορφές πιστωτικής κουλτούρας σε διάφορες τράπεζες. Από τις πιο σημαντικές είναι αυτές που εμπνέονται και οδηγούνται από αξίες (values driven), από την άμεση εκτέλεση των δραστηριοτήτων (immediate performance) και από την παραγωγικότητα (production driven). Ωστόσο σε περιπτώσεις που η πιστωτική φιλοσοφία βασίζεται στην ανάπτυξη, υπάρχει κίνδυνος το τμήμα πιστώσεων να λειτουργεί απροσδιόριστα (unfocused) χωρίς επικέντρωση στους στόχους και την πολιτική της τράπεζας. Στο σχήμα 7.2 που ακολουθεί, παρουσιάζεται η απόδοση και ο κίνδυνος από το πιθανό εύρος της πιστωτικής φιλοσοφίας, υποστηριζόμενο από την ανάλογη πιστωτική κουλτούρα.

Στο σχήμα Α παρουσιάζονται οι αναμενόμενες αποδόσεις και στο σχήμα Β οι πραγματικές αποδόσεις, ανάλογα με την πιστωτική φιλοσοφία και κουλτούρα. Είναι φανερό από το σχεδιάγραμμα Α, ότι οι αναμενόμενες αποδόσεις αυξάνουν όταν η τράπεζα δίνει έμφαση στην ανάπτυξη και τα ευέλικτα κριτήρια δανεισμού. Αυτό

⁴³ Λεωνίδας Σ. Χυτήρης, «Οργανωσιακή συμπεριφορά – Η ανθρώπινη συμπεριφορά σε οργανισμούς & επιχειρήσεις», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1996.

σημαίνει, ότι η τράπεζα ακολουθεί μία επεκτατική πολιτική δανείων με σκοπό την απόκτηση υψηλών αποδόσεων. Ωστόσο, όπως φαίνεται από το σχεδιάγραμμα Β, η διακύμανση (volatility) των πραγματικών αποδόσεων αυξάνεται καθώς οι φιλοσοφικές προτεραιότητες τείνουν προς την ανάπτυξη και ευελιξία. Δηλαδή, καθώς μία τράπεζα οδηγείται από την συντηρητική πολιτική δανείων προς την επιθετική, αναμένει υψηλότερες αποδόσεις, ωστόσο οι πραγματικές αποδόσεις που επιτυγχάνει μπορεί να είναι πολύ υψηλές ή πολύ χαμηλές. Γενικά, η προτεραιότητα που δίνει έμφαση στην ποιότητα των δανείων είναι χαμηλού κινδύνου και παράγει σταθερά κέρδη, ενώ η ανάπτυξη και η ευέλικτη τοποθέτηση προτεραιοτήτων είναι υψηλού κινδύνου και συνδέεται με παραδεκτή ποιότητα δανείων και υψηλότερες προσδοκίες, αλλά και με ασταθή κέρδη⁴⁴.

⁴⁴ George H. Hempel – Donald G. Simonson, «Bank Management – Text and Cases», John Wiley & Sons, Inc, USA 1999.

7.3.3 Τρόποι διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου

Η διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού μιας τράπεζας απαιτεί την σύναψη όσο το δυνατό πιο επιτυχημένων δανείων, ώστε να αποπληρώνονται πλήρως και να αποφέρουν ικανοποιητικά κέρδη. Οι οικονομικές έννοιες της αντίστροφης επιλογής και του ηθικού κινδύνου, που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρέχουν ένα ικανοποιητικό αναλυτικό πλαίσιο για την κατανόηση των αρχών που οι τράπεζες πρέπει να ακολουθούν, ώστε να επιλέγουν τα «καλύτερα» δάνεια και να ελαχιστοποιούν τη συνολική έκθεση σε κίνδυνο του χαρτοφυλακίου δανείων.

Για το λόγο αυτό οι τράπεζες διαμορφώνουν την πολιτική τιμολόγησής τους ανάλογα με την εκτίμησή τους για τη φερεγγυότητα του υποψήφιου πιστούχου, στην οποία καταλήγουν διενεργώντας αναλύσεις πιστωτικού κινδύνου. Συγκεκριμένα, καθορίζεται το χαμηλότερο δυνατό επιτόκιο για τον «ιδανικό πελάτη» και από το ύψος αυτό και πάνω προσαυξάνεται κλιμακωτά με διαφορετικού ύψους επασφάλιστρα κινδύνου. Οι αναλύσεις πιστωτικού κινδύνου διενεργούνται είτε σε επίπεδο καταστήματος είτε σε επίπεδο ειδικών διευθύνσεων, που ασχολούνται με το αντικείμενο αυτό, είτε σε επίπεδο γενικών διευθύνσεων, όταν το ύψος του δανείου είναι ιδιαίτερα υψηλό. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου πρέπει να καλύπτει όλο το φάσμα της δανειοδότησης, δηλαδή:

- ⇒ Τη λήψη απόφασης πριν την ανάληψη του κινδύνου.
- ⇒ Τον περιοδικό έλεγχο της τήρησης από τον πιστούχο των όρων που έχουν τεθεί.
- ⇒ Την καταγραφή της ποιότητας του χαρτοφυλακίου μέσω συστημάτων πληροφορικής.
- ⇒ Την παροχή στη διοίκηση της τράπεζας σαφούς εικόνας για την ποιότητα του χαρτοφυλακίου και το ύψος των απωλειών που ενδέχεται να προκύψουν ώστε να γίνουν οι απαραίτητες προβλέψεις ζημιών.

Ένα βασικό εργαλείο διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου είναι η επιβολή εγγυήσεων δανείου. Οι εγγυήσεις, όπως για παράδειγμα η υποθήκευση ακινήτων, η ενεχυρίαση επιταγών κλπ, αποτελούν περιουσιακά στοιχεία που περνούν στην κατοχή του δανειστή ως αποζημίωση, στην περίπτωση που ο πιστούχος αθετήσει τις υποχρεώσεις του. Οι εγγυήσεις αυτές περιορίζουν τις συνέπειες της δυσμενούς επιλογής, αφού ελαττώνουν τις απώλειες του δανειστή στην περίπτωση της αθέτησης του δανείου. Εάν ο δανειζόμενος σταματήσει την εξυπηρέτηση του δανείου, η

τράπεζα μπορεί να ρευστοποιήσει τις εγγυήσεις και να χρησιμοποιήσει τα έσοδα για να καλύψει τις απώλειές της.

Μία άλλη μορφή εγγυήσεων που χρησιμοποιούνται από τις τράπεζες, όταν χορηγούν δάνεια, ονομάζεται «λογαριασμός αντισταθμιστικής δεσμευμένης κατάθεσης». Η επιχείρηση που λαμβάνει το δάνειο υποχρεούται να τηρεί ένα ελάχιστο ποσό κεφαλαίων σε ειδικό λογαριασμό στην τράπεζα. Το ποσό αυτό θα περιέλθει στην κατοχή της τράπεζας ως μερική αντιστάθμιση για τις απώλειές της, σε περίπτωση που η επιχείρηση αδυνατεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της.

Πέραν της αξίας που έχει ο «λογαριασμός αντισταθμιστικής δεσμευμένης κατάθεσης» ως εγγύηση, δηλαδή ως εργαλείο διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, αυξάνει επίσης σημαντικά την πιθανότητα ολοκληρωτικής αποπληρωμής του δανείου. Παρακολουθώντας την κίνηση του λογαριασμού, η τράπεζα ελέγχει αποτελεσματικότερα τους κινδύνους που αναλαμβάνει η επιχείρηση καθώς και τη γενικότερη οικονομική κατάσταση. Επιπλέον, ελαχιστοποιεί τον ηθικό κίνδυνο, αφού μειώνει τα κίνητρα του πιστούχου να αθετήσει τις υποχρεώσεις του.

Μία άλλη μέθοδος διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου από την τράπεζα είναι οι «επιλεκτικοί πιστωτικοί περιορισμοί» (credit rationing). Οι τράπεζες μπορεί να αρνηθούν να χορηγήσουν ένα δάνειο, ακόμη και αν οι δανειζόμενοι αποδέχονται το ισχύον επιτόκιο ή προσφέρουν ακόμη υψηλότερο. Οι επιλεκτικοί πιστωτικοί περιορισμοί μπορεί να λάβουν δύο μορφές. Πρώτον, η τράπεζα μπορεί να αρνηθεί τη χορήγηση οποιουδήποτε ποσού στον πελάτη της, ακόμη και όταν εκείνος προτίθεται να δεχθεί ένα υψηλότερο επιτόκιο. Δεύτερον, η τράπεζα μπορεί να είναι πρόθυμη να χορηγήσει το δάνειο υπό τον περιορισμό ότι τι ύψος του θα είναι μικρότερο από αυτό που ο πελάτης ζητά. Μία τέτοια στρατηγική χορήγησης δανείων αποτελεί καλύτερη λύση του προβλήματος της αντίστροφης επιλογής και του ηθικού κινδύνου σε σύγκριση με την πολιτική προσαύξησης του επιτοκίου ανάλογα με την πιστοληπτική του ικανότητα.

7.4 Μοντέλα αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου

Ο πιστωτικός κίνδυνος, δηλαδή ο κίνδυνος να υπάρξουν απώλειες λόγω αποτυχίας επιστροφής κεφαλαίων που έχουν δανείσει οι τράπεζες, αποτελεί τον

σημαντικότερο κίνδυνο που αυτές αντιμετωπίζουν. Είναι αποτέλεσμα συνδυασμού του κινδύνου αθέτησης υποχρέωσης (default risk) και εκείνου της εισπραξιμότητας των εξασφαλίσεων (recovery risk). Οι μέθοδοι υπολογισμού και διαχείρισής του έχουν αλλάξει πολύ τα τελευταία χρόνια και πρόκειται να τύχουν και περαιτέρω βελτιώσεων στην προσπάθεια των τραπεζών να επιτύχουν τη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου με προσέγγιση χρηματοοικονομικής ανάλυσης και χρήση τεχνικών ανάλογων με εκείνες που χρησιμοποιούν για τη διαχείριση του κινδύνου επιτοκίων ή του συναλλαγματικού κινδύνου.

Οι ραγδαίες εξελίξεις στις διεθνείς αγορές, οδηγούν στη μελέτη ειδικών μοντέλων πιστωτικού κινδύνου (credit risk models) και στην ανάπτυξη σχετικών χρηματοοικονομικών εργαλείων. Οι τράπεζες έχουν πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις προκειμένου να αναπτύξουν συστήματα μέτρησης του πιστωτικού κινδύνου και των μοντέλων διαχείρισής του, καθώς και των μεθόδων μέτρησης της κερδοφορίας τους. Διεθνώς υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις στην αξιολόγηση του πιστωτικού κινδύνου.

⇒ **Η στατιστική προσέγγιση (statistical approach)**, κατά την οποία η απόφαση για τη χρηματοδότηση λαμβάνεται βάσει προκαθορισμένου credit scoring, χρησιμοποιείται κυρίως στην καταναλωτική και μικρού μεγέθους επιχειρηματική πίστη.

⇒ **Η μέθοδος της ανθρώπινης εκτίμησης (judgmental approach)**, η οποία χρησιμοποιείται κυρίως για τους μεγαλύτερου μεγέθους κινδύνους του corporate banking, η οποία βασίζεται στην κλασσική ανάλυση των οικονομικών στοιχείων, την αξιολόγηση του management και του κλάδου που δραστηριοποιείται ο πιστούχος, καθώς και των πηγών αποπληρωμής της πιστοδότησης.

Τα περισσότερα τραπεζικά ιδρύματα χρησιμοποιούν κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης, τουλάχιστον επικουρικά, κάποιο σύστημα πιστωτικής διαβάθμισης (credit rating), προερχόμενο είτε από κάποιο διεθνώς αποδεκτό οργανισμό, είτε από μοντέλο που έχει αναπτυχθεί εσωτερικά. Τα εσωτερικά αναπτυγμένα μοντέλα μπορεί επίσης να βασίζονται σε υποκειμενικά στοιχεία (ανθρώπινη εκτίμηση), ή σε στατιστική ανάλυση της πιθανότητας αθέτησης (Probability Default), ή πτώχευσης του πιστούχου, μέσω επεξεργασίας ιστορικών οικονομικών στοιχείων και αριθμοδεικτών. Με τα συστήματα πιστωτικής διαβάθμισης θα ασχοληθούμε στην επόμενη παράγραφο.

7.5 Συστήματα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου

Κάθε τράπεζα χρησιμοποιεί ένα σύστημα διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου με σκοπό τη μέτρηση του κινδύνου από τα δάνεια που έχει χορηγήσει και την κατηγοριοποίηση των δανείων με βάση τον κίνδυνο που απορρέουν από αυτά. Οι διαβαθμίσεις του πιστωτικού κινδύνου επιβάλλει στο προσωπικό του τμήματος χορηγήσεων να ποσοτικοποιεί τον κίνδυνο που αντιλαμβάνονται στα δάνεια που εγκρίνει η τράπεζα. Ο κίνδυνος πρέπει να εκτιμάται και να σχηματίζονται οι διαβαθμίσεις από τη στιγμή της σύναψης του δανείου και εν συνεχεία πρέπει επιθεωρείται κατά τη διάρκεια της ζωής του, με σκοπό να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές σε περίπτωση που μεταβληθεί η ποιότητας της πίστωσης. Ο βαθμός ελέγχου για κάθε δάνειο είναι συνάρτηση της διαβάθμισης του κινδύνου που αυτό έχει κατηγοριοποιηθεί. Ο πίνακας 7.1 παρουσιάζει ένα σύστημα με πέντε διαβαθμίσεις πιστωτικού κινδύνου.

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα, τα συστήματα διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου περιέχουν αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία. Το μεγαλύτερο μέρος των ποσοτικών χαρακτηριστικών βασίζεται στα δεδομένα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων της υποψήφιας προς δάνειο επιχείρησης, με συγκεκριμένη βαρύτητα να δίνεται στους αριθμοδείκτες ρευστότητας, χρηματοοικονομικής μόχλευσης και κερδοφορίας.

Παρά τις απαιτήσεις για την ποσοτικοποίηση του πιστωτικού κινδύνου, τα συστήματα διαβάθμισης έχουν πάντα μία υποκειμενική διάσταση και προσπαθούν να συλλάβουν μη απτούς παράγοντες, όπως είναι η ποιότητα της διοίκησης, ο χαρακτήρας και η φήμη του πιστούχου στον κλάδο δραστηριοποίησής του, η δύναμη των προϊόντων ή των υπηρεσιών στην αγορά και η ποιότητα των στοιχείων που περιέχονται στις οικονομικές καταστάσεις των εταιρειών.

7.5.1 Εσωτερικά συστήματα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών

Τα εσωτερικά συστήματα διαβάθμισης κινδύνου κρίνονται πολύ σημαντικά στην αποτελεσματική διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών, τα οποία διαφέρουν από τα συστήματα που διαθέτουν οι εταιρείες πιστοληπτικής ικανότητας, όπως είναι η Moody's και η Standard & Poor's, καθώς σχεδιάζονται και εφαρμόζονται από τα στελέχη των ίδιων των τραπεζών. Η αποτελεσματικότητα και η

Πίνακας 7.1 Σύστημα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου από δάνεια

Τάξη I (Υψηλότερη ποιότητα)

Επιχειρήσεις με μεγάλη ρευστότητα, άριστες χρηματοοικονομικές συνθήκες, διαχρονικά σταθερά και προβλέψιμα κέρδη, διαθέσιμες πηγές εναλλακτικής χρηματοδότησης, ισχυρή διοίκηση, ευνοϊκές τάσεις στον κλάδο. Τα δάνεια εξασφαλίζονται επαρκώς με δεσμεύσεις μετρητών, κρατικά ομόλογα κλπ. Ύπαρξη ουσιαστικής καθαρής περιουσίας, μεγάλος βαθμός ρευστοποίησης των παγίων και πολύ καλές πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές αποπληρωμής του δανείου.

Πρόγραμμα επιθεώρησης: Ετήσιο

Τάξη II (Καλή ποιότητα)

Επιχειρήσεις με τα περισσότερα χαρακτηριστικά που περιλαμβάνει η τάξη I. Όμως, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά δεν είναι τόσο ισχυρά, όπως είναι η κυκλικότητα των κερδών και οι λιγότερο διαθέσιμες πηγές εναλλακτικής χρηματοδότησης σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Ύπαρξη ουσιαστικής καθαρής περιουσίας με λιγότερο ρευστοποιήσιμη περιουσία, όπως είναι τα πάγια και οι μετοχές. Τα τρέχοντα και μελλοντικά κέρδη πιθανά να είναι ισχυρά και οι δευτερογενείς πηγές αποπληρωμής είναι εύκολα αναγνωρίσιμες και επαρκείς.

Πρόγραμμα επιθεώρησης: 6 μήνες

Τάξη III (Ικανοποιητική ποιότητα)

Επιχειρήσεις με μέτρια ρευστότητα και λογική οικονομική κατάσταση. Τα κέρδη μπορεί να μην είναι σταθερά και αναμένεται ικανοποιητική αποπληρωμή του δανείου χωρίς ωστόσο να επιβεβαιώνεται από όλες τις καταστάσεις. Τα δάνεια συχνά εξασφαλίζονται από ενεχυριάσεις όπως απαιτήσεων και αποθεμάτων, των οποίων η μετατροπή σε χρήμα είναι δύσκολη και αβέβαιη. Ύπαρξη μικρής ρευστότητας και καθαρής περιουσίας αλλά λογικά κέρδη με αξιόπιστες πρωτογενείς πηγές αποπληρωμής. Οι δευτερογενείς πηγές αποπληρωμής είναι λιγότερο εμφανείς και περιορίζονται στις προσημειώσεις και τις υποθήκες.

Πρόγραμμα επιθεώρησης: 3 μήνες

Τάξη IV (Ποιότητα χαμηλότερη του μέσου όρου)

Επιχειρήσεις με χαμηλή ρευστότητα, υψηλή μόχλευση και μη σταθερά κέρδη ή ζημιές. Η πρωτογενής πηγή αποπληρωμής κεφαλαίου δεν είναι πια ρεαλιστική και η ρευστοποίηση παγίων ή εγγυήσεων μπορεί να είναι η μόνη πηγή αποπληρωμής. Τα δάνεια είναι μικρά και απαιτούν συνεχή παρακολούθηση από τον υπεύθυνο διευθυντή δανείου και από ειδικό προσωπικό για τον έλεγχο των εγγυήσεων. Οι ανάγκες για κεφάλαιο κίνησης κρίνονται αυξημένες με διάρκεια αορίστου χρόνου. Ύπαρξη μικρής καθαρής περιουσίας με κερδοσκοπική πρωτογενή πηγή αποπληρωμής κεφαλαίου και αόριστη δευτερογενή πηγή. Θεωρούνται δάνεια υψηλού κινδύνου.

Πρόγραμμα επιθεώρησης: 30 ημέρες

Τάξη V (χαμηλής ποιότητας)

Οι εγγυήσεις, η καθαρή περιουσία και οι ταμειακές ροές είναι ανεπαρκείς για να υποστηρίξουν το επίπεδο του δανεισμού και οι πηγές αποπληρωμής δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμες. Χωρίς σταθερή και έντονη επιθεώρηση, η πιθανότητα αθέτησης πληρωμών μερικού ή του συνόλου του δανείου είναι μεγάλη. Τα άτομα έχουν ανεπαρκή καθαρή περιουσία ή κέρδη για να υποστηρίξουν το δάνειο. Επιπρόσθετες εγγυήσεις πρέπει να βρεθούν και να αποκτηθούν, ενώ υπάρχει μία σαφής και ξεκάθαρη πιθανότητα για απώλειες. Τα δάνεια κατηγοριοποιούνται ως κατώτερα, αβέβαια και με απώλειες από τους εξεταστές.

Πρόγραμμα επιθεώρησης: 30 ημέρες ή λιγότερες

αποδοτικότητα τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο που αυτά χρησιμοποιούνται από τα στελέχη δανείων.

Κατά την επιλογή της αρχιτεκτονικής του συστήματος διαβάθμισης, η τράπεζα πρέπει να αποφασίσει ποιες έννοιες απωλειών (loss concepts) θα χρησιμοποιήσει, τον αριθμό και την ερμηνεία των κλιμάκων, καθώς και το ποια δάνεια θα είναι επικίνδυνα, δηλαδή υπό παρακολούθηση (watch loans). Αν και οι παραπάνω επιλογές και οι λόγοι υιοθέτησης αυτών ποικίλουν, οι τράπεζες αρχικά σχεδιάζουν τα συστήματα διαβάθμισης με βάση το μέγεθος των πελατών, δηλαδή σε μεγάλα δάνεια και μικρά. Τέλος, πρέπει να αποφασισθεί αν θα βαθμολογούν τις δανειζόμενες επιχειρήσεις με βάση την τρέχουσα κατάστασή τους (point-in-time) ή την μελλοντική τους κατάσταση (through-the-cycle).

Όσον αφορά τις έννοιες των απωλειών, πρέπει να σημειωθεί, ότι ο πιστωτικός κίνδυνος που προκύπτει από την έγκριση ενός δανείου είναι αποτέλεσμα της πιθανότητας αθέτησης πληρωμών (probability of default – PD) και του λόγου της αξίας του δανείου που μπορεί να απολεσθεί σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών (lost in the event of default – LIED)⁴⁵. Η απώλεια σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών είναι πάντα η ίδια σε κάθε δανειακή περίπτωση διότι εξαρτάται από τη δομή του κάθε δανείου. Αντίθετα η πιθανότητα αθέτησης πληρωμών σχετίζεται άμεσα με τον δανειζόμενο, με την υπόθεση ότι ο δανειζόμενος μπορεί να αθετήσει όλες τις υποχρεώσεις του ή καμία, δηλαδή να εκπληρώσει όλες του τις υποχρεώσεις.

Το γινόμενο της πιθανότητας αθέτησης πληρωμών και του λόγου της αξίας του δανείου που μπορεί να απολεσθεί σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών, αναφέρεται ως εκτιμώμενη απώλεια (expected loss – EL) από τη δανειοδότηση. Αντιπροσωπεύει την εκτίμηση του ποσοστιαίου μέσου όρου απώλειας για ένα χρονικό διάστημα από ένα σύνολο δανείων, τα οποία έχουν μία συγκεκριμένη εκτιμώμενη απώλεια. Ωστόσο, η εκτιμώμενη απώλεια είναι μία πρόβλεψη και δεν σημαίνει ότι οι απώλειες αυτές θα πραγματοποιηθούν από το κάθε δάνειο ξεχωριστά.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί, ότι οι τράπεζες μπορεί να μην εκτιμούν τον πιστωτικό κίνδυνο που αναλαμβάνουν μέσω του υπολογισμού των δύο παραπάνω μεταβλητών, αλλά αντίθετα να προσδιορίζουν την εκτιμώμενη απώλεια (EL) μόνο μέσω της πιθανότητας αθέτησης πληρωμών (PD). Τα συστήματα αυτά εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου ονομάζονται μονοδιάστατα (one – dimensional rating systems).

⁴⁵ William F. Treacy – Mark S. Carey, «Credit Risk Rating at Large U.S. Banks», Federal Reserve Bulletin, November 1998, p. 897 – 921.

Αντίθετα, στα δυσδιάστατα συστήματα (two – dimensional rating systems), ένας βαθμός αντανακλά την πιθανότητα αθέτησης πληρωμών και ένας άλλος την εκτιμώμενη απώλεια από το δάνειο.

Οι τράπεζες που υιοθετούν τα συστήματα αυτά συνήθως πρώτα εκτιμούν την πιστοληπτική ικανότητα του υποψήφιου πιστούχου, δηλαδή την πιθανότητα αθέτησης των πληρωμών του (PD), και μετά υπολογίζεται η αναμενόμενη απώλεια (EL), μέσω του λόγου της αξίας του δανείου που μπορεί να απωλεσθεί σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών (LIED). Με τον τρόπο αυτό, το δυσδιάστατο σύστημα μπορεί και προάγει την ακρίβεια και τη συνέπεια στη βαθμολόγηση με χωριστή καταγραφή της κρίσης του βαθμολογητή για την πιθανότητα αθέτησης και την εκτιμώμενη απώλεια, αντί να τα συγχέουν. Ο πίνακας 7.2 παρουσιάζει ένα δυσδιάστατο σύστημα διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου χρησιμοποιώντας για το λόγο της αξίας του δανείου που μπορεί να απωλεσθεί σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών μέσους όρους.

Πίνακας 7.2 Δυσδιάστατο σύστημα διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου			
Κλίμακα	PD δανειστή (%) (1)	Μέσος όρος LIED (%) (2)	EL δανείου (%) (1)x(2)
1. Ουσιαστικά μηδενικός κίνδυνος	0		0
2. Χαμηλός κίνδυνος	0.1		0.03
3. Περιορισμένος κίνδυνος	0.3		0.09
4. Μέσος κίνδυνος	1.0	30	0.30
5. Αποδεκτός κίνδυνος	3.0		0.90
6. Οριακός κίνδυνος	6.0		1.80
7. ΟΑΕΜ	20.0		6.00
8. Κατώτερη ποιότητα	60.0		18.00
9. Αθέτηση πληρωμών	100		30.00

7.5.2 Κλίμακες διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου των εταιρειών Moody's και Standard & Poor's

Παράλληλα με τα δικά τους υποδείγματα, συνήθως οι τράπεζες χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες εξειδικευμένων εταιρειών βαθμολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των υποψήφιων προς δανειοδότηση επιχειρήσεων, όπως είναι Moody's και Standard & Poor's. Αυτές αξιολογούν την πιστοληπτική ικανότητα εταιρειών καθώς και κρατών προσφέροντας ενημερωμένες βαθμολογίες για διάφορες κατηγορίες χρέους (βραχυπρόθεσμο, μακροπρόθεσμο, σε συνάλλαγμα κλπ) ή

ομολόγων μιας εκδότριας εταιρείας⁴⁶. Φυσικά οι υπηρεσίες αυτές κοστίζουν. Οι εταιρείες βαθμολόγησης, μπαίνουν στο προσκήνιο με την αναβάθμιση του ρόλου τους στο θέμα της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών διεθνώς, ύστερα από τη Συμφωνία της Επιτροπής της Βασιλείας που θα εφαρμοσθεί από το 2004, θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε σε επόμενη παράγραφο.

Η εταιρεία βαθμολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Moody's θεωρεί ότι οι βαθμολογήσεις και οι διαβαθμίσεις σκοπεύουν να λειτουργήσουν σαν δείκτες ή προβλέψεις στην πιθανή πιστωτική απώλεια (credit loss) από το δάνειο λόγω της αθέτησης των πληρωμών ή της καθυστέρησης των πληρωμών ή της μερικής αποπληρωμής. Παράλληλα, η εταιρεία Standard & Poor's πιστεύει ότι οι διαβαθμίσεις της συντελούν σε μία άποψη για τη γενική πιστοληπτική ικανότητα ενός υπόχρεου βασιζόμενη σε σχετικούς παράγοντες κινδύνου.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι και οι δύο εταιρείες λαμβάνουν υπόψη τους και ενσωματώνουν στη διαδικασία βαθμολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των επιχειρήσεων την πιθανότητα αθέτησης πληρωμών (PD) και την αξία της απώλειας του δανείου σε περίπτωση αθέτησης πληρωμών (LIED), αλλά όχι την αναμενόμενη απώλεια του χορηγηθέντος δανείου (EL).

Ο πίνακας 7.2 παρουσιάζει τις κλίμακες βαθμολόγησης των δύο εταιρειών. Είναι προφανές, ότι ο κίνδυνος τείνει να αυξάνεται με μη γραμμικό τρόπο τόσο στην περίπτωση των εσωτερικών συστημάτων διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου των τραπεζών όσο και των εταιρειών βαθμολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας. Οι δείκτες αθέτησης πληρωμών είναι χαμηλοί στις υψηλότερες διαβαθμίσεις που ο κίνδυνος είναι μικρός, αλλά αυξάνεται ραγδαία στις κατώτερες διαβαθμίσεις όπου ο κίνδυνος αθέτησης πληρωμών είναι μεγαλύτερος.

Σχετικά με τις βαθμολογήσεις των δύο εταιρειών, αξίζει να σημειωθεί ότι η AAA ισοδυναμεί με εξαιρετικά μεγάλη ικανότητα του οφειλέτη να αποπληρώσει ένα δάνειο ή να εκπληρώσει την υποχρέωσή του, ενώ AA αντανακλά μία ελαφρά μικρότερη ικανότητα από την κατηγορία AAA. Η βαθμολογία της Ελλάδας είναι A. Η αποπληρωμή στην περίπτωση CCC εξαρτάται μόνον από ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες και είναι πιθανή η αθέτηση αποπληρωμής. Το C αντιστοιχεί στην περίπτωση που ο οφειλέτης έχει κάνει αίτηση για χρεοκοπία αλλά συνεχίζει τις πληρωμές για τη συγκεκριμένη υποχρέωση που έχει αναλάβει.

⁴⁶ Αθανάσιος Επίσκοπος, «Τραπεζική θεωρία και πρακτική – Σημειώσεις παραδόσεων», Εκδόσεις Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 2002.

Πίνακας 7.3 Κλίμακες βαθμολόγησης των εταιρειών Moody's και Standard & Poor's

Κατηγορία	Moody's		Standard & Poor's	
	Βαθμός	Μέσος όρος PD κάθε χρόνο (1970 – 95) (%)	Βαθμός	Μέσος όρος PD κάθε χρόνο (1981 – 94) (%)
Α. Επενδυτική Βαθμίδα	Aaa	0.00	AAA	0.00
	Aa, Aa1, Aa2, Aa3	0.03	AA+, AA, AA-	0.00
	A, A1, A2, A3	0.01	A+, A, A-	0.07
	Baa, Baa1, Baa2, Baa3	0.13	BBB+, BBB, BBB-	0.25
Β. Κάτω από την επενδυτική βαθμίδα (junk)	Ba, Ba1, Ba2, Ba3	1.42	BB+, BB, BB-	1.17
	B, B1, B2, B3	7.62	B+, B, B-	5.39
	Caa, Ca, C	n.a	CCC, CC, C	19.96
Γ. Αθέτηση πληρωμών	D	...	D	...

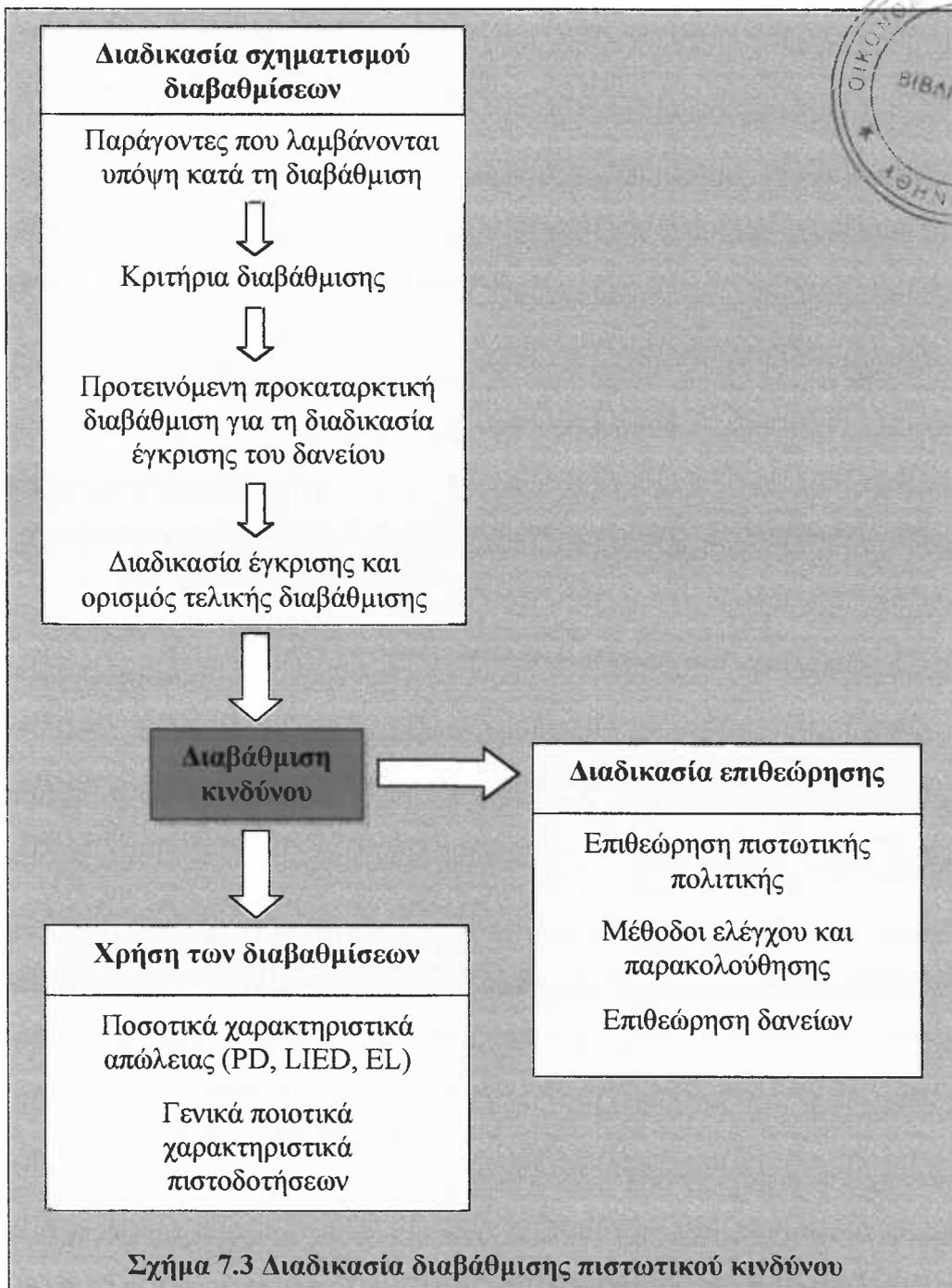
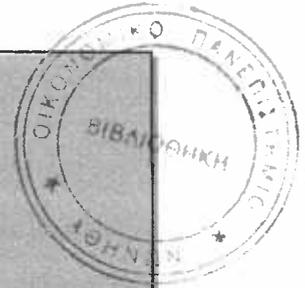
7.6 Διαδικασία διαβάθμισης πιστωτικού κινδύνου

Από τα παραπάνω έγινε κατανοητό, ότι οι τράπεζες σχεδιάζουν συστήματα διαβάθμισης με σκοπό να κατατάζουν τα δάνεια σε ομάδες ανάλογα με τον κίνδυνο που απορρέουν από αυτά και επομένως να διοικήσουν κατάλληλα τον πιστωτικό κίνδυνο. Ποια διαδικασία ακολουθείται, όμως, για τη δημιουργία αυτών των διαβαθμίσεων και με ποιο τρόπο τα στελέχη δανείων κατηγοριοποιούν τα χορηγούμενα δάνεια;

Η διαδικασία διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου έχει απώτερο σκοπό τη χρηματοοικονομική διαχείριση, την τιμολόγηση των δανείων, το σχηματισμό των προβλέψεων και των επισφαλειών, τη στρατηγική πιστοδοτήσεων και βέβαια την κεφαλαιακή επάρκεια της τράπεζας. Η διαδικασία αυτή, η οποία παρουσιάζεται στο σχήμα 7.3, μπορεί να χωριστεί σε τρία βασικά στάδια, τα οποία είναι τα ακόλουθα⁴⁷:

1. Διαδικασία σχηματισμού των διαβαθμίσεων του πιστωτικού κινδύνου
2. Χρήση των διαβαθμίσεων
3. Διαδικασία επιθεώρησης και ελέγχου των διαβαθμίσεων

⁴⁷ William F. Treacy – Mark S. Carey, «Credit Risk Rating at Large U.S. Banks», Federal Reserve Bulletin, November 1998, p. 897 – 921.

7.6.1 Σχηματισμός των διαβαθμίσεων

Για να μπορέσει μία τράπεζα να εκτιμήσει τον πιστωτικό κίνδυνο που απορρέει από τη χορήγηση ενός δανείου, θα πρέπει αρχικά να προσδιορίσει τους παράγοντες που θα ληφθούν υπόψη στη διαβάθμιση. Οι παράγοντες αυτοί, οι οποίοι εξετάστηκαν διεξοδικά στο έκτο κεφάλαιο, θα αποτελέσουν το αντικείμενο αξιολόγησης της

υποψήφιας προς δανειοδότηση επιχείρησης. Ορισμένοι από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη είναι τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης όπως οι ταμειακές ροές, η ρευστότητα, η κερδοφορία, η κεφαλαιακή διάρθρωση κλπ, το μέγεθος – η αξία της εταιρείας, η ποιότητα της διοίκησης, οι εγγυήσεις και οι εξασφαλίσεις που παρέχει ο πιστούχος, ο χαρακτήρας και φήμη του πιστούχου, η ανάλυση του κλάδου δραστηριοποίησης κλπ.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ύστερα από έρευνα των Liang – Hsuan Chen και Tai – Wei Chiou, σε μικρές και μεσαίες τράπεζες της Ταϊβάν, οι βασικοί παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά τη διαβάθμιση του πιστωτικού κινδύνου μιας υποψήφιας προς δάνειο επιχείρησης είναι⁴⁸:

- ⇒ Η χρηματοοικονομική κατάσταση (Financial condition) της εταιρείας.
- ⇒ Η διοίκηση της εταιρείας (General management).
- ⇒ Ο χαρακτήρας του πιστούχου και οι προοπτικές της εταιρείας (Characters and perspectives).

Κάθε μία από τις παραπάνω τρεις γενικές κατηγορίες αξιολόγησης μιας εταιρείας, περιλαμβάνει επί μέρους κριτήρια τα οποία λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση της αίτησης ενός δανείου.

Οι παράγοντες που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό του πιστωτικού κινδύνου από τα στελέχη δανείων είναι οι ίδιοι για όλα τα υποψήφια δάνεια και καθορίζονται από τη διοίκηση της τράπεζας και τις επιτροπές δανείων. Επομένως, το πρώτο στάδιο της διαδικασίας εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου είναι δομημένο και καλά προσδιορισμένο. Αντίθετα, το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας που αφορά στα κριτήρια που θα προσδιορίσουν το βαθμό για κάθε ένα παράγοντα, κρίνεται πιο υποκειμενικό. Τα κριτήρια αυτά μπορούν να είναι είτε γραμμένα, δηλαδή τυπικά στοιχεία που αναφέρονται στην πολιτική δανείων της τράπεζας, είτε υποκειμενικά δηλαδή άτυπα στοιχεία που βασίζονται στην κουλτούρα της τράπεζας, είτε τέλος στοιχεία που βασίζονται στην εμπειρία και την κρίση του εκτιμητή.

Τα άτομα που καλούνται συνήθως να βαθμολογήσουν τους παράγοντες δανειοδότησης είναι συνήθως οι υπεύθυνοι δανείων και οι αναλυτές πιστοδοτήσεων. Η βαθμολόγηση στο στάδιο αυτό δεν είναι η τελική, αφού υπάρχει η δυνατότητα μετατροπής του αρχικού βαθμού στη συνέχεια της διαδικασίας. Επομένως, η

⁴⁸ Liang – Hsuan Chen και Tai – Wei Chiou, “A fuzzy credit – rating approach for commercial loans: a Taiwan case”, Omega, The International Journal of Management Science 27, (1999), p. 407 – 419.

προτεινόμενη προκαταρκτική διαβάθμιση αποτελεί την πρώτη προσπάθεια από τα στελέχη δανείων εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου.

Η διαβάθμιση του πιστωτικού κινδύνου λαμβάνει χώρα από τη στιγμή της έναρξης της διαδικασίας έγκρισης ενός δανείου από τα στελέχη των τραπεζών. Η διαδικασία διαβάθμισης είναι επομένως αχώριστη από τη διαδικασία έγκρισης του δανείου. Οι επιδράσεις των διαβαθμίσεων έγκεινται στο γεγονός ότι αν ο βαθμός για ένα υποψήφιο δάνειο είναι χαμηλότερος από το όριο για την έγκριση του δανείου, τότε το δάνειο απορρίπτεται. Επομένως, στο στάδιο αυτό γίνεται η τελική διαβάθμιση του πιστωτικού κινδύνου της υποψήφιας για δάνειο επιχείρησης και το δάνειο εγκρίνεται ή απορρίπτεται.

7.6.2 Χρήση των διαβαθμίσεων

Η διαδικασία εκτίμησης του πιστωτικού κινδύνου από μία τράπεζα και η διαβάθμιση των πελατών της σε κλίμακες, καθιστά δυνατή μία ευρύτερη μελέτη που θα βοηθήσει την τράπεζα στην αποτελεσματική διαχείριση του χαρτοφυλακίου δανείων και τη χάραξη μιας επιτυχημένης στρατηγικής. Πιο συγκεκριμένα, η χρήση των διαβαθμίσεων είναι διττή.

- ⇒ Πρώτον, μπορούν να προσδιοριστούν τα ποσοτικά χαρακτηριστικά απώλειας (Quantitative loss characteristics PD, LIED, EL), τα οποία περιλαμβάνουν τον έλεγχο του χαρτοφυλακίου δανείων των τραπεζών, τη συντηρητική ανάλυση της απώλειας από τα χορηγούμενα δάνεια, την τιμολογιακή πολιτική των δανείων και την ανάλυση κερδοφορίας καθώς και τον προσδιορισμό της εσωτερικής κεφαλαιακής διάρθρωσης και την ανάλυση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου.
- ⇒ Δεύτερον, μπορούν να εκτιμηθούν τα γενικά ποιοτικά χαρακτηριστικά πιστοδοτήσεων (General credit quality characteristics), όπως για παράδειγμα να εκτιμηθεί η ελκυστικότητα της σχέσης με τους υπάρχοντες πελάτες, να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του εκτιμητή, να προσδιορισθούν οι διοικητικές και ελεγκτικές απαιτήσεις καθώς επίσης και η συχνότητα της επιθεώρησης των δανείων.

7.6.3 Διαδικασία επιθεώρησης και ελέγχου των διαβαθμίσεων

Η επιθεώρηση και ο έλεγχος των διαβαθμίσεων αποτελεί βασική παράμετρο στη διαδικασία διαβάθμισης του πιστωτικού κινδύνου και επικεντρώνεται σε τρεις επί μέρους μελέτες:

- ⇒ Επιθεώρηση πιστωτικής πολιτικής. Βασίζεται στον έλεγχο της πολιτικής δανείων που υιοθετεί μία τράπεζα και πραγματοποιείται από τις επιτροπές που εγκρίνουν τα δάνεια.
- ⇒ Μέθοδοι παρακολούθησης. Αφορά τα μέσα και τις πολιτικές της τράπεζας για την επιθεώρηση των δανείων και κυρίως των προβληματικών. Ορίζεται το χρονικό διάστημα ελέγχου των δανείων, όπως κάθε εξάμηνο, τρίμηνο, μήνα κλπ, καθώς και η διαδικασία που θα ακολουθηθεί.
- ⇒ Επιθεώρηση δανείων. Αφορά την περιοδική μελέτη όλων των χορηγούμενων δανείων και τις τυχόν αλλαγές στις κατηγοριοποιήσεις αυτών αν συντρέχουν κάποιιοι λόγοι.

7.7 Ο πιστωτικός κίνδυνος και η Επιτροπή της Βασιλείας

Η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου αποκτά σημαντική βαρύτητα, καθώς αποτελεί βασική παράμετρο καθορισμού της αξιοπιστίας του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Προς την κατεύθυνση αυτή η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου από τις τράπεζες αναμένεται να προσλάβει ιδιαίτερη σημασία, καθώς η Επιτροπή της Βασιλείας προτίθεται να προχωρήσει στη θέσπιση νέων κανονισμών που θα ισχύσουν από το 2004-2005 και μετέπειτα με στόχο να αναλάβουν οι τράπεζες περισσότερες ευθύνες στην πρόληψη ζημιολόγων δανείων και όχι στην εκ των υστέρων αντιμετώπισή τους⁴⁹.

Η αρχική συμφωνία της Βασιλείας το 1988 έθεσε για πρώτη φορά διεθνώς εναρμονισμένους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας, με βάση τους οποίους οι τράπεζες πρέπει να διατηρούν, κατ' ελάχιστο, κεφάλαια ισοδύναμα με το 8% του σταθμισμένου για κινδύνους κεφαλαίου που απορρέει από τη διαχείριση του ενεργητικού τους. Η συμφωνία ήλθε ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων

⁴⁹ Μελίδου Θώμη, «Η τραπεζική των επιχειρήσεων», Επιλογή, 1/6/2002

προβληματισμών των εποπτικών αρχών για τη συνεχή μείωση των δεικτών κεφαλαιακής διάρθρωσης, λόγω της μεγάλης πιστωτικής επέκτασης και του ανταγωνισμού στη δεκαετία του '80, καθώς και της μεγάλης αύξησης των εκτός ισολογισμού αναλαμβανόμενων κινδύνων (off balance sheet items).

Η συμφωνία αυτή, η οποία αντανακλούσε τις απόψεις εκείνης της εποχής, γρήγορα φάνηκε ότι έπρεπε να τροποποιηθεί. Στη δεκαετία του '90, οι μεγάλες διεθνείς τράπεζες ανέπτυξαν πολύπλοκα συστήματα μέτρησης των κινδύνων του χαρτοφυλακίου τους, με στόχο τη βελτίωση της τιμολόγησης και της κατανομής των οικονομικών κεφαλαίων τους. Τα συστήματα αυτά ανέδειξαν διαφοροποίηση ανάμεσα στα εποπτικά απαιτούμενα και στα οικονομικά κεφάλαια, αφού μία χρηματοδότηση με rating AAA απαιτούσε τα ίδια κεφάλαια (8%) με τα κεφάλαια μιας χρηματοδότησης, σαφώς μεγαλύτερου κινδύνου, με rating BBB.

Οι νέες προτάσεις στην Επιτροπή της Βασιλείας, αναγνωρίζοντας τις δυσχέρειες που απέρρεαν από την πρώτη συμφωνία, συσχετίζουν περισσότερο τον τρόπο υπολογισμού της κεφαλαιακής επάρκειας με την έκθεση στους πιστωτικούς κινδύνους και τους τρόπους κάλυψης αυτών. Έτσι, μία χορήγηση χωρίς εξασφαλίσεις σε επιχείρηση με rating AAA θα απαιτεί (σύμφωνα με τις προτάσεις) κεφάλαια σημαντικά χαμηλότερα από το σημερινό 8%, ενώ μία χορήγηση με rating CCC σημαντικά υψηλότερα.

Το θέμα βέβαια είναι τι είδους διαβαθμίσεις (rating) θα χρησιμοποιήσει η κάθε τράπεζα και κατά πόσο αυτό θα είναι αποδεκτό από τις Εποπτικές Αρχές. Σύμφωνα με τις προτάσεις, θα υπάρχει δυνατότητα χρησιμοποίησης των διαβαθμίσεων ενός αποδεκτού εξωτερικού οίκου (Moody's, Standard & Poor's κλπ), με όλα βέβαια τα συνεπακόλουθα προβλήματα, όπως της συγκρισιμότητας των διαβαθμίσεων μεταξύ των διαφόρων οργανισμών, αλλά και μεταξύ χωρών, καθώς και το γεγονός ότι στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες ελάχιστες επιχειρήσεις είναι διαβαθμισμένες από τέτοιου είδους οργανισμούς. Εναλλακτικά, θα παρέχεται η δυνατότητα χρήσης ενός εσωτερικά αναπτυγμένου συστήματος, οι παραδοχές του οποίου και η μεθοδολογία θα πρέπει να έχουν τύχει αποδοχής των Εποπτικών Αρχών (προϋπόθεση λειτουργίας τουλάχιστον 3 έτη).

Στην περίπτωση των εσωτερικών διαβαθμίσεων, οι τράπεζες θα πρέπει να κατατάζουν τους πιστούχους σε κατηγορίες κινδύνου και να προσδιορίσουν την πιθανότητα αθέτησης (Probability Default) ανά κατηγορία, ενώ η Επιτροπή θα ορίσει την κεφαλαιακή απαίτηση που θα υπάρχει ανά κατηγορία κινδύνου. Ανάλογα με τις

εξασφαλίσεις που θα υπάρχουν, θα προσδιορίζεται και η εκτιμώμενη ζημία σε περίπτωση αθέτησης, η οποία και θα προσδιορίζει την τελική και πραγματική κεφαλαιακή απαίτηση για τη δανειοδότηση. Επιπροσθέτως, θα εξετάζεται και το risk profile του κάθε ιδρύματος, όπως προσδιορίζεται από τους λειτουργικούς κινδύνους (συστήματα, εκκαθάριση συναλλαγών, νομικοί κίνδυνοι, εσωτερικές διαδικασίες, διασπορά κλπ) και θα επιβαρύνονται ανάλογα οι κεφαλαιακές απαιτήσεις.

Αδήριτα οι επικείμενες αλλαγές που επεξεργάζεται η Επιτροπή της Βασιλείας, όταν συγκεκριμενοποιηθούν, θα οδηγήσουν σε σημαντική διαφοροποίηση στον τρόπο καθορισμού των απαιτούμενων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά και στον τρόπο διαχείρισης και αντιμετώπισης των διαφόρων κινδύνων, κυρίως των πιστωτικών. Οι αλλαγές αυτές, αναμένεται να ωφελήσουν από πλευράς κεφαλαιακών απαιτήσεων, σε πρώτη φάση, κυρίως τις μεγάλες διεθνείς τράπεζες, οι οποίες έχουν επενδύσει και λειτουργούν εξελιγμένα συστήματα διαχείρισης πιστωτικού κινδύνου και οδηγούν τις εξελίξεις, σε αντίθεση με τις μικρότερες τράπεζες και δη στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες δεν διαθέτουν τέτοια εμπειρία και θα χρειαστούν αρκετό χρόνο και κεφάλαια μέχρι να αναπτύξουν παρόμοιες δυνατότητες.

7.8 Προϋποθέσεις δημιουργίας ενός υγιούς corporate χαρτοφυλακίου

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο σχετικά με τη σημασία και τη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου, κρίνεται απαραίτητη η εστίαση στις προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη δημιουργία ενός υγιούς χαρτοφυλακίου επιχειρηματικών δανείων από τις τράπεζες. Και τούτο, διότι ένα αποτελεσματικό και αποδοτικό χαρτοφυλάκιο δανείων μπορεί να ελαχιστοποιήσει τον πιστωτικό κίνδυνο που αναλαμβάνει μία τράπεζα, δηλαδή να ελαχιστοποιήσει τις απώλειες από την αθέτηση των υποχρεώσεων των πιστούχων.

Βάσει, λοιπόν, ποιων αρχών μπορεί να διασφαλίσει ένα πιστωτικό ίδρυμα τη δημιουργία ενός υγιούς χαρτοφυλακίου επιχειρηματικών δανείων; Από πλευράς οργάνωσης, η δημιουργία ενός υγιούς χαρτοφυλακίου corporate banking διασφαλίζεται με την ύπαρξη καλού και εξειδικευμένου προσωπικού, ανεξάρτητου από τις πωλήσεις και με συμμετοχή του στην εγκριτική διαδικασία και την υπηρεσία ελέγχου πίστης, καθώς και πρόσβαση στο εσωτερικό σύστημα πιστωτικής

διαβάθμισης. Από πλευράς διαχείρισης χαρτοφυλακίου, χρειάζεται διαρκής αξιολόγηση και παρακολούθηση μεμονωμένων πιστούχων και των κλάδων στους οποίους αυτοί δραστηριοποιούνται, ικανοποιητική διασπορά του κινδύνου, λήψη εξασφαλίσεων όπου απαιτούνται, και τιμολόγηση των πιστοδοτήσεων ανάλογα με τον αναλαμβανόμενο κίνδυνο.

Γενικά, οι αρχές που διέπουν τη δυνατότητα μίας τράπεζας να διασφαλίζει τη δημιουργία ενός υγιούς corporate χαρτοφυλακίου είναι:

- ⇒ Η θέσπιση συγκεκριμένων κανόνων διενέργειας των πιστοδοτήσεων σαφώς διατυπωμένων και καταγεγραμμένων (Κανονισμός Πιστοδοτήσεων).
- ⇒ Η λεπτομερής αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των επιχειρήσεων με χρησιμοποίηση εξειδικευμένου στη χρηματοοικονομική ανάλυση προσωπικού και χρήση σύγχρονων μοντέλων αξιολόγησης.
- ⇒ Η διασπορά του χαρτοφυλακίου σε διαφορετικούς πιστούχους, κλάδους και δραστηριότητες και η ύπαρξη διαδικασιών αναδιάρθρωσής του με την επιλογή και εφαρμογή πολλών και διαφορετικών κριτηρίων αξιολόγησης πιστωτικού κινδύνου.
- ⇒ Η στενή παρακολούθηση των πιστοδοτήσεων και της πορείας των πιστοδοτημένων επιχειρήσεων.
- ⇒ Η ευχερής πρόσβαση σε συστήματα πληροφόρησης με αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών.
- ⇒ Η άρτια και συνεχής εκπαίδευση του προσωπικού για τη λήψη καλά σταθμισμένων πιστοδοτικών αποφάσεων.
- ⇒ Η θέσπιση μηχανισμών εσωτερικού ελέγχου των διενεργούμενων πιστοδοτήσεων.

Στο ίδιο πλαίσιο, σημαντικά στοιχεία είναι η συνεχής αξιολόγηση των κινδύνων, η δημιουργία εξειδικευμένων λύσεων για τις ανάγκες των πελατών, η ανάπτυξη συνεργιών και πώληση προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία για τους πελάτες και φυσικά, ίσως και το πιο σημαντικό πλεονέκτημα, το ανθρώπινο δυναμικό. Συμπερασματικά, η αποτελεσματική διοίκηση του πιστωτικού κινδύνου από τις τράπεζες, προϋποθέτει την δημιουργία ενός υγιούς και αποδοτικού χαρτοφυλακίου επιχειρηματικών δανείων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 7

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΟΣ KNOWLEDGE – BASED SYSTEM ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ

Όπως έγινε κατανοητό στο παρόν κεφάλαιο, η διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της τραπεζικής διοίκησης. Ένα από τα πιο βασικά συστατικά της τραπεζικής διοίκησης των κινδύνων είναι η εσωτερική επιθεώρηση και ο έλεγχος. Λόγω των αλλαγών στη φύση των επιχειρηματικών λειτουργιών, όπως για παράδειγμα στην οργανωτική δομή, στην ποιότητα του προσωπικού, στις διαδικασίες κλπ, η εσωτερική επιθεώρηση και ο έλεγχος δεν μπορούν να επιτευχθούν μόνο με τη συλλογή διαφόρων δεδομένων. Αντίθετα, μία τέτοια κατάσταση απαιτεί ένα σύστημα γνώσης (knowledge – based system, KBS)⁵⁰, το οποίο θα βοηθά στην όλη διαδικασία.

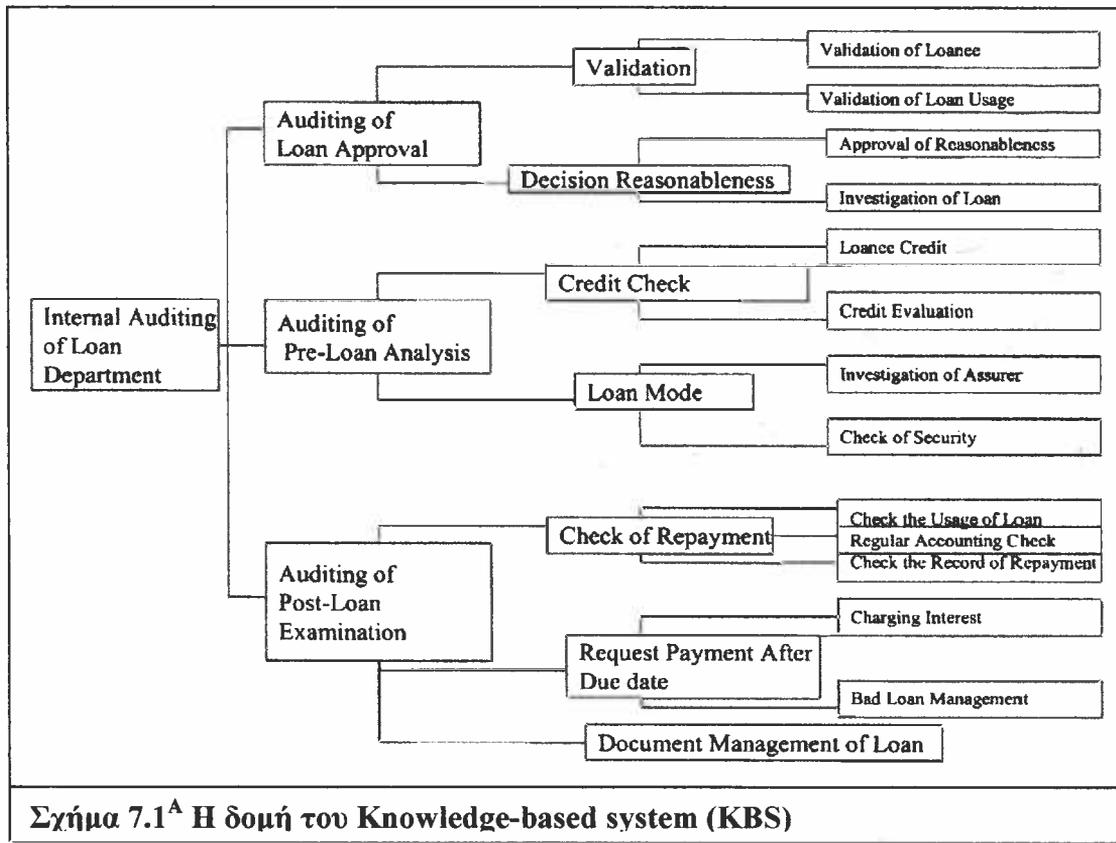
Η μελέτη των εμπορικών τραπεζικών δανείων μπορεί να αντανakλά τρεις βασικές διαστάσεις, οι οποίες είναι η έρευνα πριν την χορήγηση του δανείου (pre-loan investigation), η εξέταση του δανείου (loan examination) και η μετέπειτα παρακολούθηση του δανείου (post-loan examination). Επομένως, ο έλεγχος των τραπεζικών δανείων μπορεί να διακριθεί σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τις παραπάνω βασικές διαστάσεις σε:

- ⇒ Έλεγχος στη διαδικασία έγκρισης του δανείου.
- ⇒ Έλεγχος πριν τη χορήγηση του δανείου.
- ⇒ Έλεγχος της επιθεώρησης του δανείου.

Οι κατηγορίες αυτές μπορούν να αναλυθούν περισσότερο. Για παράδειγμα, ο έλεγχος στη διαδικασία έγκρισης του δανείου, μπορεί να εξετασθεί από δύο πλευρές: την εγκυρότητα του δανείου και τη λογικότητα της απόφασης. Η εγκυρότητα του δανείου μπορεί να εκτιμηθεί από τη χρήση του δανείου και από την επιχείρηση του πιστούχου, ενώ η λογικότητα της απόφασης, μπορεί να βασισθεί στην έρευνα του δανείου και στη λογικότητα του δανείου. Κατά τον ίδιο τρόπο αναλύονται και τα

⁵⁰ Baoan Yang – Ling X. Li – Qinghua Xie – Jing Xu, «Development of a KBS for managing bank loan risk», Knowledge-Based Systems 14, (2001), p. 299 – 302.

άλλα δύο στοιχεία των ελέγχων. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συνολική κατάσταση, δηλαδή η δομή του συστήματος γνώσης (the structure of KBS).

Ο βασικός σκοπός του συστήματος γνώσης είναι να εκτιμήσει την ποιότητα της επιθεώρησης και του ελέγχου για κάθε δάνειο που επεξεργάζεται και διαθέτει μία τράπεζα. Η λειτουργία του συστήματος πραγματοποιείται με διάλογο ανάμεσα στο χρήστη και τον υπολογιστή, όπου το σύστημα κάνει μία σειρά από ερωτήσεις στο χρήστη που αφορούν κυρίως τις παραπάνω βασικές κατηγορίες της δομής του KBS. Όπως οι ερωτήσεις είναι δομημένες, κατά τον ίδιο τρόπο είναι και οι απαντήσεις, όπως Ναι, Όχι, Καλό, Μέσος όρος, ή Φτωχό. Η επεξεργασία και ανάλυση των απαντήσεων από το σύστημα πραγματοποιείται με τη μορφή Αν – Τότε (If – Then). Ύστερα από την επεξεργασία των δεδομένων από το σύστημα μπορεί να προκύψουν οι παρακάτω πέντε διαβαθμίσεις, ως συστάσεις:

- ⇒ Εξαιρετικής ποιότητας (Excellent)
- ⇒ Καλής ποιότητας (Good)
- ⇒ Μέσης ποιότητας (Average)
- ⇒ Μέτριας ποιότητας (Passable)

⇒ Ακατάλληλης ποιότητας (Unqualified)

Χρησιμοποιώντας το Knowledge-based system για εσωτερικό έλεγχο και επιθεώρηση στη διαδικασία χορήγηση δανείων μιας τράπεζας, παρέχεται ένα καλό και αποτελεσματικό εργαλείο στη διοίκηση για την εκτίμηση και τον έλεγχο των δανείων. Το σύστημα καταλήγει σε συμπεράσματα και κάνει συστάσεις για κάθε δάνειο. Η επιθεώρηση επιτυγχάνεται μέσω του ελέγχου των αναγκαίων μεταβλητών.

Το KBS είναι κλιμακωτό και ανανεώσιμο. Νέοι κανόνες μπορεί να προστεθούν στην ήδη υπάρχουσα βάση γνώσης, καθώς επίσης μπορεί να τροποποιηθούν και να εκσυγχρονιστούν τα περιεχόμενα των ήδη υπάρχοντων κανόνων. Επομένως, το σύστημα είναι προσαρμόσιμο στις νέες αλλαγές. Συμπερασματικά, εφαρμόζοντας το KBS στη διαδικασία ελέγχου των τραπεζικών δανείων επιτυγχάνεται η βελτίωση της επιθεώρησης και του ελέγχου του εσωτερικού κινδύνου που αναλαμβάνουν οι τράπεζες από τις χορηγήσεις δανείων. Επιπρόσθετα, προάγει ένα νέο είδος λήψης αποφάσεων και διοίκησης.

Στη σύγχρονη επιχειρηματική πραγματικότητα, οι ελληνικές τράπεζες, λειτουργώντας σε ένα απελευθερωμένο περιβάλλον, διεύρυναν το φάσμα των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, επεκτάθηκαν δυναμικά στον τομέα της λιανικής τραπεζικής και των επιχειρηματικών χορηγήσεων και ενίσχυσαν τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Επίσης, οι μεγάλες ελληνικές τράπεζες διεθνοποίησαν τις δραστηριότητές τους, κυρίως μέσω της επέκτασής τους στο χώρο των Βαλκανίων, ενώ ενίσχυσαν με εξαγορές και συγχωνεύσεις και με στρατηγικές συμμαχίες τη θέση τους στο εσωτερικό.

Το ευνοϊκό οικονομικό περιβάλλον οδήγησε σε θετικές εξελίξεις το σύστημα χορηγήσεων των τραπεζών, του οποίου ο ρόλος γίνεται ακόμη πιο στρατηγικός από ότι στο παρελθόν. Αυτό συνετέλεσε στην προσπάθεια των τραπεζών για εξυγίανση των χαρτοφυλακίων δανείων τους, με την αύξηση των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις, καθώς και με τον εξορθολογισμό της πιστοδοτικής τους πολιτικής, ο οποίος οδήγησε σε σημαντική μείωση του ποσοστού των καθυστερήσεων στο σύνολο των χορηγήσεών τους.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, μελετήθηκε η οργάνωση των χορηγήσεων από τις τράπεζες, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στα κριτήρια που μελετούν πριν προβούν στη δανειοδότηση μιας επιχείρησης. Παράλληλα, τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τα κριτήρια δανεισμού παρουσιάζουν μία πλήρη εικόνα για τον τρόπο που τα αντιμετωπίζουν τα τραπεζικά στελέχη. Η σωστή μελέτη και αξιολόγηση των κριτηρίων δανεισμού ουσιαστικά αποτελεί εγγύηση για την αποπληρωμή του δανείου και την επίτευξη υψηλών αποδόσεων για τις τράπεζες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αρτίκης Π. Γεώργιος, «Χρηματοοικονομική Διοίκηση – Αποφάσεις Χρηματοδοτήσεων», Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 1999.
2. Γκίκας Χ. Δημήτριος, «Η ανάλυση και οι χρήσεις των λογιστικών καταστάσεων», Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1997.
3. Γκότσης Χ., Διοίκηση Εμπορικών Τραπεζών, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 1998.
4. Επίσκοπος Αθανάσιος, «Τραπεζική θεωρία και πρακτική – Σημειώσεις παραδόσεων», Εκδόσεις Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 2002.
5. Καραθανάσης Α. Γεώργιος, «Χρηματοοικονομικά θέματα – Εφαρμογές και μελέτες περιπτώσεων – Αριθμητικά παραδείγματα και απαντήσεις», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2000.
6. Μπουραντάς Δημήτρης, «Μάνατζμεντ – Θεωρητικό υπόβαθρο – Σύγχρονες πρακτικές», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα 2001.
7. Παπαδέας Β., «Τραπεζική Λογιστική – Με το Κλαδικό Λογιστικό Σχέδιο Τραπεζών».
8. Παπάς Α. Αντώνης, «Χρηματοοικονομική Λογιστική – Θεωρητικά και Πρακτικά Θέματα», Τόμος Α, Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1998.
9. Παπάς Α. Αντώνης, «Χρηματοοικονομική Λογιστική – Θεωρητικά και Πρακτικά Θέματα», Τόμος Β, Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα 1998.
10. Πετράκη Κώττη Αθηνά, «Μακροοικονομική – Θεωρίες και Προτάσεις Πολιτικής», Εκδόσεις Σμπίλιας - Το Οικονομικό, Αθήνα 1999.
11. Προβόπουλος Γ. – Καπόπουλος Π., «Η δυναμική του χρηματοοικονομικού συστήματος», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 2001.
12. Σταθακόπουλος Βλάσης, «Μέθοδοι έρευνας αγοράς», Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα 1997.
13. Τζωάννος Γ. Ιωάννης, «Χρηματοδοτική Διοίκηση», Εκδόσεις Κ&Π Σμπίλιας ΑΕΒΕ «Το Οικονομικό», Αθήνα 1999.
14. Χυτήρης Σ. Λεωνίδα, «Οργανωσιακή συμπεριφορά – Η ανθρώπινη συμπεριφορά σε οργανισμούς & επιχειρήσεις», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1996.
15. Μελίδου Θάμη, «Η τραπεζική των επιχειρήσεων», Επιλογή, 1/6/2002

16. Μελίδου Θώμη, «Πιστωτικός Κίνδυνος: Ο “πονοκέφαλος” των επιχειρήσεων», Συνέντευξη με τον διευθυντή ICAP Databank Γ. Εφραιμίδη, Επιλογή, 1/5/2002.
17. Αρχοντάκης Α., Γεωργακόπουλος Β., Πρόγραμμα AFETT, Τεχνικό – Οργανωτική Αναδιάρθρωση των Τραπεζών – Νέες Τεχνολογίες, Απασχόληση και Εργασιακές Σχέσεις στις Σύγχρονες Συνθήκες, ΙΝΕ / ΟΤΟΕ 1998. Έρευνα από το site www.ine.otoe.gr.
18. Παπαϊωάννου Γ., «Συνιστώ σταθερά επιτόκια δανεισμού», Συνέντευξη του Ανδρέα Βρανά, Υποδιοικήτη της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Το ΒΗΜΑ, Κυριακή 6 Ιουλίου 2003, Σελ. Β9.
19. Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας για το έτος 2002, Νικόλαος Χ. Γκαργκάνας, Αθήνα 2003.
20. «Οι ελληνικές τράπεζες στη ζώνη του ευρώ: Προοπτικές και προκλήσεις». Εισήγηση του Γιάννη Στουρνάρα Προέδρου της Εμπορικής Τράπεζας στην ημερίδα του ΣΕΒ, Αθήνα, 6 Απριλίου 2001.
21. Giddy H. Ian, «Παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές», Εκδόσεις Παπαζήση, 1996.
22. Park S. Yoon – Jack Zwick, «Διεθνής τραπεζική – Θεωρία και πρακτική», Έκδοση Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1998.
23. Sinkey F. Joseph, Jr., «Χρηματοοικονομική διοίκηση εμπορικών τραπεζών – Στον κλάδο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999.
24. Clyde P. Stickney – Roman L. Weil, «Financial Accounting – An introduction to concepts, methods, and uses», Ninth edition, The Dryden Press – Harcourt College Publishers, USA 2000.
25. David Bowers, «Statistics for Economics and Business», Macmillan.
26. Dermot McAleese, “Economics for Business – Competition, Macro-stability and Globalization”, Financial Times Prentice Hall, second edition 2001.
27. George H. Hempel – Donald G. Simonson, «Bank Management – Text and Cases», John Wiley & Sons, Inc, USA 1999.
28. Paul F. Jessup, «Modern Bank Management», West Publishing Co, USA 1980.
29. Steve Lumby & Chris Jones «Investment appraisal & financial decisions», Sixth edition, International Thomson Business Press, London 1999.
30. Baoan Yang – Ling X. Li – Qinghua Xie – Jing Xu, «Development of a KBS for managing bank loan risk», Knowledge-Based Systems 14, (2001), p. 299 – 302.

31. Dimitris K. Christopoulos, Sarantis E.G. Lolos, Efthymios G. Tsionas, «Efficiency of the Greek banking system in view of the EMU: a heteroscedastic stochastic frontier approach», *Journal of Policy Modeling* 24, North – Holland, (2002), p. 813–829.
32. Gary P. Green – Tsz Man Kwong – Leann M. Tigges, «Embeddedness and Capital Markets: Bank Financing of Business», *The Journal of Socio – Economics*, Volume 24, Number 1, JAI Press Inc, 1995, p. 129 – 149
33. Liang – Hsuan Chen και Tai – Wei Chiou, “A fuzzy credit – rating approach for commercial loans: a Taiwan case”, *Omega*, *The International Journal of Management Science* 27, (1999), p. 407 – 419.
34. Michel Ferrary, «Trust and social capital in the regulation of lending activities», *Journal of Socio – Economics* 31, Elsevier Science Inc, (2003), p. 673 – 699.
35. Steven R. Grenadier – Brian J. Hall, «Risk-Based capital standards and the riskiness of bank portfolios: Credit and factor risks», *Regional Science and Urban Economics* 26, (1996), p. 433 – 464.
36. William F. Treacy – Mark S. Carey, «Credit Risk Rating at Large U.S. Banks», *Federal Reserve Bulletin*, November 1998, p. 897 – 921.
37. Zhengrong Yang, «Stability Analysis of Financial Ratios», Department of Computer Science, Exeter University, Springer – Verlag Berlin Heidelberg 2000, p. 256 – 261.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

www.elsevier.gr

www.hba.gr

www.ethniki.gr

www.google.gr

www.icap.gr

www.etba.gr

www.credit.gr

www.trapezes.gr

www.alpha.gr

www.teiresias.gr

www.ine.otoe.gr

www.bankofgreece.gr

Handwritten signature: *Αγγελική*

Barcode number: 80025 25570

